

Блага Димитрова

Лавина

Драги читатели,

Моето обръщение към вас може да бъде само от въпроси, а не от отговори. Изобицо въпросите дават повече простор. Отговорите ограничават. Да умееш да поставиш въпрос – това значи да събудиш безброй отговори. Истината ще се намери някъде в това диалектично, многопосочно и разногълно търсене. Да задавам въпроси в книгите си – това е моят израз на доверие към читателите.

Да изгубиш пътя
значи да стигнеш до снега...

Федерико Гарсиа Лорка

Всяко зърно от този камък, всеки
минерален отблясък от тази планина,
пълна с нощ, за него единствен съставя
цял един свят. Самата борба към
върховете е достатъчна да препълни
едно човешко сърце. Трябва да считаме
Сизиф за щастлив.

Албер Камю

Ако лятото е аксиома,
защо в снега има магия?

Емили Дикинсън

Групата алпинисти по мястото им в редицата при тръгването:

Найден, водачът
Присмехульникът, радист
Деян, отсъстващият
Горазд
Зорка
Асен, Философът
Поетът
Бранко
Скулпторът
Зиморничавият
Слав, операторът
Рад, Мълчаливецът
Димо
Момчил, Суеверният
Андро
Дара
Никифор, Амбициозният

ПРОЛОГ

Снежен бордов дневник

Прелиствам белите страници на снега.

Зная, че тъкмо там е написано това, което търся. Никъде другаде. Само че не разбирам снежната азбука.

При корабокрушение дневникът остава – за да разкаже на живите как се умира и може би да им загатне как да живеят.

При потъването под лавина случаят е по-особен. Затова и бордовият дневник има по-друг вид. В полусвяст издъхващият го е вписал по белите листа на снега с дъх, с пръсти, с конвулсии. Трябва да се опитам да разчета този шифър.

Снегът е изплъзваща се, променлива, но по-трайна книга от всяка друга. Като се стопи напролет, ще се превърне в потоци, в подземни сокове, в мязга по дърветата, в облаци, в дъжд, в атмосфера, която ни обгръща. И азбуката му ще се промени. Знаците, вдълбани в снега, ще се озвучат като магнитофонен запис. Викай вятъра на помощ!

Гласът, заровен в преспите, многократно ще повтори ехото си: ще се стопи, изпари и разсее в пространството, за да се върне пак в снега.

Гадая по празните страници. Трябва да разчета тайното писмо, латинично надраскано, и да го предам някому. За да го напише в последния си миг, когато дъхът му се е свършил, човекът е имал нещо важно да съобщи. Нещо, което му е проблеснало в самия край.

Пипнешком, наслуки, като азбука за слепи, разчитам впечатаното в снега. Релефни думи, мисли, въздишки, изтриващи се при докосване. Сякаш възстановявам йероглифи, а ключът е загубен.

Чувствавам се неука майка, получила от сина си последното му писмо от фронта. Няма кой да й го прочете. Цялото село е неграмотно. Сричам непознатите букви с догадки.

Мъртвите говорят с мълчание, записано на бялата лента на снега. Опитвам се да озвуча лентата и тръпна от боязън, че всяко надникване може да изтрие записа завинаги.

Превръщенията на снега от ръка на ръка, от лед на вода, от вода на въздух предават тайнописа.

Слепешком тръгвам в бяла тъмнина.

Първи дял. ДО ЛАВИНАТА

Сняг

Пада, пада. Сняг върху сняг.

Всичко засипва. Изчезват скали и дървета, пътеки и урви. Сякаш никога не ги е имало. Дори формите им се изгубват. Сняг навсякъде.

На утрото осъмвам на друга планета. Бяла, заоблена, тиха. Още неизследвана.

Забравям къде е било земя, къде камък, къде пропаст. Всичко се изравнява. Ръбовете изчезват. Ъглите се заглаждат. Пъстротата се стопява. Крясъкът на боите заглъхва.

Нямо безбагрие.

Вали бяла забрава.

Който е изгубил пътя, как ще го намери?

Няма път.

Белота. Нищо.

Но в бялото се съдържат всички цветове. Един лъч е достатъчен, за да разложи белотата и да възникнат седемте бои на дъгата с техните безброй подгласни тонове.

От белотата ще разцъфне пъстрина.

От бялото яйце на снега ще се пукне пролет.

Никой цвят не може да бъде така чист. И никой цвят не може така да се омърси и опетни, както белият.

Снегът е тих, търпелив тъкач, опънал стан от земята до небето. Какво тъче денем и нощем така кротко и крепко?

Докато ние спим, се трупа лавината. Снежинка по снежинка, сън по сън.

В тишината зрее гърмът.

Безстрастен сняг. Пада, пада.

Стъпки в снега

Стръмен откос, навейан от пресен сняг. Би могъл да бъде от някоя мъртва планета, отдавна изстинала, ако по него не бяха впечатани тези следи. Водят нагоре в планината. Към връх или към пропаст?

Стъпки в снега. Единствен белег на живот сред околната бяла пустиня.

Диря остава, когато се върви по неутъпкано.

Някой е минал оттук. Кой е бил той? Къде е отивал? Защо е избрал стръмното, а не равното? Защо се е отклонил от пътеката? Какво е търсил?

Самото отбиване от пътеката е вече характер.

Не зная лицето му, името, възрастта. Той е бил едно движение сред тая неподвижност.

Оставил е само стъпки в снега. Почеркът на човека по белия лист на снега.

Едно отбиване от пътеката е начало на нова пътека.

Стъпки в снега. Трябва и друг да тръгне по тях, за да станат пътека.

Вятърът ги засипва. Трънаци свистят и ги измитат. Снеговалеж ги замрежда. Постепенно те се губят.

Тук-таме остават едва загатнати следи като изтрит спомен от челото на хребета.

Всичко е стъпки в снега.

И тези редове, които пиша по белия пустош на листа, търсейки неизвестното, и те са само стъпки в снега.

По следите

Стъпките по снега са още пресни.

Задъхано момиче тича по следите.

Закъсняла е. Изпуснала е нещо по-важно от живота си. Дали ще успее да догони другите.

Зад нея в долчинката се гуши хижа. Синкав дим, забит в небето като стълб на спокойствието, на топлината, на сигурността. Но момичето му е обърнало гръб. Бяга от спокойствието като от пожар.

Пред хижата е излязъл пазачът и се провиква след нея:

– Връщай се! Не можеш ги настигна!

Ехото придава на гласа му нещо заклинателно.

Дара се спира сепната и вика с шепа на устата:

– Нататък ли?

Гласът ѝ още не е съразмерен с разстоянието и звучи напънат.

– Връщай се! Времето се разваля! – я заплашва пазачът.

Дара се озърта, сякаш пита снега, след като не е получила отговор

от човека. Различава стъпките и хуква нагоре по тях, упътена безмълвно. Все още не са заличени. Все още не е късно.

Подхлъзва се, затъва и отново се втурва напред.

– Връщай се, чуваш ли? – ехото от вика на пазача я преследва като хрътка, захапва я за петата и я дърпа назад.

Тя изскубва крак от свирепото захапване и продължава нататък. Познава този вид помощ: предупреждението. След това пазачът ще може да се прибере на топло със спокойна служебна съвест.

Спуска се още по-упорито по дирите, искайки да избяга от този врагумителен глас, който я плаши повече от суровата планина.

Заглъбва все по-дълбоко в усойте. Само препускащият ѝ дъх нарушава бялото безмълвие.

Следите я въвличат все по-навътре в планинските гънки. Тя все по-трудно ги различава.

Спира се за миг, свива длани на фуния пред устните си и се провиква тревожно:

– Е-е-о-оп!

Издън дебрите се обажда проточено ехо, изтънено, докато премине през иглените уши на някакви клисури. Може би е гласът на планината. А може би другарите ѝ откликват отдалече.

За нейна собствена изненада стъпката ѝ се ускорява почти до бяг.

Отново долавя ехтящ като насън вик. Може би е слухов мираж.

С придошла сила тя се хвърля натам, откъдето проеча ответното ехо.

ТИ ГОНИШ

Единичните стъпки все гонят някого или нещо.

Мислиш, кой знае какво става там без тебе.

Другите напредват. Изпреварват те.

Весело им е.

А на тебе ти е ядно до плач.

Макар и да си станал рано, изпитваш ръждиво чувство, че си се успала, че си пропуснала най-свежето утро в живота си.

Пътят им е интересен, пълен с новости.

Ти изоставаш. Те стигат далече. Качват се нависоко.

А ти си още долу, в ниското.

Стъпват на някакъв връх. Цялата земя е на длан пред тях и им

принадлежи.

А ти нямаш нищо освен стремежа да ги настигнеш.

Светът за тебе е обитаем само в кръга на тяхното присъствие, на техните гласове и крачки. Вън от това пространство е хаос, безпътие, непрогледност.

Твоята малка човешка самотност е много по-голяма от огромната самота на планината.

Те живеят интензивно, с пределна пълнота.

Твоята същност е изпразнена.

Забравят те. Могат без тебе.

А ти не можеш без тях.

Излишен си. Не съществуваш.

Ти гониш не тях, а себе си.

Дори когато те укоряват, осмиват, отричат – пак потвърждават твоето съществуване.

Те са „НИЕ“. Ти си сам, „АЗ“.

Те са всичко, заедно.

Ти си нищо без тях.

Ние

Ние, групата, сме особено същество.

Почти не мислим за тебе, наказвайки те за закъснението и отсъствието.

Ако мислим и обсъждаме случая, би било още по-голямо наказание за тебе. И ти знаеш това.

Когато сме далече от погледа ти, изведнъж ни виждаш в цялост, сякаш ни откриваш.

Движим се в колона по един. Покорителите на височината. Опитай се да ни настигнеш!

Нозете ни в груби туристически обуца оставят отпечатащи по прясно навалелия сняг. Напредваме в редица на определено разстояние един от друг. Всеки вдълбава по-дълбоко следите на предидущия.

Твоето място е попълнено. Заето е от друго. А щом изгубиш мястото си тук, в редицата, къде е твоето място в света?

Претъпканите раници още не ни тежат. Младежки лица, заруменели от жизнерадост. Усещаме собствената си руменина като грейка извътре.

Обща кръв тече в групата ни. Докато не ни догониш, няма да се засмееш. Ще бъдеш бледа, плашлива, откъсната от притока на силната кръв.

Ние сме завладени от планинското притегляне, обратно на земното, не надолу, а нагоре. Може би това е древният стремеж да се противопоставим на земното притегляне.

Неусетно снегът попива петната, пушека и отровите, напълнили душата ни, и ни пречиства.

Разкършваме снаги, сякаш дълго сме били държани вързани и най-после сме пуснати на свобода.

Когато планината побелее, имаме опияняващото чувство, че за пръв път стъпваме тук. Снегът излъхва първичност.

Дишаме дълбоко с пълна гръд. До вчера сме били пръснати, разделени, удавени в мътните бетонни кладенци на града. Сега сме събрани, НИЕ. Едно яко, самоуверено същество, което не се спира пред никаква преграда. Всемогъщо в своята съвкупност, непроходимо за другото отвън. Чуждият не е същество, а елемент. Не се допуска.

Събирането ни и затварянето в кръга на групата ние чувстваваме като освобождение.

Освобождение от състоянието „нащрек“, което държи винаги стегната в бодлива тел единицата: да се ориентира сама за посоките сред разнопосочния свят, да съобразява, да не пропуска, да се брани откъм гърба. И най-трудното: да не разхлабва самоконтрола.

Прераснем ли в НИЕ, отговорността се разпределя и ни олеква. Поемаме си дъх.

Ех, трябва да се спазва дисциплината. Но то е къде по-леко от самодисциплината.

Безгрижие – това е групова добродетел.

Под стъпките ни набъбват планините. Само небето над нас и бездната под нас.

Един общ устрем ни сплотява. Вървим един зад друг, съединени чрез планината. С отмерена походка, която излъчва първична наслада от самото вървене.

РИТЪМ

Планините са безкраен ритъм. Хребет след хребет, връх след връх отвъд хоризонта.

В този ритъм е тръгнала нашата колона. Плещи, надигащи се като хребети. Хребети, надигащи се като плещи.

Небосводът, дълбок и спокоен, подчертава неспокойствието на планините. Гребенът им е скачаща диаграма на земното сърцебиене.

Вървим в един общ, бодър, постоянен ритъм.

Такъв непроменлив ритъм никога не може да постигне единицата.

Единичните стъпки се влияят от всякакъв вятър, податливи са на настроения. Уязвими.

Ние сме друго същество. Устойчиво.

Ритъмът се предава от човек на човек по някаква вътрешна жица. От продължителния навик стъпките ни верижно се самонанизват с почта пееща хармоничност.

Пресреща ни бял, незамърсен от стъпки и пушеци сняг. С просто око можеш да разложиш белия сняг на състава му от всички цветове.

Така и ние добиваме в групата една плътна обща боя, получена от смесването на най-различни разцветки характери.

Общият ритъм претопява различията.

Здраве и щастие е да се влееш в този групов ритъм.

Навярно самотната планинска река при устието ѝ пред морето усеща в блаженство как се слива с широката пулсация на морските вълни и става безкрайна. Тя изгубва себе си, за да намери новите си брегове, които също ще я оковат.

Пъртина

Редуваме се да проправяме пъртина.

Бранко излиза напред. Той взема всичко на сериозно. Още е много млад.

– Забравил съм тъмни очила! – се безпокои той, понеже пъртината се пробива първо с очи.

Предишният, току-що просичал снега, задъхан ни изчаква да го подминем. Право на такава минута почивка има първият, който след това ще стане последен.

– Бръкни в левия джоб! – казва той. – Виж дали не съм взел втори чифт! – и ребром подава на Бранко с гръб раницата, издута от претъпкване. – Ето ти за рождения ден подарък от мене: черни очила!

Присмехулникът, който се чувства задължен да се откликва остроумно при всяка разменена между другите дума, се обажда нейде

откъм средата на редицата:

– Тъкмо за пълнолетен! Повече да не гледаш света през розови очила!

Разбира се, не винаги престараването му се овенчава със смях. Но той е винаги буден на своя присмехулен пост и това ни стига.

Изобщо неговата хватка е една и съща, доста плитка: да вметне последната дума. Така ни доставя двойно удоволствие – омаловажава думите на всекиго поотделно и понякога ни размива.

Готови сме да прихнем дори при неулучила шега. Самонастройката на групата е веселост – тя определя общата тоналност и обагря тембъра на всеки един глас.

А белотата на снега кара да се откроява индивидуално силуетът на всяка фигура, на всеки жест, на всеки смях.

Едно хрумване на Поета

Предишният пъртиноразбивач, Поетът, докато ни изчаква да се източим, си оправя и затяга връзките на обувката, приклеknал на снега.

А един друг, непризнат, неподозиран поет се тули нейде към опашката на редицата. Захласнат от планината, току вдига камера и снима гледките, въртящи се по прищевките на невидимата пътека.

Увлечен, както върви, се блъсва о раницата на приклеknалия. Поетът вдига глава:

– Ти още ли не си се върнал?

– Още ей до там! – смотолевя Слав, операторът, и забързва напред.

Поетът сподиря с насмешлив поглед непохватните стъпки на оператора, наивния му възторг от природата. И пак се навежда над обувката си.

Слав се обръща и бързешком го заснима с камерата, без да бъде забелязан. Поетът не подозира, че тази смешна поза – как е приклеknал и си затяга връзките на обувката – ще остане като негов последен образ за паметта на потомците.

Човек не знае с какво ще го запомнят.

– Стига си хабил държавна лента! – подвиква Присмехуликът.

Операторът не чува присмеха. Планината се втурва към него като прилив. Ще го удави. Вълна подир вълна, все по-високи. Гледка след гледка, все по-замайващи. Безпомощен пред съкрушителния напор на тази белота, на тази трезвост, на тази извисеност, той току залита като

пиян с камерата. Нито лентата ще му стигне, нито умението, нито времето. И всички му се смеем.

Ние си мислим, че сме овладели своя свят. А той е вън от света, по-неже се вълнува прекалено много.

Слав, операторът, е неудачникът в групата ни. И такъв е нужен, за да има по кого да измерваме собствените си постижения. Не го считаме за истински алпинист въпреки неговото престараване или тъкмо поради това. Едвам ни склони да го включим в нашия подбран състав за този труден траверс. И то само за началото. До последния момент го отблъскахме. Отсъствието на Деян му помогна: вземем го за попълване на числото, докато онзи ни настигне. И сега операторът е най-щастливият. Не може да повярва на сполуката, която все го отбягва. Няколко мига по-дълго ще бъде между нас. Няколко мига още ще се чувства равен на нас.

Под едва загатнатата усмивка на слънцето снегът откликва с безброй тръпни варианти на бялото, от които само нищожна частица възприема окото, а другите тонове и полутонове проникват в настроението, в мълчанието, в предчувствието.

Тези крехки отънъци на зората не се плашат от мраза. Обаче Слав, операторът, се бои да не ги прогони с камерата, като че ли с дуло на картечница, и крадешком ги заснима. Все нащрек, все припрян, все се върти, сякаш красотата ще му избяга.

Водачът откъм средата на колоната предупреждава нетърпеливия Бранко:

– Умерен ход!

Бранко се обръща шеговито към съседа си, Скулптора, който го следва:

– Какъв смисъл има да минавам напред, щом пак ще ми се нарежда изотзад?

– Поне на 21 година не си губи времето в търсене на смисъл! – го предупреждава Скулпторът.

В същия миг, без ние да знаем, без да допускаме дори, тези случайно подхвърлени думи дават искра в Поета, който ни изчаква и тръгва зад всички нас. И едно ненужно, неискано, неуместно стихотворение започва да никне в него, нагаждайки се според ритъма на крачките му в снега:

„В търсене на смисъл обезсмисляме живота си.

А тревата, без да пита за какво – пробива камъка.

Мамиш ни и плашиш все, рискуващо безсмислие, неизвестно

накъде отвеждаш.“

„Смисълът ни е верижката.“

Разбира се, такова стихотворение не е за Бранко, навършващ едва днес пълнолетие, не е и за нас, отдавна прескочили този праг. Прекалено пълнолетни сме, за да приемем мисли и образи без верижката на смисъла.

Поетът сгзва в снега натрапливото си стихотворение. И запитва, дано му хрумне нещо за поздравителни куплети на рожден ден:

– Какво е всъщност да станеш пълнолетен мъж?

– Да завършиш войниклъка! – отсича Зиморничавият, влагайки в тона личен опит.

Асен блясва с начетеност, като приписва на разни автори собствените си мисли:

– Хафис казва: „Да познаеш жената!“

– Значи, никога! – го захлупва Присмехулникът.

– Откъде-накъде пълнолетие на двайсет и една години? Много си закъснял! Осемнайсетгодишните са пълнолетни! – подхвърля Димо.

– Този стар запасняк Деян му нареди да си празнува днес пълнолетие! – го дразни Присмехулникът. – По стар стил!

– Никой не ми е наредил! – отвърща ядно младежът. – Чети биографиите на световните...

Добре, че навреме преглъща думите си. Инак можем да му лепнем прякор „Бранко световният“. Ние имаме обичай да си измисляме прякори за вътрешна връзка.

Планината расте пред погледа ни. Заедно с височината расте и оживлението ни. Опиянява ни снежната свежест.

Бодрост

Това е предимно групова добродетел.

Никифор – във всяка група има един такъв жив будилник, – като си поръча вечер на центъра на времето да го събуди, в зори на секундата скача и събужда другите.

Ранобудност – в самата дума се чувства вътрешно усилие.

Никъде не би могъл да станеш в такива тъмни презнощи с такава

непринудена лекота, както в една планинска хижа, където сте били натъркаляни на дървени нарове човек до човек. Заедно рамо до рамо повдигате смазващата тежест на съня и на тъмнината.

Станали сме далеч преди загатването на утрото и сякаш имаме заслуга за неговото раждане.

Потегляме. Поемаме дълбоко студената ведрина на развиделяването. Цялата планина вдишваме. Тя рязва гърдите ни и ги изпълва с пресния динен аромат на снега, с тишината, която се вглъбява в проблемите на вселената, а не в нашите мравчи проблемчета, с онова необятно вкаменено вълнение, простиращо се в безкрая, което ни притегля.

Снегът фосфоресцира в здрачевината на утрото. Сякаш от снега иде изгревът.

Чувството за ранно ставане – най-ведрото чувство, което в града сам така рядко постигаш, и то в първия миг с такава мътилка в главата от напрежение.

А ние, груповото същество, сме ранобудни без особено волево напъване, бодри и весели. Това е наш родов белег.

Изчакване

Преди да сме уморени, трябва да спрем.

– Стой! – се провиква водачът Найден, който върви някъде към средата на веригата с лице, гледжосано от планинско слънце и вятър.

Тъкмо добили инерция, спираме неохотно. Груповата инерция се набира по-бавно, по-издалече и по-трудно се преодолява. Едно такова ненавременно спиране се отразява като лек удар върху всички ни.

Слав, операторът, взел преднина, не чува или не иска да чуе, загледан към новия ъгъл от планината. Спира току до предидущия, застанал на пътя му. Това е Зиморничавият, който го задържа внимателно като сомнамбул:

– Стоп! – в гласа му има покровителствен жест.

Слав се сепва, обръща се назад. Дали няма да го върнем? Той е ненаситен. Гори от желание да се изкачи на най-опасните места, да бъде с нас, алпинистите, навсякъде, за да ни снима редом с планината. Изглежда, камерата в ръцете му го кара да губи мярка за собствените си възможности.

– И без това закъсняхме заради тях! – казва Суеверният, поглеждайки часовника на китката си.

– При пресен снеговалеж се тръгва рано и спира рано! – вметва Асен.

Всяко напомняне за нещо всеизвестно ни дразни.

– Още малко да ги изчакаме! – отвърща Водачът и се обляга с раницата си о една скала, застанал гърбом към посоката на хижата.

Това прикриване с гръб прави очакването му още по-очевидно.

За да удължи времето, той изважда от вътрешния джоб на якето си картата. Маршрутът е очертан с червен молив. Суеверният и Зиморничавият се надвесват над плана. Водачът сменя ръкавицата си и с пръст тръгва от точката, която означава хижата. Червената линейка лъкатуши през релефно обозначени хребети. Пръстът му се спира нейде съвсем в началото. Той вдига глава и се озърта.

– Намираме се ей тук! – сочи в картата.

Особено стабилизиращо действа върху групата да ѝ се определи мястото по някаква карта, да се засекаат стъпките ѝ в някакви координати. Да се знае, че тя има предварително изчислен, добре съобразен път.

– После... по оная ребър? – поглежда в картата Зиморничавият и сочи към отсрещната усойна стръмнина.

А Суеверният продължава с пръст нататък по обозначения маршрут: една зигзаговидна линия, пресичаща ядрото на планинския релеф.

– А после? – Пръстът му трепва и неволно се заковава на едно кръстовище между най-високите върхове, нанесени на картата с черни, наежени триъгълници.

Без да поглежда към плана, Никифор подхвърля уж нехайно:

– Според правилата при пресен снеговалеж не се тръгва изобщо!

– Най-високите върхове са изкачени с нарушение на правилата – се обажда Присмехулникът.

Буди смях самият му глас: тънък и скоклив като скакалец. Разсмиваме се преди да си е отворил устата. Това го задължава да каже непременно нещо смешно. Групата има нужда от шут и си го създава, без да се съобразява с волята и настроенията му. Има моменти, когато просто нашето желание да чуем нещо смешно му задвижва моторчето на остроумието. А всъщност той е най-гъжният човек от всички нас. Но това не е никакво оправдание, ако не улучи.

– Напразно се бавим! – настоява Никифор все така безстрастно. – На всички е ясно, че Деян няма да дойде! – и стрелва с поглед Водача.

Сянка прекосява откритото лице на Найден.

– Откъде е ясно? – запитва той с пресечен глас.

Никифор свива многозначително рамене. Излишно е да уточнява.

Другите разбираме без думи. Раздразнението на Водача още повече ни убеждава, че Деян има някакви основания да не дойде. Сянката, помрачила лицето на Водача, се разпростира и върху другите лица. Само едно лице светва от надежда. Операторът разчита на отсъстващите, за да попълни бройката.

Застудява, щом спрем. Зиморничавият, за да оправдае слабостта си, се държи изправен, без да вдига яката си, докато другите, свити, потропваме с крака на снега.

Бранко пита, нетърпелив, както винаги:

– Тогава кого чакаме? Дара ли?

– Дар-Перушана! – добавя Присмехулникът.

– Жена се чака по устав! – добавя Скулпторът.

– Смяташ ли я за жена? – пита Присмехулникът.

– Не съм ѝ решавал формулата! – отвърща другият.

– Щом буди любопитство, значи е жена! Дори повече от някоя „мис“! – заявява Асен.

– Философе, можеш ли ни заинтригува? – възкликва Зиморничавият.

Асен само чака повод да развие някоя теория:

– Д'Анунцио избирал най-невзрачната жена на някой бал и започвал да я ухажда. Тя разцъфтявала под комплиментите и погледите му и ставала най-интересната дама на сезона, заобиколена от поклонници...

– Значи, вкусът е стадно чувство! – заключава Присмехулникът.

– Не, женската привлекателност е творение на мъжа.

– Да вървим! – отсича Никифор. – И Дара няма да дойде.

– Отде знаеш? – пита делово Димо.

– Деян ще я предупреди! – натъртва Никифор.

– За какво? – се наежда Водачът.

Отвърща му мълчание. Някакъв облак висне над групата. Мъчим се да спотаим нещо, което отдавна се е набирано в нас, трупало се е като навейан сняг.

В настъпилата тишина се чува бръмченето на камерата. Стърже по изпънатите ни нерви. Операторът се е възползувал от почивката, за да снима околността и ония от групата, които не го забелязват.

Водачът се обръща рязко към него:

– Време е да се връщаш!

– Още малко! Докато ни настигнат! – упорствува Слав.

Водачът се взира отвъд ридовете – дано съзре очакваните. В далечината долу градът е захлупен с една гъба от дим.

- Как ще мъкнеш тази гира по върлото? – пита Присмехулникът и сочи към камерата на оператора.
- С камерата си пазя равновесие.
- Да не те издуха вятърът.

Самотността на откъснатия от групата

Най-глухата самотност.

Дара губи следите.

Лута се из преспите. Озърта се.

Само сянката ти те придружава. Няма жива душа. Долу в ниското пада мъгла. За миг страх те съзема. Тишината е пълна с ослушване.

Да се върнеш? То значи още повече да заглъбнеш в самотата.

Като единак се провикваш към височините, където снегът свети недостъпен:

– Хе-е-е-оп!

Викът ти се прехвърля от рид на рид. Висок и проточен, съразмерен с височините и разстоянията, той очаква издалече откликващо ехо.

Навярно първият човек с такава виеща болка е огласял пустошта на планетата.

Тръгваш пак, преследвана от шума на собствените си стъпки. Да би ти пошушнал някой какво те чака там при другите, ти не би се изплашила. Защото няма нищо по-страшно от това да останеш сам, да се откъснеш от своите, да изостанеш, пък дори и от общата беда.

Чувството на отцепената от стадото овца – най-древният страх.

Пропастта те гледа с огромно, празно око. С поточето под леда планината си шушне сама на себе си. Не отговаря дори с ехо на биещото ти сърце. От зъберите лъха студена саможивост.

Единични стъпки в планината. Едно настръхване пронизва вселената.

Бягаш, подгонена по петите от собствените си стъпки...

Настигане

Потеглили отново, се вслушваме. Обръщаме се, за да видим по лицето на Водача ехото от доловения вик.

Погледът му просветва. Не сме се излъгали. Счу се нещо. Той

изтичва до един издаден ребър и оттам оглежда околността.

– Е-е-хо-о-о! Насам! Наса-а-ам! – Басът му проечва ликуващо.

Отблизо му отвръща викът на Дара, още по-ликуващ.

Всички вдигаме радостни лица – различни отражения на лицето на Водача. Той ни оглежда тържествуващ. Спира погледа си на единствения, който открито му се противопоставя.

Никифор среща погледа му невъзмутимо. Между тях се насъбира електричество. Кога ли ще даде искра?

Гласът на настигащата ни Дара смъква планина от гърба ни. Едва сега съзнаваме колко ни е безпокоело закъснението ѝ.

Бранко не се стърпява и извиква на Никифор с укор:

– Видя ли? Идат!

И Присмехулникът се заяжда с Никифор:

– Тоя път не позна! Две на нула!

Групата се радва най-много на тия, които се завръщат при нея.

Запъхтяна, извън сили, Дара се появява иззад рида.

Сама. Оставаме слисани. Всички втренчаваме очи зад нея в отсъствието на Деян. Още по-тревожна сянка прихлупва мигновената ни радост. Прибързаното тържество на Водача увисва във въздуха.

Дара грохва направо в снега да си поеме дъх. Не я питаме нищо. Тя още не може да проникне в настроението ни и сияе, че ни е догонила. Пак е заедно с нас.

Оставила е зад гърба си най-страшното: шума от единичните си крачки в тишината. Не са могли да я настигнат собствените ѝ стъпки и да я върнат назад.

Само Никифор процежда злорадо:

– Не ви ли казах, че той няма да дойде?

Дара започва да включва.

– Деян е уплетен в една паяжина! – промълвя тя на пресекулки, чувствавайки се виновна, че не е успяла да го доведе.

Не ѝ отговаряме, умислени. След дълго поемане на дъх, тя отвръща на мислите ни:

– И аз се чудя. Злокачествен казус. Не приличаше на себе си. Като плъх в капан.

Разменяме си подчертано спокойни погледи. Само Водачът отбива очи встрани.

– Деян предупреди, че служебно е възпрепятствуван! – казва той с пресъхнал глас.

Звучи неубедително. Никифор спотайва в ъглеца на устните си една

иронична усмивка, която всички забелязваме, без да поглеждаме към него.

В такива моменти и най-краткотрайното мълчание изглежда безкрайно. Никифор не бърза да го наруши. В натегналата тишина чуваме мислите си:

Губим разрези! Групата е в непълен състав: вместо 16 – 15!

Слав, операторът, който досега се е спотайвал зад гърбовете, излиза напред:

– Аз ще бъда шестнадесети!

Избухваме в хаплив смях.

Слав настоява, без да се обижда, сякаш самото му присъствие между нас го издига над всяка обида:

– На мястото на Деян!

Това още повече ни разстройва.

– Кон за кокошка! – притуря Присмехульникът с достатъчен шепот, за да бъде чул от всички ни.

Водачът си излива яда върху оператори:

– Връщай се, докато е време! Не е за тебе!

Бранко отива по-далече, както винаги:

– Всичко ще провалиш! Заради тебе ще изтървем Памир!

Това е най-унищожителният аргумент. Но Слав, без да се засяга, умолява:

– Поне само до Зъба! Да хвана едно ъгълче...

Водачът махва с ръка:

– Стига пазарлък!

Как искаме да го отстраним, без да знаем, че с това отстраняваме самите себе си от всички други.

Как искаме да отлъчим от нас човека, който ще остави за нас единственото свидетелство. Но добре, че той не е честолюбив и налага своето.

Дара чувствава болезнено, че идването ѝ без Деян ни разстрои. Ясно, че на самата нея не държим.

Още не си отдъхнала, скача, за да ни обясни нагледно, без да я пита за това, как е отказал той. Мъчи се да ни размее, представяйки ни нещата с преувеличения по неин маниер.

Гротеска на снега

Истината, примесена с измислица, е по-убедителна.

Дара с имитаторска дарба изиграва една гротескна сценка:

– Влизам в института така с екипа. Църковна тишина. Качвам се чак на тавана. Табелка „Експериментална лаборатория“. Голяма фирма, бедно положение. Вмъквам се, без да чукам. Таванска стаичка, омотана в жици. „Деяне, излез от паяжината!“ А паяци в бели престилки протестират: „Пази тишина, момиче ли си, момче ли... Отде се извъдиха такива?“ – „Де профундис!“ – казвам и си пробивам път през джунгла от жици: – „Деяне, тебе ли ще чакаме?“ – Той увисва на една жица: „Нали съобщих? Не мога!“ – „Как можеш да не можеш?“ – „Правя годишен баланс!“ – „Балансьор! Сега се решава дали ще ни пратят на Памир!“ – Чукам на апарата пред него.

Дара чука на камерата, която в този момент я заснима.

В зимния алпийски екип, с въжето, навито на обръчи и стегнато с възел на лявата й ръка, с пикела, с ъгловати момчешки жестове, които се стрелкат в най-неочаквани посоки, тя е неподобна.

Можем да си представим как ще изглежда на ням филм: една пантомима, която би могла всичко да изразява – Пинокио в разпра с мухите, Хитър Петър се препира с гъските на пазара, Дон Кихот се бори с вятърните мелници.

Без да се смути, Дара продължава:

– Питам го: „Е, в кое чекмедже си тикна прословутата дисциплина? Извади я поне за превъзпитание на такива като мене!“ А той: „Не мога да се измъкна!“ – „Да не си муха в шише с лепило?“ – А един сив, с миши очи се намесва: „Значи, имало и жени алпинистки!“ – „Ще има – казвам, – щом мъжете ги няма!“ А Сивият: „Аз съм против такива, които рискуват живота си за нищо!“ А аз: „Щом не можем да бъдем като тях, то можем да бъдем против тях!“

Групата не понася фалшива нотка. Наежва се като таралеж срещу бърбивата Дара:

– Без отклонения! Главното!

Гротеската звучи като дисонанс. Не ни разведрява. Ние очакваме не пародийни измишльотини, а някакво обяснение на необяснимото.

Да излъжеш очакванията на групата – то е почти равностойно на измяна. Дара едно от безсилие смъква тона:

– Е, добре де! Питам Деян: „Е, последно?“ – И знаете ли какво

отговори? – „Невъзможно ми е!“ – А той ме е учил да зачеркна тази дума от езика си! – „Зачерквам те от всички скали!“ – му тръснах и си тръгнах. А оня, Сивият, зад гърба ми: – „Плоска като линолеум, да я препъхнеш под вратата!“ – Мисли, че ме засяга! Как издържа Деян под оня нисък таван?

– Пак нещо ново е открил! – Водачът се сили да придаде убедителност на гласа си.

Нетърпеливият Бранко казва:

– Откога открива тая цветна телевизия и още не се вижда!

– Привел се, подпира с рамо гредоредата на тавана да не падне! – прибавя Дара.

Контрапункти

Ако не бе ниският таван, как щяхме да измерим висотата на простора? Ако не бе пушекът, как щяхме да усетим чистия въздух?

Някъде високо в ослепителната белота на снега се открояват атлетични плещи, сливайки се с верига хребети.

Снежна безбрежност.

Височината запалва по лицата ни цвета на здравето.

Групата ни е от 16 души. Вървим решително, с пресни сили. Колкото повече се изкачваме, толкова повече билото изглежда, че се издига. Минаваме край пирамидка от наредени един върху друг камъни, полузасипани с пухкав сняг.

Никифор, досега крачил нагоре, отстъпва на следващия да пробива пъртина и докато ни изчака да подминем, ни сочи пирамидката:

– Маркировка на Деян!

Това напомняне не е без скрит умисъл. Единственият облак, който тегне над всички, е отсъствието на опитния ни другар, най-възрастния между нас.

Асен теоретизира наум:

„В колектива отсъствието е по-осезаемо, отколкото присъствието!“

Пръв тръгва Найден, Водачът. Дара, временно на последното място, пита младежа, който сега минава над нея при зигзаговидния обход:

– Какъв е твоят коментар, треперко?

Зиморничавият последен от всички е вдигнал яка. Отвърща уклончиво:

– Шефът му не се е навил за неплатен отпуск.

Дара, която още не може да се нарадва, че ни е настигнала и вече не е сама в планината, се провиква:

– Затова аз винаги искам платен отпуск! Като ми откажат, грабвам неплатен!

Никифор заема последното място в редицата. Той все търси повод да напомни на Дара за дисциплината:

– Ти си едно нарушение! – и сочи отклоняващите ѝ се дири.

– Вие, дисциплинираните, сте нарушение на природата! – се препира Дара.

Зад смешките се долавя първото пречупване на настроението ни. Един далечен тревожен сигнал, който се силим да преодолеем вътре в себе си. Липсата на Деян става все по-осезателна с напредването ни в планината. Късите, отривисти разговори се въртят все около него. Ясно е, че той е бил организиращата и сплотяващата сила. Без него групата ни се разслюва на отделни враждуващи токове.

Единствен Слав, операторът, е щастлив от отсъствието на Деян.

Зиморничавият се обръща към него:

– Голям късмет извади!

Слав, тъкмо снима с камерата челото на върволицата, му намига:

– Веднъж и на мене да ми провърви!

Водачът, като че ли забелязал с някакво око на тила си, че го снима, изведнъж се обръща и се заканва с пръст на оператора.

Изобщо никой от нас не му позволява да го снима. Самата същност на алпинизма е бягство от погледите, смелост пред самия себе си, а не за показ, не за облаги и слава. Операторът винаги крадешком ни хваща, без ние да го усетим.

И сега навежда надолу камерата, уж я поправя:

– Нещо засича!

– Гледай ти да не засичаш! – го подканя Присмехулникът да върви, да не изостава.

Радиовръзка със света

Присмехулникът, който е радист в групата, поглежда часовника си:

– Време за сеанс!

Спираме. Използуваме миговете за пренагласа на товара и облеклото. Ако нещо убива, увисва, пречи, ако отнякъде подвява, ако шалът задушава – сега го оправяме. Едва при вървежа нагоре влизаме истински в

дрехите си, в кожата си и се срастваме с товара си.

Радистът надява слушалките:

– Какво да съобщя?

Гласът му не сменя комичната си скокливост на скакалец. Навикът да ни размива се е превърнал в негов характер.

Водачът придава самоувереност на тона си:

– Групата е тръгнала в пълен състав по маршрута!

Слав, операторът, просиява:

– Точно 16 души!

– С тебе ставаме минус трима! – казва Присмехулникът, изчакайки да се умълчим. – Един ще трябва да носи камерата, а друг – тебе надолу към хижата!

Операторът се смее, доволен, че е причислен към групата, макар и с подигравки.

Присмехулникът включва на предаване. Наглася микрофончето и го омотава с парата на дъха си като с памук.

– Ел-Зет 23. Тук Орловец! Чуваш ли ме? Групата тръгна в пълен състав по маршрута. Посока към Зъба. Посока към Зъба. Приемам! – натиска копчето на прекъсвача. – Приемам! Да... Да... Прието! Край!

Сигурно насреща прихват от смях. Самият глас на Присмехулника звучи като виц.

Водачът пита:

– Какво отговориха?

Присмехулникът прибира слушалките и микрофончето.

– Какво ще отговорят? „Правилно! На добър час!“ Сега можем да вървим напред. Съгласувахме!

Предчувствието на един се предава на всички

Суеверният се обажда привидно весело:

– Нощес ми се присъни лош сън!

Горазд бърза да изяви колко е надрасъл предразсъдъците:

– Не думай! Хайде да се връщаме!

А Поетът се обръща, цял в тръпно внимание:

– Какъв сън? – Той винаги е готов за всичко да пита.

Дори най-отдалечените в редицата надават ухо.

В прозрачния стъклен въздух гласът се удря със звънтеж:

– Деян ми скрил обувката, не ме пуца да тръгна! – Суеверният е

още вътре в съня си. – Аз ги търся, търся, ругая го. И на края, за да не закъснея, тръгвам бос...

– Не стигна ли бос до Памир? – го пресича Присмехулникът.

Памир... Покривът на света. Това име ни пронизва с болезнен копнеж. То се е превърнало за нас в символ, в заклинание. В него са събрали всички наши неосъществени стремежи, амбиции, надежди, разочарования.

Асен разсъждава:

„Истинската човешка група не може без някакъв Памир, който да я извисява в облаците и там да я държи споена в един връх.“

Суеверният добавя с прекалена нехайност:

– Да не мислите пък, че вярвам в сънища!

Димо го дразни:

– Внимавай, че сега си 13-и в колоната!

– Глупости! – Но все пак Суеверният преброява с око хората в редицата. – Не съм! Ти си 13-и! – Обръща се към Димо, който върви зад него: – Дай да се сменим! Мене на 13-о число ми върви!

Димо свива рамене пренебрежително. Сменят местата си. Суеверният постъпва така, за да преодолее суеверието си.

През всички ни пробягва неволна тръпка: дали няма да има някаква съдбовна последица тази детинска игра на смяна на местата?

Какво не минава през ума на човек, който с часове върви из планината, загледан в снега пред себе си.

– Защо аз например не сънувам? – пита Поетът.

– Защото поетите страдат от безсънища – припомня Присмехулникът.

Суеверният мимоходом се изтърва:

– Все пак някои сънища се съдват...

– Упива те мистика като мастика! – прави каламбур Присмехулникът.

– Какво ще кажеш, Философе? – пита Слав, операторът, нарочно, за да го принуди да се обърне и да го заснеме, преди онзи да се е усетил.

– Суеверия! – отвръща компетентно Асен. – Всички съногадатели са смешни. Дори Фройд в раздела за сънищата изведнъж звучи наивно: стига до елементарна символика.

– Но защо човек сънува? – пита пак Поетът.

– Питай защо се събужда? – казва Дара.

– Сънищата са отпадъците на съзнанието в подсъзнанието... – продължава Асен.

– Един вид кошчето на съзнанието! – вметва Присмехульникът.

Дара възкликва:

– Че то отпадъците по-хубави от...

Водачът туря край на бърбенето ни:

– Ускорявай темпа! Стига приказки!

– Ускорявай! – се предава от човек на човек. – Уско-ря-вай-й!

Колективът ни при трудните сблъсъци с природата така се е споил, че не можем един без друг, при все че непрестанно се заяждаме. Свикнали сме да съгласуваме стъпките си, но не и думите. Дори понякога словесно отреагираме невъзможността да се опълчим на дело един срещу друг. Странното същество НИЕ е неуязвимо отвън, но застрашено извътре. Ние инстинктивно чувствуваме това. И понеже държим да бъдем НИЕ, на всяка цена НИЕ, се пазим от самите себе си. Позволяваме си открити разпри, лице срещу лице, но не и подмолни борби иззад гърба. Доколкото това е възможно в една група.

Добре, че има някъде Памир да ни сплотява под своя шеметно висок покрив.

Макар и отсъстващ, Деян запазва своето място. Една невидима празнина между втория и третия в редицата. Водачът Найдено по навик се озърта и търси там познатия силует за подкрепа и съвет. Сякаш Деян все още може да ни догони по означената от самия него маркировка и да си заеме мястото. Без съмнение, той е особено нужен на групата. А докато е бивал с нас, ние го пренебрегнахме и дори му се надсмивахме, като на най-стар.

Последният в колоната, Никифор, който уж бе сигурен от по-рано, че Деян няма да дойде, при един завой неволно се поспира и претърсва с поглед лъкатушките на дирите ни надолу – дано се мерне закъснял другарят ни.

– Слаба видимост! – констатира той.

Безпределното пространство на белотата става още по-пусто. Няма го мършавия, изсушен като чироз силует на Деян по следите ни.

Изпитваш внезапно вътрешно зъзнене през бялата светлина на снега, студена и безплодна като докосване на нечия отсъстваща ръка.

Деян наистина няма да дойде. Никифор настига групата бързешком, спазвайки точно разстоянието между предидущия и себе си. Но предидущият не го спазва. Това е Дара, която все се отклонява встрани. Само тя не може да си наложи да мълчи:

– Никифоре, ти какво мислиш...

– Нищо не мисля! – отсича Никифор. – Само за изпълнението на

задачата! – И вади от горния джоб на якето си тефтерче, в което вървешком вписва педантично данните за времето, скоростта, посоката. На колана му виси крачкомер. Той често го поглежда, после часовника си и наум изчислява хода.

– На мене разправяй! Все за това мислиш! И другите само в това им е умът! Дори зная всеки поотделно какво мисли!

Дара се вира напред, сякаш да прочете мислите на Водача, който продължава да прави пъртина, съсредоточен в стъпките си.

Мислите на Водача тежат повече от раницата му

Ти единствен в групата се чувствуващ сам.

Ходът на другите се изравнява с твоята крачка. Затова трябва цял да си вгълбен в собствения си вървеж. По тоя начин поддържащ равномерността и съгласуваността на общото движение.

Сякаш направо от снега изникват образи, които се препречват пред тебе, искат да те спънат, да те спрат, да те върнат назад. Трябва да водиш борба на вътрешен фронт в себе си, за да не се повлиява ходът ти от хода на връхлитащите те мисли.

Ето, Деян дойде на края на града в още недовършената ти къщица. Завари те, тъкмо садиш дръвчета в градинката.

Едро ръкостискане.

– Уплетох се из тези улички като в кълчица! – казва Деян и избягва погледа ти.

Не е на добро това внезапно гостуване.

– Бягам от блоковете, Деяне! – сочиш му далече към квартала с нови блокове, строени като войници в настъпление.

– Не е ли късно за овошки? – пита Деян.

– Тъкмо време за садене: късна есен!

– Ще измръзнат.

– Ще ги повия в слама и зебло.

Бихте говорили още дълго на странични теми, за да заобиколите главната. Но ти не се стърпяваш:

– Деяне, защо не ме потърси в клуба?

– Исканасам да си поговорим, Найдене!

– За какво? – недоумяваш.

– Позволяваш ли да те разсърдя?

– Опитай се! – отвръщаш великодушно. – Влез вътре на топло!

– Да не безпокоя жена ти!

– Толкова ли е обезпокояващо това, което ще ми кажеш? – питаш ти и се затваряш в себе си.

Деян снова из градинката сред голи дръвчета, овъглени от сланата, сякаш измежду тях търси думите си:

– През декември денят е най-малък. Не е време за прояви! Защо да рискуваме хората за покриване на разряди...

Възразяваш отчуждено:

– Знаеш много добре, че няма да ни пуснат до Памир, преди да сме изпълнили плана за разрядите. Пък и младежите ламтят за повече прояви. Защо да ги спираме?

– Не ламтиш ли ти за прояви, Найдене? – набляга тихо Деян.

– Аз не се делия от другите? – отвръщаш самообладано.

Изчакват се взаимно да подредите мислите си.

– Нужна е предпазливост! – казва Деян, строшавайки едно крехко, премръзнало клонче.

Ти избухваш:

– Знаеш, пазейки се от всичко, ние не се опазваме като човеци!

Деян си тръгва. Не го задържаш.

– Предупреди групата, че аз не съм съгласен! – заявява Деян на прага.

Процеждаш през зъби:

– Защо аз, ти ги предупреди!

Деян махва с ръка отдалече:

– Ако решиш да ми се разсърдиш, обади се!

– Няма да стане нужда!

Останал сам, разсъждаваш:

Кого да слушаш? Лесно е да се дават съвети отстрани. Мястото на водача е най-открито и най-ветровито. Какви не ветрове те брулят от всички посоки. Ако се поддадеш на всеки вятър, трябва непрестанно да се въртиш. И вместо да показваш пътя, ще станеш ветропоказател. Не! Себе си трябва да слушаш. Сам себе си да следваш, за да те следват и другите. Самотен, необвързан с никого поотделно, за да бъдеш с всички заедно!

И се свеждаш загрижен над едно дръвче...

Водачът забива крак в снега. Сякаш посажда стъпка след стъпка. Какви овошки ще поникнат от тези следи?

Стръмнината расте

Върволицата ни заглъбва навътре в планината. Хлъзгав наклон. Думите стават все по-редки, все по-кратки. Само Дара се обажда от време на време.

– Цяла нощ е ваяло! – Тя единствена се озърта наоколо.

Другите гледаме само пред себе си. Предусещаме нещо, но не го осъзнаваме. Това се предава на Поета. Неосъзнатото от нас се избистря в него, дирейки своя приблизителен израз:

Нищо не забелязвам наоколо, даже не помня през къде съм минал. Гледам право пред себе си в една точка, за да видя всичко в цялост.

Чувам тишината на снега и под нея – тишината на скалите.

Чувам как се движат молекулите на камъните.

Такава замряла тишина, сякаш след миг ще избухне и планините ще започнат да се местят.

Чувам гласа на реката, временно заключен в леда.

Чувам многобагрения шепот на далечни есенни гори, окапал, гниещ в падините.

Чувам мечешките сънища, сгушени в топлата хралупа.

Чувам песента на утрешния ручей, запечатана в снега.

Чувам с кожа, с обоняние, с нерви като пипала, с въображение.

Няма нужда да се разпилявам в погледи наляво и надясно.

Планината цяла влиза в мене, цяла в мене се просмуква – аз самият ставам планина.

Поетът е медиум, който транслира брожението на нашите смътни, неуловими усети. Дара с прекалената си жизненост прекъсва и размътва утаяването на тези редки вълни.

– Снегът още не се е слягнал! – се обажда тя.

Никой не ѝ отвръща, като че не сме я чули. Пухкави снежни пластове, навейани нощес, поглъщат шума от стъпките ни. Сякаш преставаме да съществуваме. Безмълвие – отклик на инстинктивната ни тревога. Това общо смълчаване на хората и природата се налага дори на вироглата Дара.

Неволно се вслушваме по-внимателно в стъпките си. Сняг, пресен, ронлив поради студа. Шушнеш сляг. Има нещо предупредително в това едва доловимо шушнене.

Водачът се поспира запъхтян. Снегът под него замлъква. И в това замлъкване се таи някакво тревожно сигнализиране. Водачът е опитен

планинар, разбира езика на снега. С един поглед, обърнат по-скоро навътре към собствените му усети, той преценява опасността. Върховете се навъсват все повече, там горе и тук вътре в нас.

Но Водачът, Найден, сгазва с твърда крачка тихите снежни предупреждения. Продължава упорито напред. Няма да се поддава на такива недомлъвки на природата. Трябва на всяка цена да осъществим замисленото.

Горазд, който кипи от енергия и млада сила, е най-глух за намеците на снега. Изглежда, силата е опасна за своя носител: тя притъпява тънките, неуловими възприятия. Горазд при това е влюбен. Същински глухар. Той изключва всякакво колебание:

– Сега или никога!

– Този път води право за Памир! – подвиква нетърпеливият Бранко.

Суеверният се издава:

– Времето се разваля!

Асен побързва да подкрепи съмненията си с цитат:

– Японските алпинисти имат за девиз: „Върни се, за да отидеш!“

Дара настръхва от вероятността за връщане или по-скоро от пристрастеност да противоречи:

– Още един да се откаже и всичко пропада! Цяла година сме покривали не норми, а вятър!

– Едното покрива другото! – уточнява Присмехулникът.

На шута всичко е позволено. Но на нас не е позволено да вземаме думите му на сериозно.

Последният, Никифор, който заключва колоната и е технически отговорник, бди за правилното движение на групата. Амбициозен, все изчислява нормите, проявите, почивките и ги вписва в тефтерчето. За него цифровият израз на ентузиазма е единственото убедително доказателство. Той ни окуражава изотзад, като че ни бодне с остен:

– Всяка крачка ни приближава към Памир!

– Но Памир се отдалечава! – казва Присмехулникът.

Всеки един от нас във върволицата чувства някаква непреодолима решимост. Непременно трябва да продължим. Защо? За да изпълним плана? Това вече не е главният двигател. Има нещо друго, по-необоримо. За нас няма път назад, щом веднаж сме тръгнали.

Смяна на пъртиноразбивача

Колкото е по-тревожно, толкова по-често стават смените.

Смяна на първия с втория.

Времето наистина се влошава. Подстрехието на облациите прихлупва планинските гребени. Натезжава и на нашите плещи.

Водачът, разбивал до последни сили пъртина, се спира без дъх. Проявил е почти нечовешко упорство. Мисли, че щом е водач, непременно трябва да ни надминава във всичко.

Мъчи се да пробие с поглед напред. Планината все повече се затваря в себе си, сякаш отказва да ни приеме. Откритото лице на Найден се превръща в нямо отражение на планината: става непроницаемо, дишащо неизвестност. Той се възвива към групата.

Никой не се спира да изчака решението му. Вървим, без да забавим стъпка. Следващият вече го приближава.

Водачът се отдръпва встрани, затъва в дълбокия сняг и ни изчаква. Останалите не променяме равномерния ритъм на вървежа си. Държим се за този ритъм като за вътрешна опора. Крачим, загледани пред себе си. Ще го подминем подобно крайпътен дънер.

Единствен Деян, отсъстващият, е някак в съгласие със задържането на Водача: неговото празно място раздалечава втория от третия и забавя движението. Но скоро ще се настигнат и те.

Този упорит, съгласуван, ритмичен ход дава тласък на втория и той излиза напред да проправя пъртина. Водачът си поема дъх, докато се източим останалите 15, взирайки се изпитателно в лицата ни поред.

Кой от нас ще отстъпи?

Едно след друго се нижат край него различни лица, повечето от тях млади, с едно и също изражение на човек, решен да върви докрай въпреки всичко.

Лицето на Присмехулника – винаги несъответно сериозно, от което ти става още по-смешно. Той няма да отстъпи поне от чувство за хумор.

Отсъстващото лице на Деян. Чело, разсечено от една загрижена бръчка. Застаряващо лице. Той не би отстъпил от чувство за отговорност. Ако бе дошъл...

Лицето на Горазд, вътрешно все обърнато назад към Зорка, която го следва. По-скоро ще умре, отколкото да отстъпи.

Детското лице на Зорка, полускрито под прихлупената качулка. Влюбените не се сещат за отстъпление.

Профилът на Асен, Философа – изострен, насочен някак навътре. Нечетлив. Навярно съмнения, противоречия, страхове – ситни, незабележими като молци – го разяждат отвътре. Но ще отстъпи последен, за да удържи връх над себе си.

Занесеното лице на Поета. Няма ни крачка назад да отстъпи заради биографията си. Името „поет“ задължава.

Руменото, още хлапашко лице на Бранко. И насън няма да отстъпи, за да докаже, че е пълнолетен мъж.

Издяланият като камък профил на Скулптора. Този волев, широк подборник. Няма да отстъпи от срам пред другите и пред себе си.

Настръхналото лице на Зиморничавия – няма да се огъне, макар че ще му бъде все по-студено. Единственото, което ще го топли, ще бъде мисълта, че не отстъпва.

Прехласнатото лице на оператора Слав. Дали вече не съжалява, че не го заставих да се върне? Късно е. Няма път назад. Впрочем, загледан в красотите на пейзажа, той е спял за опасността.

Заклученото лице на Рад, Мълчаливеца. Всичко е загубил. Няма какво повече да губи, за да се плаши. И мъртъв няма да отстъпи.

Какво делово изражение! Димо. Сякаш не върви, а оре снега. Такива не отстъпват.

А лицето на Суеверника – съсредоточено, сякаш подслушва тайни гласове. Няма да отстъпи от инат: да не се поддаде на суеверието си.

Лицето на влюбения Андрo – бледо, унесено, сякаш бълнува. И в пропаст да го поведе, ще върви като сомнамбул.

Момчешкото лице с чип нос на Дара. Щуравите са най-решителни и верни. Ако щат всички вихрушки да я хванат за косите и да я дърпат назад, няма да отстъпи от опърничавост.

Ето го... Самото лице на амбицията. Съперникът ми Никифор. Поскоро ще застави мене да отстъпя, за да покаже, че той, бившият водач, е най-издръжлив. И че е бъдещ.

Никой няма да отстъпи.

Първите стават последни

Най-последно и Найден се нарежда най-отзад и поема в нашите стъпки. Водачът е воден от групата. А групата е водена от някаква вътрешна,

неотменима воля.

Застудява.

Зиморничавият вече губи надмощие над слабостта си и зъзне:

– Крайно време да започнат да изработват мразоупорни тъкани, топлопроводни чорапи и ръкавици!

– Не искаш ли гащи с реотани? – се обажда Присмехулникът.

Водачът върви след последния. Сега той съобразява стъпката си според другите.

Никифор усеща погледа му в гърба си като жило.

Дара гласно се присъединява към мислите на Водача:

– Сега Деян гризе жиците от яд. Благодарумието е бич за своя носител.

Водачът възразява по-скоро на самия себе си:

– Деян служебно е възпрепятствуван да дойде!

Никифор издебва момента да го клъцне през рамо:

– Докато аз бях отговорник, той бе зарязал и служба, и всичко!

Нямах по-дисциплиниран катерач от него!

Водачът Найден не му остава длъжен:

– По твоё време задачите бяха по-леки...

– Май Деян бе против този траверс... – вметва Суеверният, наливайки масло в огъня.

– Нищо подобно! – го пресича прибързано Водачът.

Бранко от позицията на своите 21 години е безпощаден:

– Деян остарява. Минава в графа „ПРОТИВ“.

Дара се залива от смях:

– Сигур на Деян му пламтят ушите. Все той ви е на мерника.

Независимо от това всеки поотделно какво мисли за случая Деян, в групата се утаява една обща присъда, неотменима и строга:

Отсъствието му е дезертърство. Трудно ще му бъде да възстанови предишното си място между нас. Когато съществото НИЕ се разгърне в действие, няма оправдание за единицата. Няма лични причини. Дори колкото по-лични, толкова по-осъдителни стават тези причини.

Да пренебрегнеш себе си с радост – това е необходима предпоставка, за да бъдеш приет с уважение и обич в групата.

Никога не сме очаквали, че пробивът ще бъде направен именно от Деян. Той винаги е бил пример за самопретопяване. Постъпката му ни озадачава. А това е най-голямата вина в колектива: да бъдеш неясен пред другарите си, да будиш съмнения и замъгленост.

Деян много по-добре от всички нас знае това.

Тогава каква е причината да не дойде?

Мислите се събуждат при вървеж

Вторият е начело. Върви и мисли посвоему.

Това е Присмехулникът. Дали и сам пред себе си остроумничи? Или се оплаква? Или се потапя в своята тъга?

Снегът си прави шеги с него: подхлъзва го, поваля го встрани, лепне по подметките му и го дърпа назад. Но той няма да се остави. Излива отмъстителния си хумор върху отсъстващия Деян:

– Вие, старите планинари, не сте тръгвали в такова време, нали?

Деян, възседнал висока скала като ездач срещу вятъра, оглежда простора със старомодна възхита:

– Ние катерехме върховете не за спортни рекорди, а за да видим от най-високо най-далече онова, което никога не се вижда от ниското.

Присмехулникът го дразни мислено:

– Е, да! Вие сте избягвали мъгли и веявици не за друго, а защото пречат да се вижда пейзажът.

Деян въздъхва:

– А вие, загледани в значки, отчети и норми, не забелязвате красотата на природата! Какво искаш от отчетници!

Присмехулникът натъртва:

– Ние се сливаме с планината, не я съзерцаваме отстрани. Нейната стихия прониква в нас.

Той изразява груповото усещане на природата. Самият колектив е като някакъв дял от природата.

Деян повтаря горчиво:

– Планината поваля безразсъдните!

– И само безразсъдните могат да повалят планината! – отговаря Присмехулникът като по вестник и забива крак в прясната.

– Много си важен! – се присмива сам на себе си.

Обща стъпка

Вървим, вървим. Истинското изразяване на човека е вървенето. Никой освен оператора Слав не вдига глава да се озърне наоколо, да види промяната в тоналността на пейзажа. Само смъкваме черните очила.

Слав е отчаян, че при това скъдно осветление няма да се получат хубави снимки:

– Къде се скри слънцето?

– Да го попитам по радиотелефона! – предлага Присмехульникът.

Вече и операторът забива поглед в земята.

Всичко забравяме, погълнати от общата стъпка.

Самозадоволяване от вървежа. Навярно дълго сме стояли на едно място, дълго сме били спирани от различни пречки, та затова така упоено вървим.

Характерно изразяване на човека е походката. Тя е непроменима. Само в колектива индивидуалната походка при такъв продължителен общ вървеж се променя, придобива нови черти: съгласуваност, постоянство, издръжливост.

Силният прелива импулс на слабия, твърдият – издръжливост на уморения, волевият – постоянство на колебливия. Всеки поотделно сам не би извървял такъв труден път. Заедно покоряваме далечината и височината. Снегът става все по-дълбок. Наклонът – все по-променлив. Общата стъпка се нагажда към новите мъчнотии.

Нищо друго не гледаме, само да вървим.

Любовта преодолява инерцията

Един-единствен поглед често се вдига.

Нейде откъм опашката на върволицата този упорствуващ поглед не се задържа о гърба на предидущия, а го прехвърля като зид, който му пречи. Андрo търси между другите движещи се плещи някаква пролука, за да съзре там, далече напред, тънкия, чуплив силует на Зорка.

Едно чувство го носи като в облак.

Девојката не изостава. Старае се да крачи с едра, издръжлива стъпка, съразмерна с калибъра на предидущите грамадни крачки. Тя е с пухкаво калпаче, което придава нещо съвсем детско на лицето ѝ. Но вече надява качулката на анорака. Сякаш е в скафандър. С това тежко алпийско облекло фигурката ѝ няма онази крехка грация, която ѝ е присъща, но погледът на Андрo я разгатва при всяко нейно движение. Тази скрита гъвкавост го увлича още повече, тъй като го принуждава да я търси и допълва с въображението.

Горазд се обръща назад към нея:

– Умори ли се, да ти взема раницата?

– Никак! – казва Зорка без дъх и брани раницата от ръката му.

По жестовете им издалече Андрo чете думите и мислите, разменени между двамата.

– Следвай въжето! – заръчва Горазд и омотава кръста на Зорка с жълто перлоново въже с червена нишка, а другия му край навива на примки през рамото си.

Крачи пред нея и с едно подръпване на въжето възстановява равновесието ѝ. Сякаш по това въже се прелива цялата му нежност към нея. И стойката на Зорка се изправя с почти свръхестествена решимост да върви срещу премеждието. Каква увереност и пълно упование в широкия мъжки гръб пред нея, който я води под закрилата си.

Навremени Горазд се обръща да се убеди, че тя го следва. И от нея, слабата, добива сила. В очите ѝ той се вижда пречупен като лъч и върнат обратно към себе си, променен, обичан, удивен от собствения си образ.

Андрo изотзад следи всяко движение на двамата. В неговия поглед се получава двойно пречупване: той вижда как другият се отразява в цялото същество на девойката. Търси непостижимия полъх на любовта. Предугажда промените по лицето на Зорка при всяко придръпване на въжето.

Двамата вървят, свързани с едно въже. А третият далече зад тях е привързан с невидимо продължение на същото въже, което го тегли напред и му дава невероятна сила.

Пред очите на Андрo се сливат фигурите им. И този двоен силует е неговият хоризонт, който му затуля всичко останало.

Самотникът се вживява в чуждата любов

Поетът е роден самотник. Твърде много мисли и копнее за любов, за да може да я реализира.

Със своите опънати антени той лови чуждите трепети и си ги присвоява. Водовъртежното чувство между тримата: Зорка, Горазд и Андрo, безмълвно и необяснимо на самите тях, търси израз и възплъщение в неизречените образи на Поета:

Ние сме онова, което прави от нас любовта.

Срещне те стар познат и се провикне: – Какво става с тебе? Не мога да те позная!

Ние сме онова, което кара другите да кажат: – Не си ти!

Ние сме онова, което кара самите нас да се изплашим: – Какво става с мене? Не мога да се позная!

Всичко онова, което ни сковаваш в собствени граници, не сме ние.

Ние сме, когато станем своята противоположност.

Когато се изскубнем от верижката и изненадаме себе си.

Ние сме онова, което прави от нас любовта.

Така си мисли Поетът с ритъма на стъпките си в снега. Този монотонен ритъм на вървежа като някаква пулсация приобщава всички ни към сънното ядро на всемира, отвъд времето и пространството, в безмълвния кладенец на звездния сняг.

Поетът може би познава любовта откъм единствената страна, която истински я разкрива и осветява: неосъщественост.

Поетът върви унесен. Може би една от формите на споделена любов е поезията.

А в сянката на облаците снегът помрачнява все повече и добива сив, студен, металически отблясък, от който нещо в нас се отдръпва както при насочено острие на нож.

Този, който върви напред, се уморява най-много

Смяна на втория с третия.

Присмехулникът се оттегля встрани, омаломощен от борбата със снега и стръмнината. Малко забавяне, докато бъде заместен от следващия.

– Редът на Деян! – мисли гласно Дара.

Сега напред би излязъл Деян. Невидимото му присъствие за миг пробягва като тръпка на опомняне през всички нас. Навярно би се огледал внимателно, би претеглил на везни вятъра и снега, би повел групата с онази съобразяваща стъпка, свойствена само на възрастта и опита.

Асен отвърща на Дара отдалеч:

– Гробищата са пълни с незаменими хора!

– Друго не можа ли да измислиш? – отеква Дара.

Никифор се обажда:

– Само Деян може да ни оправи в буря.

Суеверният добавя с един особен тон в гласа си, от който неволно изтръпваме:

– Никой друг не познава така планината!

Дори Бранко, дете не зачита авторитети, признава:

– Старите алпинисти са му измислили прякор: Деян Маркировкаката!

Присмехулникът пак запазва последната дума за себе си:

– Ако беше тук, нямаше да му обърнем толкова внимание!

Водачът най-отзад по навик търси слабичкия, невзречен силует на отсъстващия, за да провери по него посоката, която е избрал.

Другите в стремежа си да прогоним растящото безпокойство от липсата му си разменяме заядливи бележки за другаря, готвил се много по-издалече и по-сериозно от всички нас за този траверс, а единствен неуспял да дойде по непонятни причини.

– Жалко за нощните му тренировки! – напомня Зиморничавият.

– Не си отспа човекът! – добавя Никифор.

Дара ни успокоява:

– Сега си отспива на тавана!

Празното място на Деян се заема от следващия.

Нов пъртиноразбивач – нова сила във всички

На първо място излиза Горазд.

Неволно го поглеждаме през очите на Зорка.

Едва сега проличава колко едър и широкоплещ момък е той и как привлекателна е неговата мъжествена грозота.

Сякаш няма да се измори така бързо, както другите.

Явно е, че при него решава не съобразителността, а енергията и якостта. С видима наслада и упоение от собствената си сила той започва да връзва пъртина в преспите.

Зорка точно зад него затъва в дирите му. Тя се сили да бъде достойна за първия, нейния любим.

Готова е да го следва докрай. А може би на нас се иска да бъде така и ние преувеличаваме чувството им.

Горазд с тила си я вижда как гордо върви след него. В нейните стъпки той търси отразени своите, проверява себе си в нея.

На тия двамата е по-лесно. Те се обичат. Планината им е до колене.

Андро изотзад с още по-тръпно внимание следи всеки нюанс в движението на влюбените. Пие двойния им силует на едри, жадни глътки. От това жаждата му се разпалва още повече.

Изчаквайки всички да го подминем, Присмехулникът се нарежда последен. Едва поел дъх, подхвърля нещо. Не го дочуваме.

– Какво? – вика Дара, която не иска нищо да изпусне. –

Радиотелефонът откача!

Присмехулникът повтаря по-високо:

– Деян блести със своето отсъствие!

Какво ни прихвана? Край нас, зад нас, навред неотстъпно крачи Деян и ни настига с думите, казани мимоходом при някакъв разговор и отминати тогава нехайно:

– За планиране и отчитане се хвърлят повече сили, отколкото за изпълнение на самата задача. Става изместване: средствата се превръщат в цел. Човек се изразходва предварително в плановете, заплита се в мрежите на граfiците, изгаря в загръването...

Дара се обръща мислено към него:

– Ти не загръваш! Заради един баланс не дойде!

Деян отвърща в предположенията й:

– Може да е заради нещо друго, по-важно от всичко!

Присмехулникът възразява мислено на Деян:

– Изместване... От много умуване не става ли изместване тук? – и сочи към челото си, невиден от никого как сам си приказва, крачейки в опашката на колоната.

Асен пък, далече напред, по някаква телепатична връзка е достигнат от подобна мисъл в друг вариант:

– От много политизиране ставаме аполитични.

Нанагорно

Първият налага на всички своя ритъм на вървеж.

Макар и капнали от умора, ние се увеличаваме против волята и възможностите си в този енергичен ритъм.

А откъде черпи Горазд своята енергия?

Мислите на пъртиноразбивача са далече от снега, в нещо по-непреодолимо. Той мисли с образи.

Една стъпка: Зорка във всичките й облици, които познавам досега и които все ми се изплъзват.

Втора стъпка: Андрo, в единствения му образ, който все ме преследва – с този страшен, влюбен, непропускащ поглед.

Трета стъпка: аз самият между тях двамата в образа, който не познавам още за себе си.

Една стъпка: дали Зорка ме обича, или не може да забрави другия?

Втора стъпка: дали Андрo, забил поглед като нож в гърба ми, ще

ми я отнеме и пак ще си я върне?

Трета стъпка: дали съм достоен да заменя другия в нейното сърце?

Четвърта стъпка, най-трудната: ако ѝ липсва нещо с мене, както ми се струва понякога, готов ли съм да отстъпя момичето си на другия?

Като че ли за изпитание на силата му, на Горазд се случи най-трудният отрез от пътя. Стига до най-стръмното: сега е моментът. Сега или никога. Мислено повежда със своята Зорка оня разговор, който все не смее гласно да започне, все му иде много нанагорно.

Двамата вървят на разстояние един зад друг.

Цял живот ли така ще вървим на определеното разстояние един от друг? Вървим вътрешно свързани с едно въже.

Ще обгърна крехките ѝ рамене с ръка, внимателно, да не ги строша, и ще подхвана:

– Знаеш ли, Зорко, какво забелязвам?

Усещам я в прегръдката как трепва цяла нащрек:

– Нещо лошо? Познавам по гласа ти!

Как да ѝ кажа? Не мога да ѝ кажа! Трябва да ѝ кажа!

– Всъщност и ти забелязваш...

– Какво? Нищо не забелязвам! – още повече се сепва тя.

Не бива да ѝ казвам.

– Нищо...

– Не, има нещо! Кажете...

Защо започнах? Не биваше да започвам.

– Времето се влошава...

– Друго искаш да ми кажеш! Нещо по-лошо от лошото време.

Кажете!

Няма връщане назад за веднъж изгървана дума. Трябва да я доизрека докрай.

– Андрю ни преследва с поглед навсякъде.

Едно вцепняване в прегръдката ми. Отрича прибързано:

– Така ти се струва! Това е изтекла вода!

Вече не мога да се спра:

– Той още те обича.

Сякаш прегръщам един звънтящ трепет.

– Още! Той изобщо не е способен да обича!

Сам не мога да позная гласа си – предпазлив вътре в огъня:

– Но е способен да страда!

Поглеждам я крадешком, дали не събуждам състрадание у нея към другия, и още по-страшно – към себе си.

Зорка вдига вежди, побелели от скреж:

– Защо си мислиш така?

Гласът ѝ е сепнат и това ме сепва още повече.

– Защото аз на негово място бих страдал.

Не, по-добре никога да не повеждам този разговор.

Горазд пори пъргина, обзет от растяща страст. От погледа на третия, впит издалече в тях двамата, струи любов, която им се предава, увеличавайки собствената им взаимност.

Тримата вървят, въвлечени в някакво силово магнитно поле, без да могат да се изтръгнат от него. От кръстоската на излъчванията им пламва във всекиго от тях тройно по-буйна влюбеност.

Кръгозор

Стъпка в стъпка.

Един ограничен хоризонт се очертава пред всекиго: гърбът на предишния. Силуетът на движещи се напред плещи, малко приведени под тежестта на раницата – това е хребетът, който трябва да бъде достигнат от всекиго.

Стъпките на предния – това е посоката пред нас.

Никакво отклонение.

Върховете не се виждат, затулени от предшествувания гърб.

Като че ли планината е подменена от този жив, изгърбен, тъмен хълм, открит на сивото небе в равномерно, непроменно движение, приличащо на неподвижност.

Кратка почивка

Спирането внася някакво вътрешно раздвижване.

Вдигаме очи от стъпките си. Някой отмята прогизнала качулка.

Изведнаж откриваме колко високо сме се изкачили.

Как сме дошли до тези ледени кули в небето?

За да се уверим, че наистина ние сме стъпили на такава немислима височина, проверяваме надолу под себе си белезите на крачките си. Дирите ни се вият и губят в белия кладенец на урвите.

Изваждаме по някоя ябълка и си подаваме един на друг. Впиваме зъби в кората на плода. Ядем бавно, съсредоточено, с удивление към

всеки залък. Първична наслада изпитваме от дъвченето, от гълтането и изсмукването на съсухрената зимна ябълка.

Само Водачът не се сеща за ядене. Разтваря картата. Тръгва с пръст по червената черта на маршрута.

Суеверният, дъвчейки ябълка, се надвесва над плана. Едновременно го влече да надникне в пътя, който ни предстои, и го отблъсква страхът, че може да се натъкне на някакъв лош знак.

Водачът сочи с пръст, който не се колебае:

– Сега сме тук!

Ние не се вираме в картата. Важното е не къде сме, а да знаем, че се движим в графика.

Само Суеверният е тръпно любопитен.

– След колко ще бъдем там? – показва на картата кръстовището, където се сплитат улеи и пътечки като възел от змии.

– След около час – отвръща Водачът, почти уверен.

Някой зашепва и впива устни в снега като целувка. На лицето му се изписва разочарование. Снегът не уталожва жаждата.

– Жива болест да пиеш сняг! – казва Никифор и ни подава термос с горещ чай.

– Цитат от поуките на Деян! – го засича Дара.

Тя грабва термоса и пие на живителни глътки чая с израз на блаженство. Един след друг поемаме термоса. Всеки води отчаяно единоборство със себе си, за да се спре навреме и да подаде на следващия. Останалите го дебнем с погледи и измерване волята му според броя на глътките.

Горазд проверява намотките на въжето, препасващо Зорка.

Скулпторът прави разтривка на Зиморничавия като че го моделира от глина.

Асен се обръща към Поета наставнически:

– Не сядай! Мравчената киселина в мускулите се пресича!

– Втори цитат от Деян! – казва Дара.

А Никифор не откъсва очи от все по-високо надигашия се термос:

– Ей! И за мене оставете!

Водачът проверява снега:

– Заледено! Слагай котките!

Тук е текла вода и от студа нощес е замръзнало.

Завързваме ремъците на 12-озъби котки, надянати върху обущата. Подскачаме веднъж-дваж да проверим дали са закрепени добре. Земното притегляне става тройно по-силно.

Стъпваме на друга планета – по-тежка.

Операторът нещо се бави. Ще започне да се разкайва, че не се е върнал навреме. Поетът се навежда и му връзва котките.

Почивката започва да ни уморява.

СТЪПКИ С НОКТИ

Тръгваме пак, сякаш във вървежа е истинската ни отмора.

Редът на Асен, Философа, да проправя път напред. Сега ледът става все по-твърд, все по-звънък. Котките го драскат, вгриват се в него. Асен си спомня как Деян, старият алпинист, го е учил:

– Не бива да оставяш в планината погрешна следа!

Всеки се улавя в следата, оставена преди него, като в протегнатата ръка. Всеки вторачен надолу пред себе си. Вървим във времето и пространството, съсредоточени навътре в себе си в някаква невидима цел. Не забелязваме природата.

Горазд като огромен снежен човек се отдръпва встрани. Зорка се е свила до него. Останалите минаваме край снежната двойка, изчакваща ни да се източим, за да заеме крайното място.

Иде ред и на Андро да ги подмине. Само двойната нишка от парата на дъха им издава, че са двама, тясно свити един в друг. Андро се приближава към тях като към накладен огън в студа. Иска му се с един граблив поглед да си отнесе от топлината, която ги свързва.

Операторът забива несръчно шиповете на котките в снега, прави смешни усилия да се задържи стабилно на тях. Яд го е, че не може неперестанно да гледа пейзажа, а трябва все да впира очи в стъпките си.

В свъсеното утро природата спотайва безброй оттенъци, предупредителни намеци, знаци. Била с намръщени чела. Товар от облаци изгърбя планинските вериги. Лошо знамение. Ще завали сняг. Напластени сянка връз сянка по снежните откоси. Хребетите се надигат като неми, вкаменени закани пред нас.

Но ние не ги съзираме. Не искаме да признаем, че съществува обективен свят край нас със свои, сурови закони, независещи от нашата воля.

Плещите на предидущия запълват цялото зрително поле. Само пред оня, който прави пъртина, се простира открит кръгзор. Но той не отбива поглед встрани, нито назад. Гледа с наочници напред, към целта – далече към увития с чалма от мъгли и облаци връх – и долу в нозете си. И

се вслушва не в многозначителните шумове на природата, а в стъпките на другарите си: дали го следваме със същото установено, незабавящо се, упорито темпо.

Тези наши дружни стъпки проправят път през безлюдното.

Няма връщане за нас, няма избор.

Само напред.

Вървим към смъртта и я предизвикваме.

Мисълта не угасва – искрица в снега

Асен мисли все по-интензивно. Мисълта му е органична съпротива срещу мраза. Неговата фикс-идея е да разгатне пружинката на колектива. Изведнаж му проблясва нещо като откритие и ускорява пулса му, затопляйки го цял извътре:

Човешката група е строго функционална система: мястото определя поведение и характер на отделния член, а не обратно. Щом излезеш напред да проправяш пътина, ти биваш „натоварен“ с непреклонния характер на пътиноразбивач, макар и да си бил слаб и разколебан нейде всред върволицата. Какъвто и да бъде човекът, щом застане на челно място, той придобива същите твърди черти на водач, както предшественика си, макар и да е бил негова противоположност. А предишният пътиноразбивач, минал в опашката, капнал от преумора, автоматически приема чертите на редник, в чиято глава като в кошер гъмжат съмнения, несъгласия, колебания, критически заяждания.

Теоретикът на групата, Асен, мъчейки се да си обясни всичко докрай, мислено продължава спора с Деян:

– И все пак не разбирам защо не дойде.

– И аз не разбирам защо вие тръгнахте.

– Нима наистина застаряваш?

Деян отвърща загадъчно:

– При цветната телевизия се използва един недостатък на окото, за да се получи пъстър образ.

– Каква връзка има?

– Това правило важи за всичко: съумей да се възползуваш от недостатъците си!

– Най-голям недостатък е старостта.

– Трябва да се възползуваме от нея.

– Като си правим смях с нея?

- Тя има едно преимущество пред младостта.
  - Опит?
  - Нещо повече от опит: съмнение.
  - Затова ли ни изостави?
  - Затова исках да бъда с вас!
  - А защо не дойде?
- Деян обръща глава настрани:
- И старостта си има тайни!

Освобождение от тежестта

Когато сме заедно, тежестта се разпределя по равно върху всички рамене.

Само плещите на Водача са превити повече, отколкото на другите – под тежестта на свръхзадачата.

На нас, останалите, ни е по-леко. Отговорността пада върху всички нас и се намалява многократно.

Вървеж в строй рамо до рамо – това е облекчаване от отговорност. Това войниците познават най-добре.

Вървим почти безгрижно.

Само раниците ни натежават. Неусетно се попривеждаме, сякаш с всяка стъпка нагоре някой пъхва в раниците ни по още един килограм.

Земното притегляне се увеличава. Като че ли сме се покачили на друга планета – неизследвана, огромна, ненаселена.

Дара се оплаква:

– Раницата ми има 30 килограма!

– По-тежка от тебе – казва Присмехулникът.

Дара вървешком извива ръка, мъчи се да разкопчае издутия джоб на раницата си. Ядосана, не може да раздене каишката. Сваля ръкавица-та. Пръстите ѝ мигновено се вцепеняват.

– Чакай! – Никифор се завтурва да ѝ помогне.

Но тя не го дочаква да я настигне. Скъсва каишката. Измъква пипнешком две консервени кутии. Запраща ги встрани край един клек. Видимо ѝ олеква, макар и малко.

Онези, които идваме след нея, вдигаме глави. Един прегоряло зелен клек на белия фон на снега. И това живо звучене на багра ни пронизва като някакво предупреждение.

Поглеждаме облекчено към захвърлените консерви. Сякаш от

собствения си гръб сме ги смъкнали. Едната е заседнала между сплетените клони. Клекът, шибан от вятъра, барабани с корави нокти по тенещиените кутии.

Вървим. Без да вдигаме поглед към първия, го следваме неотклонно. Ние си казваме всичко не с думи, а със стъпки.

Преспи

Пречките и спънките са истинското мерило за разкрача.

Снегът се набива между зъбците на котките. С пикела го удряме, за да си освободим стъпките.

– Свали котките! – извиква Водачът с малко закъснение.

Изглежда, твърде много обмисля всяко свое нареждане. Не е ли сигурен в себе си, или има лош ден?

Спираме и сваляме котките като вериги. За миг се чувствуваме пуснати на свобода.

Смяна на пъртиноразбивачите. Напред излиза Поетът.

Дълбоки преспи.

След първата стъпка разбираме, че вървежът е още по-затруднен. Кракът затъва. Единственото облекчение е да вървим точно в дирите си. Стъпка в стъпка. Сякаш гипсова отливка. Следите в снега са като от един човек. Ни едно отклонение, ни едно отбиване вляво или вдясно. Въпреки снежните прегради. Ни едно ли?

Само стъпките на одного рязко нарушават тази няма съгласуваност. Все се отплесват встрани.

Но Никифор, бдителният, който върви зад него, все внася поправки: връща своеволните стъпки на предидущия към белия „коловоз“.

Кой е този младеж, който все не върви в крак? Ту забързва, ту се забавя, ту се спира да си затегне до носа ципа на анорака, или откърши някое бодливо храстче, отрупано със сняг, като наежен таралеж и с него да изчегърта снега от подметките си. С нахлупена качулка на анорака като шлем от лед. Обигран като дива коза. Походката му е по-различна от общата – неритмична, своенравна, нехайна. С пъргавина на пристъпи. Но това му струва скъпо. Такава нееднаква с груповата стъпка е по-уморителна, изисква двойно усилие за преодоляване на инерцията и стръмнината. Току залита. Цялата му фигурка, движенията са по момчешки необуздани. Изразяват непринудена, нетренирана хлапашка жизнерадост.

Само един дълъг сноп руса коса издава, че това е момиче. Дара. Но

ние не винаги сме напълно сигурни, че това е тя. Така прилича на момче.

Още сами не знаем нищо определено за никого от нас. Мислим, че се познаваме. Ще дойде мигът да познаем всекиго поотделно и да се познаем всички заедно. При такъв поход ни се струва, че всички се преливаме един в друг. Почти еднакви силуети. Наведени плещи от умората. Наведени погледи надолу, забити в дирите на предишния.

Общата цел уеднаквява повече, отколкото общ произход.

Отсъстващият

Въпреки всичко никой не би искал да бъде на мястото на отсъстващия.

Безпокои ни не това, което е пред нас, а това, което сме оставили зад гърба си – Деян.

Представяме си с чувство, преливащо в сигурност, неговото състояние. Непоносимо е да си далече от другарите.

Вече отива на работа. Извътре кипи под похлупака от мъгла и пушеци в града. И все повече ще кипи, ще изскочи вън от кожата си. Ще проклина себе си.

Вече влиза в лабораторията. Стени. Мазилка с цвят на мръсен сняг. Таванът стяга с менгеме черепа му. Той застава пред таблото с жиците. Ориентира се като паяк в собственооръчно изтъканата си паяжина. Прихваща с пинцети една жичка и я включва в контакта. В този миг го пронизва сякаш електрически ток: съзнава непоправимото – той сам се откажа. Инквизиция. Той е долу, а ние сме горе!

На свой ред Деян си представя как ние се качваме все по-нависоко. Необятността прониква в нас. Ставаме съвсем други. А той си остава противно същият.

Изведнаж се откача от жиците. Хуква навън. Обръща се през затварящата се врата към Сивия:

– Нещо ми е чогло! Ще отида до базата!

Сивият го сподиря с превъзхождаща присмивка, както трезвият гледа алкохолика, завтечен към кръчмата.

Изражението на човека е гърбът

Вървим. Гръб зад гръб. Лицата не се виждат. Наведени. Закачулени. Обърнати навътре към себе си.

Само гръбове. Лицата скриват израза си. Слагат си маска на добро самочувствие.

Остава изражението на гърба: то е изнуреност и упорство. Не може да се скрие, нито да се маскира.

Всеки гръб си има индивидуален израз.

Зиморничавият така се е свил, че е без глава.

Водачът току вдига плещи, за да намести раницата, сякаш да намали тежестта на отговорността и да смъкне съмненията от себе си.

Гръбът на Суеверния е неспокоен, все нащрек. Върви с усилие срещу течението на сигналите, предавани му отвред по невидими шифровани нишки. Някакъв храст захапва клина му с тръни и го дърпа назад. Суеверният се сепва. Ядно изтръгва крак от храста, ритва го като куче, да отпъди далече предчувствието. Но не може да отблъсне многозначителните шумоления: съсъка на снега под стъпките си, изсвирването на вятъра, отражението на гласовете в стъкления въздух. И една тръпка като бръчка прекосява силуета на гърба му.

Дариният гръб се бори посвоему с умората: вироглави движения във всички посоки, за да отгласне тежестта. Колкото по-нависоко се катери, толкова по-силно става земното притегляне. То не е постоянна величина. Мени се с възрастта, с товара на гърба ти, с настроението, с броя на стъпалата, които изкачваш.

Гръбът на Никифор, бдителния, е безличен, зает с дебнене на другите.

Гръбът на Асен е замислен, отчужден, вгълбен далече в себе си. Асен е страничен наблюдател в групата. Може би има нужда и от такъв, за да служи като контрапункт спрямо заангажираността на всички останали. Той е достатъчно умен, за да изнамери най-гърпимата форма на страничен наблюдател: пълна и безусловна подчиненост на неписания правилник на групата, без да влага в това себе си. Автоматически изпълнява всичко, а си живее в своя свят. Не се намесва в разправиите, не взема страна, не иска да се осъществява в ръководството на групата, нито да влиза в подгрупа. Той е вън от вътрешната структура на групата. И това му дава възможност да я изследва отстрани, да преценява всички прояви на нейната същност, недостъпна за нас, които се варим вътре в

нея. А как ние понасяме неговата вътрешна разграниченост? Наказваме го с пренебрежение: не се допитваме до него, не го включваме в списъците за награди, не го избираме в групи за чужбина и при всеки удобен случай го ужилваме с подигравки: философът в облаците.

Гърбът на Горазд е най-ясен, като открито лице: покровителствено загрижен, понесъл една нежност, която облекчава всяка трудност по пътя пред него.

Зоркиният гърб е приютен в силуета на мъжкия гърб и всецяло е упован в неговата сила и закрила. Впрочем, не е ли това твърде демонстративно, за да бъде истина? Но на нас ни е нужно да виждаме тъкмо такава подчертана женска привързаност.

А един сънен гърб, все по-отсъстващ, стопяващ се в сиянието на снега, върви като в хипноза. Това е възплътеният израз на мълчанието. Върви в такт с прииждащите спомени. Върви отвъд света, отвъд вятъра, прекрачил вече прага. Рад. Нашата обща грижа. Обичаме го за това, че ни е създал тази постоянна грижа. Неговото нещастие ни кара да се чувстваме до умиление добри и свързани чрез доброта.

Гърбът на Бранко се мъчи да си придаде мъжественост.

Гърбът на Димо е делово зает с растящите мъчнотии по пътя.

Най-нецелесъобразно оживен е гърбът на Слав, оператора: извива се в най-неудобни пози, за да бъде удобно на камерата да снима.

Всеки гърб си има някаква своя, вътрешна опорна точка.

Една влюбена двойка в групата стига, за да повиши тонуса на всички

Двамата заемат особено място във върволицата. Броим ги за един. Нежно момиче и пред него – едряк, грозноват, с мечешка пъргавина. В неговите, раздалечени, грамадни следи стъпва почти детското краче на девойката. Но тя изглежда все така упоена от трудността да го следва, да изравнява стъпка с неговата, да бъде на завет зад широката му гърбина и да споделя риска с него.

Горазд върви, сам с нейната немощ сред намръщените, вискателни, неумолими планини.

Разстоянието между двамата става все по-късо. Всяко намаляване на тази дистанция се отразява с едно трепване по напрегнатото лице на Андрю.

– Двамата много се приближиха един до друг! – подхвърля

Никифор през рамо към Найден зад себе си, но доста високо, за да чуем и другите колко той, предишният водач, е бдителен и колко нехаен е сегашният.

Дори при засилването на насрещния вятър той все изчислява нормите, времето, крачките, вписвайки данните в тефтерчето.

Водачът с един бърз поглед смерва отдалече нарушената дистанция между двамата, но не предприема нищо. Подчертано не обръща внимание на предупрежденията на своя съперник. По тоя начин ги определя като дребнави.

Това не убягва от нас, другите.

Скулпторът се полуизвързва към Зиморничавия с една иронична гънка в ъглеца на устните. Зиморничавият скрива ответна усмивка дълбоко в яката на якето си.

За редовите членове на колектива няма по-сладка стръв от съперничеството между водачите.

А отношенията между двамата, Горазд и Зорка, увеличат цялата група.

Любовта има много по-широк радиус на действие, отколкото в тесния кръг на двама или в затворения триъгълник.

Малки, едва доловими прояви на взаимна нежност между момъка и девойката се предават на всички като съживяващо облъчване.

Всеки жест между двамата отеква с едно трепване по изопнатото лице на Андро. Мъчително блаженство го залива на вълни.

Горазд подава на Зорка рошавия си вишнен шал, сякаш смъква гривна от лъвския си врат. Тя увива шала около шията си бързешком, докато още пази неговата млада мъжка топлина.

Наситеното червено на шала върху снежната белота сипва жар в кръвта на Андро.

Той почти не забелязва студа, надигания се вятър, пробягващите мъгли с дрипави, развети поли. Той всецяло е потънал в любовта на ония двамата. За него те се сливат с целта – с далечния, затиснат от облаците връх. Сякаш Андро диша с болка и наслада резливия въздух, издишван от двамата, поглъщайки ненаситно взаимността им. Чрез терзаещите мъки на ревността той съществува, получава стимул да върви напред.

Единствено неговото лице не се навежда под ледените игли на прехвъркващите снежинки. Колкото повече се влошава времето, толкова по-често той вдига глава, цял владен в онова, което става между двамата. Дори когато някой рид ги затуля за известно време от погледа

му, той с въображението си неотстъпно ги догонва, прибавяйки нови, изтезващи го детайли на тяхната близост: възето все повече се скъсява между двамата, по него те си предават тайни сигнали. Зорка пхва ръка под мишницата на Горазд да я сгрее. Горазд диша в пръстите на ръкавицата ѝ да ги стопли с парата от устните си.

А другите плещи се навеждат все по-ниско, порейки вълните на вятъра.

Старият триъгълник в нов вариант

Прословутият любовен триъгълник в групата се превръща в любовен многоъгълник.

Всички по някакъв начин сме съпричастни към любовта на тримата: Зорка, Горазд, Андро.

Всъщност Андро без да съзнава, е събрал в себе си еманацията на ревността, пожеланията, разклонената игра на въображението на всички останали мъже в групата, така или иначе неравнодушни към женствената нежност на Зорка. Андро е станал неволен акумулатор на груповата любовеност в Зорка.

Знаем ли ние какви кръстоски от излъчвания на чужди страсти възпламеняват в нас собственото ни чувство?

Виелица

Излиза виелица, сякаш предизвикана от дързостта ни.

Смяната на пъртиноразбивача ни съживява.

Напред тръгва Скулпторът. Нова струйка сила се влива в групата, като че ли се обновяваме чрез новия, не толкова изморен челник.

Водачът нейде откъм средата на колоната впила очи напред, търсейки посока. Профилът на планината, допреди миг полузавесен от мъгли и облаци, вече се е стопил в снежната вихрушка.

Цялата планина се завърта край нас.

Скулпторът не вижда накъде да върви.

Никифор долавя колебанието му:

– Всяко спиране означава замръзване!

Скулпторът започва да проправя пъртина накъдето и да е, само да няма застой.

Неволно се приближаваме един към друг. Зорка се свива досами гърба на Горазд. Двамата вървят един зад друг, омотани в снежния шал на вихрушката.

Мисълта на Асен работи още по-трескаво, разпалена от опасността. Той разсъждава:

Всяка крачка трябва да бъде точна. Всичко е неустойчиво, всичко се хлъзга, срутва, затъва. На нищо не можеш да се довериш освен на самия себе си. А можеш ли на себе си да се довериш? Ти организираш целия люлеещ се хаос чрез точните си стъпки.

Асен още по-настойчиво чува гласа на Деян, стария алпинист, който го е учил:

– Не бива да оставяш в планината погрешна следа!

Само в планината ли?

Всеки се доверява на следата, оставена преди него

Така се върви по-леко. Съмнението би затруднило разкрача, би те заставило да проверяваш посоката, да се озърташ за опорни точки, да търсиш нов път, да обмисляш. По-добре довери се сяпо и върви!

Всеки вторачен в дирите на предния, упован всецяло на тях. Предоверен.

Вървим във времето и пространството, съсредоточени навътре в себе си в невидимата цел.

Все повече се приближаваме един към друг.

Водачът забелязва това навреме. Обаче гласът му се завърта от вилицата и се връща обратно към него:

– Спазвай разстоянието един от друг!

Тогава пушаме груповия телефон – Водачът предава на съседа си и така от човек на човек отеква:

– Спазвай разстоянието!

Изпълняваме нареждането: да спазваме поне досегашното разстояние и да не го съкращаваме повече. И главно, да тъпчем точно в дирите си, за да облекчим огромния труд, който изисква всяка крачка.

Само младежът с дългия рус сноп коса, пресукан от вихрушката, е с опаки рефлексии. Блъскан от вятъра, сам блъска с лакти вятъра, сякаш се боричка с живо същество, извърта се, търси по-удобна поза и място да стъпи, за да запази равновесие.

Никифор, техническият отговорник, вместо да следи за движението на цялата група, да оглежда изминатия път и да регулира темпото, се записва само с този недисциплиниран другар пред себе си: непрестанно го връща към следите на предишния, с остри, неми жестове му се кара, оборва стъпките му и спори с тях:

Младежът неохотно се присъединява към веригата, викайки през вихъра:

– Стига си ме оправял! Оправи вятъра!

Вече едва-едва можем да различим, че това е Дара. Почти нищо във фигурата ѝ не загатва женственост. Колективната воля ѝ се налага мълчаливо. Дара трябва да се подчини на общия ход, да се изравни с всички.

Групата е *neutrum* като пол. Полека-лека се уеднаквяваме от дълго общуване. Понеже всички сме равни в колектива, неусетно се изравняват и половете.

Само влюбената Зорка запазва момичешкия си вид въпреки мъжките трудности по пътя. Тя цялата е лъчиста женственост, без да нарушава общото, уеднаквяващо движение напред.

Любовта – най-силната самозащита.

Находката

Вървим вече със слепи стъпки.

Издалече се долавя някакво тревожно подрънкване, което прониква в слуха като алармено звънче. Но ние крачим глухи, погълнати от единственото усилие: да не спрем.

Вятърът шиба ли, шиба с клонките на един мършав клек по тенеке-на консервна кутия. Но ние един след друг я подминаваме, без да вдигнем поглед. Неяде в подсъзнанието ни вика едно отчаяно звънче.

Ето вече всички се източваме, няма да обърнем внимание...

Отклоняващите се стъпки на своеволната Дара я отвеждат неусетно тъкмо нататък. Тя се спъва в нещо. Отскача рязко, сякаш е настъпила змия.

Навежда се и изпод клека измъква консервата, засипана със сняг. Дара, стъписана, познава собствения си товар, изхвърлен преди по пътя. Струва ѝ се, че сънува будна.

Всички се струпваме край нея. Нечий крак подритва и другата кутия, заровена в снега.

Някой промълвя:

– Въртим се в кръг!

Друг добавя:

– Тъпчем на едно място!

Никифор се изгърва:

– Отдавна надушвам...

– И не предупреди! – настръхва Водачът.

– Главното е да се движим, да не спираме! – твърди Никифор.

Дара вика отмъстително:

– Да вървиш като сляп кон, това ли ти е дисциплината?

– Ако бях се опънал, щяхте да речете: нарочно преча! – казва

Никифор.

Присмехулникът няма спирачки на езика си:

– Де да не помним какви неща ставаха, когато ти беше водач!

– Какви конкретно? – пита Никифор подигравателно.

– Нужно ли е? – Бранко се мъчи да прекъсне препирнята.

Присмехулникът това и чака:

– Раздаваше награди само на приятелите си... Надписваше им проявите...

Един пристъп на гняв е достатъчен, за да избие на безразсъдство. Способни сме да забравим и опасност, и дълг, улисани в караницата. Целта изчезва пред погледа ни, заслепен от озлобление.

Асен, който винаги е въвн от груповите разправии, се мъчи да ни върне към реалността, подхвърляйки кутиите:

– Консерви, нов тип компас!

И страничният наблюдател е необходима съставка на колектива. Неговата трезвост ни опомня. Сепнат, Водачът проверява с поглед човек по човек от групата. Ние един след друг навеждаме очи към находката на Дара.

– Е? Какво ни остава? – пита Водачът.

В този въпрос чуваме връщането назад.

Всички погледи се събират в Никифор. Той бе предишният ни водач, има най-голям опит. Мълчал е досега, може би е имал нещо наум. Никифор стои ням като скала.

– Казвай, Никифоре! – го подканя Зиморничавият през тракаши зъби.

Горе при разредената атмосфера изведнаж избухва натрупаното отдавна в нас електричество. Знаем как нелепо и неуместно е това, и пак сме готови да се хванем за косите.

Никифор изплюва камъчето, което го е давило до този момент:

– Сега ме питате! Защо не ме попитайте, когато кроехте маршрута без мене?

Димо изразява общото помисляне:

– Ами ти защо се дърпа настрана, защо мълча?

Водачът сдъвква между стиснати челюсти:

– Нарочно ме остави сам да решавам, за да ме обвиняваш после!

– Ти не обичаш да ти се меси никой! – подхвърля злобно Никифор.

– Кой? Аз ли? – се настървява Водачът.

За миг изчезват вилицата, студът, светът. Само ярост.

– Опомнете си! – крясва Асен отстрани.

Дара ги стрелва с ръка:

– Сега намерихте да се карате! – но и нейният глас се кара.

Водачът се обръща към Асен заплашително.

– Не съм ли прав?

Асен е откровен:

– Съзнанието ми самоизключва при караници!

Водачът изведнаж изтрезнява. Думата „караници“ е плашило за всички ръководства. Тя ги zlepоставя като неспособни да наложат единомислие. Всеки водач предпочита тихи вражди между членовете на групата, за да ги владее по-лесно.

Той превъзмогва гордостта си и запитва Никифор сериозно:

– Да се връщаме ли?

– Късно е! – отсича Никифор, наслаждавайки се на унижението на съперника си.

Скулпторът мята кос поглед към Зиморничавия. Сега не си разменяме подигравателни усмивчици. Съперничеството между водачите вече се превръща в заплаха за живота на всички ни.

Водачът, преглътнал и тази обида, настоява към Никифор:

– Е, какво ще посъветваш?

– Колективно посъветване! – поднася го другият.

Водачът се обръща към цялата група:

– Назад или напред?

Напрегнато мълчание. Сега ни липсва Деян.

– Правили сме и по-трудни преходи! – напомня Бранко.

– Да, но с нас е бил Деян! – вмята Суеверният.

Дара се удря с юмрук в главата:

– Как не го доведох насила! Да го хвана за окапалата коса и да го повлека насам!

Откриваме, че Деян е опорна точка при разпадане на групата. Дори отсъстващ, той продължава да е спойката при рухването. Той е виждал не само фактите, но и техните последици.

Присмехулникът ни ужилва:

– Да взема радиовръзка и да питам какво да правим?

Неколцина възразяват засегнати:

– Не сме малки да питаме!

Никифор, изчакал да узрее неговият час, ни предлага спасителна идея:

– Ще вървим, щом сме тръгнали!

Звучи като откритие. По-скоро самоувереният му глас ни убеждава, отколкото самото предложение.

Въздъхваме облекчено. Намерено е някакво разрешение, макар и същото. Важното е да имаме лозунг, който да следваме.

Зиморничавият, съгрял от указанието, се присъединява:

– Да вървим, че както бях изпотен, якето ледяса на мене!

Някой си припомня за кураж:

– Миналата зима на Злия зъб, помните ли...

Дара се съживява:

– Хайде, че и моят шал замръзна, реже врата ми като гилотина!

Водачът се обръща с гръб към вятъра, но трябва да се върти, за да бъде поне отчасти гърбом към него. Мъчи се да разтвори картата. Вятърът я мачка и захлупва над лицето му. Суеверният и Зиморничавият я прихващат и се силят да я държат опъната, без да се скъса. Никифор вади компаса.

– Къде сме? – пита някой, без да се надява на отговор.

– Някъде тук! – Пръстът на Водача прави неопределен кръг по картата.

След бързо съобразяване Найдена излиза напред, извиква нещо, но воят на снеговоя го заглушава. Вместо да огледа околността, да провери върху себе си силата на бурята, той още веднаж изпитва с поглед хората си. Нов пристъп на вихъра го поваля. Пак се изправя, отърсва глава от снега, сякаш иде на себе си от лош сън. Вдига ръка. Взел е внезапно решение.

Очакваме да ни спре, да ни върне. Има още възможност да намерим път за връщане. Но реакциите на групата са различни от онова, което всеки един поотделно мисли и чувства. И Водачът най-точно изразява груповото състояние. Извиква нещо с цяло гърло. Близките до него четат по усните му:

– Ускори ход!

Понася се ехо от човек на човек:

– Уско-ри! Ус-ко-ри!

От силует на силует пробягва тръпка като по жица и ни пронизва с нов ток сила.

Присмехулникът, сгърбен долу на земята като топка от сняг, предава в микрофончето:

– Ел-Зет 23, Ел-Зет 23! Чуваш ли ме? Тук Орловец! Продължаваме в посока към Зъба! Продължа-ва-ме!

Ех, по-друго си е да предадеш в базата „Продължаваме“, отколкото „Връщаме се“! Радистът добавя:

– На всяка цена ще изпълним задачата!

Ускоряваме стъпки.

Искри сняг

Като от префучаващ край нас влак хвърчат снопове от искри, обжегват ни и ослепяват. Вървим със затворени очи. Представяме си:

Деян е в базата. Узнал е от радиста в каква посока сме тръгнали. Чул е гласа на Присмехулника. Всичко е наред. И изведнаж този лозунг на края: „На всяка цена ще изпълним задачата!“ Опитният Деян е озадачен. Лозунгът говори тъкмо за обратното. Ако всичко е наред, защо е нужно да се декларира?

Виждаме го: застанал до прозореца, гледа навън. Лицето му е отражение на лошото време. Снегът пада, засилва се и като рояк слепи мушици се удря в стъклото на прозореца. И мислите му като слепи снежинки се роят и удрят о разгорещеното му чело и мигновено се топят:

„Защо ги изоставих?

На всяка цена ще изпълним задачата! Значи, има нещо, което прави задачата неизпълнима или трудно изпълнима.

Още не е късно. Мога ли да ги настигна?

Не са малки, сами ще съобразят.

Барометърът спада главоломно.

Луди глави. Можеш ли да ги спреш?

Трябва да съм с тях. Каквото и да става, с тях...“

На всяка цена ще изпълним задачата!

Ние вървим срещу ледените искри.

Деян непременно ще ни настигне.

Ако не самият той – поне с глас, със съвет, с вик през пространството ще ни настигне. На всяка цена...

Борба с бурята

Разколебането ни плаши повече от бурята.

Вече всяко спиране се превръща в преоценка на изминатия път. По-добре да вървим, да не спираме!

Връзваме се на свързки по четирима души на едно въже. Ако останахме на ръцете да правят възела, както са вкочанени, никога не биха могли да го налучкат. Добре, че навикът слепешком умее да връзва и развързва и най-сложния възел.

Връзваме се за вятъра.

В дясната ръка – пикела, в лявата – намотките на въжето. Който върви пръв от четворката, изнизва бримките, следващият го настига и набира бримките. Щом един се подхлъзне и падне, другият хвърля намотките и забива пикела в снега. Действуваме автоматично.

Преминаваме по един ръб. От двете страни – пропаст, замрежена от веевицата. При подхлъзване трябва да правим кантар: двама да се хвърлят на обратната страна и да урівновесят тежестта на падналите. Дано не стане нужда! Макар и да знаеш, че това е единствено спасение при такъв случай, пак не можеш да преодолееш инстинкта на страх от пропастта и да се хвърлиш право в нея.

С неподозирани сили заглъбваме навътре в белите въртопи. Вихрушката свири в ушите ни, заплашително съскат пространствата, надига се снежна пушилка и заслепява очите.

Операторът се опитва да пусне камерата, но този път наистина нещо не върви. Той смъква със зъби ръкавицата си и върти някаква шайба.

– Не замръзна ли с тази камера? – крещи Зиморничавият.

– Тя ме топли, че ме кара да се въртя край нея! – отвърща операторът.

– Като жена! – добавя Присмехулникът, но вятърът отнася гласа му.

Изобщо в планината много от мигновените проблясъци на остроумието му се разпиляват и угасват по вятъра, без да ги чуе някой. И вече не се повтарят. Той знае, че не бива никога да повтаря думите си. Сметът се поражда само от изненадата. Повторението убива дори спомена за първия смях.

В групата най-точно се изучават загадките на смеха. Всеки талантлив смехотворец е немислим без група. И никъде не се чувства такава нужда от смях, както в човешката група. Колкото по-дълготрайна и постоянна по състав е групата, толкова по-насъщен като въздуха за нея става смехът. И колкото по-трудни са пътищата ѝ, толкова по-често избухва неговият животворен взрив.

– На разстояние един от друг! – Водачът не може да надвика вихрушката.

Вместо да ни разбие и раздалечи, бурята ни кара да се приближим един към друг, да съкратим още повече разстоянието помежду си. Подаваме си по бучка захар за сила и я смучем.

Всеки пъртиноразбивач прави по две-три крачки и отстъпва на следващия. Найден, Водачът, недочакал реда си, отново излиза напред да се увери, че пробиването на пъртината сега изисква неимоверна воля. Той пори с гръд вятъра.

– На разстояние! – се предава от човек на човек.

Зорка почти се е долепила до гърба на своя широкоплещ приятел, като че ли се тули зад канара. Нужният интервал помежду ни се стопява.

Техническият отговорник, Никифор, вместо да поправи тази фатална грешка, неволно ускорява и подтиква приближаването ни един зад друг, като ни насърчава да стъпваме по-енергично. Водачът съдейства на това: увлича ни в бърз, сгъстен ход за загрявка.

Без път

В безпътицата мисълта търси свои пътеки.

Асен, Философът, върви с винаги бодърствуваща мисъл. Макар и да сме изгубили пътя, той все ще достигне някъде с мисълта си. Дори никъде да не достигне, самото мислене е вече открит път пред него и той го следва неотклонно. Мислите му се четат отдалече като ребра на мършав кон.

И тъй, теоретикът на нашата група разсъждава:

Изобщо, правим тъкмо обратното на онова, което би трябвало да сторим при такива обстоятелства. На пръв поглед ще кажеш: безогледност. Сякаш за нас не съществуват законите на природата, предпазните мерки, самозащитата. Но при по-внимателно вникване ще откриеш, че ние сме тръгнали да преодолеем себе си, да стъпчем страха, да

самоутвърдим човешкото си достойнство.

Всеки един от нас отреагира някаква обида, издига се над някакво унижение. Искаме да измерим вътрешния си ръст с височините, достигнати от нас.

Борейки се с вятъра, Асен продължава:

Вървим лице срещу лице с бурята, предизвикваме я. Най-ненавистното за нас, натрупано от всекидневния ни живот, е предпазливостта, осигуровката. Искаме да докажем – кому? – на самите себе си, че не се боим!

Той догонва мисълта си, която го изпреварва:

Защо търсим трудността? Сякаш трябва да се пречистим от малките подлости, извършени там долу в низините. Да възвърнем самоуважението си.

За да се издигнеш поне с един сантиметър над себе си, заслужава да се изкачиш на най-стръмния връх. Никой да не те види, никой да не те знае. Това е най-красиво в алпинизма. Да се почувствуващ сам пред себе си по-добре.

Мисълта го извежда до опасна пропаст. Би могъл да спре дотук. Но той продължава и надзърва в истината:

Всъщност за какво рискуваме сега? Нито правим премиера, нито откриваме нов траверс. Този маршрут е минаван неведнаж. Няма вече неизкачен връх. Всички пътища са проправени преди нас. Ние сме тръгнали само в лошо време. При големи трудности. Не за да оставим името си, не за да открием неизвестното. Ей така! Да изпитаме себе си.

Минирано поле с лавини

Минаваме край лавинарник.

Нечия ръка отмахва снега, затрупал стълб с табелка. Открива се черна удивителна, което на планинарски език значи: опасност от лавини.

Суверният съвсем тихо запитва съседа си:

– Дали има...?

Бранко отвръща още по-тихо:

– Нищо подобно! Няма!

Сякаш и вятърът заобикаля това опасно място.

Асен разсъждава:

„Какво като има? Лавината предварително е преодоляна, щом сме

тръгнаха!“

Свистенето на веявицата отнася и думите, и мислите нейде встрани.

– Лавини ни дебнат и долу в града, в канцеларията, в къщи! – шепне Присмехулникът, за да се увери, че диханието му още не е пресекло.

Свръхнапрежение във всеки силует. Дали ще събудим лавина?

Сякаш минаваме по минирано поле и всеки миг очакваме да полетим във въздуха.

Всеки един от нас поотделно се бои. Какви не мисли го връхлитат като внезапна лавина. Но заедно, НИЕ сме друго същество: неотстъпчиво.

Страх от страха

Къде е ключът на устойчивостта ни?

Отърсваме страха заедно със снега от плещите си и все така упорито продължаваме нагоре.

Скритите ежби ни държат нащрек и ни правят по-издръжливи.

Вървим сякаш глухи и слепи за опасността. Всъщност ние самите най-добре я познаваме. Но вървим, като че ли сме вън от реалността. Понеже познаваме една друга, по-голяма опасност: да се разпаднем като колектив, да престанем да съществуваме като бодро, весело, непреклонно същество НИЕ.

Макар и разкъсани от съперничества, завист, ревност, раздори и поедри обиди – ние оставаме единни, монолитни като скала, опълчени срещу стихииите. Самите ни разногласия ни спояват повече. Скритите ежби ни държат да не се издаваме един пред друг като разколебани.

Асен размишлява:

„Никой не иска да се покаже по-слаб от другите. Повече се боиш да не бъдеш заподозрян в малодушие, отколкото да изложиш живота си на риск. В групата действуват странни закони: вътрешният страх те пази от външния. Боиш се да не се видиш в очите на другите страхлив и жалък.“

Тежко дишане

Първият и последен признак на живот: дъхът.

Пъхтим, сякаш понесли на гръб планините.

Кълбеста пара се вие от ноздрите ни. Собственият ни дъх ни води

напред, показвайки ни, че сме все още топли, все още живи, по-силни от студа.

Може би пак вървим в кръг. Може би се връщаме назад. Може би тъпчем на едно място. Може би никога няма да излезем от омагьосания кръг. Само да не спираме.

Колкото по-опасно става, толкова повече се разпалва дружната воля да вървим. Накъдето и да е.

Сякаш ни обхваща зло опиянение. Един от друг черпим сила. Един пред друг ни е срам да признаем, че дъхът ни се свършва. Вървим все по-сгъстено един зад друг в бяло заслепение.

Струйките дъх искат да вдъхнат живот на бялата пустиня.

По ръба на пропастта

Вече не заобикаляме опасните места. Не правим обход на стръмниците. Заобикалянето означава съобразяване.

Вървим наляво.

Дори стъпките на вироглавия младеж все по-рядко се отбиват встрани. Завладени са от общия устрем в една посока, в един ритъм, в един дъх.

Дългият рус кичур се е превърнал в ледена висулка.

По това се досещаме, че зад момчешката фигура се крие Дара.

Само от време на време в нея избухва като потискана съпротива извътре някакво непредвидено движение, нецеленасочено излитане навън от вдълбаните дири – ей така, просто по навик, от опърничавост, от желание да противоречи. Водена от вътрешната си инерция, тя продължава да се препира с утъпканата пърина, сили се да не повтаря другите, колкото и безсмислено да е това усилие. То ѝ струва падане, удряне, изоставане назад, изтощение. Самият ѝ характер се отнася зле с нея.

Но близко, на разкрач зад нея, бдителният Никифор педантично не пропуска ни едно отклонение и връща непослушния в правата посока. Никифор се престарава в своята праволинейност. За него е истинска наслада да уличи някого в погрешна стъпка. А недоглежда дали общата стъпка не е погрешна.

Вървим по самия ръб на пропастта. Заледено било на снежен масив. От двете страни – предполагаема пропаст. Чекръкът на вилицата замрежда пространството и скрива бездната.

Все по-трудно, все по-неясно става движението напред. Сняг –

непоносим с натрапчивите му докосвания.

Напред към никъде.

А ние вървим с отчаяна решимост. Водачът, впрегнат в снежни юзди, тегли сякаш цялата група на гърба си.

Тук достигахме връх на сплотеност.

Да пробием стената на вятъра. Няма друг начин, освен да му се противопоставим заедно. Все повече се приближаваме един към друг. Вятърът се напъва да ни разпръсне, снегът да ни спъне, подхлъзне и забави. Ние заедно преодоляваме нанаягорницето. Заедно се задъхваме до отмяляване.

Вървим все по-споени и блажени в безмълвната си обреченост.

Вървим в някаква бяла еуфория.

Белият сън

Рад, Мълчаливецът, върви със затворени очи.

Вявицата преде край него край него бели нишки, заплита ги в гъста мрежа и го залюлява в сън. Той сънува вървешком.

Камерата на оператора го издебва и го снима обективно: спящ. За обектива самата бяла смърт е констатация – какво се вижда отвън.

А ние виждаме зад затворените му клепащи онова, което може би вижда самият той. Неговото съновидение:

Златен листопад вместо сняг. Слънчев есенен ден.

Рад и Росица, прегърнати по хлапашки, потъват в пъстрите сенки на гората. Ние ги оставяме насаме. Нагазват в сухия прибор на окапали-те листа. Рад изплита халка от една златиста тревица и я внизва на тънкия пръст на момичето, което се залива от смях.

Целуват се под рехавия, падащ купол на гората.

Росица духва едно глухарче и го обезглавява. То се разлита на безброй лъчисти стрелки.

Девојката се прехвърля от камък на камък нагоре срещу течението на реката. Във вирчетата трепти отражението на хехлибарени листа като пернати птици, слитащи към дъното, по-близо до небето. Тя плиска лицето си с пълни шепи от тази златна вода. Цамбурка с боси нозе из вирчетата, позлатена до колене.

Росица се спуща по една стръмнина надолу. Кичур мащерка, изникнала от самата скала, трепка, люшкана от вятъра. Момичето се увлича да я бере и се смъква още по-надолу по сипестия склон. Косата ѝ

пламти на слънцето като факла...

Рад със затворени очи през снежния вихър тръгва към този мамещ факлен пламък надолу към пропастта.

Другарството задължава да живееш

Димо навреме забелязва. Дърпа въжето да го задържи и се спуща пред Рад, пресрещайки го на самия ръб на пропастта. Подпира го с рамо. Дватамата едвам се закрепят под тласъците на вятъра.

Рад не отваря очи. Димо го удря с юмруци в ребрата да го освети. Търка със сняг лицето му.

Спящият с нежелание отлепя очи. Оглежда се замаян. Бял хаос. Светът му е противен. Той е сърдит на Димо, че го е събудил от златното видение. Пак иска да се върне назад в съня, в слънчевия есенен ден.

Но Димо го понася на рамо. Олюлява се, едвам се държи на нозе. Чак сега Рад идва на себе си. Усилието на другаря му го разтърсва и опомня. То не трябва да отиде напразно.

Рад стъпва на крака и тръгва, залитайки. Димо поема раницата му и върви зад него, подпирайки го с рамо. Рад полага нечовешки усилия да бъде буден, да не се поддаде на съня – заради другаря, който го е спасил.

Помощта на другаря тежи като задължение.

Бялата смърт

Една нищожна стъпка да направим през белия, неподозиран праг – и вече сме отвъд.

Сънуваме, че все тъй бодро крачим напред, напред към мамещия връх, със слънце коронован.

Сънуваме, че все тъй щедро носим към хората ръцете си, прострени като уханен хляб.

Че все тъй сме сърцати, топли, млади и дишаме дълбоко с пълна гърд разтапящата пролет.

А без да знаем, вече сме сковани, с гипсирани клепащи от снега като на слепи статуи.

Безчувствени, усмихнати блажено.

И бие в нашите гърди парче от лед сред бялата пустиня...

Поетът вървешком сънува едно бяло стихотворение. Сякаш снегът му го нашепва в ритъма на мудните му крачки сред виелицата.

Той никога няма да напише това стихотворение.

Къде отиват ненаписаните стихове, неродените образи?

Въздухът е пълен със зародиши на неосъществени творби. Може би те са онази съставка на земната атмосфера, която дава живот на планетата.

Ние вдишваме поезията от въздуха, без да усетим.

Тя прониква в нас чрез ритъм на заглъхнали стъпки, чрез излъчва-ния от фантазията на непознати поети, отдавна мъртви, чрез душевни вибрации, които не могат да пресекнат.

Слепи и глухи минаваме през света, без да доловим поезията наоколо. Само когато кожата ни се провре през огъня и леда на някакво страдание, в нея се отварят рани като очи и уши. И докато раните не са още заръбнали, ние поемаме през тях на парещи глътки поезията на света.

Заедно – това ни е единствената опора

Въпреки всичко – заедно.

Ако някой би се противопоставил на общото движение напред, бихме се нахвърлили върху му, че ни отнема най-сигурния компас през хаоса: единството.

А всеки си мисли за себе си съвсем различно.

Водачът: Губя надежда. Няма излаз. Няма спасение. Не различавам никаква посока.

А вика към нас, мъчейки се да заглуши бурята:

– Посоката е вярна!

Никифор: Вятър! Отдавна вървим като слепи зайци. Не зная къде сме. Не зная къде отиваме.

А вика на съседа си:

– Не се отклонявай от правилната посока!

Дара: Няма нищо по-лошо от това да вървиш ослепен от снега.

А надвиква виелицата:

– Има и по-лошо!

Бранко: Ако майка ми, раждайки ме на тоя ден, е знаела какво ме чака...

А се провиква към Дара:

– Какво по-лошо? Змия в спалния чувал?

Дара отвърща така уверено, че сама повярва в думите си.

– Не позна! Жиците на Деян! – крещи тя, цяла омотана в белите жици на веяницата.

Зиморничавият: Деян си седи сега на топло, ние има да бием клинци, краят му не се вижда.

А произнася гласно:

– Деян ни завижда сега от топлия кабинет!

– Май ти му завиждаш, треперко! – го захлупва Присмехулникът.

Вървим, вървим. Странно същество сме НИЕ. Може всеки поотделно да си мисли каквото си иска. Но заедно като група ние мислим иначе. Това е съвсем друго същество, съставено от различни характери и гледища, а напълно противоположно на тях.

НИЕ. Звучи патетично.

Вървим почти допрени един зад друг. Искаме да докажем пред самите себе си, че е възможно за човека да бъде свързан с човека, че хората могат да бъдат наистина заедно, че никаква заплаха не може да ги раздели.

Изчезват разприте, стопяват се натрупаните злоби.

Всичко наоколо, което нахлува да ни раздели, ни свързва още по-силно.

Затова се радваме на бурята – тя ни прави единни.

Целта се подменя с друга, вътрешна цел

През белия хаос не се вижда целта в далечината.

Водачът забравя за нея. Но нали върви и ни води нанякъде? Ако спре, ще бъде наникъде.

Асен, теоретикът на групата, задълбочава познанието си. Той е доволен, че трупа опит и наблюдения. Мисълта му заедно с нашето въртене всред вихрушката следва своя водовъртеж:

Ние носим целта в себе си. Нашата цел е отвъд зъбчатата линия на върховете. Тя е в един вътрешен връх: да превъзмогнем малодушието, да се извисим над него. За нас най-ниското, най-унизителното е страхът. Затова сме напуснали топлите си домове, затова сме избрали да вървим без пътека, направо по най-върлите стръмнини. Търсим трудностите, за да се сблъскаме със страха и да премерим силите си с него. Никой не познава границите на собствените си възможности.

Ние търсим себепознанието.

За да намерим себе си, сме готови да изгубим живота си.

Колкото по-трудно и по-дръзко, толкова по-близко до осъществяването ни. Заедно с всяка стъпка сгазваме страха, стъпкваме колебанието си. Ставаме човеци.

Изправени на два крака срещу стихииите, срещу всичко, което иска да ни превие на колене.

Вълчи дири

Пресни следи на четирикрако пресичат пътя ни.

Току-що е минал вълк. Вятърът засипва дирята. След миг я няма. Може би ни се е привидяла.

– Вълчи следи! – открива Горазд.

– Надолу хукнал поразникът, на завет!

Наистина като насън ни се мержелят четирикраки дири. Те слизат надолу, тулят се в овразите. А двукраките следи се катерят нагоре, на открито, към неизвестността.

Все още на два крака, все още изправени, вървим срещу бурята, срещу всичко, което иска да ни превие.

Някой се подхлъзва, пада и пак се вдига. Зад него другарят го подпират с лакът.

Да се задържиш изправен на два крака – това е мъката да бъдеш човек.

И пак вървим. Макар и с приведени плещи, с лица надолу към земята, със слепени от снега очи, но все още същества на два крака.

Не спираме – всяко спиране може да бъде завинаги.

Нозете ни продължават да вървят, сякаш независещи от нас самите.

Бялата смърт кръжи наоколо.

Бурята изведнаж стихва, самоизчерпана

Тъкмо когато е най-освирепяла, бурята грохва.

Повален вятър лиже стъпките ни. Сякаш ние сме го сгазили и омаломощили.

Спираме за кратка почивка. Рухнали победители. Всеки втъква пикела в снега, слага две ръце върху него, забива глава надолу и диша издълбоко.

Не можем да повярваме на ненадейното прояснение.

Развързваме се от въжетата. Сякаш се пушаме на свобода и не можем да се нарадваме.

Какво облекчение! Вятърът сгромолясваше цялата планина отгоре ни. Сега планината пада от плещите ни.

Който не е изпитвал това, не познава лекотата на въздуха.

Дара, щом откача презрамките на раницата си, непреодолима умора я поваля на снега.

Последни снежинки се изръсват от ниските облаци. Слънцето загатва за себе си. Снегът се е напластил на вълни, на вълни – това са неспокойните следи на бурята.

Пейзажът постепенно излиза от хаоса и се подрежда. Далече един снежен зъб свети като бисер.

Операторът избърсва снега от камерата, сякаш отваря ослепялото й око, за да заснеме изумителната гледка.

Изправени се озъртаме сред това огромно празно пространство, което се губи от всички страни – върхът! Как сме стигнали дотук, не бихме могли сами да кажем. Мисълта, че сме се изкачили така високо, ни кара да се питаме дали сме още тук на земята.

В планината след такава победа човек предугажда измеренията на вселената, без да се почувствува нищожен и самотен.

Затишието предвещава нещо по-лошо.

Но ние сме се успокоили. За нас мина най-страшното – изпитанието на издръжливостта ни. Изпитанието на сплотеността ни. Изпитанието на загадъчното същество НИЕ. Никой не отстъпи.

Сега от нищо повече не ни е страх.

Асен, който едновременно е вътре в НИЕ и вън от нас, разсъждава по-хладно:

– След буря е най-ясно, но и най-опасно!

– Стига, Философе! – казва Дара и с пренебрежителен замах започва думите му отвъд няколко хребета.

Разтопени от умора и тържество, победителите са най-изложени на поражение.

Миг блажено отпущане.

Гледаме с прояснен поглед. Върхът. Наново откриваме безкрая. Цялата планина ни принадлежи. И ние принадлежим на планината.

Бранко ни черпи от кесия с по една смокиня. Един след друг го благославяме:

– Честит рожден ден!

– Хайде, честито пълнолетие!

– Животът ти да е сладък като тая смокиня!

Трябваше да минем през ада, за да почувствуваме вкуса на един земен плод. Сякаш захапваме самото сърце на нашата планета – сбръчкано, изсушено, мъничко, но пълно със сочна, лепкава сладина и с безброй хръскави семена, в които пращят зародишите на утрешните плодове.

Последно предупреждение на мъртвите към живите

Насреща – металическосиви скали, които вятърът е съблякъл до голю от снега. На места те са така изшипени, така застрашително надвиснали, че дори снежинка не може да се задържи по тях. Зинал е сякаш лунен кратер.

В подножието им се е сгушила надгробна пирамидка под снежна купчина. По-скоро с въображение, отколкото с поглед се различава плоча с някакви имена.

Водачът сочи натам:

– Лобното място на тримата алпинисти.

Прозвучава някак неуместно. Напомнянето за смъртта е винаги неуместно, дори когато си на две крачки от нея.

Поетът запитва още по-неуместно:

– Как точно е станало?

Изглежда, професионална деформация при поетите е да отварят дума тъкмо за онова, за което трябва да се мълчи.

Водачът е принуден да обясни. Прибягва до най-общи слова:

– Смъкнали лавина, когато изкачвали скалата.

Това и любителят може да предположи.

Операторът пита наивно:

– Не са ли били опитни? – В гласа му прозира угодливо желание да ни напомни, че ние сме опитни за разлика от загиналите трима.

Никифор отвръща насмешливо:

– Единият от тях бе най-големият специалист по лавините у нас.

Замлъкваме. Виждаме, без да се обръщаме, как лицето на Суеверния е прекосено от сянката на тревога. Всички дълго се вглеждаме в насрещните скали, изкачвайки ги с поглед педя по педя нагоре.

Едноминутно мълчание за загиналите. В тишината се долавя някакъв неопределен полъх. Потръпваме като от предупредителна въздишка

на мъртвите.

Поетът, изчакал да отлежи мисълта му в затишието, пак изрича нещо неуместно:

– Всеки е уверен, че с него нищо няма да се случи. Другите загиват, но аз оставам... Когато дойде време да изпиташ на гърба си последиците от тази самонадеяност, вече е много късно...

Асен, загледан към надгробната пирамидка, ни напомня:

– Грешките ни упътват най-вярно...

Афоризмите са ефектни, но никой не ги взема на сериозно.

КЪМ НОВИ ВЪРХОВЕ

Амбициите изплуват в затишието.

Отново си спомняме за върховете.

Забравена е преумората. Зоват ни други хоризонти.

– Сега през къде? – пита Бранко нетърпеливо.

Водачът е разтворил плана. Няколко глави са скупчени над него. Това е за самоуспокоение, че се спазва колективния принцип. Инак маршрутът е решен още в София. Пръстът на водача пълзи по черната линия към нашето лобно място. Съвсем близко, педа ни дели от гибелта.

Дали Асен отстрани забелязва това, че ни предупреждава:

– Според правилата, има да висим на въжето по ръба, ей там!

Отде му хрумна на набляга на „според правилата“?

– А според изключението? – го подиграва Присмехулникът.

– Да подсечем оня връх напряко! – предлага Горазд.

Когато физически силният съветва, слабо се чува.

Но водачът ни изненадва:

– Още по-пряко оттук нагоре на зигзаг! Да наваксаме изгубеното време.

Всички обръщаме глави нататък. Измерваме с поглед страховитата стръмнина. Това е най-рискованият вариант. Стрелваме под око Суеверния, но той си е сложил маската на спокойствието. Само е твърде изопната – от ухо до ухо. Смътно предчувствие от него се предава на всички. Обаче никой не иска да се покаже сепнат пред трудността. И най-неволно изгървана въздишка би отекнала като възражение.

В нас вече отзвучава последното ехо от току-що преживяното прежедие с бурята. В затишието наново се надигат потиснатите ежби и вражди.

Никифор кимва неопределено в знак на съгласие. Той вече прибързва да засвидетелствува единомислие с Водача и с групата, за да не го обвиним в отцепничество.

Скулпторът и Зиморничавият си разменят разбиращ поглед.

Присмехулникът спотайва една самоиронична усмивка, сякаш казва на себе си: „И да се обадиш, какво ще сториш сам срещу всички?“

Водачът долавя спотаената съпротива и се обръща показно към Никифор:

– Твоето становище?

Никифор след размисъл:

– Съгласен съм... че много закъсняхме!

Водачът, тъкмо се израдвал на първата му дума, помрачнява.

– За да поправим една грешка, да не направим друга, по-непоправима? – казва Асен, застанал по-встрани, сякаш да се разграничи.

– Стига с твоите сентенции, Философе! – кипва Дара.

Бранко не може да понася обсъждания:

– За какво бяха толкова усилия, ако не изпълним плана?

– Деян казва често: „План за самия план“ – напомня Суеверният.

Неколцина викват:

– Остави го Деян!

– Дезертър!

– Остарял козел!

Поетът прибягва до общата мечта:

– Този траверс е стъпало към Памир! – В гласа му се скъсва една разколебана струнка.

– Пак ще се отложим за догодина! – казва Дара, подтикната от навика да противоречи.

Очертават се две подгрупи: едната по-малобройна, но активна, настоячива за най-рискованото, а другата – мълчаливо неубедена в нуждата от риск. Към несъгласните са: Присмехулникът, Суеверният, Скулпторът, Зиморничавият. Асен не се включва в никоя подгрупа, за него представлява интерес да ни наблюдава и да разсъждава върху разногласията ни.

Дара се обръща към Асен ядосана:

– А ти с кого си?

Асен ѝ пошушва закачливо на ухото:

– С тебе!

Водачът туря край на обсъждането:

– Няма време за дискусии!

Много неща са се набурили в нас. Обаче всичко се решава от „спящите“ – те дават превес в боя. По-малобройната, но по-активна подгрупа ги повлича след себе си като комета опашката си. Това са Рад, Мълчаливецът, комуто е все едно накъде ще тръгнем, Андро, влюбеният, Зорка, женствената спътница на силата, Операторът, готов да подкрепя и най-опасния ход на ръководството само да не го изхвърляме от колектива, Поетът, склонен към съзерцание и податлив на внушение.

Водачът всъщност не е свободен да се налага. Той е еманация на колективната воля. Надделява желанието да се върви по ската нагоре на зигзаг, въпреки риска. Последен ще приключи спора Никифор.

Очите се събират в него, сякаш го заклинат да не се противопоставя, да не пречи на общия устрем, да не затормозва движението напред.

Никифор също е подчинен на общата воля. Той е огледалният образ на водача: предишният и сегашният водач се различават само във времето.

– Добре! Ако аз бях предложил на „зигзаг“, щяхте да кажете: „Пиян ли си!“

Неколцина ускоряват узряването на решението:

– Хайде! Хайде!

– Единодушно!

– Няма против, няма въздържали се!

Знаем, че това е най-бързият, но и най-несигурен път. И не възразяваме. Може би победата ни е замаяла главата. А може би несъзнателно търсим смъртта като най-върховното, истинското изпитание за човека.

Погубва ни древната като света човешка мечта за пряк път.

Да не се губи височина

Има закон пир нас, алпинистите: веднаж достигната височина не трябва да се губи. Това особено важи за планинските гиганти, където преодоляването на височината е свързано с „планинска болест“. Веднаж привикнал на разредения въздух горе, не бива да се спущаш по-ниско, за да не отвикваш.

За нас да се придържахме о този закон е въпрос на собствено достойнство. Всъщност в спора през къде да минем решава не превесът на нечие мнение, а този закон, станал наша втора природа.

Можеш, както искаш, да заобикаляш, да вървиш на зигзаг, по хоризонтал, в кръг, но никога да не изпущаш височината.

Колко усилия ти струва да се изкатериш нависоко. Тези усилия ще бъдат хвърлени по вятъра, ако не съумееш да се задържиш там.

По това се отличава от обикновения турист в планината: че никога не падаш под височината, която веднаж си преодолял.

По това се отличава от обикновения турист в живота.

Най-мъчното, почти невъзможно за човека: да се задържи на веднаж завладения връх и да продължи нагоре. Колцина такива познаваш?

Силен е не онзи, който може да се изкатери до голяма височина, а онзи, който не допуска да се смъкне по-ниско от веднаж постигнатото.

Можеш себе си да загубиш, но да загубиш височината!

Тази вътрешна повеля е създала човека, тя го и погубва.

Всяко поколение получава от предшествуващото една висота, която трябва на всяка цена да удържи и да надвиси поне с една стъпка.

Човечеството дължи себе си на тази единствена стъпка над веднаж постигнатата висота.

Занемели стъпки

Потегляме.

Водачът слага пръст пред устните си. Ни звук не трябва да издадем, за да не събудим лавината.

Прекосяваме точно там, където е може би леговището ѝ.

Лавината – лъвицата с бяла грива.

Толкова сме слушали за нея, толкова пъти сме се разминавали с нея, че я чувстваме някак сродена с нас.

Крачките ни съвсем стихват, сякаш занемаяват. Напрежението расте. Във въздуха висне заплаха.

Дори отклоняващите се стъпки на Дара се кротват, макар и все да не могат да вървят точно в следите на предидущия.

Сега вече няма вятър. Слънцето огрява зъбато, студено.

Ослепителна, безбрежна белота, по която се движи синята сянка на всекиго от нас. И тази вървяща сянка е признак на живот, доказателство, че ние сме още живи, още плътни, хвърлящи сянка върху мъртвата белизна на снега, сянката ни е по-реална от самите нас. А в усойните гънки на скатовете сянката на всекиго изчезва в по-голямата сянка на планината и се слива с нея.

Движим се по инерция съвсем близко един зад друг против всякакви правила. Щом веднаж е направено едно нарушение, другите грешки

следват автоматически.

Водачът е излязъл пръв.

Дори педантичният Никифор допринася за нарушенията: подтиква изотзад да не изоставаме, за съгъстяваме редицата.

Грешките ни произтичат от победата. Повярвахме, че всичко ни е позволено.

Предпазливостта ни се изразява по-скоро инстинктивно – само в безмълвието.

Затаено дишане. Един по-издълбоко поет дъх може да предизвика лавината. Изопнато безветрие.

Още едно малко усилие. Едно последно усилие.

Пред вътрешния ни поглед се мярка лицето на Суеверния, което при серпантинното изкачване е скрито от нас. Но ние ясно виждаме как лошото предчувствие все по-плътно се отпечатва върху него. Сякаш стиснатите му челюсти задържат вика: По-скоро да става, каквото ще става! Несигурността, растящото безпокойство, неизвестността не се понасят!

Водачът мята бърз поглед през рамо към склона.

Висок до свода, заканително надвиснал от преден сняг. От другата страна зее пропаст. В дълбочините снегът изглежда мастилен от натрупаните сянка връз сянка.

Минаваме точно по средата между върха и бездната. Най-опасното място. Точката, в която се пресичат две притегляния: нагоре и надолу.

Вървим на зигзаг.

Близко един зад друг, все по-близко.

Сякаш дебнем край леговище на звяр. Само да не го събудим!

Човек зад човек, стъпка в стъпка.

Единни, дисциплинирани, твърди.

Верни на грешките си.

Самите ни стъпки подсичат лавината и я събуждат.

Последният пръв предусеща бедствието

Никифор вдига сепнат глава. Но от последното място в редицата нищо не може да се направи.

По серпантините Водачът е нейде високо над него.

Сепването на последния се предава като по жица на първия.

Водачът се обръща рязко нагоре, после назад към нас и извиква с

несвой глас:

– Лавина!

Този вик дава окончателния тласък.

Снегът се заронва отгоре, руква по билото сипест, на криволичещи поточета, зашушва с особен, непознат, студен съсък, повлича все повече снежни вълни, отцепват се цели блокове, огромни ледени плочи, хлъзгат се ребром надолу...

И изведнаж...

Втори дял. ЛАВИНАТА

Бял взрив

Тихият, мек, пухкав снежец се превръща в своята противоположност.

Лавината избухва.

Дълго се е трупало търпението на снега. Снежинка по снежинка, ден по ден, педя по педя.

Сега ледената чаша прелива. Мекият сняг се превръща в смъртоносен удар.

Лавината връхлита.

Бяла, разпенена грива. Проглушителен грохот. Събужда се многократно ехо издън планините като изохкване.

Феерията на лавината поражда космически ужас.

Искрите, произведени от рукналите снежни маси, дават възможност да се проследи траекторията им. Ако има зеница, която може да ги гледа, без да бъде заслепена.

Всичко се замотава в бяла вихрушка.

Мигновени проблясъци

Белота, която опарва очите.

Плещите на другаря пред тебе, твоят единствен хоризонт, преобърнат наопак.

Един последен полупоглед-полувик на Андро през снежния водовъртеж към влюбената двойка далече напред.

Един последен полужест на отчаяна нежност между Горазд и Зорка. Протягат ръце един към друг. Вкопчани пръсти, които вихърът откъсва и затрупва.

Тези снежни искри, тази бяла виеща се мъгла ни заприличва на Галактиката. Ние се понасяме с далечния, фосфоресциращ, отвеждащ в безкрая Млечен път.

И всичко изчезва в белия хаос.

И все пак...

– в последния миг успява да помисли Асен:

Това е малка... Не може да се мери със снежните комети, които се спусчат от гигантските ледени плещи на Анапурна и Монт Еверест в Хималаите, или с гърмящите белоопашати змейове, юрнати по страховитите улеи на Матерхорн и Доломитите в Алпите.

Нашенска. От педя сняг, лакът брада. Набрана от нашенски връх с непознато за света име. При безобиден мраз от 26 под нулата. При сравнително голям наш наклон от 75 градуса, който е нищожен пред онези отвесни великани. Е, и?

Малката ще ни свие на хармоника долу в пропастта. Там като в шепла ще се натрупа до три-четири метра сняг. Достатъчно.

Дори нямаш гордостта на голямата гибел. Или поне утехата за проправяне на някакъв нов път, на пътечка макар – не става дума за откриване на най-недостъпните чела на планетата.

Цанко Бангиев си избра Памир, това му бе по мярка.

А нашата съдба е тук. Под тези домашни върхове. С последни стъпки, които няма да бъдат първи. Нито по никакви нови, неизследвани пътища. Не първооткривателски. Няма да прогласят на света премиерни изкачвания на шеметни висоти. Няма да се впечатат в паметта на човечеството. Няма да бъдат следени със спрян дъх от запаянковците.

И все пак загиваш.

Макар и под метър сняг, светът е затрупан целият заедно с тебе. И малката лавина, гледана извътре, ти се струва огромна, предизвикала мирова катастрофа.

Снежен метеорит, изгорял в бял пламък, без да бъде забелязан от света, без да остави диря. Само снежна пепел.

Лавина-джудже.

И все пак не я подценявай!

Много опасна. По-опасна от ония, грандиозните. Прашна лавина. Снегът още не е улегнал и закристализирал. Температурата внезапно пада. Образува се невидима, подснежна пързалка. Пластове прясно навалял сняг политат надолу. Ще се удавиш в пенеста снежна вълна. Снегът на ситен прах запълва дробовете, затъпква алвеолите и се стопява вътре от твоята топлина. Прясната вода дави повече от морската, понеже солената морска вода е по-близка до кръвта. А дестилираната снежна вода е безкрайно далече от топлата човешка кръв.

Ти си цял затрамбован в сняг като в бетон.

Българска лавина. Твоята лавина. Стига ти.

Тя е дребна, набита. Лукава. Иззад ъгъл. За разлика от исполинските алпийски лавини нашенската няма просечено от векове корито. Върх-лита оттам, откъдето не я очакваш. Тогава, когато съвсем не допусчаш. Непредвидима. Струва ти се невероятна, алогична, невъзможна. Уж на шега те подхлъзва, преобръща, мята се на врата ти и ти забива главата под водовъртежа на снега.

И заслепен, ти проглеждаш.

Лице с лице с лавината

Ето какво е лавината.

Чист, невинен, натрупан сняг. Спи и сънува най-белите сънища.

Кротък. Пази се от кротките!

Спи със залепнали бели клепахи. Нищо невидял, нищо нечул.

Неопетнен.

Спи като побелял младенец. Може така и пролетта да проспие.

Но щом го прекоси една дръзка стъпка, но щом го прониза един волен вик, в миг се събужда лавината.

Тихият беловлас сняг с потрес си спомня своята младост.

Ах, и той е бил млад! Бил е буен, клокочещ поток. Бил е разпенен водопад. Бил е смръщен, гръмовит облак. Бил е разбушуван океан.

Бил е някога! Наистина ли е бил?

И руква стремглаво надолу, раздира въздуха с грохот, спомняйки си бурните младини.

Сега в един миг иска да повтори едновременно битието си на поток, водопад, облак, океан.

И ни пресова в студена прегръдка, за да заспим на място и ние с белия, безпаметен сън на снега.

Стъпки да няма.

Вик да няма.

Спомен да няма.

Нийде да няма будни!

Проблясък на едно стихотворение

Поетът може да е бил пронизан от една бяла искра.

А може би не.

Зародишът на едно бяло стихотворение, затрупан под снега, замразен, може би ще се събуди и развие под нечие друго дихание.

Не може би.

Поетичното хрумване и въплъщение е неповторимо.

Във всичко може да има заменяемост. Дори в любовта.

Поезията е незаменяемост.

С убийството на един поет се убива цял един свят.

Невъзстановим. Завинаги.

За него можем само да гадаем.

Предопределение

Безбройни стъпки е животът, а пък смъртта – една единствена, която те отвежда най-далеч.

Уж тя е странна и нелепа, уж тя е вън от твоята воля, а сам слепец, ти водиш сляпата си смърт.

Отрано своя край насочваш. И поотделно всяка твоя стъпка решава целия ти дълъг ход.

Не знаеш нищо за смъртта си – къде, кога, каква ще бъде. Но сам си я подготвяш цял живот.

И цялото ти поведение е всъщност избор на смъртта ти.

Не може с твоята смърт друг да умре.

Животът ти да е зависим, повтарящ другите, шаблонен, но краят е неповторимо твой.

Характерът се очертава едва с последния ти дъх.

Животът чрез смъртта е изразен.

Заедно

Всеки един от групата загива по различен начин.

Всеки от различен ъгъл и ракурс вижда задаването на лавината, по различен начин я възприема и изживява.

Всъщност всеки попада под друга, под с в о я лавина. Всеки умира

самотен. И в същото време всички сме заедно в е д н а обща лавина.

16 лавини падат, коя от коя по-голяма и страховита.

Всеки пресреща едновременно своята лавина и поотделно лавината на всекиго от другарите си. И всички тези лавини се събират в една огромна, обединяваща ги грамада, която ни затрупва.

Снежна братска могила.

Чак сега различията, противоречията, непримиримостите помежду ни се затриват напълно.

Чувствуваме се заедно пред смъртта. Слети.

И в същото време – отчетливо разчленени всеки вътре в себе си и вътре в другия.

Споделена смърт. Не жена-придружителка, насила тласната в тракийската могила. Не коне, впрегнати в саркофага, сърцераздирателно цвилещи и зазидани в гробницата. А равни в смъртта.

Загиваме, спасени от най-голямата самота на земните същества – да умираш сам.

Навярно шестимата, изправени на разстрел до стената в черния тунел, са усетили това върховно сливане. Вапцаров е бил един от тях. Той би могъл да превърне в песен тръпката на човешката ЗАЕДНОСТ. Но песента му е простреляна.

И ние, 16-те, посрещаме така смъртта в белия тунел.

Лавината ни пресова в една компактна същност: живот срещу смърт. В този единствен миг усещаме какво значи да бъдем наистина заедно.

Никой и нищо в света не може вече да ни отнеме това притежание. Никой и нищо не може да ни раздели.

Всичко досега, целият изминат път, целият ни живот е бил един неусмирим стремеж към това абсолютно, неопровержимо ЗАЕДНО.

Опора

Какво може да бъде опора в рухващия свят?

Замотани в снежните въртопи, се борим с пикела да се задържим. Но изпод нозете и ръцете ни се изхлъзват бели блокове, няма къде да се вкопчим. Ледокопите се отплесват.

Целият материален свят изгубва своята стабилност, превръща се в плуваща, безформена, неудържима маса.

Езикът на лавината е изскочил отвъд ребъра и е лизнал отсрещния

скат. Вековни смърчове биват изтръгнати от корен. Скали се изкъртват и сгромолясват в нашето въображение.

Сякаш земната твърд с гръмотевичен трясък се разсипва и нищо не може да я скрепи и задържи.

Всичко лети надолу към пропастта.

Единствената стабилност в този миг е вътре в себе си, в напластените спомени и мечти, познания и надежди, нравствени пориви, в духовния свят на всеки един от загиващите. Всичко, което е било трупано зрънце по зрънце, болка по болка, усилие по усилие – самосъздаването, – то е центърът на равновесието на отделния човек.

Всеки един от нас сам си е изградил опората.

Но това дълго, мъчително самоизграждане се е осъществило в групата ни на алпинисти, на близки приятели.

И центърът на вътрешното равновесие на цялата група е общ; някъде там, където се таи чувството за дълг.

Лавината не ни приспива, а събужда

Отварят ни се очи за истината, покрай която всички приживе минаваме слепи. Или полуслепи.

Никога не бихме стигнали до тази истина, ако не бяхме попаднали под лавината:

Най-големия риск поемаш, не когато тръгваш по опасен път.

Най-големия риск поемаш не когато решаваш да тръгнеш.

Най-големия риск поемаш не когато избираш този път.

Най-големия риск поемаш, когато се раждаш на този свят човек.

Предстои ти всичко.

И най-грозното: да бъдеш унизен.

И най-мъчителното: въздух да не ти достига.

И най-свирепото: жив да бъдеш изгорен.

И най-неприемливото: да ослепееш.

И все пак, ти си се родил човек и си длъжен до края да защитиш това свое право, дори ако се наложи с цената на мъчения и смърт. И с цената на най-тежката агония: задушаване. И с цената на зрението.

Това, че си се родил човек, е най-върховното задължение, което си поел.

Дори със самата смърт трябва да устоиш раждането си като човек.

От дъх до дъх се съдържа цял живот

Образуват се причудливи снежни пещери под наслоената бяла братска могила. В тесни ледени камери, рухвачи след миг, е затворена по една съдба: с минало и бъдеще, с осъщественото и неосъщественото, с изпитаното и изтърваното, с беглата проблясваща надеждица за спасение.

Лавината със студена безстрастност ни свива и разпъва на хармоника. Лавината е натрупано време – миг по миг, очакване по очакване – докато времето експлодира.

Всеки се вкопчва в нещо свое, съкровено, в някаква трайна представа, пренесена и опасена през целия живот дотук, за да се задържи в нея сред този рухващ свят.

В кратките и безкрайно дълги мигове, докато водим отчаяна борба за дишане, всеки един от нас изживява и преценява най-важните епизоди от живота си, пропуснати възможности, грешките, непоправимото.

В това пренаситено времетраене на последната минута и половина е най-интензивният вътрешен живот на човека, обречен на смърт.

Паметта изведнаж се превръща във въображение.

С компактна скорост искаме да наваксаме всичко онова, което ни е предстояло занапред и ни е отнето.

Виждаме бъдещето си вътре в лавината.

Ние сме млади. Ние още не сме живели. Всичко е било, за да бъде нещо.

Времето на умирация е разтегливо до безкрайност.

Всичко се изживява с пределна яснота и точност. Дори в действителност животът ни е протичал някак в мъгла, проспан. Сега се осветяваме, макар и изгубили свят.

Вътре в лавината под фосфоресциращите звезди на снега всеки посвоему се стъписва: бил е прахосник на безценни мигове. А е трябвало да изпълва със себе си всеки един миг, да го насища. Нищо друго не съдържа животът освен многозначни мигове, които се съдържат в нас.

Всеки посвоему съзнава с цялото си същество: пропуснал е живота в очакване на нещо друго, предстоящо, а не настоящо. Насочвал си е усетите да отгатва какво го иде, да го рисува във въображението си, а не да възприема какво го заобикаля. Живеейки в изтичащото време, сам е бил течащ, изплъзващ се от самия себе си. Щом времето за него спря, спира и той в мига, в последния миг, влиза най-после в мига, заживява

интензивно, събира се цял в себе си, не изтича сам през пръстите си.

Сетивата, обърнати навътре към собствения си запас, придобиват свръхизостреност. Онова, което в миналото не е било докрай почувствувано, едва сега пълноценно се изживява.

Едва сега разбираме: никой от нас не е бил никога какъвто трябва и може, а все е щял да бъде.

Отваря ни се вътрешно око. Пред него светкавично преминават контрастни, релефни, ярко открити образи. Никаква замъгленост.

Вътрешното око вижда по друг начин – едновременно всичко, наслоено, компактно и рязко разграничено.

Нима едва пред смъртта си човек проглежда за истинската красота и ценност на живота?

За пръв път усещаш вкуса на битността, когато я вкушваш за последен път.

Скъпо се плаща правото на зрение.

Гърбовете се преобръщат

До този миг ние се виждахме един друг почти само откъм гърба. Изведнаж пред смъртта този зид на гърбовете, който скрива лицата и вътрешния свят на хората, рухва. Разкрива се истинският ни образ.

Падат снежните маски. Изведнаж блясва колко разноцветни пластове живот, колко различни индивидуалности се крият зад привидната еднородност на плещите.

Зад всеки гръб – една съдба.

И всички сме свързани с едно невидимо въже, сплотени със стремеж към един връх, пресовани в една лавина.

Бяла светкавица, която за миг осветява най-тъмните ъгли на съществуването ни.

Лавината ни омотава, преплита, омесва, сплесква, затрива съперничествата, изравнява силни и слаби, водачи и водени, завърта първи и последни, свалени и издигнати, споява ни и ни показва как сме необходими един на друг, как не можем дъх да си поемем един без друг.

Лавината за един миг ни слива и ни прави истински.

Заедно. Животът ни е разделял, смъртта ни свързва.

Всички взаимно се допълваме до човек.

Безпосочност

Изведнаж губиш посоките, губиш равновесие, губиш тежест и стабилност. Къде е горе, долу, вляво, вдясно, напред, назад?

Само вътре в тебе са затворени постоянните посоки.

Планината изтрещява. Имаш чувството, че тя се залюлява, завърта, сгромолясва се отгоре ти и заедно с тебе пропада в преизподнята.

Ти се свиваш, прилепаш се до търсената земя, която си загубил по своя вина. Сгърбваш се, сгъваш, да станеш колкото се може по-малък, по-сбит, неразбиваем като камък, да се върнеш пак в утробата на майката земя като зародиш.

Цял се обръщаш навътре в себе си за ориентир.

Експлозията на лавината действа по свой безразсъден, сялп начин. Трябва да й противопоставиш себе си – нещо от друг състав и порядък. Нещо от друго измерение.

Бягаш от една недействителност и се приютяваш в друга действителност – нереална, но затова по-сигурна.

Със замаяна глава стигаш до някакво второ, истинско прояснение.

Задушаваш се. Търсиш глътка въздух. Бръкваш вътре в себе си – простор за още един миг дихание.

Второ дихание.

В снежните рушевини – прорези от светлина.

В собствените си усещания се съмняваш. Нима всичко рухва? Не е възможно! Все има нещо непоклатимо.

Едно ос, около която се върти снежната центрофуга. Една ос, около която се върти земята като привързана.

Не, няма нищо наоколо, на разстояние от едно посягане с притиснатата ръка. Няма за какво да се хванеш, да се вкопчиш с нокти.

Бяла тъмнина. Плътна, безпросветна.

Тъмнината неусетно се просмуква от вътрешна светлина.

Само дълбоко в тебе се крие нещо, вътре в тебе е пълно.

Вътрешният компас.

Ти си смятал, че си го изгубил завинаги. В последния миг го намираш.

И ти се държиш без дъх още един миг.

Един миг вечност.

Отклоняващите се стъпки Всекиму лавина според темперамента

Дара вижда с очи, разширени и пламнали срещу ослепителните фарове на снега:

Лавината връхлита, набира скорост, гърми, изстреляна по свистяща траектория от върха към пропастта – тя е само блясък и трясък, цяла в бели, хвърчащи искри.

Какво от това, че такова светкавично видение няма нищо общо с истинските размери и очертания на нашата скромна лавинка? Това е лавината на Дара и на никого друго. Тя се е трупала в представите ѝ от години, наслоена от разкази и описания, преувеличена от собствената ѝ фантазия, раздута от страха, нарастваща до космически обем.

Всеки сам си създава лавината, която ще го погълне.

С превръзка от сняг на очите, с уста, запушена от бяла, плътна кърпа сняг, Дара дъни своята ледна клетка с юмурици, върти се, подскача, отричайки с цялото си необуздано същество, че е хваната в клопката.

Един спасителен спомен я изтръгва от ужаса.

Споменът ѝ прилича на очакване. Сякаш никога не е било, но ще бъде някога.

На чужда среща

Внезапно от снежния водовъртеж изниква една дъждовна привечер. Дъжд, колкото да ти развали настроението.

Дара със сърдита стойка чака край градинката пред университета. Усеца по лицето си отпечатъци от пръстите на дъжда. Стърчи на ъгъла като наказана за това, че е била точна.

Не може да си прости едно: че тръгвайки насам, изтръпна. Колко бе сигурна в най-недоказуемото – че нещо непременно ще се случи.

Вече нищо не се случва в този заплануван, научно обяснен и електронно изчислен свят.

Хвана се като мокра мишка в капан, докато Звезделина си седи на уютно, разглежда списания, изтягвайки се с котешка ленивост, и се наслаждава задочно на мъката, която е причинила на още един поклонник.

Дара оглежда минавачите и отдалеч им определя категорията: семен, зает, празноскиращ.

Онзи, когото чака, е съвсем друг.

Те бързат под полегатия дъжд с вдигнати яки.

Млад, сух човек с неразтворен чадър снове наоколо. Още от самото начало тя не му обърна внимание. Онзи, когото чака, не носи чадър. Изключено!

Сега, само когато той е гърбом към нея, го поглежда. Изражението на гърба му не показва нетърпение и яд. Не е той.

Минувачите се разредяват, а дъждовните капки учестват. Тя и дъждът се гледат изкосо.

Най-сетне Дара се обръща към свития дъждобран:

– Вие ли чакате едно хубаво момиче на име Звезделина?

– Звучи като парола! – отвръща той без признаци на бяс.

Онзи, когото чака, е съвсем друг темперамент. Не е същият, дума да не става.

– Да не би да е болна? – се осведомява вежливо той.

– Нещо подобно! – Дара още не може да го приеме на онзи, когото чака. – Изпрати мене да я заместя.

Той поглежда момичето с недоумение.

– Успокойте се! – уточнява Дара и се изпъва като автомат. – Изпрати ме да заместя уличник-телефон! Да ви предупредя, че не може да дойде.

– Благодаря. След половинчасов въртел под дъжда все пак съм предупреден.

Дара разбира, че онзи, когото чака, няма да дойде. Никога. Не може да се примири с това. Тя лъха на гняв, който току-що е префучал през нея.

– Вместо мене да ме е яд, вие сте ядосана, на кого?

– На себе си. Че повявах. Звезделина толкова ми разправя: Асен, та Асен. Проглуши ми ушите с неговото мъжество. Отде да предположа, че един алпинист може да носи чадър?

Асен неволно се оправдава:

– Нося го за Звезда, да не й се развали фризура, а с фризура и настроението.

Той стрелва под око правите, увиснали небрежно, сламеноруси като осили коси на непознатата.

Дара улавя погледа му и се сопва:

– Няма нужда да разтваряте чадъра! Нали разбирате защо мене изпрати Звезделина?

– Не се и опитвам да дешифрирам женската душа!

Дара отмахва падащите коси и открива лицето си:

– Избра мене, защото няма никаква опасност.

– Нима? – пита той заинтригуван.

– Най-грозната от целия курс. Тъкмо за телефон-автомат! – натъртва Дара с цяло тяло, слабо, като пресукано на вретено.

Асен се вглежда внимателно в нея. Ако наистина е грозна, няма да употреби тази дума. Той отвръща с променен тон:

– Вие сте от най-опасните!

– Виж ти, пък аз да не зная досега!

– Говоря сериозно! – отвръща тихо той, мъчейки се да й внуши доверие в думите си и в себе си.

– Нямам нужда от преливане на самочувствие! – го пресича тя със зъбчат, момчешки жест.

Асен за доказателство я поканва настойчиво:

– Ако обичате, да не стърчим тук като паметник на спора, а да се поразходим.

– Може, в чест на дъжда!

Тръгват. Мълчат. В отговор на усмивката му тя се смръщва.

– Вие знаете моето име – подхваща Асен внимателно, да не бъде одраскан, – но аз не зная вашето.

– Дара – отвръща тя, сърдита и на името си.

– Дара – повтаря той, произнасяйки го примирително.

Във въздуха звънти отсъстващото име „Звезделина“. „Звезда“, както я нарече той.

И все пак любопитството ѝ е по-силно от яда:

– Е, ако мога да попитам, кое ми е опасното, да го пусна в действие, като ми дотрябва?

Асен след премисляща пауза казва притаено, опитвайки се сам да се доубеди:

– Вие имате най-очарователното женско качество, което липсва на почти всички жени.

– Епохално откритие! А именно?

Асен оставя думите му да отлежат в мълчанието и тогава ги поднася като вино:

– Вие сте естествена, непринудена, нескована. Пазете този „бо-ЖЕНствен“ дар, Дара!

Тя се завърта под дъжда. По лицето и тялото ѝ плъпва внезапен прилив на смях, сякаш са я разкаменили.

– БОЖЕНствен! Така законспирирана женственост, че даже самата

аз да не я подозирам!

Асен добавя носталгично:

– Искреност. Най-рядкото изкопаемо.

Дара се смее с цяло тяло, сякаш смехът ѝ се разнася по кръвта и прониква във всяка нейна клетка:

– Аз съм изкопаемо! Колко лихва неприятности ми се пада на ден за тази моя откровеност!

Той помрачнява, чувствавайки отсъствието на другата, чрез контраста.

Изведнаж Дара се спира, окаменяла отново, и го поглежда злъчно.

– Измислил си плоско отмъщение за Звезделина: да се върна след полунощ в общежитието и да ѝ разкажа всичко, каквато съм бъбрица, нали? – казва тя и ядно разтърсва едно дърво, окъпвайки се цяла под душа му.

Асен я гледа, все по-увлечен от собствената си измислица.

– Всичко ви отива: дъждът, вятърът, дърветата. Не се боите от нищо: нито от думите, нито от движенията. Независима от никого и от нищо!

А най-важното той запазва за себе си: „Освобождавате и другия от всякаква скованост!“ Мъчи се да си припомни дали някога се е усещал така волно.

– Цяла алпинистка в диво състояние! – се надсмива тя, без да може да удържи една импулсивна гъвкавост, избликлала от цялото ѝ съществуване.

Асен изведнаж открива:

– Шегата настрана! Знаеш ли как биха ти отивали скалите и облаците!

Щом си я представя там, в планината, неволно минава на „ти“.

– Особено драките! – добавя Дара.

– Родена си за алпинистка!

– Без навивки! – се брани тя от собствената си податливост.

Той ѝ предоставя време да се появи усмивката ѝ и тогава я поглежда продължително. В такива мигове лицето ѝ внезапно се отваря като зазидан прозорец.

– Нищо не ти липсва, за да станеш катерачка!

Той не смерва даже с крайчеца на околото си тялото ѝ, подчертавайки с това, че катерачеството е оная дето духа.

Тя си чуква челото с опакото на ръката:

– Тук трябва да ми липсва нещо, за да тръгна с такива като вас!

– Че какви сме ние? – се засяга той.

– Не сте ли тия, дето изкачват голите скали за она дето духа?

– Същите, само че съвсем други.

– Е, за какво се катерите? – Тя го изглежда косо, монтирайки го върху някоя гола скала, без да може да си го представи точно лице срещу лице с камъка.

Той изкаква думите си, сякаш да го настигнат:

– Всеки се стреми да се изкачи нагоре. Зависи къде. Един се катери на висок пост и трепере да не падне оттам. А друг се катери на скала...

– И пак трепере да не падне. Каква е разликата? – се присмива Дара.

– Нищожна. А от това хората са несравнимо различни.

– Защо не си вървите по пътеките?

– Ако човекът е вървял все по утъпкани пътеки, доникъде е нямало да стигне.

– Вече навсякъде са прокарани пътища! – Тя вдига насочен показалец: – Ще ти извадят очите тези пътни указатели с наставнически пръст. Няма къде да се изгубиш, дори да искаш. Няма нищо ново за откриване!

– Утре, като отидем на Луната, там няма пътеки, нито пътни знаци – възразява той, като че си стяга раницата за лунен излет утре заранта.

Тя го смерва с поглед през рамо:

– Значи, само алпинисти ще получат пропуск за Луната?

– Не само за Луната, но и за другите планети – отвръща Асен делово.

– Но за какъв дявол са на Земята?

– Така Земята се самопознава.

– Ти си философ, никакъв алпинист! – възкликва Дара.

– Ние всички сме алпинисти само в събота и неделя.

– А през свободното време? – пита тя заинтригувана.

– Работното време ли наричаш „свободно“?

– Уцели! Време свободно да си клатиш краката. Ти какъв си?

– Икономист.

– Каква скука! Как няма да пошурееш и да хукнеш да се катериш по канарите!

– Друг е лекар, трети химик, имаме дори един скулптор. А ти?

– Ще завърша инженерство, ако издаяна!

– Непременно ще издаяниш!

– Ти пък откъде знаеш? Аз не съм сигурна, а той...

– Бързо мислиш.

- То не помага, а пречи!
- Ще успееш!
- Не е речено, че трябва да мисля, за да успея!

Дара вдига лице към небето, отваря устни като човка и жадно гълта дъжда вървешком.

Той я оглежда отстрани: остра, ръбеста, неподатлива за улавяне като някакъв лунен камък, който знае как попаднал на земята и, още по-чудно, как е оцелял сред земните камъни, които се удрят един в друг, влачени от пороища, докато се изгледат и си заприличат, равни, обли, неразличими.

След тази птича целувка с дъжда тя продължава нехайно:

- Ще стана инженер, ако намеря връзки.
- Толкова загубен специалист ли си?
- Като ти се повреди радиото, повикай ме да го поправя!

Той премълчава какво си е помислил. После казва с едва докосващ я глас:

- В събота и неделя какво правиш?
- Нося душата си на химчистка.
- Как по-точно?
- Отспивам си.
- Ако случайно се събудиш рано, ела на автобусната спирка за Рила. Планинската химчистка е с гаранция.
- Какво трябва да нося?
- Само себе си.

Тя пренебрежително махва с ръка покрай ушите си да пропъди шаблона, избръмчал ѝ като досадна муха. Той побързва да го обнови:

- Не забравяй ни едно свое движение! Там е просторно да се размахваш на всички посоки.
- Колко километра въже да взема?
- Повечко, ако възнамеряваш да си вържеш езика.
- И там ли ще ме учат на мълчание?
- Напротив, ела и викай колкото си искаш!

За да потвърдят тази полууговорка за среща, те побързват да се разделят.

Дара има странното усещане, че се разделя с нещо, което тя е била до тази вечер и вече не е. И не знае дали да скърби, или да ликува. Стъпките ѝ сами налучкват своята нова походка, търсена отдавна и все напразно.

Но дълбоко в нея се обажда някакво непознато и тревожещо

чувство на ранимост.

След няколко крачки Асен я настига. Те се гледат за миг, сякаш ни-то един от двамата не може да повярва, че другият съществува наистина.

– Забравих да те предупредя – се досеща Асен. – Между нашите горе да не си споменала думата „мащерка“!

– Я, виж ти, табу! Че защо?

Той наблюдава гласа ѝ, светещ от любопитство в мътносивата вечер.

– Не разпитвай!

– Пък аз мислех, че при вас всички табу са запокитени в пропасти-те! – добавя тя разочаровано.

– Все някое табу трябва да остане за подправка! – казва Асен, мъ-чейки се да разгатне какви ли табу толкова са опротивели на нейната хлапашка възраст, на която всичко е простено.

– Мащерка... звучи много невинно!

– Когато разбереш защо, няма да ти се вижда толкова невинно.

– Не обичам потайности.

Сянката ѝ, простряна пред нозете му, се натаралешва. Неговият глас се снишава и я кара неволно да се приближи дотолкова, че да го прегърне със сянката си.

– Ако нейде има нацъфтели мащерки, все едно че не ги виждаш! В хижата, ако ни сварят чай от мащерка, все едно че пиеш липов чай! – заръчва Асен, сякаш я посвещава в съзаклятие. – Да не започнеш да раз-питваш по женски за рецептата: как, от какво се прави този вълшебен чай! Разбра ли?

– Всичко не разбрах!

– Просто склерозираш за думата „мащерка“!

– В къща на обесен не се споменава за въже, а пир вас за въже се държат, мащерка не се споменава!

– Точно така! Ти си схватливо момиче!

Дара вдига лице, напръскано от дъждовни капки като от светещи лунички.

– Излишна уловка! – казва тя от упор. – Ще дойда заради тебе.

И тръгва, погълната от новата си походка, която изненадва първо нея самата. Подхвърля му на верев:

– За да вида как прегръщаш... скалата!

Той дълго гледа учуден как си отива от него собственото му произ-ведение, изваяно за една вечер.

А в нея се загнездва безпричинно чувство за ранимост.

Когато тя съвсем изчезва, сляна с дъжда, Асен поема бавно по улицата. Нещо му пречи, за да усети докрай тази почти въздушна лекота, която го изпълва. Лекота и свобода. Какво, какво му пречи, не може да разбере. Ах, да! Чадърът! За какъв дявол всъщност го бе взел?

Сега в лавинопада Дара не си спомня. Тя просто усеща вкуса и аромата на тази отдавнашна вечер, кондензирана върху устните ѝ в една дъждовна капка, замръзнала в снежинка. Към нея се прибавят оттенъци от вкуса и аромата на още два-три дни, в които е живяла в пълен капацитет и които тепърва има да пие като гъст, сладък сок с вкуса на всички земни плодове.

И между всичко – най-главното. Кое всъщност?

Лице с лице със скалата

Изшилени в небето зъбери. Неприветлива металическа сивота на скалите отдалече. Под тях зееят суходолища. Непрестъпни, застрашителни стени. Улеи, овъглени от мълнии. Отблъскват.

Старият алпинист Деян издирва младежи, издирва скали. Гласът му е придобил учителска интонация:

– Не съдете за скалата отдалече, от ниското. Оттам тя изглежда недостъпна. Приближете се до нея!

Колкото повече я приближаваме, толкова по-ясно изпъква релефът на канарите, сякаш оживяват. По тях се появяват бръчки като признак на скрит, вътрешен живот. Все по-близо към лицето на скалата. Съзираме широки пори, проядени от пек, дъждове и вятър.

Ръката на Деян милва грапавата кожа на канарата. Дланта му чувства живата топлина на фактурата ѝ.

– Пръстите трябва да свикнат да се вкопчват във всяка брадавица, трапчинка, процеп. Пръстите трябва да прогледат. Четете планетата с пръсти!

Дара стои пред отказа на камъка да я приеме. В нея се набира каменна твърдост и упорност, за да му се противопостави. Но камъкът е категоричен.

– „Не отблъсквай отблъскващата те скала! – цитира Деян нечия мисъл. – Не се лишавай от нищо! Научи се да живееш!“

И тя дръзва да опита. Започва да се катери, макар че скалите я задгърбят и височината ѝ причинява морска болест дори когато я гледа

отдолу нагоре. А как ли призява от височината, зърната отгоре надолу?

Но Дара поисква да мине през онова, през което са минали тези чудаци, за да ги опознае, за да ги разбере. И между всички тях – този „скален“ приятел на Звезделина – Асен.

– Как се чувствуваш? – я пита той и я изглежда обгарящо.

– Скарана от рождение с всяка скала! – отвърща тя намръщена срещу слънцето или срещу погледа му.

Асен се мъчи да я сдобри със скалите:

– Всяка скала си има свое излъчване. Една ме успокоява, друга ободрява, трета събужда в мене енергия. А забелязал съм, някои канари в Рила ме променят, правят ме различен от всичко, което предполагам за себе си. Какво знаем ние за биотоковете на скалите?

Той не вижда наежените камъни, а търси техния скрит смисъл. За това не го плашат и потискат, а го притеглят към себе си със загадъчен магнит.

Дара го слуша с насмешка. Но започва да нервничи, щом чуе гласа на Деян, понеже долавя, че той никога не се повишава, не избухва. Този глас разкрива точен, безпогрешен, съвършен характер. Трудно се понасят такива хора. Самото им присъствие ти действа като натякване за твоите недостатъци.

Изглежда, цялата ни група има такова неприязнено отношение към безукорния Деян. Той по начало е приел това, щом продължава да устоява своята линия.

– Височината могат да покорят двама, вързани с едно въже! – поучава Деян и връзва с алпийски възел Дара и Бранко.

Първият възел. Първото въже през гърдите. Дара изтръпва. Дори да го отреже, то вече като пъпна връв ще я тегли към скалите.

Докато проверява здравината на примката, Дара не млъква:

– И тук вързани! Къде е свободата?

Деян не отговаря на излишни въпроси, сякаш не ги чува.

– Трябва да изхвърлиш всеки ненужен товар, всяко излишно движение, за да се катериш нагоре! – наставлява той.

Момичето започва да се качва. Все повече неща смъква от себе си – да ѝ е леко. Изтръгва вкоренени навици и ги захвърля като гнили зъби.

– Омниа меа мекум порто! – вика Асен, Философът, и размахва свободни ръце, катерейки се над нея да ѝ показва по стените пътека, подобна на изправена на опашката си змия. – Всичко мое нося със себе си! – ѝ превежда той, съобразявайки, че тя е от неграмотното по класически езици поколение. – Нищо друго не ми трябва!

– Сложи крак тук, придвижи лявата ръка нагоре!...

Дара чувствава, че е едновременно двама души. Единият я контролира и командува с гласа на Деян, другият действа нащрек с нейните мускули. Бунтува се срещу това двойствено същество. Педя по педя нагоре. Тя достига една трудна цепнатина. Хвърля поглед през краката си – ритнала е пропастта далече под себе си. Виси на гола воля. Само с върха на обувката си докосва скалата, а с цяло ходило стъпва във въздуха.

– Не гледай надолу!

Как да не гледа? Бездната зее и грабва очите. Отвесна перспектива. Дръвчетата са зелени топки. Шосето е бяло дръвче. Хоризонтът е обърнат. Небето стига до глезените.

Завива ѝ се свят. Увисва на една ръка. Измерва тежестта си на собствения кантар. Шари с нозе из въздуха за опора. Цялата ѝ воля се влива в едно единствено усилие: да не извика. Пръстите ѝ се изхлъзват. Изпуска земята. Хваща се за небето. Миг замайваща безтегловност. Хвърчи два-три метра. За части от секундата се превръща в птица. Въжето я стисва до задущаване през рамото и гърдите. Бранко крепи с все сила другия му край. Примката на въжето я държи вързана за небето. Испитва ликуващия ужас на обесения.

Прислонява се на един скален перваз. Канарата под нея трепере и се люлее. Струва ѝ се, че всички чуваме ехото от ударите на сърцето ѝ, препратени от скалата. Все пак не извиква! Тя ни потърсва и подпитва злобно с поглед:

Е, много ли е смешно?

Никой не се засмива. Даже Присмехулникът е сериозен. Мълчанието казва:

Не си въобразявай, че можеш да ни смаеш с падане! Ако се смеехме на всеки паднал, досега да ни са се разтегнали устата зад ушите!

А на кого благоволявате да се смеете? – пита Дара мълком.

Най-смешното е да стигнеш напред, и ни нагоре, ни надолу! – подслушва тя мислите ни. – Ни напред, ни назад!

Дара се сепва и отново вкопча ръце в скалните грапавини. Страхът да не станеш смешен – най-отчаяният стимул за човека.

Тя сама тегли себе си нагоре. Не вика никого на помощ, не протяга ръка за опора. Сега разбира: безпомощните са най-големите егоисти, те се стоварват на чужд гръб.

– Ти си самоиздигащ се човек! – вика тя на Асен, достигнал вече върха.

Дара все още не познава никого и онова всемогъщо НИЕ.

Тя се бе навила предварително да ни дразни за самонадеяността ни, да ни подиграва за запалянковщината ни, да ни унижава в собствените ни очи, да ни смъква долу от върховете със своите закачки. Но заядли-востта ѝ увисва във въздуха.

Ние самите сме противовес на онова, което тя си е мислела за нас. Съвсем противоположни на представата ѝ за наперени смелчаци. Сякаш сме изкатервали скали и върхове, за да смирим гордостта си. Пред нея стоят скромни, почти свити хора, имащи напълно ясна представа за опасността. И затова по-опасни.

Тя поглежда нагоре дали ще може да стигне до оня връх по най-стръмния възлаз. Исканият връх, това е смирението на гордостта. Тя разбира, че ѝ предлагат трудно катерене.

Дара има чувството, че човекът, който тя е била досега и е щяла да бъде до края на живота си, остава долу под скалата, съблечен и запокитен от нея като дреха. И тя се прощава с него завинаги.

В гърлото ѝ се набира злоба към Асен, който има власт да я раздели с нея самата. Трябва да му измисли отмъщение.

Изведнаж мята очи нагоре към него, сякаш дочува течението на мислите му:

Изхвърляй амбиции, честолюбие, суета, злонамерени замисли като излишен товар, който може да те прекатури в пропастта! Остани с леко сърце!

А Деян продължава да я поддържа с непрopusкащ глас:

– Правиш излишни движения!

Тя се учи на най-трудното: да поправя грешките си в движение, без да спира да се катери нагоре. Да се променя, увиснала над пропастта.

Педя по педя. Свърхнапрежение за едно издигане на лакти!

Още мъничко. Още едно последно усилие.

Тя се добира до върха. Асен я измъква за ръка.

– Е, как? Мъчно ли е? – пита той.

Тя не казва, а издишва остатъка от дъха си:

– Не чак толкова!

Цяла е изтръпнала, нищо не чувствува от себе си, всичко е изхвърлила долу освен пърхането по вятъра на сламено-пърхкавата коса. Остало е от нея една разрошена коса. Едвам събира дъх да продума:

– Едно ме мъчи.

– Забиването на клина ли? – предполага Асен.

– Не! – изпръхтява тя, доиздърпвайки с въжето Бранко.

– Знам, изтеглянето на въжето – отгатва Асен, гледайки нерегулираните ѝ движения от преумора.

– Не! – упорствува тя.

– А какво?

Дара отговаря шепнешком с ръка на устата си срещу вятъра:

– Все „машерка“ ми се върти в ума!

Асен прихва, озърта се и ѝ нарежда строго:

– Изкорени тази дума от главата си, ако искаш да останеш при нас!

Дара трескаво си тършува из паметта-въображение за най-важното, което все е отлагала. Кое всъщност?

Всеки си има една тайна

Изправена на върха, Дара среща очи в очи безкрая. Погледът ѝ е един въпрос към пустотата: какво има отвъд прозрачната, безпределна клетка на земната атмосфера? Момичето се отдръпва неволно с половин стъпка назад – сякаш е застанала на ронещ се бряг пред бездна.

Двамата с Асен присядат на ръба на скалата, спускат нозе надолу. Сега я обзема заветното изтръпване пред височината. Така до тях сме се настанили и другите от групата. Поемаме си дъх след катеренето. Заредили сме накърнената си увереност с собствените сили.

Дара се къпе с наслада във вълните на въздушния океан. Тя гледа в безкрая с разтопени от слънце очи, без да го вижда. Безкраят е влязъл в очите ѝ и е станал техен цвят и дълбочина.

Бавно, методично се изкачва при нас и Деян, вкусвайки с пълно удовлетворение всяка преодоляна трудност. Той оглежда хоризонта опиянен. Така може да съзерцава природата само човек, минал прага на четиридесетте години.

– Ето това е миг свобода, извоюван със собствени сили! – отговаря той чак сега на въпроса на Дара къде е свободата.

Тя съзнава, че трябва да извоюва наново всеки нов миг свобода. И още, открива изненадана, че започва да мисли.

– Нискостеблиите души не разбират това! – казва Асен в отговор на Деян.

– И вие, младите, не го разбирате! – възразява Деян, задъхан от вятъра, префучал през гърдите му. – Ти, Бранко, я си признай, за какво си дошъл? Да чупиш спортни рекорди, нали?

Бранко го поглежда изпод вежди и острата му коса щръква.

– От инат! – процежда той.

– Как така? – питат няколко гласа.

– Ей така! – отвърща младежът неохотно. – В последния учебен час написях на черната дъска: „Свършихме гимназия, преди тя да свърши нас!“ Учителският съвет откри някакъв страшен подтекст и забави дипломата ми... – Бранко запраща в далечините едно камъче.

Изобщо, всички сме дошли в планината да отреагираме някаква обида. Но не искаме да признаем това дори пред себе си. Може би сме се стремили към нещо чисто, бягайки от не съвсем чистото. Долу е тясно, ниско, обрамчено от една витрина, притиснато от един таван. Но, щем, не щем, свързани сме с долу, връщаме се пак там, за да закопнеем с нов порив за височините. Един град със саждиви стени ни дърпа надолу и ние се спускаме като кофа в пресъхнал кладенец, за да се ударим о глухото му, празно дъно и пак да полетим нагоре, жадни към отвора на небето.

Дара пита Асен:

– Ами ти, Философе, защо си дошъл? В търсене на силни изживявания?

– Да открия една тайна – казва Асен.

– Каква, ако не е дотам тайна? – пита любопитната Дара.

– Дали за човека невъзможното е възможно – отвърща Асен.

– А на мене ми се струва, че пъпът ми е бил алпийско въже! – казва Горазд искрено, тъй като за него не съществува друг свят освен по радиуса на алпийското въже, с което е привързан заедно със Зорка и с всички нас.

Той е от онези силни хора, които получават силата си само в магнитното поле на своята група.

– Не! Само един бе роден на скала – Цанко Бангиев! – възкликва Скулпторът.

Зиморничавият си признава самоиронично:

– Аз пък дойдох от зъзнене. Всички ми се смееха, че съм зиморничав като жена!

– Нашите слабости са извор на силата ни – обобщава Асен Философът.

Деян, възседнал скалата, не може да отлепи очи от простора:

– Аз дойдох, за да видя от най-високото най-далече!

– А аз да видя от най-близко най-смешното! – вметва Присмехулникът.

– Какво е то? – питаме, готови за поредната му шега.

– Човешката амбиция да се катериш нагоре – отвърща той.

Поетът се намесва:

– Цанко Бангиев твърдеше, че е станал алпинист, за да изпита себе си.

Асен мисли на глас:

– За да намери себе си, той изгуби живота си.

Дара като никога мълчи и слуша. Мълчанието ѝ обръща думите ни откъм опаката страна и ги разглежда критично. Имаме свой език със свои сигли. Самата модулация на гласовете ни говори за затворен наш кръг. Ние не бягаме от света, а търсим в планината по-тесен, истински контакт със света.

И все пак всички сме бегълци в планината. Всеки е отгласнат от нещо. Първопричината отдавна е изчезнала за всекиго, а ние продължаваме да катерим скалите.

Сякаш Асен ѝ внушава странични мисли, които за пръв път я спохождат. Тя започва да съзира страха – не големия, грабващ до виене на свят страх от височината и пропастта, а онзи всекидневен, незабележим, дребен страшец, полепнал като сив прах по думите, по стъпките и отношенията на хората в ниското. Страшец, който носи безобидни имена: благоразумие, предпазливост, презастраховка, съгласуване, съобразяване, сигнализиране и тем подобни добродетели. Страшец, заседнал по лицата и мислите като някакъв пепеляв, защитен цвят. Струва ѝ се, че започва да отгатва: тези млади хора се катерят така високо, за да предизвикат големия, истински, основателен страх и да тръснат от плещите си наслоения дребен, унизяващ ги страшец.

– Ами ти момиче, защо дойде? – я пита Деян.

– Аз пък дойдох от любопитство! – заявява Дара независимо.

Дара, преобръщана като дъвка между челюстите на лавината, преживява наново първата нощ след първото изкачване на скалата: всичко ѝ се върти, пропасти, отвесни каменни стени, урви, тя пада, пада, лети в бездната и не може никога да стигне дъното, няма дъно...

И все шар с трескава мисъл да налучка най-важното. Да се вкопче в него. Кое, кое е било или ще бъде то?

Изборът

Дори в броените си мигове пред края тя не може да прескочи един

ден – най-нейния от всичките й дни.

Денят, с който тихо се гордее насаме пред себе си.

Денят на избора си.

Предлагат й като първенец на курса назначение в научен институт в София.

Сама избра лавината.

Вижда лицата на преподаватели и състуденти, гипсирани от смайване, когато тя произнася:

– Искам да постъпя на работа в станцията на връх Ботев.

Струва им се, че не са чули добре. Оглушали са от протести, ходатайства, молби за служби в столицата. Тя е принудена да повтори отчетливо, че наистина настоява да отиде там, откъдето всички бягат като от заточение.

Не може никой да я спре.

В този ден тя избира себе си: колежка на раздрани облаци. Тен с цвят на прегоряла пшеница. Коса, изпръхнала от вятър и слънце, с дъх на чубрица. Навик за самостоятелно мислене.

Пътеките в Балкана се вият и размотават кълбото на мислите. Вървиш и обмисляш. Имаш много време. Лавината е още далече. Пътеката се вие до безкрайност. И там, където свършва пътеката, мисълта продължава над пропастта.

Планината те приема и ти дава дългото разстояние и време, за да обмислиш всички твои и общи неща, покрай които си препускал в града при голямата скорост. Те навлизат в тебе с прилив на усещания, докосвания, мириси, неизвестност.

Избирайки началото на пътя си, ти избираш своя край.

Няма връщане назад.

Да би могъл да се върне онзи съдбоносен ден на избора, сега ти би избрала какво?

Между пухените бели завивки и лавината?

Разбира се...

Изпитание

Целият ти живот е пътека, отвеждаща към този миг. Очакваш го, подготвяш го, боиш се от него, но още повече се боиш да не те отмине. Да не го проспийш. Затова го предизвикваш. А самият миг на изпитанието те връхлита, когато най-малко очакваш.

Спокоен есенен ден, напоен със слънчева светлина, която бавно гасне по слитащите листа в гората.

Станцията на връх Ботев. Слънце над облаци. Облаци под тебе. Върхът изглежда откъснат от земята, плуващ в безкрая. Като че ли това е някаква космическа междупланетна станция. Рупорни параболични антени като огромни уши, обърнати на всички посоки, подслушват вселената.

Съдбата приема момчешкото лице на Бранко и застава под прозорците на апаратурната зала:

– Другарко инженер!

Дара вътре в залата снова от сигнал към сигнал. Викат самолети от въздуха, радиовъзли, летища, цялата страна я призовава да бъде нащрек. Тя държи връзките. Ако ги отпусне, макар и за един миг, тези близки гласове в ушите ѝ ще се откъснат от земята като в балон с отрязани въжета, ще се понесат слепешком сред мъгли и облаци и няма да се върнат. Тя е техният здрав корен, който ги привързва към земята.

От шума в залата не чува вика на младежа.

Съдбата хвърля камъчета с ръката на Бранко по прозореца. Дара обръща сепната глава. Обаче нов сигнал я връща към апаратурите. Тя бързо и точно откликва. Чак след това се втурва към прозореца, отваря го и цяла се надвесва навън.

– По-голям камък не можа ли да хвърлиш, че да счупиш някой апарат? – кръсва тя и отново се обръща към сигналите, които я дърпат навътре през залата далече отвъд пространствата.

Бранко я изчаква, подигравателно подсмивнат:

– Не се престаравай, да не си помисля, че си начинаещ инженер!

– На тази апаратура и старците са начинаещи – отвръща Дара с научна тежест в гласа си.

– Пристигнах да отпразнуваме назначението ти.

– Сам ли?

– Другарите ще ни намерят в хижата.

Дара се самоовладява да не попита кои точно ще бъдат. Асен впрочем ще дойде с мисълта, с въздуха край тях, дори и да е останал долу в града.

– Щом свърша дежурството, идвам! – казва тя, изпълнена с упойно чувство на отговорност.

Не ѝ минава през ум, че ѝ предстои най-очакваното.

Вик за помощ

Рано или късно ще бъде отправен и към тебе. Ще успееш ли да му се откликнеш, или ще остане за цял живот да ечи в ушите ти неспасяем и терзаещ?

Миньор, непознат, несъществуващ за тебе досега, излиза привечер от тъмната паст на рудника. Носи в ръка карбидна лампа, която забравя да угаси.

Навън пада мъгла като оловна прах, извираща от ноздрите на земята. Нозе в гумени ботуши, натежали от кал и умора, вървят по стръмна пътека. Пипнешком налучкват лъкатушките ѝ. Бледото пламъче на лампата, разлюляна отмаляло в ръката му, с езиче лизва мъглата и блуждае като през мътно стъкло.

Миньорът нехайно стъпва, отпуснат в прашния си подземен комбинезон. Струва му се, щом е излязъл на повърхността на земята, няма вече от какво да се бои и от какво да се пази. Въздухът, макар и замотан в мъгла, го обгръща с нежна ласка.

Изведнаж се прекатурва камък и повлича сипей. Ботушът се подхлъзва, изгубил опора. Човекът не успява да запази равновесие и полита надолу. Лампата отскача от ръката му и пламъчето като откъснат есенен листец пада, измервайки с отвес огромната дълбочина на пропастта.

Човекът сякаш се събужда от сън. Събира всичките си сили, за които дори не е предполагал след уморителния подземен труд. Вкопчва се в ръба на една надвесена скала.

– Помощ! Хо-ра! Е-е-ей!

Две отчаяни ръце, сграбчили изплъзващия се скален праг. Издути възли на вените. Пръсти като пирони, забити в острия камък. Колко могат да издържат така?

Мъглата навремени се отвява от вятъра и разкрива зейналата бездна. Викът на човека става глух, обвит във ватата на мъглата.

Долу по пътеката върви момък с раница на гръб. Спира и си дялка с ножче един клон за тояга. Долавя дивия вик, визира се нагоре и през една движеща се пролука на мъглата съзира увисналото тяло. Като призрак на обесеник. В първия миг момъкът понечва да се втурне нагоре на помощ. Но пред него се препречва непристъпна канара. Момъкът се озърта безпомощен.

Защо не си се учил да катериш скала?

Мъглата отново приижда и скрива обречения човек.

Само викът му остава да виси във въздуха, все по-отчаян, все по-заглъхващ.

Веселбата

Акордеон се разтяга до издъхване. При светлината на газова лампа – разиграни сенки. От мъглата сякаш се е мръкнало. И без това в планината денят е толкова по-къс, колкото по-дълга е сянката на високите върхове.

Младежи танцуват. Дара се е покачила на дървената маса и пародира модерни танци.

Тя е пълна с вродено чувство за пародиране. Стеснявайки се от своята свръхчувствителност и интелигентност, тя е поет на живота, избивайки винаги в шега, в гримаса, в гротеска. Само за да не прозвучи сантиментална. Пародия на всичко – това е нейната стихия. Играе до умопомрачение.

Но днес има и друга причина, която я кара да надмине себе си. На нейния празник не е дошел никой досега освен Бранко и Поетът.

Младежите се заразяват от неударимия ритъм на нейната танцова импровизация. Хижата се разлюлява от лудешки стъпки.

Двойка стари излетници, седнали на отстранена пейка, поглеждат към необузданото момиче неодобрително. Те са разтворили на колене раница, пълна с кашкавал, домати, салам. Дара улавя укоряващия им поглед и както се върти, изведнаж се заковава на място като окаменяла:

– Каква младеж! – имитира старешко възмущение тя.

И отново се впуска предизвикателно в карикатурните си, разглобени движения, в които разкрива своеобразна естетика. Нейният танц е ирония на модерния свят, деформиран от скорости и неврози. И в същото време – драстична самоирония. Тя така отреагира огорчението, че групата ни не я е удостоила с внимание. И между всички нас – един дървен философ.

Поетът свири на китарата, воден от променчивото темпо, което Дара му налага. Може би този граблив ритъм обрулва от съзнанието му като от овощно дръвче още незрели мисли и думи за едно стихотворение. Няма време за дозряване. Всичко в нашия свят е импровизация. Задъхване, скорост, догонване.

Бързо сънувай!

В сивото утро будилникът дебне, за да забие звънтяща бургия

право в сърцето на топлия сън.

Нов ден те погва.

Ти на земята не стъпваш от тичане.

Всичко изгърваш – света и себе си в душесмукачката на скоростта.

Всичко в тебе е бегло, преходно и все закъсняващо.

Все си „ще бъда“ и „щях да бъда“, никога истински „аз съм“.

И затова в заслепение всичко пропускаш.

Бързо сънувай!

Докато падне последната нощ. Вечната нощ ще поиска всичко – и твоите сънища да угаси.

Събуди се от танца!

Има ли някой, който си е отиграл танца до края?

Вратата на хижата се блъсва отвън като от внезапен вятър.

На прага пада запъхтян момък. Изпъкналите му от орбитите очи продължават да тичат.

Веселбата секва. Акордеонът ахва разтегнато.

Новодошлият сочи с ръка нагоре към височините. В ръката му трепере ехо от вика на увисналия над пропастта човек.

Дара скача долу от масата и го разтърсва за рамото:

– Казвай къде!

– На ръждивата скала! – изшепва задъханият.

Всички занемели стърчат.

– Какво гледате като треснати от гръм? Хайде! – виква тя на слисаните туристи.

Грабва клинове, въже, чук, карабинери, фенерче.

Нас ни няма в този миг, когато сме й най-нужни. Но тя никога не е била така тясно свързана с цялата група, както сега. Събира в себе си образите на 16-те, за да се справи. Паметта, съзнателна и подсъзнателна, изведнаж изважда опит, умение, сила и ги прави нейно овладяно притежание.

– Забранено е катерене при мъгла! – я спира възрастен глас.

– Ти чакай, докато се раздигне мъглата! – казва Дара и хуква навън в лютивия сумрак.

Двамината стари излетници, както са захапали домат, остават със спряна на гърлото вик.

Младежите, вцепенени за миг, се юрват навън след момичето. Пое-тът захлупва китарата над масата и се хвърля да ги догони, да не изпусне, както обикновено, най-интересното. Едно мигновено разсейване, едно отвлечане по вълните на въображението и току-виж, че случаят те

отминал. За мечти и песни замени живота. В мъглата Поетът се ориентира по посоката на младежката глъчка. Все така се помни: да тича след нечии викове, да настига нечии по-бързи стъпки. Все така в мъгла...

И сега пропуска може би единствения си шанс.

Младежите събират суха вършина, съчки и клонак. Наклаждат огън в подножието на хребета. Пламъците осветяват с подвижни отблясъци Ръждивата скала – отвесна, кафявочервена, сякаш опръскана с кръв, заплашително извисена под оловносивия похлупак на мъглата.

Някъде горе, увиснал в пусто пространство между земята и небето, се люлее силует. През мъглата изглежда нереален. Едва се крепи с нокти о един издаден зъб на скалата. Сянката му, уголемена и деформирана, се мята по околните каменни стени, гърчи се за дъх. Релефът на канарите става още по-суров и изпъкващ от избуялия огън. Сякаш камъните оживяват и се раздвижват заканително.

– Къде се забавиха другите? – пита Бранко, без да очаква отговор от мъглата.

– Няма да ги чакаме! – казва Дара.

Няма време за подготовка, за предпазни мерки. Най-важните мигове ни заварват все неподготвени.

Дара започва да се качва нагоре. Втори след нея, който я осигурява на въжето, е двадесетгодишният Бранко. Събират в пръстите на ръцете и краката всичката воля и устремност, която им е била дадена да си я разпределят за целия дълъг живот. Сякаш нищо повече няма да има пред тях. Само една отвесна скала до оная черта, до която се провижда увисналият силует.

Нищо друго няма за тях в цялата вселена.

На челото на Дара – фенерче. Тя е като светулка, залутана в мъглата и шареща по скалите.

– Кой им разреши да катерят при мъгла? – ги дръпва надолу опитен глас.

Спират сепнати. Те нямат право да бъдат благоразумни. Добре, че не им достига опит. Отново се съсредоточават в мъчително лазене нагоре. Силят се да оглушеят. Но този вразумителен глас ги разтърсва, пречи на движенията им, спъва ги:

– И най-опитният алпинист спира там, където го завари мъглата! А вие, вчерашни...

Поетът им се притичва на помощ с едно припомняне:

– Рад вися на една ръка цяла нощ, докато се развиделее!

За миг си представят мълчаливеца Рад, вкопчан с една ръка в тъмна

канара, увиснал на въжето, човек-люлка, едва се крепи, гледа как звездите никнат една по една и брои минутите, очаквайки разсъмването като спасение...

Те са получили присъда да не чакат. Поглеждат нагоре. В отвесна, страховита перспектива съзират през мъглата: ръцете, на които се крепи един човешки живот, едва издържат тежестта на тялото. Той виси на един гол инстинкт. Още мъничко... Още колко?

Ускоряват катеренето. Младежите още по-ревностно носят клони, шума, цели дръвчета, за да разпалят огъня. Пламъците се извисяват, озарявайки по-нагоре канарите. Езиците им разнищват мъглата. Дрипите ѝ се развяват, закачени по зъберите.

Ръждивата скала проблясва тук-таме като опръскана с пресни капки кръв.

Сега Дара е със скъпернически пестеливи движения.

Секунда закъснение може да струва един човешки живот. Колко умират от закъсняла протегната ръка, от закъсняла добра дума, от закъсняла справедливост...

Още малко остава. Още две-три педи, и ръката на Дара ще досегне нозете на увисналия, полюшван от вятъра или от отмалялост. Той се крепи сега не на своята воля, а на тяхната – внушена му от скъсено разстояние. Заради страшния риск, който поемат тези двама непознати младежи, изнемощелият човек продължава да виси. Ако бе сам, вече да се е отпуснал към отморяващата бездна.

Но тук скалата е най-недостъпна: гладка като отсечена със секира, без ни една издатина. Играта на огъня се отразява по нея като в огледало.

Всички долу замират с вдигнати лица. Наежените зъбери настръхват. Сега волите на всички се събират в изтръпналите ръце на двамата безумци.

Вятърът е променчив, ту разнася мъглата заедно с пушека от огъня настрана, ту я сплъстява право нагоре към тях.

Миговете, окачени на скалата, стават вкаменени като нея.

Едно човешко тяло виси като камбана. Вече безмълвно, за да не хабне последната капчица сила. Онемяла камбана, разлюляна за тревожен звън. Тя ще бие в сънищата ти, ще ехти и в последния ти сън, ако не ѝ се откликнеш сега, в единствения миг на надеждата.

Дара с върха на разперените си пръсти докосва клатушкащите се нозе на призрака във въздуха. Тя се крепи само на една ръка и на едно въже, което я свързва с другаря на скалата. Пълна връв не е така здрава

и неразвръзна. Дватама осъзнават с всяка своя клетка, разпъната на скалата, че са извисени до най-голямата връзка между човека и човека, до каквато рядко смъртните се добират. Вече са отвъд страха, прескочили в друго измерение.

Бранко с овладени и точни като часовников механизъм движения, на каквито никога не е бил способен долу на земята, протяга на Дара клин и чук. Крепена от него тя се мъчи да забие клина в твърдата скала. Опитва здравината му – клинът едва се държи, хлабав. С още няколко автоматични удара на чука тя го забива дълбоко. Още веднаж – удар – Бранко ѝ подава карабинер. Премията към нея възето. Тя го поема безпогрешно и внизва с примка в халката. Отпуска се с цялата си тежест на възето.

Дали клинът ще издържи? Миг, увиснал между живота и смъртта.

Клинът малко поддава надолу. Няма време за повече осигуровка.

В най-опасните мигове няма време за осигуровка.

С бърз подем встрани Дара се добира до висящия човек.

Обнадежен, той се съживява от вцепенението. Нейното докосване му действа като инжекция. Дара премията през гърдите му възето.

За миг двамата увисват на един клин.

Бранко се опъва с все сила, сякаш се разтяга и издължава.

Изтегля и двамата към един скален праг. Как го е постигнал, дори в спомена не може да си го въобрази.

Въздъх на облекчение се откъртва от гърдите долу.

Всеки един от запачите има странното чувство, граничещо със сигурност, че и той е допринесъл за спасителната акция със своето свръх-съсредоточаване, сякаш им е внушил собствената си решимост.

– Най-трудно е връщането! – се обажда сподавен глас отдолу.

Отново спрял дъх в една обща гърд. Погледи, слени в един общ поглед, вторачен нагоре към спускането на тримата, хипнотизиращ ги да успеят. Педя по педя надолу.

Не е възможно сега да се случи нещо.

След толкова нечовешки усилия.

Огънят се снишава заедно с приближаването на троицата към земята. Канарата потъва в мрачна мъгла, върхът ѝ се слива с тъмния небесен свод.

Сякаш се спущат от преобърнатата пропаст.

Родилен миг

Никога да не стане родилка, Дара изпитва мъките и блаженството на раждането.

Стъпва на твърда земя.

Носи един спасен от нея живот.

Едновременно се ражда и тя самата. От себе си се ражда.

Каквото и да я чака занапред, тя е готова да го посрещне. Всичко се изкупва с един-единствен миг като тоя.

Поетът, опиянен, усеща как в него никне една безсмъртна поема. Дори заглавието ѝ вече е измислил: „Отвъд правилата“. Ще я напише така, както двамата, нарушавайки правилата, извършиха своя подвиг. И той ще разчупи всички познати стихотворни правила. Но времето не ще му стигне за неговия поетски подвиг.

Младежите вдигат на носилка от клони спасения. От дългото висене, вкопчан в скалата, цял се е схванал.

Зад него в свечеряващата се мъгла вървят като разглобени Дара и Бранко. Едва сега ги настига страхът. Коленете им треперят.

Вече не е страшен за тях страхът.

– Орденът не ви мърда! – подмята някой.

Дара се нахвърля върху него освирепяла:

– По скалите висят ордени! На всяка скала и орден! Защо не се кадриш да ги береш като круши?

Уставът

В хижата стари, патили планинари обсъждат случая:

– Морето им до колене!

– Ами ако паднат, кой ще ги смъква надолу като чували с натрошени кости?

– Луди глави!

– Катерачеството трябва да се забрани със закон!

Късно вечерта пристига в хижата Никифор, тогавашният им водач, мрачен като облак.

– Не знаехте ли устава?

Те чуват в гласа му тревога за техния живот и не могат да се сърдят.

– Устава? – двамата се споглеждат.

Те скъсаха с толкова неща, които до тази вечер ги дърпаха надолу, че уставът им изглежда нищожна задръжка.

Никифор вижда как го гледат, паднали от друг свят.

– Алпийският устав строго запрещава катерене при мъгла! Не сте спазвали правилата за спасителна акция!

Двамата с превъзходство мълчат. Има изпитания, които те заставят да изскочиш въвн от всякакви правила.

Дара е заета с друго. Не опасността. Не успехът. Нещо по-тревожно: чувството ѝ за ранимост. То се събужда все по-често. Защо не дойдоха другите? Мъглата ли им попречи? И между всички тях – един...

– Не сте знаели какви последици...

Никифор пали цигара с разтреперани пръсти, сякаш той е висял на тях върху скалата.

– Спасители! А вас кой ще спасява?

Сам не може да повярва, че са оцелели.

Двамата го гледат отчуждено. Сякаш им говори на марсиански език:

– При такива случаи се звъни по телефона в базата. Веднага се изпраща хеликоптер...

– Няма ли устав за хеликоптерите при мъгла? – пита Дара незаинтересовано.

Никифор продължава:

– Всяко нарушение води до изключване от клуба на алпинистите. Ще се опитам да ви отърва с порицание. А мене, като ваш отговорник, мислите ли какво ме чака? Не сте знаели какви усложнения...

Дара казва кротко и убедено:

– Ако бяхме знаели, пак щяхме да идем...

В центрофугата на лавината

Сега, завъртяна в лавината, Дара се вкопчва в този спомен като в своя вътрешна опорна точка. Човекът в мъглата все още виси над пропастта. Камбаната бие с ехо в гърдите ѝ. Помощта, която е дала на онзи непознат миньор, сега се възвръща обратно към нея и ѝ дава сила да се държи. Собствената ѝ ръка, протегната към висящия човек над пропастта, сега се протяга към самата нея.

С уста, затыпкана с плътен сняг, като че ли запушена с кърпа от разбойници, Дара си повтаря неистово, задушавайки се:

Ако бяхме знаели, пак щяхме...

Болка без билка

И все пак, кое боли в един неизживян живот?

Дара дори в последния миг бяга от нещо.

Търсейки безрезултатно в паметта си най-важното, тя всъщност подсъзнателно иска да се скрие от него.

Но това нещо я издирва самичко, макар и затрупана под лавината.

Нима е допуснала да се влюби? Тя, която се подиграва безмилостно на всеки полъх на сантименталност?

Стига е била влюбена!

Страхът от живота е по-голям от страха от смъртта.

Първият, който я накара да изтръгне от чувство за ранимост. Няма какво да си спомня с него.

С него е имала нищо.

И сега потъва в нищото:

Невъзстановими мигове. Една единствена нощ, от която нищо не помни освен някакъв хаос. Преплетено дишане. Възел от две безсъници. Близост, която затуля единия от другия. Изгубване на чувство за хумор. Плашеща сериозност. Изчезване на единия в другия.

С връщането на светлината всеки се връща към себе си.

И остава нищо.

Помни друго. Един поглед. Той може всичко да казва. Една усмивка. Тя може всичко да обещава. Едно присъствие.

Изведнаж присъствието му запълва нищото и го превръща във всичко.

Всичко ѝ се вижда прекалено много за един живот.

Стиска в шепа топка сняг. Може би този сняг е дошел от дъждовните капки при първата им среща. Превърнати в подземна влага, в подкорна мязга, в цвят и плод, в пътуващи листа, в прелетни облаци, онези влюбени капки са направили удивително околосветско пътешествие, като са носели отразени образите на двамата и са ги търсели по всички меридиани. И най-после са ги намерили тук, в планината. Топка сняг.

Дара стиска в шепа цялото земно кълбо. Какво повече да иска да задържи в шепа, да стисне с вкопчани пръсти?

Пръстите на ръката ѝ не са повече жадни.

Тя ги отпуска и ги загубва.

Асен ще я намери, където и да я отнесе лавината. Споменът прилича на очакване. Сякаш никога не е било, но ще бъде някога. В друго измерение. В друго сънуване.

Ако бяхме знаели, пак щяхме...

Всичко завършва с незавършеност

Ние сме млади. Незавършили започнатото. Незапочнали още.

Ние сме човечи. Несъвършени.

Когато и да свърши човекът, той все не е довършил докрай това, което е започнал. Той е едно незавършено начало. Един незапочнат завършек.

Човекът е незавършеност.

Ако би се увенчал със завършек, той бе стигнал съвършенство. Ако има съвършенство, няма да има развитие.

Съвършенството би било връх, край, финален акорд.

Човекът е развитие. А развитието е незавършеност, продължение, нова незавършеност. Вечна незавършеност.

Една верига във времето без начало и край.

Колкото си по-незавършен, толкова си по-близък до идващите след тебе, които поемат многопосочно стъпките ти, продължават да усъвършенствуват несъвършенството ти.

Затова така сме привързани към загиналите млади герои, млади поети. Те са едно обещание.

Човекът е обещание, изречено наполовина и прекъснато.

А то е повече от всяко осъществяване.

Преждевременното прекъсване е продължение в бъдещето.

Всъщност няма прекъсване. Прекъсването е по-дълго траене.

Човекът е стремеж към завършеност. Ако би се завършил, стремежът би изчезнал и човек би престанал да бъде човек, па макар и да е станал свръхчовек.

Да си представим края на Вапцаров, ако би доживял до своя пълен завършек.

Да си представим едно дълголетие на Ботев.

Човекът, ако би довършил всичко докрай, той би го ограничил, макар и в ореола на един връх.

Незавършеното е безгранично и затова по-човечно.

Човекът е безграничност, защото е недोвършеност.

Бъдещето ще го увенчае с въображение и стремеж.
Никой не може да убие незавършеното, обещаното, надеждата.
Незавършеност – най-съвършеният край.
Завършекът е спиране. Мъртва точка.
Незавършеността е вечно движение. Живот.

Снежният триъгълник Човек сам си създава лавината

Толкова ли сме непригодни за спокойствието?

С такова постоянство си тъчем рухването.

Андро, повлечен от лавинния порой, се мъчи да види какво става напред с двамата влюбени.

Снежният прах гипсира клепачите му. Младежът за миг потъва в бяла слепота. Но внезапно му се отварят други очи, обърнати навътре към най-тъмните ъгли на чувствата. И той проглежда за една страшна истина.

Очи в очи с истината за себе си.

Това е по-голям ужас от лавината.

На вътрешната страна на клепачите му връхлитат бързи образи, които го притискат до бялата стена, отнемат му дъха. И най-смазващ от всичките – собственият му образ.

Любовта обича риска

Крехкото девойче Зорка за пръв път се представя на групата ни в клуба. Никой не я води. Сама иде при нас.

– Искам да се запиша алпинистка. Казвам се Зорка.

Струпваме се, едри и недодялани, пред нея. Гледаме я с насмешливо учудване.

Андро казва нехайно, сякаш подхвърля името ѝ като топка за игра:

– Зорка... хубаво име! За... балетен кръжок.

Зорка с нескрит възторг поглежда красавеца Андро, без да се докача от подигравките му.

– Ще преодолее всички трудности, честна дума!

– Честна пионерска! – се присмива Андро, като че ли нарочно.

Той знае, че ироничната присмивка го прави още по-обаятелен.

Горкото момиче: съвсем се заплесва.

А Горазд не може да откъсне очи от нея: това румено излъчване на юношески възторг колко може да трае? Той се влюбва от пръв поглед за цял живот в най-нетрайното.

Деян тихо отблъсква Андрю да не си прави шега с момичето. Той се обръща към нея, старайки се да погледне сериозно на малката:

– Е, какво те кара, Зорке, да искаш да си строшиш главата?

Андрю вметва снизходително:

– Сигур първата ѝ любов е някой катерач!

Зорка се обръща към него със светец от искреност глас:

– Нямам никаква любов! – И добавя: – Няма в кого да се влюбиш!

Избухва смях.

Дори Деян не може да се сдържи:

– А, дошла си да си търсиш героя по скалите?

Зорка, без да се засяга, ни се доверява:

– Искам да си закаля характера!

Отново изригва смях, който постепенно затихва, някак засрамен. Лицата на алпинистите се променят пред това самоотвержено търпение на девойката, готова да понесе присмех и обиди, но да постигне своята мечта.

Едно дете, превърнато в порив.

Били ли сме някога такива?

Кой, кога успя да изкорени нашия вроден възторг?

Красотата ѝ ни озарява с някаква облагородяваща тъга.

– Майка ти знае ли? – пита Деян загрижен.

– Нямам майка – отвръща момичето кротко.

Как да я предупредим какво я очаква?

Деян я пита, все по-разположен към нея:

– На колко си години?

– На шестнайсет.

Достатъчно е дръзкото достойнство на появата ѝ, за да разтърси до дълбините затвореното същество НИЕ. Твърдото решение, тихата непоколебимост и доверие на това полудете ни преобразяват.

– Още си малка! – казва Андрю.

Зорка се сили да овладее смущението си пред красавеца. Тя гледа всички ни с явно благоговение.

– Приемете ме при вас!

– Какви сме ние чак толкова? – пита Деян забъркан.

Зорка цяла пламти:

– Герои! Искам да видя живи герои!

Сега, вместо да избухне смях, настава сериозна тишина. Разменяме си многозначителни погледи. Стоим развълнувани, безмълвни, смешни.

Погледът ѝ казва, че се гордее с нас, а ние се срамуваме от себе си.

Асен, Философът, заговаря към Андро, но с глас, обърнат към новодошлата:

– Не плаши момичето! Остави я сама да се убеди дали може да издържи при нас!

Приемаме девойката, за да се виждаме в нейните очи по-добри, по-смели, по-истински.

Скулпторът казва възхитен:

– Иконописна хубост!

А Поетът, мълком, на себе си, реди стих:

„Тя е родена да обича и да бъде обичана!

Но ще срещне ли любов по мярка за себе си?

Или все нещо няма да ѝ достига, нещо мъничко, което е всичко?“

А Горазд е изпълнен с такава необятна влюбеност, че не може да обзре собствените си предели.

Любовни токове в групата

Сами не можем да се познаем.

Какво става с всички нас? Тази лъчиста женственост на Зорка събужда в цялата ни група мъжество. Готови сме за подвиг, за закрила, за нежност.

Обаче най-силно се отразява пристигането на Зорка върху одного.

Колкото и странно да е, не върху мъж. Дара гледа и слуша всичко с променено, съвсем не свое съществуване.

В нея блясва самосъзнанието на жена.

„Вечно женственото“ има много по-широк радиус на облъчване, отколкото можем да си представим.

Зорка, деликатна и проникателна, забелязва родилното изражение, което импулсивната Дара не умее да прикрие. Мислейки, че всички момичета са влюбени в красавеца Андро, който със слънчев удар е проникнал в сърцето ѝ, Зорка се приближава с виновна, едва загатната усмивка към другата и прави опит да я предразположи:

– Преча ли ви?

Дара се съвзема и отвръща отбранително:

– Радвам се, че няма да бъде една жена между сто мъже!

– И аз се радвам! – просиява Зорка.

Това момиче казва точно каквото мисли и чувствава. Били ли сме някога такива? И колко дълго можеш да бъдеш такъв?

Дара поверително я дръпва настрана:

– Само че трябва да положиш клетва!

Със загадъчност тя се мъчи да прикрие нещо друго.

– Готова съм на всичко! – се изпъва Зорка всеотдайно. – Каква клетва?

– Да не споменаваш думата „мащерка“! – прошепва Дара заклинателно.

– Само това ли? Че то съвсем лесно! – недоумява момичето, очаквало кой знае какво в тази масонска ложа на алпинистите.

– Ще видиш колко е лесно, като все „мащерка“ ще ти са върти в ума! – я заплашва Дара, а после добавя на себе си: – Май друго ти се върти в ума! – и ядно смерва стройния Андрю.

Как ѝ се иска да вземе под свое крило, да защити това неправдоподобно създание. Но риск е женствеността.

Неспасяема.

Жажда

Красавецът Андрю позволява да бъде обичан. Но сам е далтонист в това чувство. И като всеки далтонист, не знае това.

Понякога красотата създава подобна инвалидност на сърцето.

А с упорство, на което е способна първата влюбеност, Зорка напъва свръхсили, за да не изостава от нас, другите.

Лятно катерене. Жега и жажда. Устните на скалите са напукани.

Зорка стъпва с грацията на сърне и дори намира сили за една кротка усмивка. Андрю, свикнал вече с преданата ѝ обич, почти не я забелязва. Едно случайно срещнато момиче по планинската пътека може по силно да отвлече вниманието му.

Всички виждаме това, но какво можем да помогнем? Дори групата е безсилна да ръководи сърдечните работи.

Групата може само да съдействува на любовта или да ѝ пречи. Но никога не може да промени нейната съдбовност. Впрочем, какво знаем ние за това опак същество „група“?

Горазд от първия миг не откъсва очи и мисъл от Зорка, без да се

осмели да се приближи към девойката, така открито влюбена в другия. Обаче Андрю нехае дори за съдържаното възхищение на другарите си към нея. В своята далтонистка слепота той не забелязва как любовта кара да разпукне като цвят женственото очарование на Зорка.

При едно почивка тя поисква да пие вода. Деян ѝ подава стара войнишка манерка, така прохладна в жегата. Но Зорка не може сама без любимия да се наслади дори на една глътка вода.

– Виж колко е студена! – се обръща тя към Андрю и разклаща манерката, в която е останало на дъното малко вода. – Жаден ли си?

Андрю посяга към манерката:

– Този стар запасняк я е свил от казармата! – и нехайно, без да попита дали Зорка е пила, сам изгълтва до капка водата.

Момичето гледа как той пресушава на едри, стръвни глътки надигнатата манерка. И това утолява собствената ѝ жажда.

А сега в ледения задух на лавината Андрю е измъчван от спомена за някогашната неутолена жажда на Зорка.

Всичко, причинено от нас, се възвръща обратно към нас. Това става с неотменността на природен закон.

Андрю чак сега проглежда.

С отврата съзира себе си: надигнал манерката, пие, без да се сети за Зорка. На лицето ѝ – разочарование, много по-дълбоко от обикновена любовна болка. Тя е търсила героя, а се сблъсква с един откровен егоист. Красотата още по-контрастно откроява вътрешната му неизтънченост.

Горазд не изпуска от поглед нищо, което засяга Зорка. Неговите устни пресъхват и се напукват само от представата за нейната жажда. Той се обръща към момичето с пресекнал глас:

– Много ли ти се пие?

Девойката изтежко вдига поглед, в който се чете друга, още по-неутолима жажда.

В Горазд се набира неимоверна сила. Вените на слепоочията му набъбват. Камък да стисне, вода ще пусне – за да ѝ поднесе в шепата да пие.

Дара открива себе си чрез Зорка

Дара наблюдава всичко това наежена от вътрешни взривове.

В нея напират някакво мъжко желание да покровителствува беззащитната крехкост на Зорка, да я брани от грубостта на света, да я гали и

утешава.

Тя открива с потрес собствената си двуединност. Някъде там, на отвъдната страна на лунната ѝ същност, където е вечна нощ, се таят поривите и инстинктите на мъж. Оттам нахлува някакъв дивен, обречен на неутоленост глад за женска ласка. Тя завива на нещастната влюбеност на Горазд. За нея, родена жена, е недостъпна и най-несподелената любов към жена.

И същевременно тя вижда с болка колко различно гледат на Зорка и на нея: едната е подчертано момиче, ухажвано или пренебрегвано, но във всеки миг от денонощието момиче. А Дара е все наравно с момчетата, те почти не чувствуват разлика между себе си и нея – едно своенравно, дългокосо момче.

В нея със закъснител избухва женствеността.

Никой не се влюбва в Дара. Тя е свръхинтелигентна и ги плаши. Отблъсква ги със своята острота, прозорливост и язвителност. Боят се да не изглеждат пред нея глупави, слаби, смешни. Струва им се прекалено силна и самостоятелна, за да могат да я задържат.

Откупът за независимостта на жената е самотата.

Дара с вродената си страст да противоречи и да пародира обръща наопаки класическата представа за „вечно женственото“. Тя възплъщава в себе си антиженственото: не закръглената и мека линия на форми, движения и тонове, а острите ръбове, зъбатост, момчешко нехайство, предизвикателство. И тъкмо в своята противоположност това е най-неотразимата женственост. Но на нея може да резонира съответно най-интелигентната мъжественост.

Асен е смутен. Той я изследва крадешком като непозната планета. Все му се изплъзват нейните непредвидени и неповторими лунни фази.

За да привлече вниманието на неуловимата Дара, той започва да лови нещо из въздуха над главата си.

Дара го смерва спривахо:

– Бръмбари ли гониш?

– Една мисъл ми се върти наоколо, искам да я хвана!

– Философе, май си слънчасал! – възкликва Дара.

Но любопитството ѝ е заинтригувано.

Асен се преструва, че сграбчва нещо във въздуха, и се завърта да не му изхвърчи из шепата.

– Ето я! – Той пуца загадъчния улов в главата си.

Любопитството на Дара се наелектризира.

Сега Асен може да я върти около пръста си. Не бърза да ѝ

отговори, за да я настърви още повече:

– Дяволска мисъл!

– Каква?

Асен обгръща рамото ѝ с ръка и шепне поверително в ухото ѝ:

– Единици от жените са способни на най-голямата близост между мъжа и жената!

Дара се отдръпва:

– Има ли такава?

Асен я изчаква да се приближи отново до него.

– Приятелството! Любовите минават-заминават, приятелството си остава!

Дара се оттласква от него заядливо:

– Ех, че бръмбар си уловил!

Асен продължава, уж на себе си:

– От всички жени, които познавам, само една е надарена с този висш дар за приятелство!

Чувството на ранимост я превръща в гол охлюв. Няма черупка, в която да се скрие.

– Засекретен обект ли е? – пита тя и усеща как нервите ѝ се изострят като охлювни рогца.

Асен мълчи продължително, усуквайки я на пръста си. Когато я изопва до краен предел, казва:

– Самото ѝ име я издава! – И разбърква слънчево-пръжкавите ѝ коси. – Дар-Дарена!

Тя извъръща лице.

Ето го, най-големия страх.

Страхът от себе си.

Няма къде да избягаш от слабостта си.

Тя не смее да надзърне в чувствата си.

Но изведнаж я блъсват в тази бездна.

Нима е допуснала да се влюби?

Това откритие я парализира.

Тя се затваря в мълчание далеч преди да я е затрупала лавината.

Моята любов е моята лавина.

Грешката

При едно трудно минаване на „Кончето“ Зорка изпада за миг в

нерешителност. Поглежда надолу и се замайва. Търси с поглед погледа на любимия си, за да се вкопче в единственото, което може да я удържи.

Но Андрo, както винаги, е зает със себе си, любува се сам на отмерените си, безпогрешно точни движения.

Това негово равнодушие съвсем я обезсилва. Най-сетне осъзнава, че не значи нищо за него. Надникнала в тази бездна на пустота, завива ѝ се свят. Няма в какво да се хване. Нищо няма.

Но горда, не иска да вика за помощ. Сама си избра риска. Пръстите ѝ, отчаяно вкопчани в издатината на скалата, се изхлъзват. Почти ѝ става безразлично, че не може да се задържи. Лицето ѝ изразява: „По-скоро! И без това всичко съм загубила!“

Красотата ѝ не може да ѝ помогне.

В този миг Горазд с един бърз поглед отгатва какво става в душата на момичето. Да обичаш, значи да разбираш. Ненаправно той я следи с очи непрестанно. Но никога не ѝ натрапва своето чувство. Сякаш е чакал този миг.

С риск за живота си той се връща назад, пресяга се над пропастта, при все че е по-далеч от нея, отколкото Андрo. И в последната секунда ѝ протяга ръка.

Една грубовата, добра ръка над пропастта. Издължава се, опъва се до скъсване, за да я достигне. Няма по-красива и величава гледка за човешкото око от тази. Ръка, протегната за спасение.

Момичето впива поглед в нея. То дори не се хваща в тази ръка. А изведнаж се окопитва. И тръгва смело. Очите ѝ като вкопчани пръсти се държат за ръката във въздуха.

В същия миг Зорка проглежда за истинската обич. За пръв път вижда скритата красота зад грозноватата външност на едряка.

Спасена е не само от смърт, а и от заблудата.

Долу, в ниското, човек няма възможност да претегли чувството си над една пропаст.

Промяната

Вечерта, капнали от сладостна умора, лягаме под открито небе.

Андрo застила с папрат място до себе си за Зорка.

Техните отношения са естествени и прости, придобити в неспирно общуване с планината. Веднаж приели, че Андрo и Зорка са си „лика-прилика“, ние се стремим да им помагаме.

Лица-прилика според колективния поглед значи: външно сходство, декоративна двойка. Наистина, красавецът Андро и изящната Зорка сякаш са създадени един за друг. Ние искаме да видим в тях вплътено нашето неосъществено влечение към хармония.

Само Асен, Философът, който си остава на особено мнение по всички групови предпочитания, развива своите теории, приписвайки ги на някой известен автор, за да им придаде убедителност:

– Д'Анунцио казва, че щом чуе възторзи за някоя двойка: „Ах, те си подходжат идеално!“, остава равнодушен. Но щом чуе възмутен възглас: „Как е възможно? Той с тая?“, изтръпва, понеже усеща, че там е пламнало загадъчното, ирационалното, тоест любовта!

Присмехулникът, както се е изтегнал върху раницата си като римлянин, се обажда:

– Всяка свежърва вика на сина си: „Как можа с тая?“ Като чуя, и аз изтръпвам.

Поетът налучква с китарата някаква мелодия към стиховете, които се въртят с нощните мушици край ухото му:

Любов – тя иде и ме прави обратен на себе си.
Любов – тя иде и ме изтръгва от орбита.
Любов – тя иде и всичко обръща наопаки,
и хаосът се подрежда, и целият свят
най-после си иде на мястото в мене.

Изведнаж, както е изправена пред меката папратна постеля, Зорка с ново, непознато изражение на лицето си заявява на Андро с кротък, светещ глас:

– Ще отида при него! – и посочва към Горазд.

Тази взривна промяна поставя пред изпитание колектива. Само за миг вцепняване. И веднага с някакъв светкавичен рефлекс приемаме промяната. Не показваме никакво смайване. Трябва да се поддържа сцеплението в групата, а не разпадането. Щом сме допуснали любов в нашите редове, ние сме поели риска за всякакви изненади. Важното е да не последва промяна в колектива.

Поетът подрънква с китарата, налучквайки мелодията с неотменен, повтарящ се ритъм, сякаш нищо не е трепнало във всемира:

Любов – тя иде и всичко обръща наопаки,
и хаосът се подрежда най-после във мене.

Дара мести поглед ту към единия, ту към другия от двамата съперници, изгубила за пръв път ума и дума.

Присмехулникът се оттегля в безучастност. Но мълчанието му прозвучава със зъл смях. Щом и той се отказва да коментира случая, жалко е положението на красавеца.

Андро запазва самообладание. Най-доброжелателно кимва в знак на съгласие. Ироничната му присмивка, която го прави тъй обаятелен, сега увисва във въздуха – Зорка не я вижда вече. Или не иска да я види.

Мълчим по липса на нещо по-добро.

Лежим под завивката на звездния свод. Земята ни служи за постеля и възглавница. Не поглеждаме към новосъчетаната любовна двойка. Но всички тръпнем смутени, удивени като младоженци.

Край нас витае едно безмълвно споразумение: да не се бъркаме в личните работи на тия тримата, да оставим всички членове на колектива свободни, за да не ги изгубим никога.

И все пак, от всички нас струят неудържими електромагнитни вълни към влюбените и се връщат обратно към нас, наситени с нови трептения. Групата ни се превръща в силово поле на една мълчалива страст, от чиито кръстоски зависи по-нататъшната ни обща съдба.

Песента на китарата бавно крее, залянява и замлъква. Само шурците наоколо изразяват гласно удивлението си пред необятния небосвод и пред малкото човешко сърце.

От тази нощ в Андро избухва голямото чувство. Той пада със страшно сътресение на земята. Не може да познае света наоколо и себе си. Не е подозирал, че е способен да обича и да страда така. Не си е представял, че нощта може да бъде толкова многоцветна. Поразен е от полифонията и на собственото си чувство.

С един шок е излекуван от далтонизма на сърцето.

Не може да затвори очи. Нещо му е неудобно върху меката, ухання папрат. Познава безсънието на звездите. Цял се преобразява. Един нов човек между нас.

Представя си собствената пропусната любов, изживяна пълноценно от другия. Там, на две стъпки от него, е истинското му съществуване, а той е тук, съвсем сам с красотата и младостта си.

Нима красотата и младостта ще допуснат да станат жалки?

Стиска зъби и се опитва да се усмихне. Усилия, колкото да повдигнеш планина, за една усмивка.

Опиянява го откритието му: любов! Нима е възможно да съществува такава чувство?

Самият той изцяло заживява с новоизникналата взаимност между Горазд и Зорка. Без самосъжаление. Чувствува се съпричастен към щастieto им: нали той е допринесъл за това? Изпитва някакво парадоксално удовлетворение.

На утрото се надига съвсем друг Андро. Като след ампутация. Осакастен, но излекуван от гангрената на равнодушието. Наново се учи да стъпва по земята.

И земята го посреща съвсем друга. Колко пъстрота!

Какво му остава? Да си изработва хубави мисли:

Благословена болка

От болката става разбиване на атома. Заражда се нов безкрай в тебе. Така издълбоко те боли, та свят ти се вие от дълбочините, които откриваш в себе си. По тези бездни отгатваш и своите възможни, нестигнати върхове. Защото върхът се измерва от най-дълбоката пропаст под него.

Някои хора трябва да ги втикаш вдън земя, за да изскочат след време като извор.

Ти ще избликнеш, ще заклокочиш, ще утолиш нечия голяма жажда. Ще звънне и твоят час.

Ревнив? Да приличаш на другите – това е тъпчене на едно място. Ти ще бъдеш различен, за да направиш поне една крачка напред от другите, макар и да стъпчеш себе си.

Непрестанна, разяждаща болка – тъкмо този вид състояние те изразява най-плътено.

От тази нощ започва животът ти. Дотогава си имал мъртвородени дни.

Изгубената любов – единственото, което ти принадлежи и те владее.

Като хванеш погледа на Зорка, сякаш земята се разтърсва под тебе. Веднага се съживяваш, енергия се събужда в тебе, и смелост, и необятна доброта.

Сам се харесваш такъв – облагороден от болката.

Не искаш да си спомняш какъв си бил по-рано: самодоволен, самовлюбен красавец. Отвращаваш се от себе си.

А Зорка и Горазд стават на заранта, притихнали, сами изумени от близостта си. Не го показват. Но утринната ведрина е напоена с тяхната върховно спокойна взаимност.

Онази, познатата ти до скука Зорка, е потънала някъде дълбоко в тази, която сега стои до рамото на Горазд, като че ли е съвсем друго

момиче. И най-страшното е, че това ново, непознато момиче ти харесва несравнимо повече и те влече непреодолимо.

Колко си добър! – казва ти благородно погледът на Зорка.

Ти ѝ се усмихваш, разтопен от нежна тъга. Твоята усмивка ѝ казва:

Когато всичко изгубих, какво ми остава, освен да бъда добър?

Тя навежда очи. Прощката ти ѝ действа като укор.

Впрочем, каква прошка? Ти нямаш право да търсиш някаква измяна. В тебе нищо не е имало, на което да се измени. И това те боли най-много. Ти не можеш да прекрачиш през себе си – да признаеш, че не ти е изневерено.

Погледни истината за себе си в очите!

Чак сега се влюбваш. Сега измисляш себе си – нов, страдащ, великодушен. Така се скриваш от страшната истина, че на тебе дори не може да се измени. Най-после ти си пълноценен човек: обичаш, ревнуваш, не можеш да спиш, страдаш. Най-после и на тебе е могло да се измени!

Възпроизвеждаш в паметта си сцените на собствените си отношения със Зорка, като на своето място поставяш силния, всеотдайния Горазд и чак сега тръпно консумираш тази близост, проспана тогава и поднесена ти щедро от свежите усещания на другия.

Започва едно нереално съществуване за тебе.

След тази вътрешна ампутация все пак вървиш по стръмнините, катериш скали, пазиш равновесие над пропастта.

Постелята ти е будна денонощно.

Болката те ободрява.

Благословена да бъде болката, щом пробуди в тебе любовта!

Седмият вариант

Андро досега е бил равнодушен консуматор на самопредлагащата му се отвсякъде любов. И затова не я е познавал. За него, далтониста в емоциите, са били известни само двата варианта като два цвята любов.

А – тревожна страст под знака на терзаещия страх да не бъде изгубена, цяла изтъкана от съмнения, догадки, гонитба, ревност, безсъници.

Б – спокойно чувство, преизпълнено с доверие и взаимоотношение, от което се спи сладко, пълнее се и се възприема красотата на света.

Разбира се, без да полага никакви усилия, той е събуждал само първия вид любов – чудовищен уред за мъчение на момичетата. Обаче самият не е изпитвал нито А, нито Б.

Но Андро до тази паметна нощ на промяната не е подозирал възможността да съществуват всички цветове на дъгата-любов. И от основните седем цвята – безбройните нюанси и разцветки. А най-малко е могла да му мине през ума вероятността за един седми вариант любов, най-редкия и най-странния – абсурдното съчетание на двата първи самоизключващи се варианта.

В – всепоглъщаща страст, пронизана едновременно от лъчисто доверие и от трепет да не бъде отнета. Всеотдайна и непрестанно нащрек. Активно изобретателна и спокойно съзерцателна. Изопната от напрежение и ведра от вътрешно равновесие. Изтръгваща най-дълбоки изблици на творческа енергия, когато душата зазвучава в пълния си регистър – а той е безкраен.

И без сам да предполага, Андро е този, който събужда в новосъчетаната двойка тъкмо седмия вариант – най-дивното, почти изчезващо цвете на страстта върху нашата планета.

Попаднали под лъчевата мощ на Андровото влюбване, избухнало със закъснител, Горазд и Зорка получават непрестанно някакво пулсиращо ускорение на трепета във взаимността си. Под заплахата на неговата ревнива страст расте спойката между тях двамата. Те оценяват връзката си чрез неговото страдание. Никога не биха могли без него сами да прозрат какво имат.

Нещо още по-невероятно. Неосъществената любов на Андро предизвиква в тях жажда за пълно осъществяване, за по-дълбоко загребване в арлезианските тъмни кладенци на човешката емоционална същност. Още съвсем млади, двамата благодарение на нещастieto на Андро се извисяват до най-мъчно постижимото човешко щастие.

Да копнеят за това, което притежават.

Да ценят безценните мигове на близостта.

Да тръпнат пред величието на дребните радости.

Да проникват в неизчерпаемостта на нюансите.

Да усещат неповторимостта в повторенията.

А може би всичко това е само плод на разпаленото въображение на Андро, докато истината е съвсем друга.

Тайната мечта на групата

Всеки от нас поотделно си има някой свой образ на любовта, за който скритом въздиша, но като общо същество НИЕ признаваме само

един вид любов: „вдъхновяваща“. Може да е банално, може да е навято от сантиментални филми, може да е елементарно, но това е. Ако чувството отвлича от работата, ако не е утилитарно приложимо, ако обърква плановете на единицата и на общността, то е осъдено от нас на презрение.

Ето, затова така спонтанно поддържа неочаквания скок на Зорка от андро към Горазд. Красавецът, който изтормози момичето, получи възмездие. А дълготърпеливият Горазд бе възнаграден.

Може би ние подсъзнателно сме желали тъкмо така да стане. И нашите смътни възжеления се vyplъщават в новата любовна двойка.

Горазд пред очите ни се преражда. Той става многовалентен. Зорка е само една негова валенция. Скромнен абсолвент по астрофизика, той изведнаж открива зашеметяващите простори на съвременната наука. Тъкмо светът е поразен от странните радиосигнали, нахлуващи от бездните на Космоса. Каква цивилизация ги изпраща към нас?

Пулсари, звезди-свръхускорители, които предават по своя шифрован светлинен морз един зов, пронизващ пространствата.

Грозноватият, стеснен от своята физическа сила Горазд е така намагнитен от любовта, че се превръща в тръпен приемател на тези сигнали. Нощите му са изпълнени с възторжено безсъние. Учи езици, за да обхване необятното общочовешко знание. И така високо е изтласкан от любовта, че за дълги часове я забравя напълно.

Ех, това е идеалът за любов на груповото същество НИЕ!

Зорка неволно сравнява със спомена: Андро при всяка тяхна среща е отнемал по нещо от очарованието си. Той нехайно е ограбвал собствения си образ, който тя си е създала за него от слънчевия удар на първата им среща. Тя все повече се удивлява на Горазд: при всеки досег с нея той добавя нещо неочаквано и прекрасно към образа, който е имала за него до този миг.

Казано на наш групов, шаблонен език: той все повече расте в очите й.

А Зорка, първокурсничка по класическа филология, не е образец на съвременната любима: не сменя специалността си, за да е по-близко до избраница си и да му помага в научното дирене. Тя е явният идеал на нашата група алпинисти: спътница в планините. Инак тя си има свой свят. Ние държим всеки да си има свой професионален и интелектуален терен, за да се разширява общият.

Зорка получава свои собствени радиосигнали, но не през пространството, а през времето. Влюбеното момиче разпростира трепета си

върху всичко, до което се докосне. То попива музиката и образната сочност на Омировите слова. Чете древногръцки граматика, рови се в коментари, търси в дебели речници. Гони извивите на смисъла. Мъчи се да проникне в непознатата и все съща от векове човешка природа. Покрай Зорка и ние понадзъртаме в този недостъпен свят.

Тя не съжалява, че е пропиляла първите си чувства по друго. Несполучливата ѝ любов с Андро всъщност е големият дар, който тя поднася на истинския си любим. Какво повече да му даде освен надмогането на първата си любов?

А надмогнала ли я е наистина, или на нас така се иска да бъде?

Андро с достойнство носи своето проклятие на наказан красавец. В химическата лаборатория на завода опитите бавно напредват. Денят му не е увенчан с лунна вечер до рамото на любимата. Нощта му не е наситена с мислеща безсъница на изобретател. И все пак, той има повече от тях двамата: притежава най-необятния космос – въображението, развихрено от отнетата любов. То изтънчва, усъвършенствува и довежда до обожествяване една чужда, земна любов.

Късно е да поправиш непоправимото

Презаген от снежния валяк, Андро шеметно си представя:

Да превърти обратно лентата на миналите дни. Да се върне в онзи неповторим миг, когато Зорка е в опасност и търси с отчаян поглед неговия поглед. Сега той се обръща, протяга ѝ две ръце – какво нищожно усилие! – издърпва я над пропастта към себе си, завинаги...

Но свличащи се снежни блокове го връщат към реалността и го ударят с някакъв камък. Ръката на Зорка там, в онзи син летен ден е простряна като вик за помощ над пропастта на времето. И неговата ръка не може да я достигне. Себе си не може да извлече и спаси.

Той се опитва да избяга от този бял ужас. Къде? Пак в лудостта на въображението:

Да напругне всичките си сили, които са му били отпуснати за целия живот. Да събере целия си опит, свой и чужд, натрупан в родовата му памет от всички сблъсъци на хора със студената свирепост на снега. Да открие слабото място, ахилесовата пета на лавината. Там да се вбие цял като стрела. Само една пролука да просвредли с виещосе тяло. Да се изтръгне пръв от ледените ѝ нокти. Да се хвърли да спасява всичките си другари един по един. Да се отърсват зашеметени от снега. Да го дирят

с благодарен поглед: Кой е? А той да се впуска да спасява следващия, по-следващия...

Да изрови Зорка. Момичето да отлепи от снега ресници, превърнати в ледени шушулки. Да отвори очи, сини като пролетно небе. Ледунките на клепките ѝ да започнат да се топят, капка по капка. Сълзи или разтопен сняг? Да го съзре наново с очи, измити от снега, прогледнали за промяната в него. Да го види смел и добър, истински. Да го озари пак с влюбен поглед. Цял да го разтопи като снежен човек. Но той да намери сили да се изскубне от пролетния ѝ поглед. И да се нахвърля с удвояна енергия в борба с белия звяр. Да рискува живота си, да изгуби здравето си, да се обезобрази, да погуби проклетата си красота само да спаси любимия на Зорка, Горазд. Да му вдъхне от своето дишане, да му прелее своя последен дъх, да ѝ го върне жив и читав, да ги види двамата заедно, а после сам нека рухне от изтощение и потъне в бяла забрава...

Лавината не го пуца да осъществи себе си, да освободи пробудило то се добро в него. Приковала е ръцете му назад в бели белезници, задушва го. Една студена примка на шията му. Не му дава лавината да поправи непоправимото, да върне невъзвратимото...

Късно е. Все по-късно става.

Така е смачкан, запокитен – до отвъд болката.

Тежки пластове сняг затрупват най-смелите му намерения, най-чистите му пориви.

Снежен прах...

Снежните сфинкове

Тежи, тежи ледената грамада като надгробна плоча.

Враморен сняг.

Скулпторът надига плещи. Носи лавината на гърба си.

Носи собствената си скулптура, за която е мечтал цял живот. Още малко му остава да я довърши. Още няколко удара с чука. Още няколко реза с длетото. Знае вече къде и как. Ето, в този миг му проблясва. Колко малко е било нужно, за да стане свършена. Само два-три щриха още... Но без тях е мъртва.

Надига плещи. Тежи, тежи...

Пропъдената статуя

Тежка каменна фигура плува над уличното движение. Скулпторът и неговият верен приятел, Зиморничавият, я носят на гръб. Тя сякаш се озърта и търси мястото си на някой площад или в някоя градска градинка. Зависи къде ще я поставят, за да зазвучи. Непременно на фона на небе. Но колко е малко небето в големия град...

Минувачите ги оглеждат недоумяващо. Двамата, превити като кариаиди под тежката творба, представляват една скулптурна група на търпението и упорството. Търсят небе. Искат нещо да дадат на света. А светът не иска това.

– Къде сте я помъкнали? – пита минувач.

– В Националната галерия! – отвръща Зиморничавият смръщен.

– Там не приемат такива! – се обажда друг.

– Утре ще приемат! – казва Зиморничавият.

Двамата спират, оставят внимателно фигурата на плочника. Тя е гипсова. Скулпторът си е представял, че носи своя каменна творба. И не е същата, каквато си е мечтал да направи. Тази е някаква бледа, деформирана сянка на мечтата му.

Двамата присягат на бордюра да си починат. Край тях се струпват запачи.

Скулпторът крадешком съзерцава фигурата – все се надява при внимателно вглеждане да открие чертите на своята мечта, за да отгатне къде и как да я преработи. Още не знае, че трябва да погледне навътре към себе си – там първо трябва нещо да се чукне, да се разтърси, за да се отрази върху статуята.

– Успях да узная как е станало всичко! – издъхва думите си приятелят му.

– Внимавай! Нали знаеш, че вестителите на лоши новини са били обезглавяване? – предупреждава мрачно ваятелят.

Зиморничавият го успокоява:

– За безсмъртните няма лоша вест!

– Всички пътища водят към вечността.

Всъщност приятелят му няма какво ново да му съобщи:

– Комисията отхвърлила твоята скулптура от изложбата, че била неразбираема. Кой гений приживе е бил признат?

– Е, да я приберем, докато не са ми откраднали идеята! – казва Скулпторът примирено и я поглежда с ревност.

Дали наистина някой по-ловък в пръстите няма да възплъти мечтата му, а той ще я зяпа с пръст в устата?

Отново подлагат плещи под тежестта ѝ.

Изваяние

Тежи, тежи...

Сладка тежест. От твоите ръце измоделирана. И от ниции други на света. Носи отпечатъците на твоите пръсти, отпечатъците на твоята душа. Ще те смаже.

Сега я носиш, не я виждаш, можеш да си я представиш. Ето я! Изпълзващата се мечта, задържана завинаги в камъка. В жилчестия мрамор на снега. Най-изразителна е снежната фактура. Какво оригинално можеш да оставиш на света освен своето лице?

Лице ъглесто, ръбато, изсечено от лед. Замръзнал плач.

Твоят опус вите.

Резонанс в снега

Вътре в лавината кръжат радиациите от последните припламвания на угасващите съзнания.

Мечтата на Скулптора се предава на Поета и се отразява в едно не-написано стихотворение.

Каменната фигура резонира в думи-форми.

Звучащо изваяние.

Твоео лице.

Ти си се родил с лице закръглено, гладко като объл речен камък, от безкрайната река на времето влачен и премятан, и изтрит.

И започваш сам с ръка неопитна да дълбаеш, да сечеш, да ваеш своето лице от тоя камък, по-неподатлив и от гранит.

В него се кръстосват скрити жилки, наследени от далечен род, те безспир замаха ти подвеждат да вървиш по техните извиви, да повториш нечие лице.

Цял живот със камъка се бориш.

Сам си свой създател и рушител.

Всяка твоя стъпка отпечатва бръчка характерна, гузна сянка, израз, деформация, черта.

Всяка твоя мисъл рефлектира с лъч, пречупен из дълбочините.
Всяко угризение с резец и огън изчегъртва твоето чело.
Всеки смях, надмогнал мъката ти, моделира твоите черти.
Всяка подлост, болка и любов образа ти бавно издълбава.
Докато издялаш своя облик, даже от смъртта непоправим.

При червена светлина

– Тежи, тежи...

Плещите се превиват под фигурата.

Тъкмо двамата приятели понечват да пресекат улицата, светофарът сменя окото си. Пешеходците се спират на половин крачка.

– Стоп, червено! – вика Зиморничавият.

Скулпторът, вече прекрачил, не иска да се върне:

– Изкуството минава на червена светлина!

И тръгва напъряко.

Чудната група със статуята на раменете на двамата младежи прекосява платното на улицата сред най-голямото движение на коли, камиони, тролейбуси.

Потокът на автомобилите се обърква. Шофьорите натискат клаксоните, при все че е забранено. Едно нарушение предизвиква серия други. Засилена кола спира съвсем не на място, опирайки носа си до самите тях, сякаш ги души що за птици са.

Пешеходците, чакащи смяна на светофарния знак, се възползват от случая и тръгват след каменната фигура, която им проправя път. Пробив през моторизираната река. Брод за клетите двуноги.

Милиционерска свирка. Статуята освиркана.

Задръстване.

А скулптурната група преминава невъзмутима, водейки цяло шествие от възраждани пешеходци.

Наведен под тежестта, Скулпторът си представя как над обърканото движение плува каменна фигура, такава, каквато би я изваяла ръка на майстор. Плува горда, съвършена, чужда на цялата суетня, сякаш се надсмива над автоматизираната припряност на века със своите странни, извънземни форми.

Когато стигат отвъдния бряг, я слагат на тротоара. Едвам се изправят. Тя е гипсова, още недовършена фигура, далече от съвършенството. Творецът си я гледа с тъжна влюбеност.

А пешеходците, които преминаха благодарение на нея, я задгърбят пренебрежително и продължават пътя си.

Обратна връзка

Светофар с бял гледец.

Ослепително бяло. Несменно.

Поне да проблесне червена светлина!

Той ще премине на червено! Свикнал е. Ще рискува. Ако ще да го засекат колите от две посоки! Той ще притича под носа им.

И ще носи на гръб своята творба.

Бяла светлина.

Никой не може да премине на бяла светлина.

Окото на смъртта. Спряно движение. Вледененост.

Лавината прегражда пътя на твоята утрешна творба. Ти я носиш в себе си. Истинската. Тя е вече сегашна.

Няма да види бял свят.

Върни я назад, за да я спасиш. След миг няма да те има. И твоето творение ще загине заедно с тебе. Безсмъртието ти, обречено на смърт.

Върни я, създай я в единственото време, което ти принадлежи: в миналото!

Скулпторът с последно усилие скача в спомена.

Присяда задъхан на бордюра на тротоара. Гледа унесен своята гипсова фигура. Още има възможност да я довърши. Да я започне наново.

Добре, че са я отхвърлили от изложбата! Каква непоправимост, ако бяха я приели! Каква невъзвратимост вътре в него самия: щеше да си въобрази, че е постигнал върха си.

Разбира се, те са я отхвърлили по съвсем други съображения. Не защото още е една ненамереност, а защото е едно търсене.

Търсенето трябва да се прегради, преди да е дошло до откритие. Това е принципът на старостта. А комисиите обикновено са съставени от старци, независимо на каква възраст.

Беловласа лавина, която прегражда пътя на търсаческите стъпки.

Без да знае, комисията ти е направила най-добрата услуга.

Взривила е в тебе великия тласък. Събудила е вътрешната съпротива.

Пречейки ти, враждебните сили ти помагат.

Ако ти не бе предизвикал враждебните сили, ако и тебе бяха те

приели като една статуя на изложба, ти би останал в застои на пиедестал. Самотен сред мраморното ехо на залите.

Добре, че си предизвикал противодействие.

Обратната връзка – най-напредничавият закон в природата.

Пречките те оттласват напред.

Ударът те стимулира.

И най-ценното: потискането създава сцепление. Ти никога не би намерил такъв предан приятел като Зиморничавия, ако не бяха патилата ти на непризнат, отблъснат, заклеямен щурчо.

Враждебността, която те заобикаля, прави дружбата неразвържима.

Какви сладки мигове ти са подарили огорченията: да се върнеш вечер обиден, обезнадежден в бедния си сутерен. И да те навести твоят приятел. Да споделиш с него възмущението. И да поемаш глътка по глътка като опияняващ напиток човешкото разбиране.

Враждебните сили са наши ваятели. Те моделират от гранит характера ни.

Щом е така, възползувай се от всичко, което ти пречи. Обърни го от разрушителна в двигателна сила.

Обърни лавината в турбина.

Имаш още две-три секунди. Още мислиш. Още създаваш въображаеми образи. Още си творец.

Имаш тази тясна снежна платформа.

Последното бяло.

Твоят терен на изява. Необятен.

Моделирай спомените. Довършвай незавършените мигове. Усъвършенствуй ги.

Лавината – цяла планина от гипс. Гребни с пълни шепи и извайвай скулптура на най-интензивния миг от живота: мигът пред смъртта. Създай лицето и тялото си, в които с конвулсии и пориви се спояват животът и смъртта.

Еврика! Откри онова, което отчаяно бе търсил: човекът – двуборство на живота и смъртта.

Няма място за отхвърлената статуя

Тежи, тежи...

Тежи лекомислието, с което си се отнасял към броевите си часове и си ги пропилял.

Тежи лекотата на недовършеното ти дело.

Тежи лавината на неосъществените възможности.

Имаш цяла вечност от две-три секунди да наваксаш пропуснатото.

Двамата приятели стигат до един многоетажен жилищен блок от стила на култовския период. Висок каменен цокъл. Подозиращо присвити затворнически прозорчета. Студена, зърнеста мазилка на фасадата като фирнов сняг.

– Само като погледнеш, те втриса! – казва Зиморничавият.

– Направи една жертва за изкуството и влез в сутерена! – го поканва Скулпторът в своето ателие.

С мъка смъкват надолу тежката скулптура по тясното извито стълбище. Прихлупват ги ниски бетонни трегери. Дневната светлина се процежда през едно приземно, зарешетено прозорче. Неповратливата фигура не се вмести.

– Трябва да я обезглавим, за да се побере вътре! – казва Скулпторът и замахва с чука от бяс.

– Стой! – го спира приятелят му, благоговеещ пред изкуството му, без да го разбира всъщност. Но той разбира най-главното: личността на автора. – Вън на двора има място!

Обратно помъкват фигурата нагоре по стъпалата. Сега тя става двойно по-тежка.

Тежи, тежи несполуката.

– Ето, намери си мястото до боклука! – казва Скулпторът.

Поставят я до кофите със смет точно под един кухненски балкон на партера – да ѝ бъде стряха при дъжд и под изтупването на килимите.

Излиза домакиня с навити на ролки коси и се развиква:

– Махнете това чучело оттука! – Самата тя е чучело с тези масури на главата. – Нощем в тъмното крадци ще се покатерят по него и право в нашия апартамент!

– Като видят такова плашило, ще избягат! – я успокоява Скулпторът.

Не се разбира какво има пред вид: своята творба или жената.

Двамата недоумяват къде да дянат излишната статуя. Отвред я пропъждат. Нейните чудати форми противоречат на еднообразните геометрични линии, на скучните зидове, на стереотипните балкончета, натоварени с кухненските грижи на делника.

Фантазията възмущава еснафите.

Зиморничавият предлага:

– При нас съединиха няколко задни двора, получи се доста широка

площ. Там да я занесем!

– Нещо като вътрешен мегдан? Тъкмо място за паметник на глупостта.

Отново огъват гръб под фигурата.

Помъкват своята тежка участ из задните дворища.

Откриване на паметника

Лавината те омотава в бели, ледени чаршафи.

Така като малък вдигна температура над 40 градуса. Бълнуваше. Какво? Ей сега ще си спомниш. Нещо съвсем близко.

Майка ти заедно с една всезнаеща твоя леля те обвиха в студени чаршафи, лъхаци на оцет. След миг чаршафите се стоплиха и излъхваха пара. Отгоре ти се сгромолясваше някакъв гърмящ облак.

Може би си бълнувал тази причакваща те след двадесетина години лавина...

Чаршафи, прострени да съхнат сред широк заден двор. Перачката е попрекалила със синката. Вятърът ги издува като платна.

Един по-силен пристъп на вятъра ги развява и сякаш отвива нов паметник. Статуята има температура. Омотана в студени чаршафи.

Изпод тях се промъква каменната фигура. Тържествена. Завършена. С чувство за собствено достойнство.

Двамата приятели я поставят далече от балконите, точно в центъра на детско игрище. Бършат потта от челата си.

Скулпторът не може да откъсне очи от въплътената си в камък мечта. Прилича на новооткрит паметник. На фона на късче небе, обрамчено с кухненски балкончета. По балконите – червени гердани от сушени чушки, пъстроцветни ята от прани гащи.

Все пак намериха малко небе.

Небе като прострян над покривите чаршаф. Перачката е изгървала синката си върху него.

Като изтрива с opakото на ръката си потта от челото си, Скулпторът сякаш проглежда. Фигурата е все още гипсова, незавършена.

Тайфа дечурлига се изсипва край новоизникналия чудак. Въръже-ни със стрели и лъкове. Започват да подскачат около статуята, наляват се на индианско хоро, крещят:

– Хоп-троп, чичо ле! Шандър-мандър, чичо ле!

Скулпторът се изплашва за творението си. Тези необуздани

индианци ще го татуират, ще му изрисуват мустаци и бакенбарди с въглен, ще го превърнат в мишена за замерване с камъни.

Едно мъниче лази по грубите като лопати нозе. Друго с пръстче в уста стърчи, загледано с унес в непроницаемото гипсово лице.

Останалите се заиграват наоколо като под свояската сянка на орех.

Най-после прокуденицата намира мястото си сред децата.

И без това утре нищо няма да остане от нея.

Скулпторът прави самостоятелна изложба по скалите

Майчините ръце сменят сгорещените чаршафи. Нов леден компрес. Белите чаршафи изсмукват температурата ти. Скоро и ти ще станеш студен като сняг.

Бълнуваш собствения си живот.

Нима всичко това е било с тебе?

Скулпторът се катери по заледена отвесна канара. Край него висят на бели гроздове ледени висулки. Стигнал до самия връх на зъбера, той извайва от сняг огромен сфинкс.

Ловки пръсти, съживяващи снега. Художникът моделира своеобразни фигури. Не усеща студа, който иска да вкочани фантазията на ръцете му. Не усеща бръснача на вятъра, който иска да отреже порива му.

Вторият на въжето е неговият постоянен спътник, Зиморничавият. Свил врат в яката на якето си, зъзнец под враждебния вятър, той не се насища да се радва на изкуството на своя приятел, сякаш се грее на някакъв неугасващ огън.

Долу, невъобразимо далече в ниското, пълзи предпазлива пътечка. По нея вървят излетници, дребни като мравки. Вдигат глави към върха. Свят им се завива от височината.

И там горе, откроен на небесната синевина, загледан някъде вд безкрая, е застанал съвременният сфинкс: една причудлива снежна фигура с аеродинамични линии, приземена от друга галактика временно на най-недостъпното място на планетата.

Оттам съзерцава отвъдни светове. Непроницаема съсредоточеност. Какви ли бездни и ритми й се откриват?

Пътечката лъкатуши. Заедно с нея пред погледа се мени и ракурсът отдолу нагоре към тази снежна скулптура. Сякаш самата тя се върти и се оглежда навред, менейки израза си. Облаци пробягват, хвърляйки

сини сенки по бялото ѝ чело, като че ли я осеняват тъмни мисли. После загадъчният профил просиява под слънчевия водопад в спотаена усмивка.

Художникът се провиква:

– Нека тук се изкачи комисията да изхвърли моята творба от изложбата!

Слънцето греє ослепително. Снежният сфинкс започва да се топи. По ледените му бузи бавно се стичат сълзи, вдълбавайки бръчки...

Скулпторът се просълзява от спомена за своето невъзстановимо творение. Лавината не престава да го блъска. Той бързешком обикаля изложбените зали – сините пространства над снежните била, – където са били приети неговите отречени творби.

Нищо не чупи линията на хоризонта на планинските гребени – нито птица, нито светкавица. Само тези начупени контури на снежните му изваяния.

Той се катери по непрестъпни зъбери. Над униформено сиви скали и мъгли. И навсякъде оставя по една необикновена скулптура, слепена с най-волни движения от снежната шапка на върха под приумиците на облаци и ветрове.

Дори и несъвършени, прибързани импровизации, скулптурните снежни фигури се превръщат в непостижимо изкуство поради мястото, на което са създадени. Самият безкрай им служи за фон. Те са в съзвучие и същевременно в контраст с пейзажа. И това ги прави съвършени по най-трудния път: чрез парадоксално единение с природата.

Това са някакви бели марсиански силуети. Слънцето ги топи на прищевки. Линиите им се променят, стават още по-странни, изплъзващи се. Фигурите текат надолу, прегърбват се, смаляват се, сякаш оживяват и остаряват. Някои се държат отчаяно, макар и осакатени, не превиват гръбнак и стоят на пост горе с вдълбани орбити.

А през нощта мраз отново ги вледенява. И на утрото първите лъчи озаряват нови, променени по най-непредвиден начин фигури, сякаш слезли от неизвестна планета с други естетически закони. Вятърът ги заруменява и те оживяват пред смаяните очи на скромните туристи, движещи се долу само по безобидни пътечки през почивните дни. Вървят, вървят по утъпканото. Вечно бърборещи, ахаци, викащи, охкащи, дъвчещи.

Художникът е изобретателен шегобиец и моделира какви не снежни скулптури, за да хвърли в недоумение хората в ниското.

– Вие искате статуи гладки и сучни като подстригани чемшири! –

се надсмива той отгоре над еснафите, пренаселили града в мъгливата котловина.

Но вятърът, слънцето и мразът са още по-находчиви и с по-необузdana фантазия. Те си правят най-неочаквани шеги със снежните сфинксове, като изумяват самия им творец.

Скулпторът ги носи в разните им фази непокътнати в своята памет – единственото място на света, където те още съществуват. Още колко? Мъчно му е не за себе си, а за тях: заедно с него и те ще изчезнат завинаги.

Дали не се пази поне една от тях в нечие свежо съзнание?

Веднаж пред една хижа художникът на лунна светлина, докато вътре всички спят, с лопатка натрупва сняг и слепява невиджан снежен човек. На заранта сънливите излетници се мръщят. Не могат да проумеят що за фигура е това – кентавър ли е, дракон ли е. Няма я традиционната метла и черните въглени вместо очи, и пробитата тенджера, кривната на главата, за да бъде истински снежен човек.

Само децата подскачат край фантастичния дядо Мраз и му се радват до полуца. Слънцето го огрява, разтапя го неусетно, превръща го в джудже от приказките – гърбаво, хитро, смешно...

Може би едно дете го е отнесло в спомените си като другарче за цял живот.

Може би нищо не се губи на този свят.

Бързай, лепи от подръчните материали последната си скулптура! От спомени, от мисли, от болки, от безнадеждност, от блънуване, от ярост. Никое душевно усилие не отива напразно. Този последен творчески замах ще се предаде някому, ще отехти в нечий трепет, ще се продължи в нечия ръка.

Твоят единствен, зрял замах ще се превърне в излъчване, във вибрация, в друго измерение и ще стигне чрез снега непременно – до кого, кога, как?

Снежният Помпей

Лавината – лава.

Огънят и студът парят еднакво.

Вулканичната лава носи отпечатъци от стъпки. Снежната лава – също.

Как е мечтал да види разкопките на Помпей. Не е могъл да отиде в

Италия. Само с въображение е бродил по някогашния град, затрупан от лавината на вулкана. Видял е повече от другите, които са го посетили и кръстосали с уморени, сънени туристически крачки.

Отливка от две тела, вплетени в прегръдка. Барелеф на старец. В лавата – връзани бръчки, бразди на мъдрост и прозрение. Вдълбана детска ръчица с разперени пръсти като вик за помощ. Силует на юноша, изпънат като елен пред скок – да полети над пропастта и да се вкопче в отвъдния бряг на живота.

Видял е човешка участ, гравирана от огън.

Сега в студената бяла лава на лавината вижда отпечатъци на 16 образа, споени в едно изваяние. Ето скулптурната група, която е мечтал да създаде, би я нарекъл „ЗАЕДНО“.

След време някакъв младеж с въображение също ще преброди разкопките на снежния Помпей. И може би ще улови в друг аспект човешката участ, гравирана от мраз:

16 души, завързани един за друг с невидимо въже. Стихията се мъчи да разкъса това въже и не успява. Замръзнала крачка нагоре. Две ръце, забили пикела в снега, търсейки опора. Сковани тела в мига на върховно напрежение. Единоборство със смъртта. Младеж, праметнат наопаки, с единия крак стъпил на небето, с другия на земята. Друг, изопнат като струна, звънти с мускули в снега. Трети в полет. Четвърти отлепя юмрук от снега, за да нанесе отчаян удар в ледената маска. Устрем напред. Преодоляване на смъртта чрез движение. Завинаги заедно.

Снегът моделира с ледени пръсти

Лавината подхвърля Скулптора, мачка го като глина, извайва от него един снежен човек, който още мърда с отчаяна съпротива. Спазми на протест срещу сляпата стихия. Последен гърч от най-силното човешко желание: да останеш, да бъдеш продължен, да не изчезнеш напълно.

Снежна, смъртна маска на стремежа към безсмъртие.

Поетът би искал да му изпрати един прощален шеговит поздрав, една топка сняг във врата:

Снежен човек.

Гори гняв в очите от въглен. Надигнал си дълга метла, та преспите да пометеш, наивнико снежен човек!

Въставаш срещу мразовете, а топлата, искрена пролет надушваш с носа си от морков, мечтателю снежен човек.

Ще дойде тя, русата пролет с небеснозелени очи, и ще те погали с оужняка, мой влюбен снежен човек.

И ти ще заплачеш от радост, че злостният мраз е сразен, и ще се стопиш цял от нежност, мой храбър снежен човек.

Ти сам си поиска това!

Рожден ден Младостта в снежна килия

Зад решетка от ледени висулки, смъкнати с лавината от високите скали, в бяла единичка е окована младостта.

Затворнически стени, варосани със сняг.

Бранко тъкмо днес навършва 21 година. Бори се с целия жар на неизживяната си младост за глътка въздух.

Лавината го притиска отвред. Няма през къде да се изскубне на свобода. Ще бяга от затвора със спомени и мечти.

Мисли трескаво за тези чудни 21 години.

Сякаш всичките му предстоят.

Няма две лавини – да имаше, той би избрал и двете.

Вижда снега с пръсти.

Буен ездач на лавината.

Задъхан без въздух.

Препуска на едно място.

Населява с памет-въображение празните стени на килията си.

Комплексът „мамино синче“

В навечерието на тръгването.

Бранко стяга раницата си бързешком. Внимава да не вдига шум, за да не събуди майка си. Но леглото ѝ е будно. Безсънната ѝ, вторачена в тъмнината, го пронизва през стените от нейната стая.

Тежко е съвместното съществуване на майка и син.

Разбира се, радарът на майчиното сърце улавя нещо обезпокоително. Жената се надига от кревата. Светва лампата. Поглежда часовника. Очите ѝ още не виждат в светлината. Премигва. Отдавна е превалило полунощ. Угася лампата, за да скрие в мрака страховете си.

Загръща се в стар, излинял шал, зъзнейки от тревога. С трепереща ръка едва налучква бравата в тъмното, което се сгъстява от предчувствието ѝ. Излиза в холчето. Издайническа светлинка през пролуките на

вратата отсреща.

Синът ѝ наистина не спи. Дори не си е лягал.

Делничките ѝ стъпки го вбесяват – тази натраплива, бдителна грижа.

Тя открехва вратата, без да шукне, без да диша. Вижда откъм гърба момчето си как упорито, методично пълни раницата. Пикелът като оръжие облегат на стената, а около него старателно е навито алпийското въже. Майката с разширени от страх и неприязън очи гледа този неразплетим възел.

– Е? – пита Бранко отбранително, гърбом. – Защо не спиш?

Той усеща барутен погреб в гърдите си – само да го докоснат, ще избухне и ще вдигне къщата във въздуха.

Синът ѝ вече е облякъл алпийския екип, който му стои така хубаво. Дори в уплахата си майката не може да не се възхити от стройната му фигура, сякаш сега забелязва колко е възмъжал той. Преглътва укорните думи. В погледа ѝ зрее хитър, търпелив план.

– Пак щеше да тръгнеш, без да се обадиш!

Бранко смотолевя:

– Не исках да те будя.

Настръхнал е повече от нея. Бои се не че майка му може да го спре, а че ще му натяква и ще му отрови сладостно-трепетния миг на тръгването.

– А как щях да се събудя сутринта, сине, и да намеря къщата празна?

Бранко не благоволява да реагира, все гърбом.

– Кажй де?

– Да не почваме пак, мамо!

– Като че не си ми...

Той ръмжи срещу всичко, което му напомня положението на единствен син.

– На моя възраст човек трябва да стане собственик на себе си!

– А на моя възраст човек да бъде пренебрегван и незачитан? – отвръща тя с безпрекословното право на родител.

Колко пъти се е заричал да не се въвлеча в спор с нея.

– Не съм ли права?

– Предполагам.

Той се къгне в себе си: не искам никого така да измъчвам със своята преданост. Най-противното е да накараш някого да ти бъде задължен за нещо.

- Още хвърчиш по облаците! – въздъхва майката.
- Напротив, стъпвам по скалите!
- Поне единият от нас трябва да стъпи на здраво!
- Зависи кое смяташ за здраво.

Майката откъртва една тежка въздишка като канара от гърдите си. Знае, че нищо няма да постигне, и все пак не млъква:

- Ако бях по-лоша, щях повече да ти помогна!

Има ли по-лошо от това да натрапваш някому своята доброта?

Барутният погреб в гърдите му заплашва всеки миг да експлодира.

Майката долавя това и прави обход:

- Забрави ли, че имаш рожден ден?

Не е забравил. Напротив. Този ден за него има особено значение.

Отдавна го е очаквал като освобождение. А ето че майка му иска да обсеби дори този негов, принадлежащ му всецяло ден на пълнолетието му.

Рожден ден на независимостта му. Измънка раздразнен:

- Ще го отпразнувам горе в планината с другарите.

Майката с невинен глас пуца в ход своя замисъл:

- Пък аз ти тъкмах една изненада.

– Изненада? – пита момъкът разсеян и поглежда припряно към недопригответената си раница.

След пауза, на която много залага, майката казва загадъчно:

- Някого щях да поканя за рождения ти ден...

- Излишен труд! – отвърща Бранко, цял натаралепен.

- Но ти не знаеш кого...

- Не обичам кръстословици!

- Едно момиче! – продължава майката с пресечена охота.

- Само едно? – се подиграва синът.

- Ами ти колко искаш? – се подвежда тя.

- Поне една дузина!

– Едно е повече от цяла дузина! – казва майката с едва загатната усмивка.

- Ако е дебело като бъчва!

– Съвсем по модата: кръстчето му ще се счупи. Снежанка ли се казваше? – се преструва тя, че налучква.

- Снежа! – уточнява той почти грубо.

– Приготвих торта и 21 свещички. Мъчно се намират пластмасови поставчици. Колко обикалях!

- Напразно!

- Откога си такъв необщителен?

– Не съм общителен освен със скали, вятър и снегове!

– Фукльо!

Тъкмо удобен момент да се престори на засегнат и да млъкне. Продължава да нарежда раницата си. Но майката не се отказва от наивния си план:

– Всеки от гостите ще си намисли нещо, ще духне свещичките. За старите зная какво ще си намислят. Но Снежка е от модерния свят...

– Ще си намисли да ти стане снаха, а ти да ѝ готвиш! – тросва ѝ той.

Майката се забърква:

– Ами! Изглежда добро момиче, макар че си боядисва очите!

– Кани си я, като ти харесва, духайте си свещичките, мене ме няма!

– Който не зачита другите, и него не зачитат! – натъртва майката.

– Искам да ми зачитат свободата, нищо повече! – се сопва синът, обръща се към раницата и я натъпква изнервен, без да спазва реда, по който бе започнал да я пълни. – И Снежа като тебе иска да ме държи под майчинска опека! Не понасям някой да предявява права над мене!

– Да не би да сте се скарали? – подпитва майката.

Синът с тенекен глас изкрещява:

– Стига ми се бърка! – и преди да е проверил нещата си, тръгва, за да прекъсне непоносимия разговор.

Тъмните му очила остават забравени на масичката.

В своята непохватност майката не успява да се отдръпне от вратата и без да иска, му препречва пътя.

– Забрави да ми кажеш къде отиваш! За колко време?

– По Рила и Пирин за десет дни.

– Ами ако се подхлъзнеш по тази поледица? – настръхва жената.

– Стига глупости, мамо! – избухва Бранко.

Той в крясък се мъчи да прикрие нещо друго.

– Аз съм ти майка!

Майко, за сина си знаеш най-малко...

– В класа ми викаха „мамино синче“! – процежда той през зъби, изплювайки камъчето.

Сепната, тя се отстранява от вратата. Шалът се изхлъзва от раменете ѝ и се смъква на пода. В бързането си той стъпква този излинял, познат от детството му шал, в който го е увивала и притискала до гърдите си да го стопли.

– Живота си дадох за тебе! – извиква тя.

– Стига ми го изкарва през носа!

Майката се връща от прага. Тиха, смалена, ударена по лицето от си-на си с грубата дума. Безшумно притваря вратата и на пръсти се приби-ра в своята самота.

Дълго ще си преповтаря думите, които му каза и които не успя да му каже. Ще опитва в тишината различен тон, различен подход. Ще се проклина, че не се сети другояче да подхване последния разговор. Ся-каш би могла да го спаси. Кого са върнали от пътя му майчините думи и заръки?

Бранко прекосява тишината на заспалата улица с подкованите си обуца. Крачката му още не може да уталожки кипналата ярост.

Навлиза в зъзнещата яснота на предутринния час.

Зарежда нащърбената си увереност в своята самостоятелност.

И тъкмо да си поеме дъх, да отмахне от плещите си товара на опе-ката, зад него проечва:

– Бран-ко!

Нежността в този глас му действа като осийно ужилване.

Майката е излязла на прага и вика след него:

– Забравил си очилата!

Той завива рязко зад ъгъла, бягайки от непоносимите й грижи. Ус-корява ход. Далече от дома, към свободата.

Нетърпението да живееш

На ъгъла се сблъсква със спомена за първата среща със Снежа.

Пролетната привечер е локвено-свежа.

В такава вечер трябва да се появи едно момиче. Цялото му същест-во трябва да е искрящо от очакване. Ако не се появи, ще го измислиш, ще го създадеш от този прозрачен въздух, наситен с копнеж.

Непознатото момиче изниква внезапно от една локва. Той вижда първо отражението ѝ – чупливо и крехко като силует на пробягващ вет-рец. После нахлуват косите ѝ, които за миг са скрили цялото ѝ лице.

Той се влюбва в скритото ѝ лице. В него се събужда лудо желание да отмахне тези гъсти, разточително падащи коси и да надникне в очите ѝ.

Въображението му светкавично сътворява най-хубавото лице.

Но докато нейната ръка прибере косите, двамата се разминават. Та-ка биха могли никога да не видят лицата си, никога да не се намерят, до-ри и цял живот да биха се търсили и срещали.

Понякога Бранко има пристъпи на решителност, за да докаже пред себе си, че не синче, вързано за полата на майка си.

Прави рязко кръгом, прочиства гласа си и настига момичето:

– За къде бързате? – започва фронтално.

Момичето не се сепва, сякаш е очаквала това. Учудена е по-скоро на собственото си неучудване.

– Не си спомням да сме познати.

– Вече сме познати! – Той говори в пространството.

Още не е видял лицето ѝ, макар че е пред него. Вече няма никакво значение хубава ли е, или не. Тя е. Познава по себе си. Такъв не е бил досега.

– Как така? – негодува гласът ѝ, за да спази приличието.

Бранко съобразява, че все пак тя пита, вместо да го задгърби и да продължи пътя си. Това го окуражава.

– Вървим по една и съща улица, в един и същ град, в една и съща вечер...

– В едно и също столетие! – прихва момичето с цялата си коса.

Това дръзко начало толкова им харесва, че се боят да не би да го развалят с някакво посредствено продължение.

Тръгват заедно във влажната разнеженост на вечерта.

Първите изпитателни въпроси. Първите открития:

Тя се казва Снежа. Косите ѝ са черни. Очите – черни. Силно мургава. А пък се казва Снежа. Какви чудеса!

Той се казва Бран. Несрещано име. Обича планината. Алпинист. Невероятно!

Нетърпението му пречи да усети вкуса на живота.

Локвите смъкват в нозете им светлините на града. Вятърът носи до устните им влажния полъх на гора. Косите на момичето се сипят от ситен смях.

А той бърза да изпие до дъно шепата, която му напълни случаят.

Иска да направи нещо, което никога в живота си не е правил и повече никога няма да направи.

– Къде да идем? – пита той, озъртайки се.

Светът е отворил всичките си посоки пред тях. Накъдето да тръгнат – все е тяхно. Млади са. А още не знаят това.

– Яде ми се сладолед! – казва момичето с още пресни детски желания. – Но никъде няма хубав!

Изведнаж той е осенен от една безумна идея, съразмерна с неговата първа влюбеност:

– Зная къде има хубав сладолед!

Да идем, ако е вярно! – се радва Снежа не на хубавия сладолед, а на това, че ще идат заедно.

– Във Варна – казва той.

Момичето недоумява:

– Къде е тази сладкарница?

– В град Варна! Хайде да идем!

Снежа иска да се покаже равностойна партньорка на този алпинист. Ако се забави с отговора, значи се колебае. В този миг разбира, че да вземеш решение е много по-трудно, отколкото да го извършиш.

– Да се обадя в къщи! – отвръща тя.

Но с това разваля играта.

– Ще изпуснем влака! – казва Бранко. – Веднага трябва да тръгнем. Ще се обадим утре рано по телефона.

– Хайде – отсича тя и се устремява с цялата си коса до него към гарата.

Събират левчетата от джобовете си и купуват билети.

Любовта е по-голям риск от всичко друго

Стълпотворение от преспи. Преувеличаваш. Лавината не е толкова гигантска, колкото ти се струва. Сам си я измисляш такава, за да бъде равностойна на мъжеството ти.

Ето защо си бързал да живееш, да трупаш спомени и рани, за да има къде да избягаш и да се спасиш от ужаса на последния миг.

Окуражени от собствената си решителност, двамата не се боят от нищо. Хвърлят се във влака, въобразявайки си, че е в движение. Тръгват от вагон във вагон да търсят празно място. Напълват целия влак със своята жизнерадост.

В мига, в който влакът потегля, ги застига опомнянето. Разбират какво са направили и избухват в лудешки смях. Сами се разсмиват от смеха си. Не могат дъх да си поемат.

Полека-лека притихват.

Не знаят, че сега ще застанат лице с лице с най-големия риск: двама влюбени, които часове наред ще бъдат заедно.

Ще имат ли какво да си кажат?

Отпусни се! – се съветва Бранко.

Не се самонавивай! – си повтаря Снежа, усещайки, че хлътва.

Седят един срещу друг и се гледат. Мълчат.

В нейните очи се сгъстват сенките на съмненията:

– Имаш вид, че всяка сутрин си пиеш кафето във Варна!

– Предпочитание! – отвръща той надутو.

А си мисли:

Това, че аз съм решителен, но не достатъчно, че и най-смелата ми постъпка трябва да бъде повече – това е моето безпокойство, моята незадоволеност, моето ниско самочувствие на „мамино синче“. Все недостатъчно смел.

Запланивал си е, че ще я целуне във Варна. Чак във Варна. И затова му се струва, че бързият влак върви бавно.

– Това товарен влак ли е? – пита той кондуктора.

Чиновникът с недоспал поглед смерва младежа и момичето, проверява билетите и не отговаря на излишни въпроси.

Ето ги, двама наематели на пътища, неизвестност и мълчание.

Неловкостта им расте заедно с любовта.

Той се тревожи да би да е скучен кавалер и напразно търси тема за занимателен разговор. Тя се бои да не би да му стане безинтересна и се чуди какво да измисли.

Двамата се вглеждат през прозореца навън. В тъмнината пробягват скали с лисича ръждивост.

– Каква полза от вашето катерачество? – изведнаж запитва тя.

Първият сигнал за опасност за него: в гласа ѝ трепва една издайническа нотка на тревога. Нима и любимата ще го обсеби с майчински грижи?

Отвръща ѝ с наежен глас:

– Не само полезното е нужно на човека. Ония, които остават един спомен за едно безумство, изпълват света със светлина и свеж полъх, който го проветрява! – повтаря той нечия книжна фраза.

– Може да загинеш? – прошепва момичето несамоовладяно.

През разширените ѝ очи надзърва погледът на майка му.

Той отбива поглед към черния изрязък на нощта през прозореца:

– Да загинеш? Другите оставят след себе си деца, книги, картини, посадени дръвчета, зидове, обуща, тъкани. А някои не оставят нищо. Само една тиха легенда за смели хора, които са отишли ей така за нищо, мърцина...

Тя го слуша с неодобряващ поглед.

Той отвръща на погледа ѝ с взаимно неодобрение.

Първият намек за отчуждение помежду им.

Тя се мъчи да е по-мъдра от възрастта си:

– Опасно е по голите канари! Не трябва да насилваме нашата съдба, да я поставяме на изпитание! – повтаря тя също нечия фраза, чула или четена някъде.

– Значи, да не спира непознатото момиче на улицата, което ми хареса!

– И аз да не приема почерпката с варненски сладолед!

Двамата отново прихват и дълго не могат да се успокоят.

Срещата им е още млада, весела, пълна с непредвидености.

Само нетърпението му пречи да вкуси докрай сладостта ѝ.

Кога ще стигнат до Варна?

Морето

Здрачна предутрин.

– Ти си първият лъч! – ѝ казва той.

Безсънната нощ не е угасила блясъка на косите и очите ѝ.

Влакът спира на варненската гара.

Тръгват по олюляващи се улички. Градът с мъка се изтръгва от сънищата си. Само двамата влюбени са бодри. Дълго се заглеждат в очите си, като че всеки е изтървал нещо там на дъното на погледа на другия.

– Сладкарниците още не са отворени! – съобразява той.

– А след два часа тръгва обратният влак! Май няма да близна варненски сладолед! – възкликва Снежа.

Всичко е повод за неудържим смях.

Техният двоен смях разбужда града.

Но ето, сградата на пощата, препречена тъкмо на пътя им към морето като укор. Трябва да се обадят. В такъв ранен час междуградска връзка се получава по-бързо. През часовете на съня разстоянията се съкращават, столицата е по-близко да провинцията и гласовете звучат съвсем ясно в ухото ти.

Двамата се вмъкват в тясната кабина. Близостта не ги радва. Разделени са от телефонната слушалка, през която струи сковаващото родителско присъствие.

– Ало, ало! Майко! – вика момичето с приповдигнат за кураж глас.

– Аз съм!... Обаждам се от Варна... Да, от град Варна... Ей така. Дойдохме за малко с един мой приятел...

Бранко дочува откъм слушалката скороговорката на майчиния си

глас и изтръпва. Снежа прихва по своя единствен в света начин: разтърсвайки цялата си коса. Обръща глас към него:

– Майка пита да не сме се оженили? Какво да й кажа?

Нещо го рязва точно през гърлото. Само за миг. Смехът на момичето залива с топла вълна студеното острие на безпокойството му.

– Още е рано, й кажи, няма да изпуснем влака!

Снежа се обръща в слушалката към майка си. Бранко долавя интонациите на собствената си майка през пространството. Все същата мисъл за най-страшното, което може да се случи с детето й.

Връзката бива прекъсната. Момичето с облекчение окача на вилката като на гвоздей всичките увиснали въпроси на майка си.

Излизат на въздух – свободни като пуснати от карцер.

Отпращат се към морето. То първо ги посреща със своето солено, широко дихание, какъв простор за гърдите още преди да е дошъл просторът за очите.

Наоколо долита немска реч въпреки ранния час и сезон.

– Отечеството е пълно с чужденци! – казва тя.

Пак повод за безпамятен смях.

Морето ги застава да онемее.

Игра на роби

Слънцето изгрява мокро, окъпано в морската бездна, забравят за какво са дошли. Сладкарниците с най-хубавия сладолед вече са отворени. Но детските им прищевки отстъпват пред желанията на големи.

Разхождат се край брега.

Държат се за ръце.

Той отлага целувката за следващата стъпка, за следващата вълна.

– На какво да играем?

Трябваше да пътуват цяла нощ от единия край на страната чак до другия, за да се приближат един към друг.

– Като бях малка, играехме на роби.

– Момичетата измислят жестоки игри!

– Много е лесно за робовладелеца! – обяснява тя.

– Тежко на роба!

– Хайде, първо ти бъди робовладелец! – предлага тя.

– Дай да те вържа! – Той извива ръцете й назад и ги връзва с носната си кърпа. – Мойта робина!

– Имаш право на три заповеди!

– Първо:

– Не, второ! Първото вече изпълних.

– Какво е първото? Че дойде с мене във Варна? То бе доброволно, а не робски! – се сърди той.

– Първо, да ме вържеш.

– Второ: да те целуна! – нарежда той по-скоро на себе си, отколкото на нея.

Момичето затваря очи и поднася устните си. Не така си е представял първата ѝ целувка. Докосва дяволитата усмивка в ъглеца на устните ѝ. Има някакъв горчив намек от вкус на заробване. Целува я. Без отговор.

– Целуни ме! – моли той.

Тя, сякаш това и чакала, отвръща с внезапна взаимност. Тъкмо той забравя морето и света, тя се изкубва от прегръдката му.

– Това бе третата заповед!

Той стои зашеметен. Изигран. Едва сега проглежда, че момичето е дяволски красиво. Морският вятър ѝ отмахва съвсем косите и разкрива лицето ѝ. Открито върху синия фон на морето – това тъмномургаво лице е като отливка от южна нощ.

– Развържи ме!

Той с треперещи пръсти разчеква възела на кърпата си. Снежа се изтръгва като пантерка. Черната ѝ грива е прекосена от бели блясъци.

– Сега аз съм робовладелец! – Същите бели светкавици в очите ѝ.

Той бавно поднася китки да бъде вързан. Тя поклаща тежката корона на косите си:

– А, не! – изпъва се цяла.

Каква горда всевластница! Измислила е по-царствено мъчение.

– Роб с развързани ръце! – провъзгласява тя.

Поглежда към далечините, сякаш подслушва от вълните как ѝ подсказват някакво презморско, колониално робовладелчество. Той очаква със свито сърце приумицата ѝ. Само да не бъде унизен да лази на колене!

– Първо! – Тя бави произнасянето на присъдата, наслаждавайки се на властта си над него. – Донеси ми морето в шепи!

Той се поколебава. После отива бавно до мокрия пясък. Нагзва във вълните и с пълни шепи се връща към нея. Поглежда в очите ѝ и изтръпва. Там гори един ликуващ огнец. Защо жената изпитва такава наслада, подчинявайки един мъж на волята си?

Той плисва закачливо водата към нея. Смехът ѝ се разлита на пръски. Отмъстителна искра припламва в черните ѝ очи.

– Второ! – Тя се мъчи да измисли нещо по-особено, бършейки мокрото си лице, блестящо от морска пяна.

Той търпеливо чертае с крак върху пясъка някакви йероглифи.

– Откъсни ми онази тревичка! – Тя посочва към една скала, в чиито пукнатини се е прислонила суха, безцветна тревичка.

Бавно, неохотно, почти насилено той се запътва към скалата. Походката му издава досада. Момичето вече се е отметнало от своя каприз, но е късно.

Пред смаяните ѝ, разкайващи се очи младежът събува обувката си и започва да се качва откъм най-отвесната страна на скалата. С опитни, премислени хватки се повдига нагоре, сякаш смъква скалата под себе си, а не се катери по нея.

Отскубва кичура тревичка, пхва я в пазвата си и с невероятна пъргавина се спуща надолу. От два метра скача долу в пясъка. Обува се спокойно. Отправя се към Снежа, без да гледа към нея. Сякаш тя не съществува.

Подава ѝ тревата от разстояние.

Принцесата я поема засрамена.

За миг цялото налудничаво пътуване е провалено.

Но черногривата пантерка разполага с още една заповед. Тя може света да преобърне. Едно желание, което трябва да заличи другите две. Цялата ѝ изобретателност на влюбена жена се набира в загадъчния тон:

– Трето! Последно!

Той слуша полуобърнат с гръб, недосегаем.

Тя съзнава: сега или ще го спечели завинаги, или завинаги го е изгубила. Трябва да преобърне реката от устието към извора.

– Ела да ти го прошепна!

Мудно, неохотно той изтръгва затъващи стъпки от пясъка. Приближава се, още по-отдалечен.

Тя обгръща шията му с ръце. Косите ѝ се изливат поройно върху рамото му. Шепотът ѝ иде отнякъде много дълбоко, отнякъде много топло:

– Обичам те.

Нещо в него остава недостъпно.

– Това не е заповед – казва той.

– Заповядах ти да дойдеш и да го чуеш! – се задъхва шепотът ѝ.

Косите ѝ постигат онова, което думите не могат.

Далечно, проточено изтръбяване на параход ги подсеща за часа. Хукват през града към гарата. На пътя им се мярва една провинциална, мила като поздрав от детството на родителите им сладкарничка.

Чак сега си спомнят за целта на пътуването си. Нахлуват със смеха си вътре. На крак бързешком поемат сладоледа.

– Е, как е? – пита той.

– Знаменит! – възкликва момичето. – В живота си не съм яла такъв!

Най-обикновен сметанов, боядисан в розово сладолед. Важното е, че им подари необикновеното пътуване. Зъбите им замръзват. Размразяват ги със смях.

Оставят сладоледа досред. Хванати за ръце, се втурват към гарата. Косите ѝ задъхани я догонват изотзад.

Никога игра на роби! – се заричат мълком двамата.

Във влака имат време да се смеят до насита.

БЯГСТВО

Преди да са се видели, се разделят.

Облачно. Нейните очи озвездяват последната му вечер. И в същото време я помрачават.

Сълзи. Само на това той не знае как да реагира.

– Защо плачеш? – пита косите ѝ.

Най-безпомощният въпрос на мъжа.

– Страхувам се за тебе!

Същото, със същия глас казва и майка му. Нима пътува цял живот към любовта, за да стигне до майка си?

– Няма нищо страшно! – успокоява той двете.

– Не ме обичаш! Не ме жалиш! Как ще ме оставиш да те мисля! Нямам нищо на света освен тебе!

Започва се. Ето какво го чака. Същите обвинения, с каквито майка му го прогонва от къщи.

– Ти си ми единствен! – изхълцва Снежа.

Единствен син. Единствен любим. Като чуе думата „единствен“, усеща примка на шията.

Той има неловкото чувство, че гали някогашните черни коси на майка си.

– Кога? – пита тя между две изхълцвания.

– Какво кога? – недоумява той от многозначителния ѝ тон.

Мълчание, което го тревожи.

– Кога ще се оженим? – изшептява тя.

Нима трябва да я утеши с обещание за женитба? Още е толкова млад. Още толкова неизкатерени върхове, невидени простори. И как да се реши да се ожени за майка си?

Какво го очаква? Простор в кутията на телевизора. Пътуване от спалнята до кухнята. Спорове в топлинки. Сговор в дрънкане на лъжици и вилици. Навици в премълчаване. При най-добрия вариант.

Гузен се измъква от младото обяtie на майка си.

Бягай далече от любовта!

Бягай от играта на роби!

За да станеш наистина пълнолетен, трябва да си свободен.

Но и другите край тебе трябва да са узрели за това: майка ти, любимата ти, другарите. Майка ти все още те счита за малък, нуждаещ се от настойничество като бавно развиващ се. И винаги, до твоите старини, ако тя доживее, ще те смята за такъв. Дори старостта не може да те освободи от опеката ѝ. А момичето ти със същия майчински инстинкт те подчинява на нежните си грижи.

Къде е спасението?

Само другарите те считат за равностоен, само там можеш да се почувствуваш пълнолетен, макар и сред смешки и закачки.

По-скоро при другарите!

По-скоро към зрелостта!

Зрелостта е свобода.

Другарите

Проницателни. Критични. Взискателни.

Не можеш ни излъга, че си по-голям, отколкото си.

НИЕ сме сборно същество с многократно увеличителни сетива.

Не приемаме пълнолетието си само по гол цифров показател: 21 години. Това още нищо не доказва.

Трябва да ни убедиш, че си пълнолетен.

Че си се споил с нас като дисциплинирана, здрава, неотделима съставка на общността ни.

Да не се самооблъщаваш, че пълнолетието ти е твоя лична заслуга.

Благодарение на нас си навършил пълнолетие.

Да не си въобразяваш, че пълнолетието ти означава самостоятелни

прояви, самоизтъкване, изпреварване на другите.

Може да си най-млад, най-щурав, най-нетърпелив – трябва да се съобразяваш с ритъма на общото движение.

По-малко или повече пълнолетни, всички в групата сме изравнени. Обезвъзрастени.

По-младите стават по-улегнали. По-старите – подмладени. Така се получава една средна, непроменна възраст. Групово пълнолетие.

То е съвсем различно от индивидуалното. То изисква взаимоотношение, взаимопревъзпитание.

Искаш не искаш, в групата имаш две възможности:

Или младши, тоест ръководен.

Или старши, тоест ръководещ.

Избирай!

Можеш цял живот да си останеш младши.

Състоянието „ръководен“ е по-безгрижно, по-спокойно, по без вина, ако по начало го приемеш.

Състоянието „ръководещ“ е по-тежкото и по-отговорното. То изисква от тебе да бъдеш постоянно нащрек. И рискуваш да изгубиш приятелите си. И да си спечелиш неизлечима мнителност.

Опекунството в двете му противоположности ще съпътствава докрай живота ти.

Ако един ден ти писне и поискаш абсолютната отвързаност – ще изхвърчиш от дома, от групата, от света.

И ще откриеш, че там, вън от отвързаностите, владее най-страшното опекунство – на стихията, на случайността, на слепите водовърти.

Смири гордостта си.

Играта трябва да се играе.

Зрелост

Бранко слепешком търси пътищата, отвеждащи към пълнолетието. Брожението в него се предава на онази скрита антена, която поради липса на по-точно име се нарича поетическа интуиция.

Отскок от мъчителното узряване на двадесет и една годишния Бранко към задължителното прозрение на тридесет и три годишния Поет.

Ти си тъкмо „на жизненото поприще в средата“.

Узрял ли си напълно? Прозрял ли си?

Спомни си думите на Асен, Философа:

„Зрелост“ произхожда с общ корен от „зрение“.

Щом съзреш наистина, прозреш и узреш. И от клона тупнеш на земята.

Ранозрейка – раноберка.

Ако ти харесва да висиш на вейката, остани си по-дълго зелен и непрогледал!

Чакай зимата да те завари сяп, незащитен и изненадан с падналия сняг върху главата и със зънещия мраз в сърцето...

Зрелостта на един творец не иде само от него и за него.

Ти не можеш да достигнеш творческо пълнолетие, ако цялата група, към която принадлежиш, цялото общество, целият ти народ не са узрели.

Ти трябва да отгледаш в себе си овошките на тази бавна, обща зрелост. Да ги загънеш в себе си като в зебло и слама. Да ги опазиш от измръзване.

Напразни ще бъдат твоите напъни във време, когато твоята група още се лута, още не е достигнала духовно съзряване.

И твоята поезия ще си остане зелена, но не вечно зелена.

Какво ти остава? Да се откажеш?

Стани почва. Стани напоителен дъжд. Превърни се в слънчев лъч. Ускори узряването на околните. Обвий с топло дихание крехките, застрасани кълнове. Стани южняк. Мини и отмини. Раздаден. Забравен.

Само така ще постигнеш собственото си пълнолетие.

Опекунството е признак на незрелост.

Но ти, Поете, познаваш най-спящото опекунство: вътрешното. Опекунството над самия себе си. Самоконтрол над мислите и чувствата си. Още в зародиш всяко твое хрумване, всяко вълнение е под тиранична самодиктовка. Самоцензура.

Как да се отървеш от опекуна в себе си?

Ще се освободиш в последния миг, в най-последния дял от последния миг, когато изгубиш всичко, когато изгубиш и себе си. Тогава няма да има кой да натиска вътрешните спирачки.

Тогава ти би бил истински поет.

Освобождение

Синът празнува своя 21-и рожден ден в лавината.

Ето я свободата! Сам в тясна снежна килия.

Наемател на бели сънища.

Иде ключарят с връзка тракащи ключове от лед. И сам става затворник. В килията са двама: младежът и леденият човек.

Пак не си сам. Пак трябва да устояваш себе си срещу чужда опека.

Леденият човек те притиска до снежната стена.

– Нетърпението да живееш ти пречеше да усетиш вкуса на живота.

Мъчиш се, напрягаш се, но не можеш да си спомниш какво си го нил тъй нетърпелив, какво си бързал да направиш в предстоящия си живот. А си искал нещо да достигнеш, щом така задъхано си бързал.

Леденият човек те облъхва с вкочаняваща бяла мъгла вместо пара от устата си:

– Бързал си да стигнеш млад до мене!

Всъщност, каква е разликата – да умреш млад или стар? Умирайки млад, губиш живота. Живеейки, губиш младостта и себе си. Не е ли все едно? Рано или късно ще стигнеш до ледения човек.

Не е все едно. Истинската младост не понася полустъпки, полуриск, полумерки, полумладост.

– Не ти ли изглежда кратък животът? – подпитва леденият.

Колкото по-сив и скучен, толкова по-дълъг изглежда животът. Предпочитам го кратък, но наситен с напрежение.

Всъщност всяка стъпка е към смъртта. Само че зависи от стъпката: ако е по-дръзновена, тя върви по-пряко към смъртта и към живата памет. Ако е по-предпазлива, повтаряща чужди стъпки все из утъпкани пътища, тя удължава разстоянието, но върви към по-сигурна смърт, към пълна забрава. Избирай! Напряко или със заобикалки?

– Ти вече избра. Още не си дорасъл, а сам влезе в клопката! Късно е вече да избираш! – казва другият с ледена логика.

Рано или късно, ще влезеш в клопката. Ще повехне синевата на небето. Не е ли по-страшно: всеки ден да изгубваш себе си, капка по капка, черта по черта, усмивка по усмивка. Бавно да свикваш с остаряването като с всекидневен пладнешки грабеж. Остаряването върви по-бързо от представите ти за него. Идва един момент, ти сам не съзнаваш, че си ограбен до клетка и нищо не е останало от тебе.

– Прекалено пълнолетен стана! – твърди леденият.

Внезапно се опомняш.

Ти си на 21 години. Нима ще се предадеш?

Бранко се задушава. Леденият човек е самият той.

С конвулсивно стиснати юмруци започва единоборство със себе си.

Удря се по всички достъпни части на тялото, за да разчупи ледената си броня и да се съживи.

Няма друг кой, сам трябва да предизвика кръвообращението си.

Още едно последно усилие.

Вече предусеща разоковането си.

Ето! Единият му пръст се размърда. Жив е!

С пръст просвредля отворче в снежния си скафандър.

Една капка светлина.

Още, още малко.

Провира се напред, влачи се, огъва се полузадушен, измъква се от черупката си на вледенен човек.

Най-последно – на простор!

Бяга далеч от ледения си двойник.

Еднакво трудно е да си майка и да си син

Бранко се хвърля с все сили да тича надолу по склона. Прегазва цялата лавина. Бърза да стигне за рождения си ден у дома, да прегърне майка си.

Ето за какво е префучал така нетърпеливо през целия си досегашен, непълнолетен живот. За да се върне у дома! Но вече при истинската си майка, такава, каквато той би искал да бъде тя.

Толкова нежни думи към нея, неизречени от никой син към собствената му майка, го задушават. Трябва непременно да ѝ ги каже. Иначе ще затъкнат дишането му. Стиска го за гърлото родовият грях на човека към тази, която му е дала живот.

Гробът на нашите родители ни учи на нежност.

21-годишният Бранко се връща при майка си от собствения си снежен гроб, научен на нежност. Да ѝ благодари, че го е пускала по най-опасните стръмнини. Да коленичи пред нея със синовна признателност, че не го спря през последната нощ, че го остави да се хвърли в бялата Ниагара на лавината – неговата съдба.

Съжалява не че е тръгнал, а че е тръгнал по такъв начин.

Осъзнал грешката си, той повтаря трескаво в мисълта си последната вечер в друг вариант. Представа си как почуква на вратата на майчината стая да се прости човешки с нея, а не да се измъкне като крадец, ограбил надеждите ѝ.

– Майко, аз тръгвам.

– Разбрах, сине – отвърща майка му и му подава топла баница, каквато той от дете обича.

– Пущаш ме, майко? – възкликва той, изумен. – Нали знаеш, там има лавини! Там е страшно.

– По-страшно е да те насилвам, майка, да останеш! – отвърща тя кротко.

Най-после. И тя е дорасла до пълнолетието на майка.

– Една дума да кажеш, и ще остана! – вика Бранко с внезапна надежда майка му да го спре, да го спаси. Но тя вече не го спира.

Момчето ѝ потегля към своята съдба и се обръща назад.

Тя стои на прага неподвижна, изсъхнала като черно дърво в бяла вечер.

Майка на син, който рано ще загине.

Снежна целувка

Борбата с лавината го е освободила от комплекса „мамин син“. Разкаян, осъзнал незрелостта си, той има чувството, че бърза да спаси нея от беда.

– Чакай, майко, ида!

Там, в долчинката, е родната му къща. Стъргбена и самотна като майка му. Едва сега забелязва: колко е остаряла, сякаш напусната от стопанина. Трябва да я укрепи, да издигне покрива, да се разбере, че син има в този дом!

Младежът търчи зяпнал, не може да си поеме дъх. Не той, майка му изнемогва от задух.

– Ще извикам лекар! – вика той без глас.

Още няколко крачки.

Нозете му тежат като от лед. Едва ги влачи. Минава за по-напряко през някаква замръзнала бара. Двата ледени блока на краката му потрошават като фъстъци корицата на скованата вода. Още един последен разкряч.

През заскреженото прозорче се вижда стаята. Етажерката с любимите му книги по електроника и за експедиции на алпинисти. Херцог „Анапурна“, Тенсиг „Човекът от Монт Еверест“. Неговите кумири. На стената – облегат пикелът с навито алпийско въже.

Снежа в бяла дантелена рокля до земята. Над черните ѝ коси – прозрачен воал като снежинки със седефени блескавини. Майка му в

черна празнична дреха. Наоколо всички другари от групата начело с Деян. Как смешно им стоят официалните костюми.

Очакват само него.

Сред масата е сложена торта с 21 свещици. Разноцветни пластмасови поставчици под всяка свещица. Майка му ги запалва една след друга с трепереща ръка.

Стоят прави, не сядат, докато той дойде.

– Какво си намисли? – майката пита момчето.

– Ще се сбъдне ли? – промълвя Снежа.

Той гледа прехласнат двете. Едва сега открива колко е красива и изящна младата, колко е благородна и добра старата.

Любимо момиче, любима майка, любим дом, любима специалност, любими другари – всичко това е чудо и повечето хора през целия си дълъг живот не стигат дори до едно от тези насъщни неща.

Иска нещо нежно да им каже, нещо топло като прегръдка, но няма дъх. Като глухоням разпъва отворена уста и нито звук не издава.

Хвърля се с последната капчица сила. Блъсва вратата.

Вътре нахлува снежен вятър и изведнаж угася всички свещици. Пламъчетата се откъсват и изчезват.

Едно последно пламъче като минзухар се люшка от вятъра и на края с откъсната главица полита, погълнато от мрака.

Майката се обръща, зъзнейки от лошо предчувствие. Загръща се в познатия му от детинството шал.

– Не се безпокой, майко! Всичко е наред! – иска да изрече той, напъвайки надобелял език, напругайки целия си гръден кош, но дори шепот не може да издаде.

Вихрушка се вие със снежно булчинско було, с дълъг дантелен шлейф. Прозира майчинското лице. Усмивва му се всеопрощаващо. Обръзът на Снежа и на майка му се преливат един в друг.

– Горчиво! – викат другарите.

Черната фигурка на майка му като овъглено от гръм дърво се мерзее там на прага и го следи как той танцува със своята бяла невеста, гъвкава, кръшна, омотана от глава до пети в сняг.

Снежа. Нищо не иска от него, за нищо не го упреква, не се стреми да го промени и подчини на себе си. Приема го такъв, какъвто е. Истинската любима.

– Горчиво!

Майка му, подмладена в образа на момичето. Снежа с побелели коси като майка му. Сливат се в един нежен облик. Снежна целувка. Дълга

цяла вечност.

Пълнолетие

В бялата утроба на лавината се ражда пълнолетието му.

Не може повече да се сдържа и поема въздух. Сякаш в гърдите му удря леден юмрук. Вместо въздух вдъхва сняг.

Твърд въздух.

Пръстът, който отчаяно се мъчи да пробие отворче в снежната килия, се отпуска посинял. Едно последно трепване, и пръстът се слива със студения сняг.

Младежът се превръща в сняг – в твърд въздух.

Лавината го повива в бели пелени. Лицето му е прояснено. Възрастно лице.

Той е узнал в последния миг нещо много важно, най-важното в живота.

Такова е лицето на син, изгубил родителите си, наведен над безмълвния им гроб. Тогава иде зрелостта. Чак тогава.

Една сълза му замъглява окото и му дава нова леща, увеличително стъкло.

Слага си тъмните очила. И вижда света без илюзии, без бял блясък, без заслепление.

Свят, изпълнен със стръмнини и грапавини. Хора, изтъкани от недостатъци.

Другарите, вървящи близко един зад друг, зависими един от друг, съединени с общия стремеж към човешка независимост.

Игра на роби. Избирай: поробен или поробител?

Свободен.

Той е прогледнал с предпазни очила към слънцето и е видял сиянието му. Макар и само за един отрез от мига, тъмните очила, подарени му от Поета.

Родил се е да види слънцето. Това му стига.

Как ще изплати цената на зрението – най-скъпата цена? Само с живота си? Малко е.

С това чувство на вина. Вина пред най-близките.

Ла-вина. Вина, по-тежка от лавината.

Стигнал си вече до зрелостта.

Честит рожден ден!

Ен на гнева Мъките на съвестта са по-страшни от смъртта

Водачът Найден надава продран вик:

– Лавина!

И предизвиква с вика си бедата.

Снежни козирки рухват от билото и се свличат по улея на склоновете.

Страхът пред отговорността е по-страшен от страха пред смъртта.

Водачът се хвърля срещу лавината с отворена гръд да я спре, да я задържи поне за миг, да даде време на другите да се спасят.

Лавината го поваля и преобръща.

В снежната преизподня той изживява терзанията на съвестта.

Това е то, библейският съден ден.

В кратката вечност от минута и половина, докато може да живее без дъх, човекът минава през ада. Никой не може да избегне този страшен съд. И най-бързата смърт, и най-светкавичната катастрофа не спасява от тази една секунда макар, от тази една стотна от секундата, когато съзнанието изгаря с най-интензивния си пламък.

Една минимална частица от секундата – безкрайно време за вихровата дейност на представите, изскочили от отпушената бутилка на подсъзнанието.

Тогава нахлуват с неудържима сила грешките, забравените постъпки, престъпното нехайство към другите и към себе си, равнодушието.

Непоправимото.

Само да се върне прежната нощ и всичко ще се промени

Водачът си спомня снощната напрегната вечер в хижата.

На възета, кръстом обтегнати над печката, се сушат чорапи, пуловери, шалчета, провесени над главата му. Сенките им тежат като трънен венец над челото му.

Другите лежим по наровите, без да можем да заспим. Очите ни са приковани в хипнотичната игра на огъня в печката.

Навън вие фъртуна.

Запяваме планинарска песен, за да заглушим този страховит вой.

Поетът, неподвижен като гущер на припек, е излегнат пред вратичката на печката. Поел върху лицето си румения отсвет на огъня, той прави пламъка зрим и животрептящ.

Водачът излиза пред хижата, наметнат с якето. Едва пробива с рамо виелицата, за да се прибере пак вътре.

За миг песента ни стихва. Нахлува фученето на фъртуната. Посрещат го изчакващи погледи от наровете. Няма къде да убегне от тези непронпускащи очи.

Фъртуната заговаря преди него. Звучи безпрекословно.

Но водачът потушава скъсването на една тревожна струнка в своя глас и ни успокоява:

– Утре ще се изясни. Никаква демобилизация! Преди разсъмване да сме на крак!

Пазачът на хижата, свит край печката, пуши луличката си и казва:

– С планината шега не бива!

Ненадеен порив на бурята отвън изкъртва капака на прозореца. О стъклото се прилепя бялото, брадато лице на снеговей.

Всички се смълчаваме за миг. Суеверният се надига на лакти. Под внушенията на вятъра лицето му се изопва. Останалите запяваме тиролската песен, която ни придружава навред:

Макар и да знаем,
ние няма да траем,
а пак ще вървим!
Ой-ла-рипи!

Внезапна решителност ни обхваща. Ние няма да позволим на Водача да се откаже от опасния път.

Поезията иде неизвестно откъде и отива неизвестно накъде

Поетът няма право на самостоятелна, отделна смърт. Неговата съдба е преплетена със съдбата на другите. Той живее чрез другите.

Поетът не живее, а се вживява.

Неговият образ е съставен с фрагменти от образите на всеки един от групата.

Поетът си открадва по един миг от всеки загиращ – и така диша

полифонично. Живее по-сложно и по-интензивно. И умира с всекиго още веднаж.

И последните му мигове са по-дълги и по-мъчителни: те съдържат последните мигове на всички останали.

В поета отчасти умира всеки един от нас. Отчасти, но не съвсем.

Нещо от всекиго остава да живее чрез поета.

Може би най-същественото от всекиго.

И светът умира заедно с поета. И един друг свят се създава от него.

Не вярваме на Поета

Стараяйки се да не го забележим, той е заградил с лакът някакво хвърчащо листче и крадешком записва нещо.

– Я прочети какво надраска в тъмното! – вика Горазд към него, изразил любопитството на всички ни.

– Още е сурово! – ни отклонява Поетът.

– Нищо, ние имаме яки зъби! – го поощрява Присмехулникът.

Поетът вдига глава. Едната половина от лицето му е осветена от огъня на печката, другата е в мрак. За миг раздвоението му става видимо дори за нашите нехайни към него погледи.

Мъчните си стихове той пише не за нас. Съчинява ги скритом за себе си. Никою не ги показва, дори на такъв поклонник на поезията като Горазд. А за нас скалъпва куплети от ой-ла-рипни припеви.

Обида, ревност, злоба ни обсебва.

– Ние не разбираме! – казва Зиморничавият укорително.

– Лапад да ядем! – притуря Присмехулникът.

Никой не знае какво става в душата на младежа, който още не е написал ни едно от своите истински стихотворения. Той ги носи в себе си като болка на наболи, никнещи криле. Как са чувствителни тези вътрешни подутини, тези горящи, пулсиращи зачатъци!

А ние сме настървени да докоснем, да изкривим и изкъртим едно току-що наболо зъбче. Как да ни го повери такова голо, незащитено и болезнено чувствително при всеки студен полъх?

Поетът посяга към китарата. Налучква някакъв монотонен акомпанимент. Лицето му е страдалческо. Иска да повие новороденото си стихотворение в китарно дрънкане, за да го защити.

Китарата е мостът му към нас. Крехките звуци ни настройват да приемем неприемливото. При играещите отблясъци на огъня Поетът

запява речитативно с чувството, че извършва престъпление спрямо най-интимното – превръща поезията в средство за забавление на компанията:

„Една лавина ме причаква, отдето и да мина – една лавина е в засада.

Това е моята лавина.

Със собствените свои стъпки ще я подсека.

Отдето и да я заобикалям, и все да се озъртам, знам, всички пътища ме водят към моята лавина. Право там.

Една лавина се натрупва снежинка по снежинка, усмивка по усмивка, обида по обида, жест по жест.

Тя думата ми ще погълне, преди да я довърша – единствената моя дума, заради която съм дошел в света.

Ще я прошепна на ухото ѝ, затъпкано с памук.

И тайната ми ще затрупа една лавина с бяла тишина.“

Акордите на китарата заглъхват в неловко мълчание. Тъмнината вън се изсипва с гръм на водопад. Китаристът, озарен от огъня, е притеснен от ореола си на оет – стяга го като Сатурнов пръстен или като примка край врата на обесен.

– Мистика! – възразява Суеверният по-скоро на собственото си настроение.

– Предпочитам пред мистика мастика! – повтаря каламбура си Присмехулникът, вече без да събуди смях.

– Песимизъм! – възнегодува праволинейният Никифор срещу стихотворението. – Ти носиш лавината вътре в себе си!

– Какво е искал да каже авторът? – подхвърля подигравателно Асен, напомняйки за ученическите разбори.

Философът участва като страничен наблюдател. От неговия птичи полет всичко изглежда игра на кубчета.

Но за Поета това е инквизиция, при която той трябва да се усмихва.

– Нищо не разбрах! – признава гордо Димо, като че ли има заслуга за бавното си мислене.

– Неразбирането ме насърчава, то ме кара да се надявам, че не повтарям чужда мисъл и дума, затова не могат да ме разберат! – казва Поетът свенливо, борейки се да не прозвучи самонадеяно.

– Това е интелектуално стихотворение! – пояснява Присмехулникът със своя карикатурен глас, който ни кара да се давим от смях.

– Умозрително, но не зрително – заявява Горазд с най-добронамерен тон да помогне на автора. – Не е изобразена пластично лавината, да

я видя, да я усетя чрез поетичен образ, чрез звукопис в стиха!

– Поезията не е описание! – възразява авторът.

– И отде тая тъга, не мога да си обясня! – настоява Никифор, като че ли е отговорник за оптимизма на човечеството.

– Необяснима тъга, тъкмо тоя вид настроение ми допада най-много – ни поверява Поетът.

– Как може! Ако ще навяваш тъга на хората, по-добре се откажи от поезията! – отсича Водачът, стигнал най-после до единомислие със своя противник Никифор.

– Много пъти се отказвам от стиховете, както пушач от тютюна! – се усмихва виновно Поетът.

Зорка, сграбчена от внезапна жалост към разтерзания автор, се опитва да го отвлече:

– Иска ли жертви изкуството?

Поетът реагира живо, сякаш се е борил с тази мисъл:

– Не! Решително не! Ако ти се струва, че правиш жертви, значи преследваш някаква цел: успех, слава, забогатяване, награди, титли. Изкуството не иска от тебе отделни жертви. То те иска цял-целеничък. А това не е жертва, а призвание.

– Като владика да не се жениш? – подхвърля Присмехулникът.

– Да не затлъстееш като владика – отвърща Поетът.

– Затова ли катериш? – пита Зиморничавият.

Присмехулникът уточнява:

– Да не се надяваш да срещнеш музата по скалите?

– Напоследък все за новаторство се приказва. Поетите търсят нещо.

Какво търсят? – недоумява Горазд.

– Като изгубиш нещо, тогава го търсиш! – казва Никифор.

– Провикват се „Търся“, както Архимед е извикал „Еврика!“ – казва Асен.

– Търсенето замества намирането! – притуря Присмехулникът.

– Ти например какво търсиш? – настоява Никифор към Поета.

Сякаш му пребъркват душата. Но Поетът наивно се хваща на този кръстосан разпит и отговаря:

– Търся думи, каквито няма досега. Търся ритми, каквито няма досега. Образи, каквито няма досега. Търся пътища за ново мислене. Може и да не ги намеря никога. Стига ми това, че търся...

Прозвучава като на чужд език. Наивникът млъква сконфузен. Асен формулира една неочаквана мисъл:

– Тип като тебе доказва, че светът е построен не по математическа

формула!

- Думи, каквито няма досега! Ветрогонство! – казва Водачът.
- По-често чети Смирненски и Вапцаров! – наставява Никифор.
- Взех си поука! – отвръща Поетът и удря струните на китарата.
- Аман от поучители! Те повече от творците! – се намесва Скулпторът, мълчал досега.

След другарската ни критика Поетът сякаш е бил пуснат в перална машина и изстискан от преса, цял пресукан и изсушен. Едва ли скоро ще помисли да мъти интелектуални запъртъци.

Суеверният го прибодрява:

– Я съчини едно стихотворение с рими, да го запеем! Стига подтекст!

– Когато няма текст, има подтекст! – вметва Присмехулникът.

Бранко предизвиква стихоплетеца:

– Не всеки умее да наглася рими!

Поетът пречупва себе си, за да има контакт с групата, и съчинява „Ой-ла-ри-пи“-та, които искрено радват всички ни. Преди това той пее речитативно, а сега удря струните в ритъм на тиролска песен:

Лавини вред ни дебнат
и долу във града, и зад плета,
и в сянката служебна,
дори в прегръдките на любовта.

Всички в хор припяваме:

Ой-ла-ри, ой-ла-рио!
Макар и да знаем,
не ще се отчаем
и пак ще вървим!
Ой-ла-ри...

Тази песен повдига настроението ни на невъобразими висини. Воят на бурята е заглушен, сякаш самата стихия е отстъпила пред дружния ни хор. Тъкмо такъв поет ни е нужен. Тупаме го по плещите:

– Браво!

– С такава песен накрай света отивам! – виква Горазд.

А Поетът приема аплодисментите ни с една тъжна, срамлива усмивка за лесния си успех.

Сякаш е извършил предателство спрямо поезията.

В Поета обитава един непознат

Както и да е, ако си истински творец, ако не си скопен в душата си, ще надмогнеш стипчивия вкус на неразбирането и от грубата руда на подобни разговори и климати ще извлечеш някакво атомче, за да го взривиш в себе си да създадеш един противоположен свят.

А ние, самодоволни, че сме изпълнили другарския си дълг да те пораздрусаме, се приобщаваме чрез тебе към едни по-високи слоеве на атмосферата. Създава се задушевно, предразполагаща към изповедни тонове.

– Поете, я кажи как пишеш? – подпитва ненаситният Горазд.

Вечният въпрос на любителите на поезия.

– Не зная... – отвръща Поетът. – Ако знаех, щях да престана да пиша навярно...

– Нали ти пишеш, как да не знаеш? – се сопва Димо, който не понася парадокси.

– Друг пише, не аз! – твърди Поетът съвсем сериозно.

– Кой? Оня, дето духа отвън? – намигва към нас Присмехулникът.

Дочува се свистенето на вятъра. Ослушваме се сепнати.

– Не зная, може и той да е. Но не и аз! – настоява Поетът на словото.

– Хайде де! Е, как така? – се надигат гласове.

Сборното същество НИЕ органически изхвърля като чужда присадка всякакво чувство на неопределеност, на необяснимост, на смущаваща тайна. Затова сме се съчетали в група, за да се противопоставим с колективен разум на слепите неведоми сили.

Самотният е играчка за случайните ветрове като изхвърлена хартийка. В неговия залутан поглед светът е необясним и непостижим. Ако се прокрадне такова чувство на несигурност в групата, тя губи своите устои. Затова инстинктивно се наежваме срещу подобни набези в загадъчното.

Поетът е принуден да обяснява с несръчни думи.

– Ей, така... Сутрин стана, главата ми празна. Да я хлопна, ще отехти като куха бъчва. Ни помен от стих. През деня видя нещо, чух нещо, преживяв нещо, и изневидело ми хрумне. Случаят пише вместо мен.

Никифор протестира научно:

– Няма случай! Случайността е точката, където се кръстосват две закономерности.

Асен, Философът, спори с него:

– Има случайност. Но поредицата от случайности не е случайна.

– Как да се разбира това? – пита Водачът, наострил слух.

Асен му тълкува мисълта си:

– Например: лошо време. Това е чиста случайност. Но събрано: лошо време, отсъствието на Деян, слабата ни тренировка, разправиите кой да води бащина си дружина... тази поредица не е случайна!

Замлъкваме умислени. Чува се нов пристъп на бурята. За миг ни прекосява нещо като ясновидство: всичко отива натам, към снега... Но ние затова сме събрани заедно, за да потушаваме опасенията си и да вървим, въпреки всичко.

– Дали ще спре бурята? – пита Суеверният и наднича през прозорчето.

– Направи си хороскоп! – го съветва Присмехулникът.

– Аз утре тръгвам, пък вие, ако щете, си гадайте на кафе! – заявява Горазд.

– И аз тръгвам! – се присъединява Бранко.

– И аз! – се обажда с кротка твърдост Зорка.

– И аз! – откликва Андрo.

– Всички тръгваме! – се надигат гласове.

А Поетът, далеч от коритото, в което потича разговорът, продължава да отговаря на себе си:

Пиша не аз. Ако бях аз, щях да се самонастройвам като стар, добре изучен инструмент.

Пише някой друг, непознат и непокорен.

Боя се да не го прогоня. Живея все нащрек: дали ще дойде пак?

Не аз пиша. Друг пише вместо мен.

Но защо тогава ме терзае постоянно чувство на вина?

Не аз избирам поезията. Поезията мен избира и тя ме тласка да тръгвам против себе си.

Дори ако е имало възможност за спасение.

Имало ли е някаква възможност за спасение?

Ледопад. Грохот. Кой кръг на ада се извъртява?

Скулпторът прави отчаян опит в снежната си къртичина с пикела да си отсече затиснатата ръка и да се освободи, но няма място дори за един замах.

Водачът иска само едно: да върне времето, когато е бил редови член на групата, тогава да загине, да изчезне, преди да е предизвикал

някакво зло.

Водачът чува ехото на собствените си мисли чрез детонатора на лавината:

Как да предотвратим това, което подбуждат собствените ни стъпки?

Той инстинктивно се втурва назад да поправи грешката. Представя си единствената възможност. Пропуснатата.

Разтваря картата на маршрута през своя противник, Никифор. Колко просто е било да надмогне високомерието.

Чертае с червения молив зигзаговидно:

– Предлагам такъв траверс. Имаш ли възражения? Или въпроси?

– Нямам въпроси! – отвръща Никифор отсъстващо. – Сега ме търсиш, когато сме вътре в лавината!

– Измъкни се от лавината! Оня, който няма въпроси, предлага отговор!

– Всеки маршрут е добър, ако бъде изведен на добър край! – отговаря Никифор, без да се заангажира с мнение.

– Значи, този е лош, щом ни изведе в лавината! – се опомня Найден и зачерква червената зигзаговидна линия.

Започва внимателно да чертае нова, заобиколна линия. Зачерква и нея.

– Може би съм неопитен водач? – прошепва той разколебан.

– Важното е да се държиш опитно! – го съветва Никифор с притаена подигравка.

Найден пак грабва молива. Колкото различни варианти предлага въображението му, развихрено в последния миг, толкова по-упорито се сблъсква със същата съдбовност.

Напразни са усилията за търсене на друг път. Повторението винаги ни се струва спасително, а то повтаря старите грешки по нов начин.

Водачът трескаво зачерква първата линия на картата, чертае втора, трета. Всички нови линии, спираловидни, заобиколни, предпазливи, пресметнати, неминуемо го извеждат пак до лобното място, сякаш някой тласка ръката му все натам.

Найден захвърля молива отчаян:

– Всички пътища водят към лавината!

– Има един, но ти не го виждаш! – злорадствува Никифор.

– Кажи, къде е?

Никифор мълчи отмъстително.

– По-скоро! Кажи!

– Късно е да ме питаш! – отвърща другият.
Отново Водачът потъва в белия хаос.
Основите на почвата, върху която е стъпвал, са подкопани.
Няма друг път, няма заобикаляне, няма излаз.
Целият му живот е бил път към лавината.
Ако би повторил живота си, пак би стигнал до лавината.

Грижливият овощар

Нова, разпенена снежна вълна го залива презглава. Водачът се вкопчва в друга представа като удавник за сламка.

Сади в градинката пред къщата си дръвчета. Нежно ги повива със слама, отгоре със зебло, завързва коленцата им. Говори им като на същества, които го разбират:

– С природата шега не бива! Никакво излизане в лошо време!

Халата го изтласква към хижата. Сред въртящия се снежен облак той търси вратичка за спасение. Едва налучква бравата на вратата към хижата. Влиза, отърсва снега от плещите си и заявява с твърд глас:

– Никакво излизане утре!

Всички надигаме глави от наровете. По стените израстват сенките ни, наежени.

– В хижата ли ще останем? – пита Горазд и не иска да повярва.

– Да не си луд! – възкликва Никифор.

– Сбогом на Памир! – притуря Присмехулникът и с това сипва пипер в раната ни.

Наскачаме от наровете. Сенките ни повдигат гредите на тавана. Протестираме.

– Аз отговарям за всички вас! – казва Водачът и се свежда над крехките дръвчета в своята градинка.

– Отговорността е обща! – напомня Горазд.

– Колективна отговорност, все едно без отговорност! – подхвърля Асен, страничният наблюдател.

– Философе, стига буржоазна диверсия! – казва Присмехулникът.

– Ще вървим, щом сме тръгнали! – се обаждат гласове.

Водачът отпуска обезсилен ръце:

– Аз ли вода групата, или групата води водача?

Деян се намесва:

– Ти за дръвчетата се грижиш повече, отколкото...

Никифор противоречи до последния миг:

– Ние не сме дръвчета!

Деян се обръща към Водача с изобличителен въпрос:

– Защо скри от групата, че аз съм против похода?

– Защо скри? Защо? – повтаря снежното ехо.

Каква е пружинката?

Сега, когато всичко рухва и се троши, искаш да извадиш скритата пружинка и просто да я видиш каква е.

Откъде иде страстта за водачество?

Коренчето на амбицията ти е дълбоко. Още преди възмъжаването.

Детството в покрайнините на града. Босо, рошаво, с одрани колене, с татуировка от кал. Двете махали с еднакво прихлупени стрехи са във война от незапомнени времена. В наследство се предава войната от поколение на поколение.

Оръжията са прашки, камъни и крясъци.

В едно утро – началното утро на живота ти – избират тебе за вожд на бандата. Не си и сънувал за такава слава. Предишният вожд се разболя от скарлатина и по липса на по-високо момче посочват тебе. Високият ръст те подведе.

Оттогава ти повярва, че си роден за вожд. Но скриваш от другите този странен, неудобен дар на природата. Какви усилия ти струва да се подчиняваш на предишния водач – Никифор. И ти успяваш да надделееш себе си.

Но иде второто утро в живота ти. Никой не може да спре изгрева, а най-малко ти самият. Противопоставяш се, изтъкваш скромно своята неопитност, навеждаш глава от някакъв смазващ срам пред собственото си вътрешно ликуване.

Ние настояваме. Ние те избираме от цялото си сърце. Ти си нашият любимец. И най-главното твое качество: ти си близък приятел с Деян. Двамата сте неразделни. Какво повече? Ти си пълен антипод на Никифор, предишния водач, който се е откъснал от всички в групата. Твоят открит, общителен характер вдъхва доверие дори в най-скептичните, като Асен, страничния наблюдател. Ние единодушно те тласкаме към задълженията на водач.

Как си притеснен! Струва ти се, че всички чуваме гордото тупане на сърцето ти. То се удря в планината и ехото му отвръща.

Сам си проглушен от сърцебиенето си.

Какво усилие ти струва да прибереш глупавата си усмивка.

И все пак, не ти сам се избираш за вожд. Ние спираме погледи на тебе. Ние те обричаме на вина. Ние смъкваме от себе си отговорността и я стоварваме на твоите стройни плещи.

Ние. А защо на това сборно същество му е нужно водачество? Не е ли страстта обратна – не във водача, а във водените – да имаме непременно вожд, да го слушаме, да го ласкаем, да го величаем, да го дебнем за грешките му и на края да го замеряме с камъни?

Цената

Докато се озърнеш, и изгуби приятелите си.

Как стана това? Деян, който ти беше по-близък от брат, неусетно охладя към тебе. А тъкмо сега, когато си водач, ти е нужно такова приятелство. Първо той започва да те избягва. Защо? Ти си принципен. Никога не би допуснал да го обидиш с предпочитание или облаги. Но той се държи настрана. Ех, разбира се, няма да се унизяваш да го молиш и да му се натрапваш.

А защо и другите се отчуждават? Ти си оставаш същият към тях, а те се променят към тебе. Нима неволно си ги засегнал с нещо? Как жадуваш да дойдат при тебе да те потърсят, както по-рано, да се отпуснеш пред тях, да ти олекне на душата.

Не трябва да се отпусаш. Всяка твоя дума може да се изтълкува погрешно. Кой ли от тях е доносникът?

Не че си мнителен. Но ръководството е все нашрек, все смята, че алпинистите са луди глави, и се бои, че могат да възмутят обществото с някоя рискована проява по голите скали. И затова навярно си е пуसнало някоя кука. Кой ли от тях?

Ето например за този траверс се знаеше горе преди още да е решено окончателно тръгването. Кой е сигнализирал? Деян? Не е мислимо. Никифор? Никога. Той е критикуван от ръководството и му е сърдит. Тогава кой?

Може би този човъркаш те отвътре въпрос с невидими токсини отравя отношенията ти с другарите.

Моят дом е моето заточение

Нова снежна вълна го зашеметява.

Водачът се вкопчва в друга представа като в случайно довлечено от подводно течение водорасло.

Отново изживява прощаването с жена си и с детенцето си.

Този непоносим поглед на обожание и тревога.

Млада жена, изнурена от чакане и от скрита, разяждаща ревност. Изпраща го на прага. Той бърза към ония яки, заруменели момичета със звънлив смях, отекващ о скалите. А тя е тъй отпусната, бледа, изпита от копнеж. Вижда ги във въображението си, ослепена от блясъка на загорелите им бузи.

Последните й думи са за дреболии:

– Да не забравиш фланелата!

– Остави, тя е скъсана! – отвръща той раздражен и я отблъсва.

– Аз я закърпих! – напомня тя тихо.

– Грижовната ми! – казва той по навик.

Погалва я припряно и целува детенцето си.

Тя се стопява в нехайната му прегръдка.

Усеща го до себе си как той вече се катери далече от нея.

Няма сили да го спре поне за още един миг.

Той тръгва с широка, жадна крачка към новия ден.

Сякаш го пушат от заточение. Неговият дом остава зад гърба му с мирис на топла детска кашлица.

Закъсняла нежност

Голямата нежност винаги къснява. Винаги пътува тъй дълго до най-близкия, че когато стигне до него, той е вече мъртъв.

Обратната снежна вълна връща Водача назад.

Той се втурва към жена си.

– Какво забрави? – го посреща тя изумена.

– Тебе! – шепне той.

Тя не разбира.

– Защо се връщаш? – пита жената изплашена.

Приливът на нежността е тъй необичаен, че винаги ни изплашва и отблъсва:

– Няма да отида! Ще остана при тебе! – заявява той с непознат глас.

Обожанието на лицето й се заменя с разочарование:

– Как? Нали те чакат? Разчитат на тебе!

– И Деян се отказва! – я убеждава той задъхан. – Защо да отивам?

Сграбчва я, иска да я притисне до себе си така, както в първия ден на любовта им. Но прегръдката му е прекършена.

Жена му го отблъсква от себе си, сякаш е чужд:

– А аз вярвах, че няма по-смел човек от тебе!

Тя го е обичала такъв, какъвто е бил.

Водачът съзнава, че за него няма път назад.

Докрай трябва да бъде такъв.

Най-близкият му човек ще го презира като страхливец, ако се върне примирен и помъдрял.

Накарал е да го обикнат смел, неблагоприятен, вироглав. Такъв трябва да си остане до края.

И той с натежали нозе поема отново по същия път далече от дома.

Снежна клада

Лавината на Водача го посреща и удавя в бяла пяна.

Достойна за един водач, тя е с лъвски рев, с лъвска грива.

Той иска да метне въже към нас, другите, да ни измъкне.

Но лавината го омотава с бели въжета и го хвърля на клада.

Водачът гори като мъченик сред бял огън.

Пушек се вие до небето.

– Деяне, приятелю, защо ме изостави? – вика той задушен.

Лавината му отвръща със съскаш смях.

– Никифоре, защо не ме предупреди? – се дави той.

Лавината се киска злорадо.

Водачът с чувството на непоправима вина изгаря на ледената клада.

Сънищата

Дали лавината не е сън?

Суеверният първо със съня, после с предчувствие, после с кожа и най-после с тяло и съзнание целият влиза в железния вятър на лавината.

Започва неравен двубой със снеговъртежа.

Той отмахва с все сила налитащите пенести вълни. Заедно с това се боричка и с образите на лошия сън, които го повалят и засипват.

Ранно утро преди тръгването. Мътна, сънена тоналност.

– Къде ми са обувката? – Той ги търси на прага, надничка под леглото, в гардероба, навред.

Вещите в стаята му мълчат многозначително.

– Кой ми взе обувката? – търси из двора.

Всичко е покрито с пресен сняг. Две купчинки като чифт обувка. Разравя снега. Два камъка. Наоколо много такива купчинки. Като два крака от сняг.

Той ги отминава и чука на един прозорец. Вътре Деян се е свел над таблото, цял омотан в жици.

– Деяне, ти ли ми скри обувката? – пита той.

Деян не го чува, погълнат от цифрите на баланса.

– Дай ми обувката, Деяне! Закъснявам! – настоява той.

– По-добре да закъснееш! – казва Деян заклинателно, без да вдигне глава.

Суеверният тръгва бос. Гази снежни преспи. Нозете му замръзват. Влачи ги като недогорели цепеници.

– Търкай краката! Разтривай ги с все сила! – казва Деян строго.

– Няма време! Ще закъснея! – вика Суеверният.

Вече съвсем не си чувства краката. Но продължава да гази снега, затъва в преспите, измъква не нозе, а два овъглени корена.

Водачът иска да ги увие и стопли като две измръзнали овощни дръвчета. Но снегът се превръща в бели марли, усукали нозете му.

Суеверният лежи в болницата. Преспите са бели чаршафи на операционната маса. Той скача и пак хуква бос, гази снега.

– На бос крак до Памир! – подхвърля Присмехулникът.

Насила го връзват на операционната.

– И двата ли, докторе? – пита той.

– Само до коленете! – го успокоява лекарят. – Има протези, да танцуваш с тях по паркет!

– Има ли протези да се катеря по планините? – пита болният.

– Момче, избий от главата си това катерене!

Лавината не го приспива, а събужда

Момъкът потъва в снежна пепел.

С нажежени нитове снегът го скрепя.

Лавината пъхва бял тампон в устата му като упойка.

Но той се мята, не иска забрава.

Още малко, още едно проблясване на съзнанието, и ще разбере една тайна за човека.

Ние съзряваме природата, но не проникваме в нея.

Природата ни наблюдава проникателно.

Всичко предвиждаме. Всичко пресмятаме. Изпуснато е едно звено: случайността. Нима вярата ни, че няма случайност, не е суеверие?

Не вярваме на сънища и предчувствия.

Вярваме на разума си.

Кое е по-голямо суеверие?

Зачеркнали сме сънищата от явленията на природата.

А природата понякога се разсърдва на нашето високомерие и с едно подухване ни напомня, че не сме дотам могъщи.

Една тайна... че има тайни. Трябва да я предаде на другите!

Лавината не му дава...

Най-сетне лицето му се успокоява. Той е очаквал, предусещал някаква надигаща се беда. И сега вече няма какво повече да очаква, да се безпокои. Случи се онова, неизвестното. Изпитва удовлетворение. Чувството му не го излъга.

Значи, има нещо в самия него, на което може да се уповава.

Някакъв верен глас.

Верен...

Чий е този глас?

Суеверният се събужда от лавината. Забравя белия сън. Отново е в пъстрия живот. Един бистроок летен ден.

А може би снегът сънува, че е бил човек, или човекът сънува, че се е превърнал в сняг.

Планината отново постига своята зелена младост.

Момчил е светъл момък, а летният ден – млад. Още не е суеверен. Суеверията никнат в дълбоките сенки.

Просторът замижава от светлина. Ни една сянка по челото на деня. Ни един усоеен полъх в душата.

Тогава проеча викът. Денят е пронизан от зенита с този странен глас, дошел сякаш из дълбините на нощта.

Той застига двамата, Момчил, още несуетен, и Зиморничавия, тъкмо се прибират надолу към хижата. Носят в себе си цялата планина и от това им е така леко. Спират за миг като набучени на кол с този вик. Не могат да го идентифицират с ослепителния ден.

Едва сега съзират, че единият планински склон вече е наметнал

цветовете на вечерта. Останалите вериги от скатове са задгърбили дори напомнянето за свечеряване.

Денят е неизчерпаем.

Но викът отново ги връхлита. Полузадушен, събрал целия отвъден мрак. Зиморничавият усеща, че зъзне сред лято. Двамата се впусчат по посока на вика – направо през сипеи и камънаци, без пътека. На пресекулки, все по-заглъхващ, викът ги направлява.

Измерват разстоянието по тоя вик. Колкото по-замиращ, толкова по-отдалечен. Сякаш никога няма да го стигнат, докато още се обажда, няма да го заварят жив. Докато се доберат до него, вечерта ги приближава. Имат чувството, че този тъмен, виещ се глас е повикал сенките.

Идват със закъснение от секунди. Били са твърде далече от мястото на произшествието. И по вътрешна настройка са били много, много далече, за да се притекат навреме.

Момичето лежи върху камъните в подножието на стръмна, почти отвесна канара. Лежи със страшна сила. Никога едно тяло не се просва така категорично, ако е легнало нормално, па макар и потънало в дълбок сън. Веднага разбираш, че е било запокитено отвисоко, против волята си, че се е забило лице в лице с каменистата планета. Камъните са опръскани с още жива кръв.

Земята е ревнива и си отмъщава на ония, които се устремяват високо към небето.

Двамата не смеят да докоснат още топлата мъртва, да не би да й причинят болка. Струва им се непозната, паднала от някоя далечна звезда, безкостна, сплескана птица.

А блузката ѝ все още цъфти изпрана, пъстра, лятна, по нея познават Стефка, алпинистка от Пловдив. Няма време да разпитват как е станало. Горе, отчайващо високо, виси полузадушен на алпийското въже викът. Вече не се чува. Някакъв крехък юноша. Първите му дръзки стъпки по скалата са го довели до това жестоко бесило над бездната.

Дори камъните разбират: никаква земна сила не може да му помогне. Само нечия чудотворна ръка, ако му се протегне от небето.

А 21-годишната Стефка сама е искала да се изкатери там и да го спаси. Знаела е какво залага. Не е стигнала до него.

И все пак това момиче ще стигне до мнозина, които някъде, някога далече ще увиснат над пропаст. Както стигна до мене, пишещата тази книга, и ми подаде ръка. И ме изведе от пропастта на стаята – високо в планината. И ме приобщи към скалите, стоплени от нейната млада гръд.

Скалата

Скалата е характерът на планетата.

Неподвижна, изправена, скалата събаря вятъра на земята.

Петнисти канари, облечени от глава до пети в есенни тонове. По тях яркостта е угасена. Има скрита красота в пепелта на цветовете. Тя прониква в тебе бавно и те завладява по необясним начин.

Слънцето изтръгва искри от скалата.

Оставаш насаме с нея. Скалата ти казва с мълчание толкова много.

Каменна тишина. Внушително е това сцепление на минералните зрънца в канарите. В скалната тишина се таи огромната неосвободена енергия на атомите на камъка. Ако се освободи тази енергия, земята ще полети към друга галактика.

Времето тече гъсто, компактно, звънливо в камъка и те успокоява, сякаш задържа задъхания бяг на твоето човешка време.

Докосваш с длан набръчканото чело на скалата, сгорещено срещу слънцето като от напрегната мисъл. Пипнешком, като азбука за слепи четеш мислите на камъка с пръсти.

Контактът със скалата е мъчен. Но когато усетиш, че общуваш с нея, ти започваш да се разбираш с планетата.

Скалите придават волев профил на Земята.

Нямаш криле. И тази липса ти дава възможност за една невероятна близост: да долепиш гръд до гръд със скалата и да се изкачваш нагоре в посока към небето.

Твоето сърцебиене отеква о скалата и я съживява. Нейната твърдост и непреклонност прониква в тебе. Едно вътрешно преливане между човек и камък, което дава тонус на земното битие.

Качиш ли се горе, скалата като разсъхнала лодка те понася и залюлява в пространствата.

Всяка скала си има свой нрав: твърд, ронлив, лукав, саможив, студен, променлив, мъчен, прикрит. Но всички скали имат една обща черта: щедрост. Те възнаграждават усилието ти да ги превъзмогнеш по най-изненадващ начин – с ненадейни гледки, с неизпитвани вълнения, с вкуса на живота.

Когато скалите станат на прах, планетата ще се превърне в пустиня като Луната.

ТИХИЯТ ВИК

Ако бяхме се вслушвали повече в сънищата...

Все долавяхме някакъв проточен от сън до сън вик. Дали това е било ехото на планината, пропито с магичната мощ на корени и извори?

Гласът на планинското притегляне, обратно на земното, не надолу, а нагоре.

Суетният шум на града ни събуждаше от този тих, зовящ сън.

Едно момиче ни отвори вътрешно ухо, за да чуем този таен глас и да му се поддадем.

Стефка. В делниците милосърдна сестра, в празниците – алпинистка.

За да обезоръжим вятъра, обръщаме се с лице към него. Косите ни се отвяват назад, челото ни се открива, можем да гледаме напред.

Пред нас е скалата на Стефка. Била е безименна, бездушна, безлика. Сега се нарича Стефкина скала. Одухотворена, извисена като обелиск в облаците, топла. Докосваме с трепет твърдата девическа гръд на скалата и се вслушваме в ударите на сърцето ѝ.

Стефка ни въвежда в кръга на своите приятели. Лицата и гласовете им носят загорелия цвят на здравето. Спим в хижите, в които е спала тя. Облаци над сняг. Сняг над облаци. Сложили глава на нейната възглавница, искаме да проникнем в сънищата ѝ. Надникваме с нейните очи в пропасти от непознати ъгли и върхове. Мерките ни за високо и ниско се изменят.

Срещаме майката на Стефка. Задъхана от стръмното. За пръв път се изкачва в планината след загиването на дъщеря си.

Приютяваме се в планинската хижа. Вятърът отвън се сгромолясва от билото в пропастите, сякаш възпроизвежда най-страшния миг от живота ѝ.

Момичето и скалата

Помним разказа на един дървар. Слизаме с него през гората. Сама планина говори с неговия език. И стъпката му е отмерена, точна и някак вкусна, както думата му. Той изпитва видима наслада глътка по глътка от вървежа си из планината и от приказката си:

– Изваля се дъждът...

Превързал тялото на момичето о самара на магарето с въжето, на

което се е люляла по скалите. Смъкнал го по урвите надолу като наръч дърва за огрев.

Ще сгрее някого, не плачи, майко! Но майката не плаче:

– Дъщеря ми отрасна без баща. Под закрилата на балкана. Всяка неделя прекарваше в планината. Знаех, че е опасно. Не съм я спирала. Имаше нужда от въздух. Все нощни дежурства в болницата. През онова неделно утро тръгна много весела.

Поглеждаме през прозореца на хижата. Тънък, дълъг водопад се спуска от отсрещния скат като струни на арфа. Пръскалото. Вятърът дърпа водните струни до скъсване. Слънцето в онзи неделен ден е обагряло в различни тонове дъгата на пръските. Всяко облаче е променяло цветовете им. Пъстрострунна арфа.

– След като се напила до насита с чист въздух, пристяга раницата, навива въжето за връщане. Тогава чува вик за помощ... Не е могла да постъпи иначе...

Момичето и скалата са се слели завинаги.

Висота

Достигнатата висота от Стефка не бива да се губи.

Момчил, все още несуетен, и Зиморничавият се хвърлят да се изкачат дотам, докъдето се е била взела тя. Кръвта ѝ бележи висотата, стигната от нея.

Вечерта ги изпреварва. Срещат се със сянката ѝ върху скалата.

Момчил, несуетният, води свръзката от двама, съединили съдбата си с едно въже. Зиморничавият е вторият. Трябва да осигурява най-несигурното: живота на човека.

С тръпнещи пръсти опипват скалата там, където е туптяла притиснатата моминската гръд на Стефка. Последните удари на сърцето ѝ се предават от скалата в техните сърца и ги пълнят с решимост.

Още малко. Още педя дотам, докъдето е стигнала тя. Още дъх.

Сянката на вика виси над тях, бездиханна. Макар и късно, пак трябва да стигнат до него. Инак висотата на Стефка ще се загуби, ще пропадне в ниското. Все едно че никога не е била достигната.

Кървавата дияра ги тегли нагоре.

Момчил, несуетният, забива клин след клин. Зиморничавият го осигурява с въжето и с цялата безмълвна съобразителност на втория. Двамата чувствуват, че в тази тиха вечер е ударил часът им. Тяхната

твърдост и безпогрешност ще трябва да удържи висотата на загиналата.

Мъртвите ни тласкат по-високо от нас самите.

Момчил, несуреверният, изнася тялото си над неговите възможности. Чувствува се изкачен с няколко глави над собствената си глава.

Протяга се и едвам достига висияция юноша.

Къде си се емнал бе, кучи сине? Не премери ли силите си? Ветрогонството ти струва живота на едно същество! А може би и нашия живот. Чувал, натъпкан с плът, кости и фантазии! И ти си отхвърлил животната верига на тежестта и си ми запъплал по отвесните гънки на планетата! И ти ли, щурчо, завидя на птиците? Виси сега над пустотата и претегли на собствени везни колко тежиш, луда главо!

Мое мило момче! Дръж се! Всички сме били като тебе. А онези, които не са били като тебе, допълзват като влечуги в ниското до по-черни приземни. Щом си се изкатерил дотам, нещо те е тласкало. Не се чувствуй виновен за смъртта на момичето! Виновна е младостта. Дръж се! За да не отиде саможертвата на момичето напразно, стискай душа зад зъби! Още за един дъх!

Вкусът на въздуха

Момчил, несуреверният, с нечовешки усилия повдига обесеното тяло. Откъсва го от земното притегляне. Разхлабва примката на въжето през гръдния му кош. Дава му въздух. Викът, омаломощен, се събужда като хрип. И угасва.

Жив е! Или сега издъхна. С нов приток на надежда и сила двамата го притеглят към един перваз на канарата. Изплитат му люлка от запасното въже. Просто го завинтват о скалата. Закачат и себе си от двете му страни. Там, над тъмната бездна, като тройно разпятие се готвят да прекратят нощта.

Сипват капки вода от манерката в отворените му уста. Внимателно се опитват да му правят изкуствено дишане. Обградени отвред с въздух, се мъчат да вкарат въздух в гърдите му.

Този нощен, резлив планински въздух, ухаещ на свобода и безкрайност, залива всичко, прониква във всяка пукнатина на скалите, изпълва всяка пещера, всяка шуплевина на камъка – само в крехкия гръден кош на младежа не иска да влезе.

Двамата дишат един след друг в устата му, издъхват кислорода от дробовете си, губят свят от напъване. В мрака имат странното чувство,

граничешо с лудост, че долеят устни до мъртвите устни на Стефка, че се селят да ги събудят за една неистова целувка. Колко свежи и топли са били допреди мигове двадесетгодишните момински устни, с дъхав сок на първи череши. Пресъхват, подпухват бърните им от жажда да съживят мъртвите устни на юношата, в които е вляло дъха си загиналото момиче. Сякаш се селят да съживят нея. Пригвоздени за скалата, замаяни от свръхусилие, увиснали над непрогледната пустота, възприемат света, обърнат наопаки. Камъните долу, върху които бе простряно тялото на момичето, за тях е небосвод. Скалата горе, върху която са окачени, е тяхната земя и те се държат здраво за нея. Тъмното небе е зейнал, бездънен кладенец, откъдето нахлува усоеен студ.

Викът в гърдите на младежа започва да къркори издълбоко като от пресъхнал кран на чешма. Дишането се възвръща отнякъде много далече. Всеки дъх е раздираща болка.

Двамата имат мъчителното усещане, че са изкоренили дробовете си и са ги присадили в юношеската гръд.

И тогава изплува луната. Планините надигат разкаменени гърди и вдъхват дълбоко, упоени от светещата, звънка прозрачност на въздуха.

Дишане! Какво върховно блаженство. Какво тържество на живота. Да си поемеш дъх заедно с цялата природа.

Трима човеци се гмурват презглава от скалата в лунните глъбини на безкрая. Познават замайващия вкус на въздуха.

Разхлабеният клин

Наскоро след трагичния случай Момчил, все още несуетен, получава писмо с непознат почерк:

„Другарю,

Миналата есен при едно изкачване забих клин в скалата и го оставих. Сега узнавам, че от същото място е паднала алпинистката Стефка. Разпитах подробно как е станало. Предполагането ми се потвърди.

Бързайки да се притече на помощ на увисналия младеж, тя се е хванала за МОЯ клин. Той се е откърлил. Дали дъждове, сняг, студ и пек са го разклатили, или аз не съм го забил надълбоко, не зная. Чувствам вина. Място не мога да си намеря. Как да постъпя?“

Следва пълното име и точният адрес.

Момчил, несуреверният, дълго търси думите. Иска да даде истинския отговор. И разбира, че истинският отговор се състои от въпроси, отправени навътре към самия себе си.

Винаги ли зачукваш клина в здрава скала? Не щадиш ли замаха си за още един, последен, решаващ удар? Винаги ли щателно проверяваш какво оставяш подире си за следващите? Изкачвайки се нагоре, не отминаваш ли нехайно своите разхлабени клинове, своите разхлабени жестове и думи? Не мислиш ли само за собственото си изкатерване нагоре? Безогледно нагоре! И какъв отговор да дадеш на човека, за да го закрепиш о нещо здраво, увиснал над бездната на угризенията? Една колеблива, неточна фраза, един шаткав намек, една утешителна лъжа, и човекът може да се отплесне в пропастта.

След като нахвърля наум краткото писмо, дълго се връща на всяка дума, сякаш я зачуква от разни страни:

„Вие сте виновен толкова, колкото всеки един от нас, понеже всеки е оставял след себе си по някой разхлабен клин.

Саможертвата на Стефка би била нелепост, ако не ни накара да станем по-добри, по-съвестни, по-отговорни. Вашето писмо доказва, че нейната постъпка не е отишла напразно.

За Стефка има оправдание, че не е проверила и зачукала старателно клина: бързала е да спаси човешки живот.

А ние, дори да имахме оправдание, бихме носили непростима вина пред нейната памет, ако отсега нататък си останем същите.“

Прозвуча му напомпано. Прехвърли на Поета тази задача:

– Виж там, успокой съвестта на момчето някак!

– Все аз на топа на устата! – проклина Поетът своята участ.

Поетският ъгъл на зрение

Поетът навярно има някаква лека деформация в лещата на окото: всичко вижда пречупено под остър ъгъл.

Случаят с разхлабения клин го довежда до стръмни размисли:

Без да желаяш, убиваш някого някъде.

Без да подозираш, отнемаш нечие дихание.

Без да възнамеряваш, го блъсваш с лакът или с поглед.

Без да съзнаваш, раняваш с усмивка, с жест, с мълчание.

Знаеш ли къде, в кого рикошират твоите думи?

Още едно неочаквано писмо

Момчил, несуреверният, скрива от родителите си това, за което може би са го създали: да спаси един живот. Но някакъв вестник стига до съседите в глухата провинция. Смаяните хора се втурват в тихата къщица, съвсем неподозираща, че е отгледала един герой.

Майката и бащата четат и не вярват на името на детето си. Това ще да е някой друг. Тяхният немирник. Чило! Възможно ли е? Бил алпинист, без да ги попита. Ами ако бе ги попитал?

Момчил, съвсем несуреверен, студент по биология в столицата, записан в новите открития по молекулярната теория за генетическия код, носител на наследствеността, ни най-малко не допуска какво става със старите, чиято наследственост той носи в своя собствен код.

Сън не ги хваща. Особено бащата е потресен. Нощем мислено надниква в каменните въртопи, в главоломните пропасти, над които е висял неговият син. Ужас и тържество го изпълват. Стариият иска да му пише за своята бащина гордост, но същата гордост не му дава.

Най-после Зиморничавият получава писмото. Чуждият син изтръпва от това спотаено бащино чувство:

„Скъпи младежо,

От вестника случайно узнах за вашия подвиг. Най-много ме развълнува, че сте били двама. Приятелство, изпитано в такъв тежък час, остава за цял живот.

Макар и да не те познавам, чувствавам те близък. Мога спокойно да умра, след като зная, че синът ми има такъв приятел.

Бащината ми радост е двойна, защото се вживявам и в радостта на оня баща, чието дете е било спасено от вас двамата.

Иска ми се още много да ти кажа, но сълзи замъгляват очите ми.

Крепко стискам смелата ти и вярна ръка –
бащата на Момчил.“

Зиморничавият показва писмото на Момчил, но не му го отстъпва, а си го пази, за да го носи във вътрешния си джоб до края. Струва му се, че това писмо го топли.

А синът е все още твърде млад, твърде погълнат от науката и планините, твърде ясно е челото му.

Все още не му се присмиваме, че е суреверен.

Странният сън

Щом есента остарее, градът се превръща в гола, ветровита, мъглива, мокра сивота. Най-хубавото време за съсредоточаване навътре в себе си.

До късни нощи Момчил, несусеверният, чете някаква френска книга по биология. Рови из речника. Която дума потърси, все я няма. Толкова ли нови думи са нахлули в езиците, че в старите речници ги няма?

Тъкмо потъва в микросвета на гените. Там няма време. Елементарните частици се движат със скорост, по-голяма от скоростта на светлината. Всяка частица в ядрото на клетката във всеки миг е навсякъде и неуловима никъде. Случайността владее в безбройната поредица от мутации. Животът е плод на случайност. Защо тогава смъртта ни поразява със своята нелепа случайност? Жак Моно:

„В тази огромна лотария, в която вероятността на неговата поява е била почти нула, човекът е изтеглил голямата печалба... Човекът знае най-последно, че той е сам сред безразличната безкрайност на всемира, където той е възникнал случайно. Не само неговата съдба, но и неговата задача не е предписана никъде. На него остава изборът между светлината и мрака.“

Момчил клюмва над речника, търсейки напразно някаква непозната дума. И в кръга от светлината на настолната лампа се вмъква баща му. Как се е смалил от годините! Омотан с алпийско въже през хлътналите гърди.

– Отивам, сине, и аз да катеря скалите.

– Не е за твоята възраст, тате!

– Знаех, че така ще кажеш, но не исках да тръгвам далече от тебе, без да ти се обадя. Прощавай!

Момчил, до този миг несусеверен, се сепва. Гласът на баща му. Светещ от благост глас. Още озарява слуха му. Нито струнка на укор в него. А синът никога не му се е обадил, когато тръгва в планините.

И пак се надвесва над она непроницаем вир на ядрото на клетката, в което гъмжат обратни закони на времето.

Телеграмата пристига на другия ден.

Момчил потегля с първия влак, поразен от два удара: от смъртта и от съня. Ще разгадае ли някога този двоен ребус?

Баща му, стар електротехник, е поставил антените по покривите на целия град. По какви не керемиди се е качвал лете и зиме. А този път

покривът не е бил много наклонен, керемидите не са били хлъзгави. На юг есента е слънчева, рядко вали. Триетажна сграда. Какво се е случило, че е изгубил равновесие? Свет ли му се е завילו от височината?

Зиморничавият също иде в затънтения провинциален градец да изпрати бащата на приятеля си. Една догадка се прокрадва в него, но той не я споделя с Момчил, за да му спести още една мъка.

Дали бащата, изкачен на покрива, не е погледнал отгоре, за да надзърне в пустотата, над която синът му е висял от скалите? Дали се е опитал да извика онази паметна нощ, затваряйки очите си за миг? И си е представил шеметната височина, и мрака, и отвесните канари, и му се е завילו свят?

Смелите ни стъпки по-често погубват не нас, а родителите ни. А кой ни е учил още при първото прохождение да бъдем смели? Нима бащината ръка, повела ни към първата ни крачка по земята, води своята собствена смърт?

Съногадател

Оттогава Момчил става Суеверният, на когото всички се смеem.

Вещателният шепот на валящия сняг прониква в сънищата му и ги застава да се вслушват.

Ако мъртвите сънуват, земята е пълна със сънища.

Момчил, вече Суеверният, като биолог си създава една своя полунаучна, полуфантастична хипотеза за тълкуване на някои сънища:

Елементарните частици в микросвета се движат със скорост, по-голяма от скоростта на светлината. Ако си представим в нашия свят на мудро движещи се величини една такава скорост, тя би добила парадоксалния израз: телеграмата за злополуката с баща му би пристигнала предишния ден преди самата злополука. А сънят му не бе ли една такава предварителна телеграма, изпратена по вътрешния безжичен телеграф на подсъзнанието, където властвуват тайните на микросвета, гъмжащ от неуловими частици, стрелнати със свръхсветлинна скорост?

Снегът заравя тайната му.

И когато спра да дишам, се надявам

Щом има тайни, има и чудеса.

Ще стане чудо.

Ще се спасим.

Дара повтаря невнятно с превързана уста с марля, замотана в снежната вихрушка:

– Ако бяхме знаели...

Фученето на кръвта в ушите не ѝ дава да издума.

Виждаме или усещаме, или си въобразяваме, че виждаме:

Свистящи бели зилове, подскачащи, пълзящи, звънтящи, гърмящи, огненобели кълба, които растат и се въргалят надолу, удрайки се един в други.

Бяла смърт, сведена милосърдна сестра.

Затворени сме в болницата на лавината.

Няма изписване от тази болница.

Поне да предадем нещо на живите като завещание:

Нашия опит със смъртта.

Нашите грешки – стъпала към истината.

Ние сме заключени вътре в нашия опит. Не можем да го предадем на другите.

Всеки трябва сам да плати с живота си своето познание.

Не можеш наготово да получиш опит. Дори да ти го пхнат в шепата, ще го обръщаш отсам-оттам, без да разбереш за какво служи, и ще го разсипеш през пръстите си.

Опитът е непредаваем.

Всеки трябва да започне отначало.

Всеки с главата си да пробие зидовете на леда.

За да разбере...

Запазване на любовта завинаги чрез замразяване И след последния дъх

Асен светкавично осъзнава:

Имам още едно мигновение. Имам още време!

Нямам дъх. Още мисля. А това е повече от всичко.

Макар и без дъх, ще направя нещо. Не зная какво точно ще бъде то. Но непременно ще направя!

Отдавна вътрешно се подготвям за това.

Ще направя нещо, дори нищо да не мога да направя, пак ще направя нещо!

Всичко губя, нищо не ми остава, и пак ще трябва да направя от това нищо – нещо!

Аз ще се изиявя чрез нищото, което ще направя.

– Още мисля – значи всичко мога да направя!

Един свободен човек

Асен, попаднал в снежния капан, излиза най-после от собствения си вътрешен капан и в миговете преди смъртта си е свободен.

Негов идеал е било абсолютното изтръгване от инерцията на вярата, на заблудите. Цял живот си е изработвал имунитет срещу всякакъв вид митове. Считал се е безкомпромисно невярващ.

Но бедата е била, че все още до този последен миг му е било необходимо да вярва в нещо, по-висше от него.

Вярвал е по вроден инстинкт в хармонията, в уравновесената структура на света. Обяснявал си е, че дисонансът иде от него, че грешката е негова, че разрухата се гнезди вътре в него.

Сега и този последен мит се сгромолясва заедно с лавината.

Нищо по-ужасно от това да бъдеш без вяра, сам, с необятна свобода.

Пълна безопорност.

Последната опора

Асен продължава съществуването си няколко мига още чрез интензивно разсъждаване. За него да живееш – това е да мислиш.

Мисълта му се устремява към своя антипод.

Дара. Нейната остра, винаги противопоставяща му се мисъл предизвиква неговите възражения, намагнитва цялата му мислеща същност.

Нейният opak характер стимулира самоутвърждаването на неговия особняшки характер.

Противоречието. Най-сетне се добра до нещо. Единствената опора, на която се крепи битието.

Равновесието чрез противоположности.

Сам стигна до истината.

Може хиляди преди тебе да са я намерили. Но когато ти платиш истината с цената на своя живот – тя не е повторение, тя е първооткритие.

Ти пречупваш истината през себе си и тя носи някаква нова, твоя багра, нов оттенък, който я прави нова за света.

Истината няма едно-единствено, вечно лице. Тя непрестанно се ражда наново и се явява с лицето на своя носител.

Отложена среща

Дара и Асен, затормозени от интелигентност, все са отлагали своята среща. Няма за кога повече да я отлагат.

Сега бързат да я осъществят на единствения достъпен им терен – в мислите.

Отношенията им от самото начало до края си остават един непримирим диалог.

Двамата са изправени един срещу друг – два полюса на една същност: непримиримост. Свързани чрез несъгласието. Винаги в напрежение.

През тях минава разтърсващият ток на живота – противоречието.

Защо са отказали на влечението си един към друг?

Дали от страх пред този ток, който може да ги впепели?

Или от по-големия страх – сливането да не изглади ръбовете, да не заличи противоположностите, да не си заприличат един на друг постепенно.

Боязън да не унищожат живеца на всичко – противоречието.

Ако пък го запазят – как се понася битът с постоянни стълкновения?

Не са имали смелост пред живота – пред тази бавна лавина, която неусетно стрива трепета, затрупва порива, погубва чувствата, изравнява различията.

Сега пред смъртта се освобождават от страха пред живота.

До последния си дъх не са се осмелявали да изживеят любовта. Сега без дъх я изживяват...

Двузначност

Всеки един от двамата се възплътява в другия и едновременно е себе си.

– Ти ли си? – пита всеки един от тях другия.

– Да и не! – отвръща всеки с двузачна усмивка.

– Искаш ли да бъдем двама?

– Да и не.

Искам да бъдем тъй близко-далече, както в пространствата двойна променлива звезда.

Вкопчани с тайнствен ключ на притегляне, тези две звезди неотменно кръжат една покрай друга.

А помежду им светлинни години ги разделят с вечности мрак и ги свързват с вечен магнит.

Самоизключващи се взаимно, самосъзнаващи се наново и така безспир.

Светлината, която излъчват такива двойни менливи звезди, трепка в безкрая с единна двузачност:

– Да и Не!

Любов – борба

Асен иска да подкрепи Дара в последните секунди пред смъртта, но не може да я унижи с никаква утеха освен с ирония:

– Щом си получила този подарък да видиш света, трябва да си готова за всякаква загуба!

Дара му кръсва с наслоено от отдавна раздражение:

– Само философствуваш, а не предприемаш нищо!

Асен ѝ признава:

– Да не предприемаш нищо в любовта е най-изразителното действие за този, който разбира.

– Ти ме ликвидира! – го подиграва тя по своя маниер.

– Стига ми това, че те срещнах! – казва Асен.

– Все едно, че не си ме срещнал, щом не поиска нищо от мене! – го упреква тя.

– Какво мога да искам от другия, когато самият аз съм непостоянна сянка – все се мести, отмества, не може да си намери истинското място и форма. Все се мени. Какво да искам? Другият до мене да е непроменлив спрямо моето местене или да се върти според моето въртене, или и двамата да спрем собственото си движение, за да се нагодим един към друг?

– Защо не си намери едно кротко момиче да бъде сянка на твоята сянка?

– Ти си единствената за мене. Създаваш ми напрежение. В мига, в който престанеш да ми се опъваш, ще убиеш трепета.

– Аз съм много слаба. Опърничавостта ми е броня, за да скрия слабостта си. В мига, в който сложа глава на рамото ти, ще се разтопя като снежинка.

– Може би тъкмо това ме е спирало. Винаги по-силният подчинява по-слабия, обезличава го и го превръща в свое повторение. А човек не може да бъде влюбен в собственото си отражение. И отново започва да търси силния партньор. И цикълът се повтаря до безкрайност.

– Признай си, че си се боял да не би да стане обратното: аз да те подчиня на своята воля! – го дразни Дара.

– То е все същото.

– Ти си аутсайдер и в любовта, и в живота. Само в смъртта си не можеш да останеш страничен наблюдател.

Веднаж в живота си и най-незаангажираният участва всецяло – при смъртта си.

Спокойствие

Поетът се вживява в гибелта на Асен посвоему. Той така е видял и разгатнал образа на Философа, а може би му е приписал онова, което липсва на самия него:

Не обещавам нищо, не настоявам, не чакам задъхано.

Не хлопам по махалото на часовника: „Отрони този час за мене!“

Оттеглям се в тишина.

Изчаквам да се утаи в мене мракът, за да се избистря в светлина, прозрачна и съдържана, и възвишено спокойна.

Тогава да пропусна свободно през себе си целия свят.

И едва-едва да го пречупя като лъч, преминал през Рилско око, достигнал дъното, където камъчетата се броят така отчетливо, без да обещавам, че ще го преродя.

Без да обещавам нищо.

Отчуждение

Чертите на Асен обаче не омекват успокоени в снега, както си ги представя Поетът, а се изопват в по-голямо напрежение, стават още по-

упорити и целенасочени с изострен подборник. Това не е гипсова смъртна маска, която изразява последното отдъхване, а снежна маска на крайното усилие, сякаш той сега е достигнал връхната точка на своето мисловно съсредоточаване, както Скулпторът – на своето творческо отприщване.

Иска да разгатне първопричината за собственото си отчуждение от групата.

Всъщност Асен пръв се е преселил в планината. Службата му на икономист в едно столично търговско предприятие е повод за още по-силно оттласване към планината. Групата на алпинистите е неговият дом.

Той се е отчуждил от външния свят, заживял е интензивно само в атмосферата на групата, чувствайки в нея като в капка вода отразени гравитоните, магнитните пояси, противоречията на съвременния свят.

И в същото време е отдалечен, неприлягащ към мерките на груповия живот. Защо?

Сега в звездния прах на снега му проблясва.

Грешката му е, че е изпреварил груповото мислене.

С какво толкова го е изпреварил? Колективното мислене е ясно, опростено до лозунг, приложно. То е по-бавно зреещо във времето, проверявано в практиката. Асен влива в групата друг вид мисъл: многопосочна, двусмислена, търсеща въпроси, а не готови отговори. Той запълва липсата ни от разсъждения, мисловни игри, сложни плетеници, съмнения, парадокси, хипотези, оборвания цялата онази мисловна тревога, която прави човека странно същество. А ето че още по-странното същество НИЕ изисква от Асен самостоятелно мислене и в същото време се наежва враждебно към него. За да не ни дразни, той се затваря в себе си, но с това още повече ни дразни. Просто е отишъл крачка по-напред в своето развитие от движението на групата. А групата не прощава това.

Една от най-трагичните форми на отчуждението – да изпревариш своите.

По закона на контраста – тъкмо той, отчужденият от групата, е най-привързан към колективния модел на съществуване.

Както бездомникът бленува за дом, така отчужденият жадува за бъде приобщен към групата. Той стои отвън, зъзне, и сърцето му хлопа по заключената врата.

Група и свят

Проблясъци на полуоткрития. Полумисли, полунедомислия.

Вече никому ненужни.

Теоретикът на групата, страничният наблюдател Асен в последния си миг предполага, че с рентгенов поглед ще съзре вътрешните ѝ пружини.

Групата е затворен свят, затворена система, сама в себе си, сама за себе си. Колективът на алпинистите вирее горе при озонираната атмосфера, изгубил имунитет към пушеците и отровите на града. Забравяме, че съществува друг свят, вън от групата ни.

Подмяна на света. А кое е истински свят?

Всъщност долу в града е затворен свят, сам за себе си. Заграден от студа и вятъра със стени. Отделен от земята и камъните с асфалт. Захлупен за дъжда и звездите с покриви. Човек от човека разделен със стени, заключен в килийките на апартаментите и колите. Енергията, която е дадена на живите същества да се борят със суровата природа, се изразходва в изкривена посока: боричкане между хората, завист, изтласкване с ласти. Смелостта се подменя с лукавство.

А горе, под небето и вятъра, човек няма за какво да се улови освен за себеподобните си. Човек за човека става онова, за което е бил програмиран: необходима съставка на единното същество. Човешка общност, изправена в единоборство със слепите стихии.

Объркването на кодовете иде от смесицата на импулсите, когато страстите на големия свят проникнат в малката група. Когато от скромен колектив на алпинисти го превърнат в магнитно поле на странични амбиции за прояви, за отчитане на заслуги, за трамплин към скок понагоре.

Може би тъкмо от самозащита срещу такава опасност иде вътрешната затвореност на групата. И все пак, тя е атомче от големия свят. Тази незабележима купчинка от 16 души, затрупани от лавината, е някаква жива, насъщна клетка, тласкаща свеж пулс и пречистваща кръвообращението на Голямата човешка група, която даже не подозира за съществуването ѝ и за мълчаливата ѝ гибел.

Група и любов

Едното изключва другото. Групата е колективна спойка, а любовта

– индивидуална. Може би едно от най-големите изпитания за здравината на групата е привързаността и привързаността и влеченията между отделните ѝ членове.

Чувствата са винаги незапланувани, несъгласувани. А групата не може да понася такива непредвидености.

Изведнаж Асен разгатва:

Преминаването на Зорка към Горазд, така внезапно, всъщност е внушено по безмълвен път от групата.

НИЕ виждаме с многоокото си зрение, че Андро не цени момичето така, както ние го ценим, че не заслужава любовта му така, както ние я заслужаваме. И чрез електромагнитните излъчвания на своите пожелания ние, без да си поставяме съзнателно такава цел, просто отбиваме влечението на Зорка от единия към другия.

Зорка се поддава на колективната хипноза.

Групата е регулатор на чувствата, без да го изявява.

Зорка има пълна увереност, че тя сама е направила избора си, че сама е намерила сили в себе си за скока. А не може дори да я осени съмнението дали тя не е действувала слепешком под вътрешната диктовка на групата.

Обаче любовта между две такива неозаптими индивидуалности като Дара и Асен възниква въпреки групата.

Такава любов е недопустима.

Тя е скрит взрив в групата.

Затова е силна и неосъществима. Затова е неизкоренима и обречена на унищожение.

Двамата предусещат, че няма да ги приемем като двойка. Боят се, че с присмех, с разяждащи погледи, с безмълвни подигравки ще убием чувството им. Затова те го крият дори от себе си.

Токсините на груповото отхвърляне ще направят невъзможно да вирее това крехко, свърхуязвимо влечение.

Онова усещане на наранимост, което завладява Дара постепенно, иде от кръстоските на груповото ни отношение към нея като към жена. Приемаме я за незаменим другар, но не и за възможна любима на Асен. И това е смъртната присъда на тяхната любов.

Сега Асен прозира истината: той, най-независимият от групата, уж страничният наблюдател, всъщност е бил напълно зависим.

Дара знае, че ще му натрапим нашия възглед: как е могъл да избере такава „неженствена“, такава дъска? Тя и любовна ласка?

Асен знае, че ще втълпим и на нея: той не те обича, той си има

други, това е някаква негова приумица, някакъв експеримент или предизвикателство, най-вероятно някаква умозрителна задача, интелектуална авантюра. Той и сантименти!

Двамата се боят, че групата не само така ще мисли за тях, но ще им внуши и те самите така да мислят за себе си: че съвсем не си подходжат, че са смешни заедно.

А любовта е това, което не може да се проумее от другите. То е неприемливото, необяснимото.

Любов е всичко онова, което е несъвместимо с представите ни и с готовите ни модели за нея.

Любов е загадката, която е във дори от командата на всесилната група.

Такова извънмерно, извънредно, неовладяно чувство не се търпи от колектива.

Групата приема и покровителствува едно силно и вярно чувство, съразмерно с нейните представи и нужди. Трайно, спокойно чувство, което не я заплашва от взривяване, а поддържа равновесието ѝ. Щастливо, слънчево чувство, нормално, което подсилва спойката вътре в групата, а не я поклаща.

В колектива не се търпи опасна страст: ревност, която не се владее, или влечение, което е сяпко, тиранично и егоистично. Или най-заплашителното: необяснимото, нерегулираното, рядкото, почти невъзможно чувство, което разбива атома и за което всички носталгично бодем като по друго съществуване, някъде на друга планета, наша прародина.

Не, нищо, което нарушава баланса тук на нашата земя!

Изобщо в групата се заглаждат всички ръбове.

Как, къде да се вмести такова противоречиво, тревожещо чувство, избухнало между Асен и Дара, което изскача от средния регистър и се домогва до забранени размери?

Няма място за неговото осъществяване освен на свободната платформа на въображението.

Осъществяване

Отлагали са живота си – за кога? За утре, за догодина, за друг живот. Всъщност за тези последни мигове преди смъртта.

Асен надниква в очите на Дара и вижда себе си в дъната им. Само че не знае, като се отдръпне, дали е останал там, или вече го няма. Ако в

тези очи не е останал, ако там го няма, значи никъде другаде в света не съществува.

Дара продължава да връща Асен към живота чрез противоречието. Косата ѝ, наелектризирана от слънце и вятър, а може би от вътрешното ѝ упорство, свисти при ресане и дава сухи искри. Положително и отрицателно електричество.

– Истинската любов е пробуждане на воля за действие! – настоява тя на своето.

– Аз можех „да действувам“. То бе най-лесно. В палатката под Вихрен – си спомня Асен.

Но и двамата обичат мечтите повече, отколкото спомените. И рязко отхвърлят спомена за единствената нощ, която са имали. Реалността е винаги под техните високи изисквания.

А какво всъщност са искали? Дали знаят какво?

Сега си представят как се бяха приютили в една палатка. Над тях се издига начумереният връх Вихрен, а над него – предугаждани се звезди. Асен посяга в тъмнината, прегръща Дара и усмирява съпротивата ѝ с една ненаситна целувка. Това е било така възможно.

– Защо не го стори? А цяла нощ ми говори за мирозданието?

Асен отвръща сериозно:

– Защото не исках да те изгубя, тъкмо те бях намерил!

– Без софизми!

– Можех „да действувам“ и тогава край езерото.

Представят си как седят край Голямото Василашко езеро. В изумрудната дълбочина се оглеждат белоглави зъбери. Дара и Асен плуват върху сал по езерото. От време на време край тях подскача някоя пъстърва и прави бял водовъртеж.

Дори сега се подсмивват иронично на собствените си представи: какви сладникави мечтания са криели под бронята на съвременно безразличие и скептицизъм! Лицата на двамата, приближени неволно, се отразяват в кристалната вода. При най-малък полъх на вятъра очертанятия им се смесват, замъгляват. Асен в отражението прегръща Дара и я целува.

– Е, защо не го направи? – пита тя сега в лавината укорително.

– За да не се размъти бистротото ни приятелство! Няма по-трайно и скъпо нещо на света от приятелството. То е най-нежният аромат на душата.

– А защо не го направи тогава под бурята? – го обвинява тя.

Спомнят си как двамата стоят свити под една надвесена скала.

Край тях планината бучи в изстъпление. Дара се сгушва в скалната цепнатина.

– Страх ли те е? – пита Асен.

– От друго ме е страх – шепне тя.

– Че ще посегна? – отгатва той.

– Глупчо! Че няма да посегнеш! – отвърща троснато Дара.

Той я поваля върху камъните. Забравени в прегръдка, те не се заслоняват от бурята. Дара е подложила опиянено лице под поройния дъжд и светкавиците. Асен, надвесен над нея, я защитава от бичуването на бурята с целувки. Бляскавите откоси на дъжда секат като саби врата му. Но това е било само копнеж. И сега, раздвоени, с една съществена част от себе си те се надсмиват над такава старомодна романтика. Все пак, тя е заседнала дълбоко в тях и не може да се изстръже като черупките на миди и раковини по дъното на потънал кораб.

– Исках да те нямам завинаги, а не да те имам за кратко! – анализира той собственото си колебание.

– Всичко е за съвсем кратко! – възразява тя.

– Мигът е вечност, когато се насити с чувство, дали консумирано или не – все едно.

– Стига философии! Няма време! Загиваме! – вика тя през снежните виражи.

– Добре! Ти водиш! – отстъпва той.

– Следвай ме без да размисляш! – заповядва тя и го тегли към себе си.

– Всеки, когато е воден, прилича на сляп – иронизира той себе си, подавайки се на притеглянето ѝ.

Дара го пуца рязко:

– Все единият трябва да води, щом другият е дървен философ!

– Аз исках невъзможното: да сме свързани и свободни!

– Не си ме обичал! – казва Дара.

– Твърде много съм те обичал!

– Който обича, не разсъждава! – се гневи тя.

– Безброй са образите на любовта. Може би чувството е най-силно, когато активизира целия регистър от усети и мисли...

– А парализира волята! – добавя тя.

– Не е вярно! Много по-силна воля се изисква да овладееш желанието!

– Сега поне няма ли да предприемеш нещо?

– Ще продължа да не предприемам нищо!

– Не съжаляваш ли, че пропуснахме любовта?

– Любовта най-често се пропуска в любене! – казва той.

Неволно са се притиснали един към друг. Но лавината се вмъква помежду им, изтръгва ги от топлината на близостта им.

– Какво? Нима замразихме любовта си, за да я запазим вечна? Кой, кога ще я размрази? – възкликва Дара и изведнаж отвежда поглед към ухото му.

– Ушите ти са побелели! – се сепва тя. – Замръзнали.

– Още могат да чуват. Кажете ми нещо! – настоява той. – Ушите също имат своите права!

– Какво да кажа! – недоумява Дара. – Толкова неща не успяхме да си кажем!

– Измисли нещо свое! – очаква той.

– Когато съм до тебе, не мога да мисля.

– Добър признак!

– Сам си противоречиш!

– Още по-добър признак!

Преодоляват натиска на лавината и се опитват да се прегърнат.

– Исках нещо да те попитам! – шепне Дара прибързано. – Какво, какво бе то?

– Питай по-скоро!

– Ах, да... Какво впечатление ти направих при първата среща?

– Вечният въпрос на влюбените! – се усмихва Асен.

– Стига съм била влюбена! Злокачествен философ! Няма в кого да се влюбиш! – се отбранява тя.

– И аз така мислех, докато те срещнах за пръв път!

– Признай, че ти се видях смешна!

– Смешното в този намръщен свят е истинско чудо!

Представят си първата среща и я допълват с неосъщественото. Под дъжда Асен хваща с ръка брадичката ѝ, приближава лицето ѝ и я целува с онова едва докосване до устните, както дъждовните капки.

– Защо не го направи веднага? – го упреква тя.

– Исках да продължа приближаването ни до безкрайност! – отвърща той и потъва в бял дим.

Последен заледен поглед, обърнат навътре към неосъществимото.

Сега в снежната центрофуга двамата се приближават все повече един към друг. Толкова се приближават, че се сливат и преминават един през друг. Разминават се. Потъват в бяла пустота...

Писмото на Асен отникъде, което той никога не ще изпрати

Дара, диря моя, аз те диря...

Край мене е бяла вечност. Студ. Непрогледност. И сняг във всички позиции: лежи, кръжи, пада.

Не мога да си представя, че някога съм вървял на тази планета по риза, разгъден. И ти си била близко до мене. И аз съм те дишал.

Единственото, което ме топли, е възможността, заложена от тебе в мене и от мене в тебе. Като мъничка снежна искра, от която ще се разпукне нова възможност.

Ние я изтървахме в леденото Нищо.

Но възможността съществува.

Шегите на снега Присмехулникът попада в клопката

Снегът си отмъщава за всички лоши шегички.

Небето слиза със свистене надолу, преобръща се и се разбива на късчета в очите му.

Присмехулникът пада във всички посоки.

Лавината, гледана наопаки – връх е там, където би трябвало да бъде пропад.

Той губи ориентация.

Вдига пикела да го забие в земята, а го забива в небето.

Снегът си прави шегички с него: смъква му обувката и чорапите, забучва го с главата надолу.

Младежът търси опора, вкопчва се с нокти в рукналия порой. Спуска се като с шейна върху темето си. Преобръща се. Заедно с него се преобръща и всичко наоколо.

Светкавично си спомня правилата за борба с лавини – той, който се подиграваше с всички правила.

Деян го учи някога:

– Плюй, за да откриеш накъде пада плюнката!

Присмехулникът тогава го апострофира:

– Отвес от времето на първобитния комунизъм!

Сега отчаяно търси къде е горе и долу, къде е земя и небе, къде е

твърда почва и въздух. Търси земното притегляне като ориентир в рухващия свят.

Плюнката му пада точно на лицето.

Следователно земята е откъм темето му, а небето над ходилата му.

Както е преобърнат надолу с главата, започва неистово да рови снега с крака.

С глава се мъчи да пробие земята и да излезе на простор.

Накъде да излезе?

Проглеждане

Не може да си отлепи очите от снега.

Така някога в детството един по-голям хлапак му заби главата в морето: да привиква да гледа под вода. Очите го боляха от морето, бръкнало в тях. Лютяха, сълзяха, смъдяха. Струваше му се, че е изплакал цялото море с големи, солени сълзи и че се дави в собствената си сълза-море. Но липсата на въздух го застави да си отвори очите, въпреки страшния воден натиск. И за миг забрави разяждащата болка и страха. За пръв път видя скритите копринени дипли на пясъка по дъното, слънчевата мрежа, пълна с миди и водорасли, и най-удивителното: синьозеления цвят на пръскани лозови листа в дълбочините и безбройните нюанси на воднисто-лъчево-зелено към повърхността, където въздухът и водата се целуват.

Сега някой закачлив малчуган му е забил главата в лавината: да погледне под снега.

Сили се да отлепи гипсираните си клепащи.

Нажежен сняг бръква в очите му.

Бели очни ябълки от сняг.

Надничка в бялата пропаст, от чийто ръб е блъснат надолу.

Ето я лавината! Вижда я в един миг. Бял, твърд вятър. Твърд ураган, искрящ от безбройните нюанси на снега. Белотата е разложена на своите съставки от всички цветове на дъгата. Снегът е студен, стипчив, зърнест, сякаш с кристалчета сол.

Вижда белия ден на вечната нощ в снега.

И е ослепен от тази многоцветна светлина.

Забил глава, шари с ръце, търси очите си в снега.

Проглежда със слух.

Антената на радиостанцията стърчи над снега и тъкмо в тоя миг се

чува сигналът. Или така му се струва? Време за сеанс.

Под прихлупеното бяло небе на снега ехти глухо:

– Тук база! Чуваш ли ме, Орловец? Обади се! Тук база! Преминавам на приемане! Две боси ходила се размахват като две слепи ръце към тежкото небе на снега.

Присмехулникът чува сигнала или иска да го чуе, но не може да отговори.

Мълчанието му вика в настъпилата неестествена тишина.

Бяло мълчание

Като дете някога със зяпнала уста ловеше сняг, но в мига, в който го докоснеш с език, снежинката изчезваше стопена, оставяйки му блудкав вкус на дъждовна капка. Същият блудкав вкус имаше в устата му всяка несполучлива шега.

Сега постига детската си мечта: лапна сняг, който си остава сняг, не се разтопява веднага, не се превръща в друго – нито във вода, нито в зърнеста каша. Остава си неизменен сняг.

И това го поразява повече от удара на лавината.

Никой не познава вкуса на снега.

Той сега го знае. Студен и твърд като желязо. Вкусът на смъртта.

Устните, езикът, небцето му се втвърдяват и се превръща в сняг.

Колцина могат да се похвалят, че са постигнали детската си мечта?

Иска на себе си да каже една шега – последната.

Вика безмълвно:

– Ел-Зет 23. Чуваш ли ме, база? Тук Сняг!

Навъсен смях.

Все пак се отличава от снега: присмива се над себе си.

Смехът

Стихията на смеха е най-голямото чудо.

Човекът може всичко да загуби по пътя: младост, здраве, сила, вяра, памет, име. Запази ли смеха си, той остава човек.

Къде е изворчето на смеха? Колкото и да го търсиш, не можеш да го уловиш.

Поводът може да е съвсем нищожен. А понякога и без повод

отскача кресчендото на смеха. После се питаш за какво толкова си се смял. И не можеш да разгатнеш собствения си смях.

Смехът е заложен в самия ти генетичен код. Там, където е живеецът на човешкото съществуване.

Смехът е твоята родова отлика.

Смехът е вътрешната свобода на човека.

Никаква потискаща сила не може да го запуши. Смехът избликва непресушим, неудържим, дръзновен.

Смехът е самоотбрана срещу враждебните сили.

Чрез смеха надмогваш всичко, което стои над тебе, което е неизмеримо по-силно от тебе. Единственото ти надмощие.

Може да си най-тъжният човек. Смехът не е характер, а неосъзната философия. Самоутвърждаване.

Може да си в най-тежка безизходица. Смехът напирва извътре и повдига товара ти. Дори колкото по-трудно е битието ти, толкова по-буйно клокачи твоят смях, за да възстанови вътрешното ти равновесие.

Колкото си по-унизен, толкова по-експлозивно избухва смехът ти, сякаш от само себе си, за да защити достойнството ти.

А в човешката група смехът е още по-насъщен.

Никой и нищо не може да го спре. Той изригва тъкмо в най-неочаквания миг, за да облекчи дишането и да ободри стъпките.

По изблиците на смеха се мери здравето на колектива. Сковани усмивки, потиснат смях, забранени шегички – това са симптоми на болест.

Но смехът винаги намира пролуки, за да се разрази още по-напорист според натиска.

Смехът е вътрешен саморегулатор на групата срещу наложени отвън регулации.

Освобождение е смехът.

Закъсняло остроумие

Поетът се вживява в смъртта на Присмехулника. И изведнаж му хрумва един образ за лавината.

– Епилепсия на бяла мечка.

Единствен проблясък на остроумие, смешнико! И то не твое, а подсказано!

Поетът, умирайки с твоята смърт, съчинява последното ти бяло бълнуване:

Скороговорки без свят

Бяла болко, дроби добре дробене.
Пукнат камен под пекнат кладен.
Буйна кобила в бяла колиба.
Бяла буля валя бурило.
Блъска, лъска, близка, бляска.
Ливна, лавна, лумна лавина.
Бръсна, блъсна, блясна, бясна.
Буря, боря се с бора,
бера бурен, събаря ме буря,
бос, бяс, без, бъз,
бяло, било, було, наболо,
бял бик, бял бук, бяг.
Вила-самовила лавина,
лови лудо-младо, превива,
поломи, преломи, свила сила.
Лавино, вино руйно.
Лъв, лов, любов,
лю-ля-ли-ле,
л-л-л...

Еднопосочна връзка

Чрез слуха последното видение на Присмехулника радист:
Базата. Радиопост на планинската спасителна служба.
Радистът предава:
– Ел-Зет 23. Орловец! Чуваш ли ме?
Вратата се отваря поривисто. Вътре нахлува заедно с вятъра Деян.
Запъхтян от бързане, сам превърнат във вятър.
Радистът се обръща.
– Деяне! Тъкмо навреме! Орловец не отговаря!
Сега започва да се спуска бавната лавина върху Деян.
Онази, мигновената лавина в планината изглежда сладък сън на де-
те пред тази непресекаваща, тежка, набираща все по-дълбоки пластове
вина.
Лавина – вина.
Деян прилепя ухо към апарата с отчаяна надежда:

– Момчета! Ей, чувате ли?

Никой не отговаря. Деян стои, засипан извътре от лавина.

Прииждат все нови и нови мразовити тласъци:

Когато си обучавал младежите, когато си бил строг спрямо тях, когато си ги уличавал в небрежност, когато си ги похвалвал, когато си бил тяхна опора – това имало ли е някакво вътрешно покритие, или не е значело нищо? Дали всичко, каквото си вършил ти, техният учител и приятел, е било при някакви изгодни за тебе условия, или независимо от външни и вътрешни двигатели, честно и безкористно? Дали не си обичал само себе си в тях? Дали не си изпитвал себе си чрез тях? Дали може да се разчита на тебе, или трябва сам да се зачеркнеш?

Радистът още веднаж натиска прекъсвача:

– Ел-Зет 23. Орловец!

– Чувате ли, момчета? – вика Деян, сякаш може с кръсък да проникне до ушите, затъкнати с памука на снега.

Глас като лъч прекосява снежната тъмнина.

Полузадушени, затрупаните го чуват и за миг се събуждат от последните си съновидения.

Присмехульникът размахва безпомощно нозе, удря с тях по ниския таван на снега.

Водачът се вслушва сред белия пушек.

Суеверният отваря очи, стреснат от упойката в бялата болница.

Димо с плувни движения се изтласква нагоре.

Радистът в базата казва:

– Връзката е еднопосочна!

Деян се съвзема, обнадежден:

– Значи, те ни чуват! – Започва да вика в аппарата: – Момчета, дръжте се! Тук е Деян! Чувате ли ме?

Никакъв отговор от снега.

Художникът се размърдва с нечовешко усилие, сякаш се разкаменява някаква скулптурна фигура.

Дара отново започва да се боричка със снежната мраморна плоча.

Бранко с юмрук пробива белия зид на килията си.

Деян се обръща към затрупаните отдалече:

– Обадете се! Дайте някакъв знак! Тук Деян! Ако нещо се е случило, дръжте се! Момчета! Тръгваме към Зъба! Аз вода спасителната група!

Гласът му ечи над бялата пустиня.

Безответен сняг.

Струва ни се, че някъде се надига снежна вълна, разпенва се бял гребен. Признак на живот под снега.

Но това е вятърът, който навремени префучава и завърта снежна пушилка.

Вятърът – единственото движение сред мъртвилото.

Бавната лавина

Поетът се измъква от снежната си кожа и за миг се вмъква в живата кожа на Деян и на всички като него, оцелели с цената на едно отстъпление.

Невидима, неотклонима над тебе се спуска безшумно една пълзяща лавина, наречена Гузна съвест.

Разяждащи угризения. Зъбат, леднозърнест сняг.

От тази лавина не можеш избяга нито в сън, нито в смърт.

Тя само те дави и газии, тя само на тлеещ мраз безспир те прогаря извътре, но буден и жив те държи.

Пред тази безкрайна лавина разбираш великата милост на мигновения гръм от истинската, планинска лавина, за най-чистите отредена.

Двете същности на вятъра

Къде е вятърът?

Зиморничавият с всадена глава в плещите единствен не забелязва лавината. Нажежен сняг го бръска в очите, като вятър от пожарище.

Винаги, когато зъзне, той си пее – така преодолява тракането на зъбите. Сега по стар навик си пее наум, за да не заспи и да не го вкочани бялата смърт. И заглушава настъпването на лавината.

Брулещ сняг.

Чуди се къде да скрие лицето си. Да би могъл да обърне кожата си наопаки, цял да се превърти навътре като ръкав. Струва му се, че бузата му е ожулена от железен вятър.

Няма нищо по-противно от този мразовит вятър.

Вдън земя да се пхне, за да се затули! Вдишва зимния вятър и го издишва стоплен от гърдите си, а целият ветров мраз остава натрупан в него. Нагълтал се е с пластове фучащ студ.

Целият му гръден кош е пронизан от вятъра, който е проникнал

вътре, свири в дихателната тръба като в комин, кръстосва гърдите му, продухва и най-затулените ъгли на душата му.

Само едно помни: трябва да върви, да не спира.

Изведнаж изгубва вятъра. Какво става?

Разбира, че е вътре в снега, заключен отвсякъде. Застоял снежен въздух.

Вместо облекчение – липсва му вятърът!

Като втулка на чучур снегът затъква дихателната струйка. Запушен е изворът на живота.

Къде е вятърът?

Памет, зашита в кожата

Зиморничавият започва да рови из спомените си, търсейки вятъра. Той е възприемал шумовете, багрите и ритмиката на света чрез уязвимата си, винаги настръхнала кожа. И сега си спомня с осезание. Светкавични картини затрептяват на тази негова свръхчувствителна мембрана.

Групата алпинисти се къпем в рилско езеро през лятото. Зиморничавият вижда изумрудния му цвят с едно наежване на кожата. Телата ни се стрелкат с делфинска гъвкавост в прозрачните води.

И тънката Дара като змиорка се вие, цяла в седефени люспи от вълни. Движението разкрива дискретната ѝ красота, сякаш смъква перде пред очите ни.

Треперкото на брега се сили да преодолее настръхването си и да скочи в езерото. И не може. Едно подвикване го блъсва във водата. Това е Присмехуликът, разбира се. Гласът му, мокър и свеж, е избликнал из дълбочините, където се гмурка. Сякаш самите вълни, рибки и камъчета по дъното се подиграват на Зиморничавия с този присмехулен, порязващ глас, отразен от водната повърхност.

– Като те е страх от студа, защо се напъхваш в него?

– Тъкмо за това! – отвръща Зиморничавият и се хвърля в ледената вода като срещу стар, личен враг, преследващ го цял живот.

Искри от пръски се разлитат. За миг цялата му кожа от върха на темето до петите сякаш е одрана. Той остава по червена, обжегната от студен огън втора кожа, още по-чувствителна от първата. Тази жива рана усеща всяка тръпка на езерото, всеки звънък резонанс на водата, всяка ивица от променливите бои и нюанси, която си носи своя едва доловима разлика в температурата. Струва му се, че с кожа разбира сигналния

език на рибите.

Вълните на езерото се превръщат в снежни дипли, които го давят. Пръските – в снежни пращинки, които го задушават, запушвайки порите на кожата му. Струва му се, че с кожа разбира зърнестия шифър на снега.

Зиморничавият вика сам на себе си:

– Преодоляването на първия миг, това е всичко!

И се мъчи да плува в снега срещу течението на лавината.

– Не първата, а втората стъпка решава всичко! – възразява опитният стар алпинист Деян в спомените му.

– Няма време за втора стъпка! – ахва удавникът в лавината.

Вторият

Гордостта на Зиморничавия е, че е бил винаги втори на свързката.

– Успехът на едно изкачване зависи до голяма степен от втория! – ги е учил Деян.

Малцина са се вслушвали в това. Всеки иска да бъде първи. Оттам произтичат паданията от скалите, забавянето, връщането от сред път, тъпченето на едно място. Никой не е съгласен да бъде по-назад.

Човекът още не е дорасъл да бъде втори.

Зиморничавият, единствен в групата, с радост започна като втори на свързката и си остана до края такъв. Често се е налагало да мине напред. Той се е подчинявал на необходимостта да бъде първи, но без да се увелича. И пак с готовност се е отдръпвал да даде преднина на друг.

Какво щастие да бъдеш втори! първият се катери нагоре, упован в тебе. Ти си се закрепил здраво на скалата и го осигуряваш. По трептенията на въжето следиш стъпките му. Не се разсейваш ни за миг. Не виждаш природните прелести. Цял си погълнат от голямата си отговорност. Свит в усойната сянка на скалната гънка, ти си все нащрек. А първият се катери вече високо към върховете, огрени от слънцето. Оглежда се, зашеметен от просторите. Той е със свободни, сигурни движения, понеже ти здраво държиш въжето. То се изхлъзва равномерно през дланите ти, сгорещявайки ги. На тази нишка крепиш живота на своя другар. Тя е общата вена, по която тече кръвта на двама ви. При всяко опъване на въжето, замираш със спрян дъх. Изведнаж то отскача, ще изхвъркне. Впиваш цялата си воля в ръцете, да врежеш въжето в живо месо, да не го изпуснеш. Сякаш стискаш мълния. Огън сече дланите ти. Ще

издържи ли това въже тежестта на падащото тяло? Няма ли да се скъса общата вена, по която тече кръвта на двама ви? Постепенно мълнията се укротява в ръцете ти. Внимателно възстановяваш равновесието на увисналото тяло, превърнато в махало на часовник, което отмерва мъчителните секунди. Изтегляш въжето. Животът на косъм. Ти го спаси.

Дружбата на двамата е вързана завинаги с това въже. Скулпторът не би направил такива рисковани катерения по заледените скали зиме, ако не бе Зиморничавият втори на свързката. Най-добрият приятел, готов винаги да го следва вярно и неуклонно по стъпките.

Въжето се мотае пред него, спъва движенията му, но той чувства една вътрешна лекота – той е втори. Без него първият не би бил пръв.

Не настъпвай въжето

Животът виси на едно въже между двамата.

Сам на въжето – това е бесилка. Смърт.

Двама на въжето – това е свързка. Живот.

Първото правило при алпинизма е: Не настъпвай въжето!

Връзката между два живота, опъната над пропаст, е въжето. И най-вълче озъбени скали не могат да я съсекат. И най-бързо наточен бръснач на вятъра не може да я пререже. И най-твърда обковка на снега и на леда не може да я прекърши.

Въжето, здраво стиснато от една ръка и протегнато до друга ръка, скрепило с възел една гръд и свързано с друга гръд, е опората на човека между земята и небето. То е отпуснато свободно, за да не спъва движенията. Само когато е напълно свободна връзката между двама, е здрава и животворна.

Не настъпвай въжето! Ненакърнената опора е сигурна. Никой чужд отдолу, от ниското, не може да скъси въжето, нито да го опъне, нито да го среже. Само един от двамата горе, ако го настъпи – нехайно, слепешком, с груб крак. Безотговорно.

Не настъпвай въжето! Не забравяй това основно правило! Настъпиш ли въжето – тази артерия, по която тече кръвта на живота между двама, – става смъртно опасно.

Настъпената връзка се превръща в пречка, в спънка, в примка. Ти ставаш спънат кон. Орел, завързан на кол.

Настъпеното въже се превръща в змия, която те ухапва за петата. За ахилесовата пета.

Не можеш да продължиш да се качваш нагоре. Не можеш да предаваш сигнали по настъпената жица. Не можеш да приемаш шифъра по тази единствена свързочна нишка.

Увисваш сам, глух, сляп, сакат между земята и небето.

Настъпеното въже е край за двамата. Единият, тъкмо направил върховно усилие за едно изнасяне на тялото нагоре, за да се издигне над собствената си глава, разчитайки на другаря си, изведнаж полита дръпнат надолу в бездната. Вторият, небрежният или умореният, или невяжият, който е турил крак върху въжето, сякаш е настъпил мина – взривно отскача и се понася след първия. Настъпеното въже тегли и двамата към дъното.

Не настъпвай въжето! Какво ли минава със светкавична скорост през съзнанието на падащите? „Хвани се за въжето! Няма за какво друго да се държиш освен за въжето между двамата! А то е настъпено! Няма за какво да се уловиш в цялата вселена, щом другарят ти е настъпил връзката между вас. Падам! Падам! Край...“

Не настъпвай въжето! Не настъпвай жилавата връзка между двама, поели рисковано изкачване. Така настъпваш единствената възможност за движение напред, за помощ, за спасение, за полет, за съществуване.

Ако ще настъпваш въжето, ако не можеш да пълзиш иначе, освен да настъпваш въжето, слез долу в ниското! Там можеш да газиш връзката между своите, можеш да спъваш, да стягаш примката, да заплиташ възлите – там долу в усойните осийни дупки, в тъмните прилепски пещери, в змийските гнезда...

Но горе, високо над скалите, на открито, под сурови ветрове и навъсени облаци, не настъпвай въжето! То ще се превърне в мълния, която ще те порази!

Помни едно, не настъпвай въжето! Все едно че сгзаваш с крак ръката, която се протяга към тебе за подкрепа. Все едно че потъпкваш една добра, искрена, спасителна дума, отпратена към тебе в най-нужния момент. Все едно че стъпваш с цялата си тежест върху гърдите на другаря и му отнемаш диханието.

А върхът е тъй близко, цял окъпан в синева и слънце.

Не настъпвай доверието!

И Зиморничавият прави своето откритие

Представя си как изплава жив и читав от лавината.

Целият е ожулен от нажеженото стъргалo на снега, целият е в язви от обгаряния. Ръцете му са затъпкани с тампони сняг. Вятърът отвън го подема, продухва запушените му пори, отваря му язвите.

Той си поема дълбоко въздух. Болка е всеки дъх. Болка и блаженство. Диша през раните си.

Вижда с изранена кожа: топла светлинка в далечината. Упътвашо прозорче. То му показва пътеката към хижата. От пътеката полъхва предугаждаща се топлина. Разстоянието до хижата е няколкокостотин ледени тръпки.

Спуска се да тича, за да съкрати тръпките. Крайниците му са вкочанени. Едва ги заставя да се движат. Наближава, наближава мястото, където грееше прозорчето. Задъхан от изнемога.

Дефилето с този закоравял вятър няма край.

Огнецът се отдалечава, отнасяйки топлинката на мигащото прозорче, на запалената камина, на говора на събраните другари в тесен кръг край нея, на синкавия дим, виещ се от лулата на пазача и на комина, на песента, запята тихо и унесено от младите гласове.

В снежната пещера, образувана вътре в лавината, е леден задух. Зиморничавият е сякаш първият човек. Самотен, гол пещерен човек. Беззащитен срещу стихииите. Облечен в тънката си собствена кожа. Трескаво шари с пръст по стените на своята пещера. Драска, като че рисува с мъчителен копнеж. Примитивни рисунки с нокът. Слънце с лъчи. Едно човече с разперени ръце да хване слънцето. С неистови конвулсии пръстът се мъчи да пробие ледената стена и да се провере навън – поне с върха си да усети вятъра.

Поема си не дъх, а сняг. Той има видение с кожа:

Единият му пръст с последно свръхусилие се промушва, търсейки пролука навън. Усеща режещия бръснач на вятъра. От това познава в каква посока е открито. По лицето му се разлива върховно облекчение. Вятър! Поема си жадно дъх с върха на пръста си.

Два вятъра

Кожата ти си спомня с изтръпване.

Спускаш се от билото на Стара планина по южния склон. Всяка твоя фибра е пронизана от северния вятър. Цял си се свил, стегнал, като че искаш да затвориш порите на кожата си. Но вятърът напират отвред, нахлува вътре в тебе, шари из кръвта ти, просмуква се в костния ти

мозък. Струва ти се, че гръбначният ти стълб свири като тропнет.

При една рязка чупка на пътеката става нещо неправдоподобно. Отдолу, право от върлата урва, се надига срещу ти южният вятър. Цял се разтапяш от тая мигновена топла въздишка. Ожесточеният северняк и още плахият южняк се вкопчват за миг в тебе. Ти ставаш кръстовище на две противоположни стихии.

Севернякът се разярява. Връхлита отгоре ти, отблъсква нежния южняк и го сгромолясва в пропастта. Още по-злобно се вгризва с ледени зъби до костите ти.

Но в тебе вече се е промъкнал един топъл полъх на надеждица. Вървиш с по-бодра крачка. Очакваш с полуоткрехнати пори. Едва загатаната усмивка отключва устните ти.

Севернякът нахълтва през тези неблагоприятни отворчета, претършува всички скрити кътчета на съществуването ти, погва зъзнештата надежда и я притиска нейде до самите стени на сърцето. После омаломощена я изгонва далече, зад девет баира.

Безнадежден, изигран, вървиш по стръмнината. Още по-студено ти става. Кожата ти се наежва срещу всеки нов опит за измама. Подозрение се загнездва в сърцето ти. Цял се заключваш. Вече няма да се излъжеш.

Ето пак! От ходилата ти нагоре плъпва топла струя. Халюцинираш ли? Не е възможно южнякът да намери пролука да се провере под самите плющящи криле на своя противник.

Отново севернякът, освирепял, се устремява със съскане върху тебе. Този път южнякът не се отдръпва. Той се е вкопчил в ходилата ти като в ронещ се бряг. По кръвообращението ти се разлива трепет от любовно докосване.

Севернякът те огъва, иска да те повали, да те разкъса. Но твоите стъпки са стоплени. Няма да спреш, няма да отстъпиш.

Колкото повече се спущаш по стръмнината, толкова по-високо се плискат топлите вълни: до глезените, до коленете, до бедрата. Южнякът набира мощ, става широк, мускулест, необорим.

Ти си кръстопът на два вятъра: северния и южния. Те се боричкат в тебе, въртят те на разни страни, пресукват те, задушават те и отпушат лукаво, за да ти дадат възможност да избереш единия от тях и да раздуваш свадата помежду им още повече.

Според прищевките на наклона надделява ту единият, ту другият. По нанаторнището те подхваща севернякът, по меките склонове те прегръща южнякът. Там, където топлият има надмощие, студеният от време на време отрезвява челото ти. Умората от дългия и стръмен път те кара

да оцениш и двата: сгряващия прилив на единия по запотената ти кожа, разхлаждащия повей на другия по пламналото ти лице.

И отново лумва яростта им след краткотрайното отпусчане.

Вътре в тебе се сблъскват вледеняващи тръпки с тръпки на съживителна топлина. Ти си едновременно скован от студ и разтопен от нежност. Смръщен и усмихнат. Нехаен и нащрек.

Северният се мята върху плещите ти, влива нокти и те сдавя за врата, превива гръбнака ти. Южният отдолу те изправя, влива топла пара в гърдата ти, надува платната на надеждите и те понася към презморски видения.

Ти си се родил в страна, където се развихря двуборството между северняка и южняка. Балканът минава точно през сърцето ти. Двамата неуемими вятъра са се вкопчили за косите на смърт и на живот в тебе.

Ти си ветровита кръстоска на Севера и Юга.

Няма да стихнат в тебе двете противоположни стихии.

Проглеждане през порите на кожата

Зиморничавият, който не можеше да понася същия този планински вкочаняващ вятър, криеше се от него, проклинаше го в яката си, пееше, за да го заглуши, сега се стреми с отчаяна ярост към него като към висше благо.

Представя си как допреди миг е вървял под бича му и завижда сам на себе си. Каква наслада е било, а той не го е разбирал. Сега открива опиянението на това да усещаш, че ти е студено – значи още си топъл, още си жив, още дишаш, още се противопоставяш на абсолютния мраз.

Студеният вятър не сковаваш, а съживяваш. Той предизвиква съпротива. Заставя те да събереш цялата си собствена грейка, да движиш непрестанно пръстите на ръцете и краката, за да ускориш кръвообращението. Кара те да разклаждаш волята си. Той цял те мобилизира да се опънеш на мраза чрез движение и вътрешен огън. Борбата със студа сгорещява.

Зиморничавият не бе знаел досега, не бе и помислял, че студеният вятър може да се усеща така насъщен, че мразът може не само да граби, но и да дава.

Как е страдал от своята зиморничава кожа! А сега разбира: ако човек вместо гола, уязвима кожа – имаше мечи кожух или броня на костенурка, съвсем друг би бил неговият свят. Свят без нюанси. Свят без

звучаща клавиатура. Въздухът би бил без движение. Водата без докосване. Слънцето без ласка. Любовта без трепет. Колкото по-чувствителна и по-наранима кожа – толкова по-богат регистър на човешката душа.

Заслужава си за това откритие да замръзнеш.

С последни спазми се опитва да се провере натам, където пръстът му си представя, че усеща парещото докосване на вятъра. Но всяко движение предизвиква ново затрупване, ново отдалечаване от желаната мразовита и съживяваща прегръдка на вятъра...

Тайната

Рад прегръща лавината, сякаш отдавна я е зовял и очаквал.

Затваря очи с една бледна усмивка.

Потъва дълбоко в себе си.

Залинелият спомен се раззеленява наново.

Среща без пътека

От снежния пашкул излита една бяла пеперуда. Лети в рехава пролетна сянка. Тишината никне и расте, разклонява се до свода заедно с дърветата. Планината отново намира своята зелена младост.

Една девойка върви по лъкатушна пътечка. Забелязва бялата пеперуда. Спомня си поверието, че трябва да си намисли нещо, щом съзре първа пролетна пеперуда. Спира се и я проследява с очи. Прошепва като заклинание:

– Да срещна някого!

Втурва се и настига тайфата си. Вървят сред самотни дебри. Росица все се озърта в очакване да се изпълни пророчеството на бялата пеперуда. Никой. Вековни стволувати мури. Едно гигантско дърво просича в сенките пряк път към слънцето. Да срещнеш дърво – каква щастлива среща за човека! Но девойката е още твърде млада, за да разбира това.

– Май загубихме пътеката! – казва един от излетниците.

– Загубени сме! – се изплашва приятелката на Росица.

– Да се върнем! – предлага друг.

Спират се в нерешителност. Ни следа от пътеката. Тишината става още по-непроходима.

Зачуват се стъпки. Ланската шума шушне под нечий енергичен

вървеж. Росица трепва в предчувствие. Предсказанието на бялата пеперуда!

Строен момък слиза направо от височината, без пътека, без заобикаляне. Може би впечатлението за стройността му иде от стволите на дърветата, между които се появява той. Гол до кръста, със заметнат пуловер на раменете. Превързал е ръкавите през шията и подмишницата си в нехаен възел.

Погледът му се натъква долу на групата като на препятствие. Непознатият се спуска по отвъден скат. Девојката изтръпва: ще се разминат!

Един от излетниците се провиква:

– Къде е пътят за Тодорин връх?

Рад се отбива неохотно. С видимо усилие на волята се спира на разстояние.

– Отклонили сте се! – полуобръща се с мъка и сочи с лявата ръка някак изтежко: – Ще хванете направо она рид, за да прекосите пътеката, тя ще ви изведе!

Росица го наблюдава внимателно. Саможивец. Усмивката ѝ търси повод, за да се появи, и като не го намира, пак се появява. Но той отминава тази лъчиста горска находка.

Тя не откъсва очи от него. Забелязва нещо не съвсем в ред към рамото му.

– Да не сте си наранили ръката? – запитва тя.

– Малко е счупена! – отвръща той спокойно и забързва надолу.

Едва сега всички виждат, че едното му рамо е неестествено изкривено. Росица гледа след него смяяна, с отлята усмивка. Внезапно се обръща към спътниците си:

– Ще ида да видя що за човек е тоя!

И се спуска надолу след него, без да изчака реакцията им.

– Почакайте! – вика тя към ранения.

Рад със свръхнапрежение се полуобръща. Хвърля ѝ един спривав поглед. Девојката го настига.

– Ще ви придружа! – заявява тя безпрекословно.

Той се смръщва от състраданието ѝ:

– Бъдете спокойна, няма да сбъркам пътя!

Тя му подава лакътя си:

– Облегнете се на мен!

– Приемам не за друго, а защото на хубаво момиче не се отказва!

Слънчева невеста

Рад потъва и се сгушва на сигурност в снега. Сега никой не може да го откъсне от спомена.

Излет в планината през есента. Росица и Рад не са усетили как са се сближили. Двамата търсят сгода да се отделият от другите.

Ние, групата, подпомагаме това, правейки се, че не забелязваме нищо. А ние всичко знаем. Държим тази любов да се осъществи непременно. Избухливият Рад има нужда от укротяване чрез нежност. Росица е тъкмо подходяща: слънчево същество.

Поетът, самотен, както винаги, вървешком дрънка на китарата все същата мелодия, речитативно монотонна. Сега той е влюбен в Росица, както и в Зорка. Поетска съдба: да се вживява в чуждата любов.

„Любимото лице не се запомня – макар и да гогледаш часове.

Дали защото се впечатва в тебе така дълбоко, че през теб излиза и се излъчва някъде отвъд?

Или защото, гледайки в него дълго, все искаш в погледа му да откриеш как ти се отразяваш там и търсиш в него собственото си лице?“

Уединени, Росица и Рад заглъбват навътре в тлеещите сенки. Златен листопад. Всеки лист отнася впечатана една лятна усмивка на слънцето.

Поетът си мисли: Зорка чрез планината стигна до истинската любов. Росица чрез любовта проникна истински в планината. Всички пътища рано или късно водят все до сърцевината на природата. Колкото порано, толкова по-добре.

Рад откъсва златист стрък трева и започва да го увива край пръста си. Росица го предизвиква със серпантинен смях:

– Все си намръщен!

Той изплита халка от тревицата и я нанизва на тънкия пръст на момичето. Прошепва в ухото ѝ:

– Моя...

Смехът на Росица го омотава в звънливи серпантини:

– Венчалната халка от сламка!

Целуват се и потъват в дълбочините на листопада. По раменете им слитат и кацат още топли листа.

– Каква жена ще ми станеш, като си такава непослушна! – я гълчи Рад.

– Че защо да съм непослушна?

Той мълчи. Шепот на падащо есенно листо.

– Не искаш да те уча на алпинизъм!

Един лъч през листата я уцелва в зеницата. Окоето ѝ блести кехлибарено. Росица му противоречи със смях:

– Стига едно въже в къщата!

Рад се начумерва още повече. Повтаря ѝ думите на Деян:

– Трябва да се научиш да се браниш от стръмното! Гледаш: скала, препречена пред тебе, и спиращ. А не знаеш, че скалата е също път. И то най-прекият и най-щедрият – ще те възнагради за усилието с най-красивата гледка, невидена от никого!

Смехът на Росица се изкубва от съветите му. Девојката тичешком настига другите. От нея лъха на още прясна прегръдка, на още неугасена целувка по устните.

Деян, старият ерген, се потапя в своя самотен размисъл – изтърван живот е неговият. Поетът дрънка с китарата. Той няма чувството, че е изтървал нещо от света. Вживява се в безброй чужди съдби и не усеща, че няма собствен живот. Напротив, струва му се непоносима мисълта да бъде затворен в единичката на някаква своя съдба, па макар и най-богатата с приключения и вълнения. Каква бедност! Да се ограничиш с възможностите на един вариант. Той е щастлив с поетската си участ да се чувствува безброен, безграничен, неизчерпаем.

Мащерката не е толкова невинна, колкото изглежда

Росица безгрижно нагазва боса из слънчеви вирчета. Там трепка отражението на листата като пернати птици, слитащи към дъното. Тя се прехвърля от камък на камък по реката. Плиска си с пълни шепи слънчева вода на лицето.

Скулпторът се възхищава:

– Златното момиче!

Все някой друг от групата трябва да отвори очите на мъжа.

Едва сега Рад забелязва: вярно! Момичето е в бледоруса гама: очи, коса, вегди, мигли – почти безцветни. Прозрачна кожа. В безслънчев ден по улицата няма да ѝ обърнеш внимание. Сякаш цветовете ѝ са угасени. Но достатъчно е да попадне в слънчев сноп, за да изгрее нейната багра. Прозрачната ѝ кожа става лъчиста. Косата ѝ лумва като пламтяща факла. Тънките дъги на веждите ѝ заблестяват. Миглите ѝ запърхват

като пчелни крилца. В дълбочините на зениците ѝ се смее един кехлибарен лъч. И в смеха ѝ звънтят лъчи.

– Слънчева невеста! – казва Поетът.

– Само че слънцето ѝ много намръщено! – подхвърля Присмехулникът по посока на Рад.

В отговор Рад още повече се начумерва. Асен намира повод да си теоретизира. Казва на Дара тихо, изпитливо:

– Някои жени се влюбват в навъсен облак. Привлича ги, зареден с електричество. Атавизъм. Навярно пробужда женския инстинкт за покорство под гърма.

Дара възразява с цяло тяло:

– Тъкмо обратният инстинкт на жената: да подчини гърма и да го опитоми в послушен, верен пес.

Бранко се обръща към Росица закачливо:

– Нещо много си весела!

Росица не отбива намека, а го унищожава с откровеност:

– Това ми е най-щастливият ден!

При внезапни пориви на вятъра от гористите склонове се спущат сухи пороизица от жълти листа.

Росица се стрелва по една стръмнина надолу, сякаш за нея не важат законите на тежестта.

– Мащерка! Вятърът дъхти на мащерка! – възкликва девойката и набира китка в шепя.

Росица се увлича и се смъква още по-надолу по сипестия склон. Този ден тя не стъпва на земята. Факелът на косата ѝ се раздухва от вятъра и пламти на слънцето.

– Внимавай! – се провиква Рад.

И викът му е намръщен. Девойката предизвиква своя облак. Тя безгрижно подрипва от камък на камък и размахва дъхавия букет.

Рад се устремява след нея, спускайки се косо по склона.

– Колко мащерка! – ахва тя и протяга ръка към едно бухнало снопче мащерка, изникнала от самите скали, полушвана от вятъра.

Камъкът, на който е стъпила Росица, се откъртва. Момичето се вкопчва с ръка в мащерката, но тя се изкубва. Росица полетява надолу. Рад се юрва стремглаво след нея, без да гледа къде стъпва, обезумял от безсилието си да ѝ помогне.

Нежното ѝ тяло се въргала по сипея като по стъргалю. Подхвърляна от камък на камък, тя се строполява от огромна височина долу в дерето. Китка мащерка се разпилява по сухите камъни. Смърт в полет.

Смъртолет.

Рад стои надвесен над тази пустота. Сипеят се рони с парещ шепот надолу. Най-грозната смърт дъхти на мащерка.

Лице срещу лице с бездната. Едно бързо обземащо го умопомрачение. Сякаш е надзърнал в самия кладенец на тъмните сили.

Мълчаливецът

Запомняме го с мълчанието му.

Рад е ударен от шок. Той, сприхавият, все намръщеният, сега получава обратни реакции на спокойствие и ведро лице.

Започва да обикаля планините като отшелник. Онемял.

Мълчи, защото има толкова неща да говори със себе си. Поетът се мъчи да дешифрира вътрешния монолог на Мълчаливеца:

Лоши сме с тия, които обичаме.

Кой е виновен?

Любовта е невинна винаги, каквото и да ни донесе, където и да ни изведе.

Има разрушителни сили вътре в нас.

Някакво заслепение, когато обичаме, някакво слънчево затъмнение.

Както глухарите, губим самозащита.

Тъкмо тогава връхлитат тъмните сили в образ на дъхава, най-невинна мащерка.

Рад с трескав поглед кръстосва стръмнините. Щом надуши мащерков аромат, носен от вятъра, се спуща да изкоренява дъхавата билка до стръкче. Сякаш бърза да спаси някого. И разговаря мълком със себе си.

Поетът се мъчи да проникне до фикс-идеята на Мълчаливеца:

Трябва да се изтръгва из корена всичко, което подмамва с благодушие, всичко, което упива с кротко уханье, всичко, което обещава успокоение, всичко, което приспива тревогата.

То ни подвежда към пропастта!

Счува му се, че ехото на нечий смях му противоречи. Рад продължава с мълчание да предупреждава за опасността.

Тъкмо бяхме се поуспокоили, че раната на Рад е позарасла, Бранко се изпуща с недосетливостта на младостта:

– Есен е вече... Мащерката мирише силно.

– Млъкни! – прави му знак Асен да не споменава тази дума.

Но Рад е чул. Скача и хуква да я изскубва настървен.

Ние се мъчим да изкореним думата „мащерка“ от разговорите си. Това табу прави езика на групата интимен, затворен, наситен с тайно очарование. Чужд човек не може да проникне в магията на груповия език. Общата грижа за другаря ни свързва с особена близост, ухаеща на мащерка. Може би най-здравата спойка на групата е нещастieto на един от нас. То прави колектива ни необходим, загрижен за някого, озарен от взаимопомощ. Придава по-възвишено значение на групата ни. Издига я в собствените ни очи.

Мисълта за клетия ни другар ни довежда до умиление: ах, колко сме добри всички ние!

Мълчанието на Рад звучи като вик за помощ.

Това мълчание е химнът на нашата група.

Бялата пропаст

Сипей от сняг се рони със студен шепот надолу.

Рад потъва във вечна бяла нощ.

Най-послед! Отдавна е очаквал края.

Направил е всичко, което е било по силите му. Изкоренил е всички мащерки по пътя си. Но какво може един човек пред необятния свят, пълен с измамлива кротост и с подвеждащи ухаения?

Бялото цвете на снега няма аромат.

С какво ни подмами тогава?

Липсата на съпротива превръща умирането на Рад в приспиване, както и животът му без Росица е бил тежко спане – две сънни състояния, от които отсъствуват животът и смъртта.

Лавината го хвърля долу в обятията на годеницата му.

Бяла пропаст – сън без сънища.

Нелепицата Размяна на местата

Никифор, последният в редицата, пръв забелязва лавината.

Той е предвидил злополуката! Той я е очаквал!

В първия миг почти възликува.

Но веднага е замотан в снежната центрофуга. Всички мълниинно разменят местата си. Първите стават последни, последните – първи.

Никифор се е чувствувал оневинен чрез мястото, което заема: последен. А сега е извъртян на първо място.

Лавината го преобръща, изправя и възкачва на водаческия пост, на товарва го с цялата тежест на снежния потоп.

Но той по навик знае: стоиш ли изправен, с вдигната глава, ти ставаш мишена. И той се навежда и сгушва в сигурността вътре в снега. В мелницата на лавината всичко се смесва: глава и крайници, чело на групата и опашка.

Той отчаяно търси земята, да се хване за нея, да стъпи здраво. Няма я земята. Изпод нозете му кой я измъкна?

Дори някой да би казал на амбициозния Никифор, да би отлепил клепаците му от снега и да би извикал в ушите му, затыпкани със сняг:

– Погледни поне веднаж истината в очите! Това е сравнително малка лавинка! Да се вдигнеш в цял ръст, да се опънеш на пръсти, да просреш ръка, и ще стигнеш тавана ѝ. При това, ти попадна в най-плиткия ѝ плавник!

Как? Той би побеснял от ярост. Никой не би могъл да го разубеди, че лавината не е гигантска, тъкмо по мярка на амбициите му.

Не му нарушавайте поне тази последна илюзия!

Голямото и малкото

Поетът търси формулата на характера на Никифор:

Твоята провинциална страст е Голямото.

Цял живот те разяжда съжаление: в малка страна си роден, с малък простор.

Малки са тук планините за тебе, малки са най-високите им върхове, малки са най-върлите им стръмнини, малки възможности да се издигнеш.

Малка е даже лавината, малка, но ще затрупа и тебе, и твоята голяма амбиция.

Безсмислието има някакъв смисъл също

Никифор попада в каменоломня. Отвред го удрят ледени чукове с едно нелепо припомняне:

– Не съм си продължил трамвайната карта! – настръхва той от

ужас.

Шibaщи го образи: старата трамвайна карта, изтрита от носене, с изтеклия срок. Контрольор в трамвая:

– Другарю, глоба! Слизай! Срокът ти е изтекъл!

Никифор шари из джоба си за два лева. Трябва да скочи в движение. Все още държи разтворена трамвайната карта. Датата му се набива в очите, едра, с крещящо зелено мастило.

Скок от трамвая. Насрещен вятър. Лавината го прегазва. Удар след удар, образ след образ.

Дара му се надсмива отмъстително:

– Това ли ти е дисциплината, да не си продължиш трамвайната карта!

Никифор се свива в снега презглава, да се скрие от присмеха на групата, който е по-опасен за него и от лавината.

Но гласът на Присмехулника се провира с лисича гъвкавост до него:

– Ти, дете все оправяш другите, себе си не си оправил!

Асен го обвинява:

– Подозираш всички нас, а сам си бил с нередовна карта!

Никифор не може да мръдне, хванат на местопрестъплението.

– Една неизправност води до друга, по-голяма! – му припомня Водачът, бийки го с неговите камъни по неговата глава.

Точно тези думи Никифор повтаряше на другите, докато той бе водач. Запокитва далече трамвайната карта. Исква да се освободи от тази натраплива нелепица. Мъчи се да се съсредоточи в методична борба с лавината, тъй както подобава на опитен бивш водач.

Но го засипва лавина от трамвайни карти.

Дали няма някакъв скрит смисъл в тази безсмислица? Защо тъкмо фанатикът на дисциплината е направил един дребен пропуск, изплуващ сега из дълбините на подсъзнанието?

Лавината затрупва едрото и дребното, смисъла и безсмислието, края и началото, обръща ги, разменя местата им, смила ги.

Всичко изчезва.

Пръстите на Никифор шарят в снега за помощ и срещат други пръсти. Може би тия на Водача. Но пръстите им не се виждат и се разминават слепи, вкочанени, станали съставка на снега.

Затрупаната памет Щастие в нещастieto

При вика: – Лавина! – операторът Слав вдига ръце.

Той е един от онези, които нямат лице. Физиономията му не се налага на вниманието с нищо, не се запомня. Той се запечатва в паметта на всички ни с лицата на другите, които все лови и запазва в обектива на камерата. Има такива незапомнящи се черти, които се разтварят в другите лица.

Едва сега в мига пред смъртта образът му се индивидуализира.

Един проблясък на лице.

Ярки, вдъхновени черти. Изражение на откривател.

Той забравя всичко на света, забравя себе си. За него опасността изчезва.

Опиянен е от величавия случай, който се пада един-единствен път в живота му и никога повече.

Със светкавичен рефлекс смъква камерата от рамото си, насочва я срещу лавината и я пуца.

Под нозете му почвата се подкошава. Светът се руши наоколо, а той не забелязва. Олюлявайки се, Слав пада, но все още държи камерата вдигната високо над главата си.

Снежният валик го замотава. Вихрушката го поглъща.

Само две ръце ожесточено стискат камерата и я крепят горе всред бялата пяна. Стихията я изтръгва от вкопчаните му пръсти. Пръст по пръст откопчава.

Но камерата е пусната и продължава сама да снима.

Снежният пропелер я завърта и сгушва в една бяла кухня.

Камерата снима слепешком лавината извътре. Сякаш е попаднала в самата ѝ утроба. Бяла тъмнина.

Проблясващи тласъци на снегореза. Вечна нощ, повита в пелени от сняг.

Операторът, цял пресукан като пране за изстискване, в последните си мигове се опитва мислено да гледа през окото на камерата, обърнато към жестоката красота на света. Той вижда неописуема прелест дори в лавината.

Изтървана от ръцете му, камерата продължава да действа като поет, получила от него този вдъхновен тласък. Безпристрастността на обектива изведнаж се превръща в проникновение.

Макар и обективист по занаят, операторът е така емоционално погълнат от своята работа, че всичко, до което се докосне, става изкуство.

Но това ще се открие едва след смъртта му.

Лавината сякаш събаря планината. Всичко се сгромолява надолу.

Ролките се изтъerculват към дъното на пропастта. Сляпата вихрушка ги напъхва навътре, навътре в прясната, сякаш да ги скрие, за да ги запази до размразяването...

При размразяването ще се открие загубеното

И когато не дишам, се надявам.

Операторът надниква в бъдещето:

Дълбока клисура – гнездо на ехо.

Южнякът ръфа пряспа. Снегът се топи, превърнат в песен. От пряспата извира ручей – той расте, тя се смалява. Ручеят клокочи все по-буйно, преде водите си от снега на тънки, безбройни нишки.

Плешиви камъни надигат арестантски глави изпод преспите. Оголва се тъмната, изпита гръд на земята под разкъсаната мръсна риза.

Тази годена снегът се задържа дълго. Забравили сме, че има камъни, пръст, бликаща вода. И още нещо, което таи самото дишане на живота. Сега то се разоковава във и вътре в нас. Преоткриваме света наново. И заедно с него – някаква съществена, затрупана част от себе си, за която не сме подозирали.

Дълбоко в пазухата на една пряспа – нещо скрито, заровено. Водата подкопава снега, дълбае го, прониква навътре като гъвкава ръка. И измъква... две-три кръгли металически кутии. Потокът ги подема и търкулва надолу, играе си с тях, подхвърля ги от камък на камък, замотава ги във водовъртеж, блъска ги от бряг на бряг.

Обли металически кутии като странни консерви. Какво ли не изгубват и захвърлят излетниците, прегърбени под раници, в планината.

Момче, обрамчило шарена торбичка, със синьо блокче в ръка, търчи за училище. Подсвирква към един клон, напъпил със зъзнеща птичка, зачуруликал. Тичешком хвърля камък в пенестия поток. Камъкът се удря о нещо и изтръгва необичаен екот. Момчето се вижда в мътните струи.

Пак ще закъснееш, заплесанко! Вчера подпира стената, без да можеш да измислиш причина защо си закъснял. Как да обясниш на учителката, че напролет пътят до училище става по-дълъг, отбива се

встрани, гъмжи от непредвидености.

Момчето се спуща по стръмния бряг. Нагазва по хлъзгавите камъни в ручея. Плясва с крак във водата, но не се връща. Играта едва сега започва.

Най-после след увлекателна гоненица, измокрено до глезени, то измъква кутиите от ледения поток. На брега ги оглежда озадачено. От крачолите му тече вода, но то е погълнато всецяло от находката си. Не смее да ги отвори. Въображението му ги пълни с всички чудеса и ужаси на земята.

Вдига поглед към насрещния отвесен скат, който се губи в небето. Един острозъб връх като запалена свещ от изгрева. Някаква догадка стрелва момчето.

То хуква надолу към селото.

Човешката памет е къса, филмовите ленти са дълги

Кутиите крият наистина чудеса: филмови ролки.

Грижливи ръце провесват мокрите ленти да се изсушат. После ги обработват, проявяват, навиват отново на ролки. Добре, че паметта на лентата не се изтрива така лесно, както човешката памет. Притъкват ролките на прожекционен апарат.

Лампата в помещението угасва.

На варосаната стена се отваря един оживял свят в черно и бяло. И шареният свят впива очи в своя безцветен двойник, за да се види като пробягваща сянка на някой непознат.

Ето консервените кутии на паметта.

Светът през очите на оператора

Документална филмова хроника. Парад. Точат се физкултурници, развяващи ефирни шалове. Оптимизъм, дефилиращ с маршова стъпка. Аплодисменти от трибуните...

И изведнаж нахлува друга картина в различна тоналност:

На гладка скала висят двама на едно въже. Катерене нагоре. Отвесна перспектива. Слитък небе. Ръка, вкопчана в брадавица на канарата. Крак, който слепешком търси някакъв микропраг по непрестъпната

стена. Зееща пропаст.

Пак суха хроника, снимана по шаблон. Откриване на нов завод. Девойка в национална носия поднася хляб и сол. Прерязване на лентата. Плисват вода от стомна...

Замъгленост.

И внезапно въжето, внизано в карабинер, се протрива. Младеж, който виси на него, полита стремглаво надолу. Като простреляна птица. Падане в разтегнато време. Небето става земя, земята – небе. Светът се завърта. Младежът увисва на другия край на въжето, което здраво се държи от втория алпинист върху скалата. Люлее се като махало над пропастта. Светът се люлее заедно с него и отново става стабилен.

Банална хроника. Новодомци в току-що завършен жилищен блок. Сковани като за снимка. Телевизор, хладилник, магнитофон, електрическа тенджерка „Чудо“. Пят с незаписани гласове и се чукат с пълни чаши. Бебе плаче беззвучно. Стара баба се хили с беззъба уста...

И в този тих еснафски покой се връзва заледен, изшилен планински връх, полиран от вятъра. Оттам – с други очи видян необятен простор. Млад силует, очертан на върха. Той скупчва с ръка снежната шапка на билото, прави причудлива фигура. Слепен, израства странен снежен човек, стъпил на самия ръб като сфинкс от бял бронз, загледан в безкрая.

Отново стереотипна хроника. Квартално събрание. Президиум, катедра, чаша с вода. Оратор говори. Само мелеща уста. Разпален, беззвучен словоизлив...

И изведнаж снимките се замотават.

Лавина.

Сред море от мъгли и облаци се издига бял връх, наподобяващ айсберг. Дебели навеи пресен сняг. Дребна някаква задръжка едвам крепи натрупани преспи, надвесени като козирка над пропастта. В един миг от върха се спуща комета, опашката ѝ замъглява деня. По стръмния склон руква бяла лава. Безшумно, страхотно в своето няма сгромолясане.

Този снежен водопад, надигнал облак от бяла пушилка, ни удря в някакъв приспан мозъчен център да си спомним всичко, което се е замразило в паметта на мъртвите.

Как се е натрупала лавината – снежинка по снежинка, стъпка по стъпка, дума по дума, жест по жест.

Кой всъщност е поетът?

Поете, признай поражението си!

Слав, операторът, жалкият, нескопосан алпинист, на когото всички

се смеехме, извърши онова, което ти не успя: запази нашите следи в па-метта на хората.

Ти искаше да оставиш знак: не че сме умрели, а че сме живели. Умора. Жажда. Студ. Свръхусилие. Другарство. О, как сме живели!

Нищо не можа да оставиш след себе си.

Защо не изпълняваше нашите желания да пишеш по разни случаи: за нашите победи над природата, за нашите другарски празници, за пълнолетието на Бранко?

Сам изгърва своята звезда!

Слав, операторът, стана поетът на групата.

Без никой да го заставя, той снимаше лицата на алпинистите. Тези лица, загорели от слънце и вятър, които блестят като фенери, запалени от простора и гледките. Поетът на камерата успя да ги види: спокойни и скромни. Лица на хора, които не са сигурни, че могат навсякъде да се качат, както някои си ги въобразяват. Не са надменни, като че върховете стоят под тях. Напротив, замислени, те гледат отдолу нагоре с уважение върховете, без да надценяват усилияето си да ги достигнат.

Поете, сляп ли бе за тези лица?

А ти съчиняваше своите отвлечени, херметични, неразбираеми стихове!

Нямаш време да се поправиш.

Поетът задава един въпрос на вселената

Моя ли е грешката, звезди?

Струва ми се, бях до края верен на едни невнятни гласове, идещи от най-далечното „наблизо“ с ритмовия шепот на кръвта.

Струва ми се... Сигурен съм... Може би... Не зная...

Ваша ли е грешката, звезди?

Отвърща му един снежен свистеж в ушите като студен, безстрастен смях на далечните звезди.

Талант и група

Не си ли въобразява Поетът, че изпълнява повелята на своя талант?

Ние, групата, сме особено, неизследвано същество. На него принадлежи бъдещето. Това многооко, многоръко, многовалентно същество ще

насели планетата.

За да се развива в себе си, групата има нужда от таланти. И тя си ги създава. Тя просто насочва излъчванията си към един свой член и събужда в него дарби, които биха останали дремещи и потиснати във от нея.

Ние казваме: „Пиши!“ И неопитният стихоплет израства, оправдавайки надеждите ни.

Ние казваме: „Пиши за това, пиши така, пиши сега!“ И Поетът, ако има съзнание за ролята си, сяда веднага да твори.

Но и съществото НИЕ не познава ролята си.

Може би нашите преки поръчки са само една видима част от цялостната ни, вътрешна програмираност. Кой знае, дали без сами да разбираме това, ние не въздействуваме на таланта по други пътища, ирационални, обратни?

Дали няма нещо друго, по-дълбоко, опако, което се предава от групата на Поета? Някакви потиснати вибрации, някакъв неосъзнат копнеж по далечното, неовладяното, загадъчното?

Може би, отговаряйки на вътрешната си потребност, Поетът всъщност следва нашите потайни влечения към нови образи, към различно от досегашното мислене, към неznайни светове – тъкмо обратното на она, което ние считаме за ценно.

Самият факт, че търсенията и лутаниците на Поета ни дразнят така нетърпимо, не загатва ли, че в тях подсъзнателно чувствуваме собствените си напразни търсения и мъчителни лутаници?

И дали, осъждайки жестоко експериментите на твореца, ние по този начин нарочно не предизвикваме неговата цялостна вътрешна мобилизираност да търси, да открива, да докаже своята и дълбоко наша правота?

Може би подсъзнателната наша лъчева повеля заставя таланта да рискува в името на нашето развитие. Днешните негови приумици, които дразнят вчерашните ни представи, може би ще станат утрешните ни понятия. И така ще се измъкваме от собствения си калъп, ще се раждаме наново от себе си. И Поетът трябва да носи родилните болки за цялото младо, утрешно същество НИЕ.

Поетът сам твърди: „Не аз пиша, някой друг пише с моята ръка.“ Кой е този „някой“?

Може би това е многоизмерното същество НИЕ, което подсъзнателно му диктува своите потиснати, неизразени, звездни импулси?

Как?

Как да се помирим с поражението?

Поражението ни издига над всяка победа. То ни прави обикновени хора, близки до най-човечното.

Поражението е човешка участ, щом сме смъртни.

Усилията не са били напразни, щом са те довели до поражение – с това ти си победил страха си от поражението.

Защо се боиш, че няма да успееш?

Има ли по-голямо постижение от едно мълком преглътнато поражение?

То ти носи удари, които те държат буден и зорък.

Най-творчески дръзновен е образът не на преуспелия, а на претърпелия корабокрушение.

Най-високо над себе си се издига не възвеличеният, а поваленият.

Поражението носи себепознание.

Поражението ми показва собствените граници, а щом си видя границите, аз ще поискам да ги прехвърля отвъд.

Поражението е моята тиха победа, от която излизам по-добър, по-зрящ, по-трезв.

Болката ме оздравява.

Неуспехът ме прави по-близък с всички, по-интимен с човека.

Човешкият живот в крайна сметка е едно поражение.

Как да се помирим с поражението?

Осъден на вечно търсене

Поетът се вживява в агонията на всеки един от загиващите. Пита безответния сняг:

„Може ли целта на толкова борба и усилие да бъде – да оцелееш?“

Спазми на протест и ярост срещу сляпата лавина, която реже лицата ни, сече крайниците ни, троши ни и ни дави.

Поетът търси, търси трескаво нещо да ни предаде през снега, за да не бъде така тежък пътят ни отвъд.

Нима до последния си дъх ще търси? Поне в самия край няма ли да намери?

Настъпва мигът, в който всичко е възможно.

Да разбереш, че си ограничен – оттам започва твоята безграничност.

Внезапна, неподготвена развързка преди завръзката – това е нелепата драма на живите.

И все пак, има нещо, не може да няма. Нещо, заради което се понасят мъките на живота и на смъртта.

Какво е то?

В последния миг му проблясва мълнино едно стихотворение от английски поет, на когото дори името е забравил:

„Хиляди прелестни цветя умират, невидени от никого.

И техният аромат угасва в пустинята.“

Нима последният излив на душата ти ще бъде чуждо стихотворение?

Няма ли да намериш нещо свое най-после?

То те разпъва извътре. Зяпаш като удавник.

Цял живот го носиш в себе си – своя вик към слънцето, с който си се родил и ще умреш.

Той напират на залпове и ти разпъва устните, както безмълвието на глухоням.

Най-родилната мъка е да се прераждаш в думите, най-заприщаният напор.

Смешна е твоята азбука от ръкомахащи образи и неизречен полустон, полузов, вбит със зъби в снега.

Край... Не ти стига дихание.

Тъй ще умреш от усилие своето онемяване да разковеш.

Чакай... Какво ли, какво трябваше непременно да предадеш на кого?

Той настига задъхан без дъх своите стихове, гони ги напред в годините, докосва ги с конвулсивни пръсти и ги изтървава.

Поетът губи съзнание

Сънят – това нереално време – само то ти принадлежи.

Бяла, варосана стена, запомнена от детски дни.

Ти лежиш от шарка. Треска те тресе. Обърнат към стената, с часове я гледаш.

Прясно варосана, пъпчива, сякаш сипаничево лице. Още си дете – затуй я виждаш:

Белите брадавици обрастват с брада.

Облак. Пуканки ваят. Разцъфва скреж.

Арфа с лунни струни. Звън-н-н. Усмивка. Рони бисер сълзи.

Цял живот си я заобикалял, а все в стената удряш нос.

Бяла варосана стена на класна стая.

Сляп си вече да й зърнеш чудесата.

Сянка от крило на птица в миг я прекоси – зачеркне фантастичната фактура на мазилката.

Грабва те илюзията, че ще се измъкнеш на простор.

Искаш със главата си да я разбиеш. Удряш. Твърдостта ѝ с болката измерваш.

Бяла, варосана стена на стар затвор.

Все ти пречи да ѝ зърнеш чудесата някаква дълбока пукнатина във зида.

Разклонява се копнежа ти опасно. Ти събаряш здравата стена с мечти да бягаш във на свобода.

Бяла, варосана стена на бели облаци.

Най-голямата любов да би осъществил, ти пак ще влезеш във домашния капан от четири стени.

Пак ще ти попречи някаква пролука да съзреш безкрая на стената.

Пролетен капчук ще задълбае може би зида, за да те призове по морза на открито.

Бяла, варосана стена от едрозърнест сняг.

Най-безстрашен алпинист да бъдеш, рано или късно, все ще стигнеш до стената на снега.

О, защо последните секунди пропиля в надежди за спасение!

О, защо броените секунди пропиля в оскъдни спомени!

Трябваше да вникнеш в чудесата на снега.

Трябваше, притиснат до стената, да я завладееш, както някога като дете я бе владял.

Бяла, варосана стена – лист, откъснат от тетрадка.

Цял живот се мъчиш да родиш от себе си поет. А си бил роден поет като дете.

Бяла, варосана стена със белези от шарка.

Снежните брадавици обрастват със брада.

Облак. Пуканки валят. Разцъфва скреж.

Лунен лък. Усмивка. Бисер-сълзи...

Кой отвън стената ти дълбае? Процеп.

Ледокопи бият. Стъпки. Викове. На помощ идат!

Махайте се! Не отнемайте стената на детето!

Тъкмо я откри във цялата ѝ неизчерпаност.

Бяла, варосана стена...

Сълза замръзва в погледа и става парче лед.

Последни спазми и тръпки в нашата патетична битка, в нашата безмълвна, последна битка за живот. И някаква необятна арена – бялата планина – за тази мравча, незабележима смърт на някаква си човешка групичка.

Кой ще се спаси?

Може би спасява се онзи, който отхвърля товара на мислите.

Димо, жилав момък, върви в опашката. С наушници, които пропусчат шумовете отвън и ги задържат, превръщайки ги в проточено бучене в раковината на ухото. Ледокопът е в дясната му ръка.

При вика: – Лавина! – в ухото му заехтява звуков водовъртеж: На-ви! На-ви!

Врълхлитат го образи, напирасци в съзнанието мимо волята му:

Тренировка.

Деян, ветеранът в планината, ги учи:

– Човек не си познава възможностите докрай!

Димо с един замах хвърля раницата си и заедно с нея праща тези натрапливи образи далече от себе си. Остава лице с лице с лавината.

Мигновени рефлексни действия. Обръща глава нагоре към склона.

Ръцете стискат пикела в готовност.

На пет-шест метра пред него по склона се носи снежна дъска, разпукана, около 40 сантиметра дебела. Димо подскача високо нагоре, за да я остави да мине под него. Но в следния миг краката му потъват в нещо меко и движещо се като тресавище, което го свлича по ската надолу.

Той затваря очи. Цял превърнат в усет. Нещо го блъсва силно отпред и в кръста, обръщайки го с главата надолу. Той съобразява мълниинно, че това е втора снежна маса, по-голяма от първата, която се откъсва и полетява към пропастта с по-бясна скорост.

Блъсва се в нещо твърдо. Удар в главата и пак премятане назад. Чувствува, че попада, и ритва инстинктивно, изтласквайки се напред с ръце, както при плуване „бруст“.

Сякаш изскача нагоре. Просветва му. Но започва да го притиска от всички страни.

Свърши се! – сам се успокоява той. – Спираме вече!

И в същия миг потъва надолу някъде вдън земя. И пак се премята презглава о една два-триметрова скаличка. Има чувството, че ще се смачка. Навсякъде се усуква, навсякъде се огъва, отвсякъде го дърпа и

същевременно натиска с извънмерна сила. Въздуха, който е поел при скока, вече е почти изтласкал от дробовете си. Устата си чувствава пълна със сняг.

Димо единствен запазва усета си за реалните размери на лавината.

А даракът продължава да го развличва между валците си. Не знае в какво положение е и в кой край на лавината.

Нещо изведнаж го изправя на крака. Мракът изчезва. И го гипсират цял. Гигантска преса се мъчи да го изстиска до шушка. От напрежение изплюва някаква топка от устата си. Изстенва.

И разбира, че адът се е свършил. Но само за миг.

Сега започва борба за дъх. Понечва да вдъхне, но около лицето му вместо въздух – сняг. Снежна атмосфера. Сякаш е попаднал на друга, вледенена планета.

Седемнадесетият

В последния миг усещаме присъствието на още един член на групата ни. Загадъчния. Невидимия. Случай.

Завладява ни неговият непостижим нрав.

Едва сега го приемаме като равен, весел, неотлъчен другар. Навред ни е следвал. До последен дъх и след последния дъх ни готви всякакви шеги и изненади, от които космите на главата ти се изправят. Неволно сме се съобразявали с него на всяка стъпка. Но никога не сме го разгатнали. Често го пренебрегваме от гордост. Негласно разговаряме с него, заспиваме и се събуждаме редом с него. Опърничавия. Променчивия. Случай.

Колкото по-интензивно, по-волево, по-независимо живеем, толкова по-голяма сила в съдбата ни придобива Случаят. Той обича рискуващите, неспокойните. Винаги се навърта наоколо. А в безлични, застояли съществувания Случаят избягва да надниква. Затова еснафите се учудват: Как така случайно се срещнахте с лавината? Защо на нас, благодарумните, не се падат такива случайности?

Защото сте сиви.

А Случаят е художник и обича ярките багри на характера. Има си магнитно поле, където действа. Високо напрежение, дръзновение, самоотверженост – там избликват поетичните му приумици. Не всеки може да бъде удостоен с вниманието му.

Благодарумният и добронравен ред на „живот за пример“ прогонва

халосника Случай. Нехайникът обича неутъпкани пътеки, открити за шибаниците на разнопосочни ветрове и дъждове. Обича ръбове, надвесени над пропасти, недопустими отклонения, безразсъдни скокове, изобщо всичко онова, което порядъчните еснафи наричат „объркан живот“.

Обича той от нищо да направи всичко. От локва – небосвод, от примка за обесен – хоризонт. А всъщност, знаеш ли го какво обича?

Фантастът Случай е като дете – бяга от плъховете.

Затворете се в къщи, свийте се в охлювната си черупка, станете пепеляви, кротки, плахи, и никога нищо ярко и разтърсващо няма да ви се случи. Или почти нищо.

Живот без задъхано присъствие на Случая е мъртвило. Самото предсещане, че може да те връхлети нещо непредвидено, че изобретателният Случай диша нейде в тила ти, че те причаква зад она дънер – това придава на дните тръпчивия жизнен сок. Да си нашрек: нещо ти предстои! Това е може би истинското съществуване. В такива мигове на изтърпяване пред неизвестното влизаш в контакт с всичко.

Спирането на борбата е краят

Атлетическите вълни на лавината се вкочняват в застой.

Един последен проблясък пред слепените със сняг очи на всички ни:

Памир. Покривът на света.

Кристаличен венец от хребети, непостижимо високо в небесата, над облаците, над полета на орела, над всяка представа за планина. Белочели върхове, озарени от слънце, когато низината е потопена в сянката на вечерта. Спотайли една непроницаема усмивка като полуобещание.

Ние опазихме достигнатата висота.

Никой вече не може да ни отнеме Памир. Никой не може да ни забрани да го изкатерим, да ни върне от сред път, да ни зачеркне от списъка за международни изкачвания. Никакъв облак не може да ни го затули. В последния ни поглед завинаги е закотвен вледененият му гребен.

Ние не изгубихме висотата.

Ние прехвърлихме границата между отделните страни, отмахнахме границата между възможно и невъзможно, между действителност и мечта. Памир ни принадлежи. Ние сме се изкачили на покрива на света и оттам виждаме всичко като на длан. Толкова кътчета, още

неизследвани, толкова върхове, още недостигнати.

Лавината се отваря за миг като клепач на око, надзърнало отвъд, показва своето бяло, твърдо и пак се затваря, скривайки вечната бяла нощ с нейните тайни.

В последна просъница всички си протягаме ръцете през снежните стени, докосваме се, наляваме се един за друг, надигаме се и поемаме нагоре. Ние вървим, потопени в снега, слени със снега, очаквайки слънцето да ни стопи заедно с него. Ние вървим, преливайки се неусетно във вятъра, в снежния дим със седефени блескавини като звезден прах.

От тази снежна звездна мъглявина ще се зароди... какво?

Едно последно космическо чувство на успокоение, че сме водили борбата докрай, че не сме се предали, че сме приели нещо от скалите на планетата, че сме заедно, че всеки, умирайки сам, заключен в своя снежна килийка, се слива с другите, със стихията, с вселената...

Трети дял. СЛЕД ЛАВИНАТА

Отдалече всичко е по-страшно

Деян в базата, оборил глава в шепа, си представя:

Той е начело на спасителната команда, натоварена с носилки, одеяла и други необходими неща. Не за пръв път се притичва на помощ в планината. Колко непознати е изтръгнал от сладкия сън на бялата смърт.

Ученици на екскурзия, застигнати от виелица. Намери ги свити на купчина, завейани от снега, превърнати в бяла пряспа. На място ги разтърква със сняг, докато падна от изтощение.

Снегът приспива, снегът събужда.

Излетници, изгубили пътеката, зареяни в пустоша. Продирал си е гърлото да разлайва ехото, докато ги открие.

Младежи, замръкнали през два рида до някоя хижа, но като слепи в тъмнината не могат да се доберат до нея. С фенер ги е измъквал като от кладенец.

Неопитни планинари, стъпили на някоя снежна козирка и пропаднали в пропастите. Спускал се е с въжета до тях.

Търкал е вкочанени крайници, отчайващо безчувствени, докато се появи болката – признак на съживяване. Правил е изкуствено дишане на мъртъвци, дълго е дишал във вледенени уста, издишвал си е дробовете, докато присади своето дихание в чуждата гръд.

Колко непознати, на които имената и до днес не знае, е връщал от сред път оттам, отдето никой никога не се връща. А на своите е безсилен да помогне.

По-скоро! Представя си как търси следите им в снега.

Вявицата е засипала дирите на групата. Само тук-гаме опитното му око предугажда стъпки. Сякаш трябва да разчете изтрит древен надпис по камък. Срича стъпка по стъпка неизречени колебания, лутаници, надежди, съмнения.

– Въртели са се в кръг! – открива той слисан.

Отправя се по едва различимите дири. След него върви спасителната команда. Сега той увеличава състава ѝ. Повече хора ще му бъдат необходими. Ускоряват движението.

Деян като овчарско куче надушва нещо. Изравя от снега

консервените кутии на Дара. Предположенията му го отвеждат към все по-страшната истина:

– Тъпкали са на едно място!

С растяща тревога подканя другарите си да побързат.

Деян тръсва глава да се освободи от преследващите го видения. Той става все по-неспокоен. Не го свърта в базата. Обръща се към радиста с лице на човек, изгубил път в планината – лице, каквото той никога не е имал:

– Опитай се още веднаж!

Радистът прави последен опит да влезе във връзка с групата. Вместо отговор Деян чува как в ушите му бие, ще му пробие тъпанчетата гласът на собствените му мисли:

Късно е, все по-късно става!

Нищо

Лавината веднага прикрива следите си.

Белият звяр се е укротил и заспал.

Само опашка от снежна пушилка още се вие и се разсейва.

Нищо не се е случило. Няма нищо.

Поетът, ако би могъл да се отдели от това нищо и да го съзерцава отстраня, би си помислил:

Наричам го „Нищо“, но зная ли какво е заключено в това бяло петно?

Когато всичко премине: илюзии, спомени, близост, вълнения, бури, аз казвам:

„Нищо не ми остава!“

Но колкото и неща да бъдат отнети от мене, все пак остава нещо, което не може да бъде изтръгнато от самото нищо – някакъв негов закон, който не може да се изскубне от празното му ядро.

И както от вакуума се раждат звездите с избухване, така и от това мое нищо възниква може би нещо с нови, неизмерими измерения.

Всяко нещо, колкото и огромно, е определено и тъкмо затова ограничено.

Нищото е безгранично, отворено във всички посоки, по-пълно от всяко нещо, от всяко натрупване на много неща.

Нищото носи тайната, която поражда всичко – онези зародишни импулси, които създават непознатото нещо от нищо.

Борба за дихание

Димо единствен продължава двубоя.

Едвам удържа прежаднелите си дробове да не вдишват сняг. Разумът действа – безпогрешен часовник, навит докрай.

Бързо като удавник започва да разравя снега пред устата си. За щастие, ръцете му са вдигнати нагоре, над главата, сякаш снеговъртежът му ги е вързал.

Няколко секунди интензивно дишане.

Пиян от сладостта на въздуха. Поглъща го на едри, изжаднели глътки. Най-сладкият напиток на света.

Изнурен. Опитва се да прогледне. Невъзможно. Около клепките и веждите – полепнал сняг като клей. Нищо не вижда освен просветването. Разтрива снега от очите си като щипещ пясък.

И отваря очи.

– Помощ! – е първият му вик.

Мълчание.

Само сняг.

Второто раждане на човека

Озърта се за друго живо същество. Ужасът на човешката самота. Тази пустота е по-страшна от смъртта.

Един вледенен кичур, вече не рус, а бял, стърчи над снежната братска могила.

Димо придобива нова сила при вида на този безпомощен стрък човешка коса. Разбира, че е оживял не за да иска помощ, а да дава. Както е цял гипсиран от снега, започва да върти главата си и да движи ръцете. Огъва се подобно свредел. Сам се откъртва от снега, твърд като железобетон. Сам се отлепя.

Олюлявайки се, едвам се изскубва от снежния калъп като новороден. Ръката му посяга към челото, повикана от болка, която тежи повече от камък. Напипва голяма цицина. Наоколо – сняг, обагрен от неговата кръв.

Заличена всякаква човешка дيريا.

Самотна обувка, загубила крака, замръзнала в последна крачка с посока нагоре.

Безпръста ръкавица, обърната с дланта към небето, всичко

изтървала, държи в шепа бучка сняг.

Поне един строшен пикел да стърчи като маркировъчен знак на местопроизшествието. Само студ и сняг.

Попаднал е на мъртва планета.

Димо се хвърля към вледенения кичур и се вкопчва като удавник за сламка. Започва да го отравя внимателно. Също както зиме прозорлив градинар изкоренява замръзнала фиданка. Полека-лека се очертава заоблеността на луковица.

С инстинктивно налущкване носят сам си пробива отворче, за да поеме въздух.

Над снежната кора – струйка пара от живо дихание.

Планетата се съживява, населена от едно същество.

Бяла тишина

Дали ще се спасиш, зависи от мястото, което заемаш.

Суевърният сам пожела да си разменят местата с Димо, за да стане тринадесети в редицата и да покаже, че не е суевѣрен.

Димо съзнава, че трябва да бъде достоен за такъв подарък – единственото място, белязано със знака на спасението.

Чак сега му става страшно.

Стъпките на Дара, които все се отклоняваха от общите дири, са я отвели по-встрани, в опашката на лавината.

Тя е най-плитко затрупана. Димо я откопава. Зашеметена, все повтаря с уста, още затъпкана със сняг, сякаш е вързана и я изтезават да се отрече от нещо скъпо, а тя упорствува:

– Ако бяхме знаели, пак щяхме...

Тия невнятни думи, запушени със сняг, звучат като нечленоразделна реч на първия човек, подгонен от стихии на планетата.

Изплювва кървава топка сняг. С трескаво люшкане на главата, сякаш иска да разтърси от сън съзнанието си, тя отърсва снега, затъпкал ушите, миглите, косите. Едвам отлепя очи, и се опомня.

Светлината я освестява.

С бързи, разгневени движения разкършва плещи, отмахва снежната купчина и скача на нозе. Озърта се. Надава сърдит вик в две шепа:

– Хе-е-ей! Къде сте? Вдън земя ли потънахте?

Никой не ѝ отвръща. Няма жива душа.

За миг двамата с Димо стърчат като два забравени класа в пожъната

нива, затрупана от сняг.

В тоя миг Дара изпитва виеща завист към онази, каквато бе тя рано заранта: закъсняла, изгубена в своята самота сред самотната планина, почти без надежда да настигне другите. Колко богата е била! Снегът криеше предугаждани се стъпки. Някъде далече напред вървяха, дишаха, мислеха... Цял живот да ги е гонела, никога да не ги е настигнела, но само да знаеше, че някъде там младите им плещи очертават линията на хоризонта...

Няма го вече нейния хоризонт. Околният пейзаж е съвсем променен. Смърчовите стволи по насрещния рид са отсечени от езика на въздушната струя, лизнала отвъд пропастта. Склонът, по който групата алпинисти се движеше на зигзаг, се е смъкнал надолу. Там като в шепя се е натрупал до 3–4 метра сняг. Един тъмнолилав улей по стръмнината бе лежи руслото на лавината.

Толкова тишина не може да се понесе.

Поетът вероятно би казал:

Смазваща е тази тишина – абсолютна, лунна и безлюдна.

Твоят слух не може да я издържи.

Струва ти се, оглушаваш и ще ти се спукат тъпанчетата от тази звривна тишина...

– Млъкни! – виква Дара на тишината и се хваща за главата. – Аз съм съвсем гроги!

Двамата се хвърлят върху снега и започват да го опипват със спрян дъх, търсейки някакъв намек от човешка следа.

Димо налучква нещо твърдо. Внимателно го изравя, трепере да не му причини болка.

Пикел! Двамата го гледат втрещени, очаквали да измъкнат ръка или крак.

И двамата правят група

Привичката да си в група създава в тебе странни рефлексии. Ставаш безпомощен вън от група. Губиш защитни сили.

Изгонването от групата ти чувствуваш като отсичане на ръцете и краката. Осакатен, захвърлен на произвол, не виждаш път пред себе си. Не можеш да се ориентираш. Не можеш сам да се бориш с природата.

Когато сме заедно в група, функциите са строго разпределени и твоите сили се задвижват от някакъв скрит, неосъзнат механизъм.

Събуждат се в тебе способности, извикани от общото очакване. Имаш стимули. Искриш от здраве.

Пуснат ли те сам, ти си като опитомено животно, отгледано във ферма, и върнато обратно в дивия лес. То ще загине.

Живееш ли се в колективна атмосфера, ти вече си неприспособен за самотното, диво единоборство на единака. Можеш да се изправиш безстрашно срещу стихията само в група.

Трябва да си извоюваш свое място в групата, за да се събудят в тебе рефлекторните реакции. И да опазиш това място, каквото и да ти струва то!

Но ти не съзнаваш всичко това. Трябва да изгубиш групата си, за да го разбереш.

След като изравя Дара, Димо чувствава внезапен прилив на енергия. Двама сме! Това е вече група. Можем да си разпределим функциите, да действваме, както сме приучени.

Отново сме НИЕ. Не е затрупано упоритото, устойчиво същество НИЕ.

Няма нищо страшно, щом сме НИЕ.

Изведнаж Дара с ожесточението на мъката се мята върху снега. Започва да рине с ръце и крака. Необузданите ѝ движения, които досега все излитаха от мярката, все бяха нецелесъобразни, някак ненасочени и резки, най-сетне намират осмисляне. Само такъв темперамент е нужен в този момент, когато секундите са броени.

Удари нейният час. Ето за какво е била създадена такава шибашо неудържима, като струя под налягане. Тя развихря бясна скорост. Изпод замаха и хвърчат снежни искри. Допреди миг вкочанена, сега се сгорещява дотолкова, че ледената шушулка на белия ѝ кичур, паднал над челото, заблестява на върха си с една капка, като че го оросява пот. Жива е! В пълен капацитет заживява едва в този миг.

Дара се докопва до обувка. Това е връхната точка на нейното осъществяване. Още по-яростно започва да рови снега. Омаломощена от лавината, сега с мълниини движения иде на себе си. Колкото повече бърза, толкова повече намагнитва силата си.

И Димо се заразява от това неправдоподобно темпо. Ръцете и нозете им отхвърлят снега, сякаш ги пари. Едновременно отхвърлят и сковавания страх. Движение, лудо движение. Прогонват смъртта от себе си. Никога не са били толкова живи!

Измъкват полузадушен човек, слепен от сняг. В първия миг не могат да го познаят.

Нищо не е в състояние вече да ги уплаши. Те са погълнати от своята огнена действителност.

Бързешком, без сянка на умора, вдигат и свалят вцепенените му ръце, за да предизвикат дишане. Той идва на себе си.

– А, ти ли си бил! – Дара познава Никифор. – Последните ще станат първи.

Пръв поглед към пейзажа

Никифор, който през цялото време на похода бдеше за стъпките на другите, гледаше все пред себе си и не се отклоняваше дори с очи настрани, за пръв път вдига поглед към планината.

Като проглеждане на слепец.

Няма ги плещите на предишния другар да затулят хоризонта. И хоризонтът се открива безкраен, бял, вълнист като замръзнал океан в разгара на буря.

Как са дошли дотук, без да забележат картината, която ги заобикаля? Или лавината ги е отнесла някъде другаде, сред непознат пейзаж?

– Какво си зяпнал, като че ли не си виждал планина! – виква Дара и грабва пикела, който преди малко изрови Димо.

Тя се юрва с пикела да копае снега като орна земя.

– Стой! – я спира Никифор. – Ще извадиш очите на някого!

– Може да съм стъпила върху гърлото на... – се ужасява тя.

Тримата започват с ръце в ръкавици да ровят. Дясната ръка на Дара е гола – лавината е смъкнала и отнесла ръкавицата ѝ. Но тя не чувствава осторезния допир на снега.

– Дръжте се! – се провиква Дара с все сила, за да я чуят затрупаните.

Димо ѝ подхвърля самотната ръкавица, изгубила ръката, която я е носила. Дара я нахлузва и изтръпва: струва ѝ се още топла. Чия ли е?

Дълбаят наслуки. Никифор напипва нечий пръст. По какво се различава човешкото тяло от снега? Има форма. Само формата го разграничава от аморфния сняг.

– Това клон ли е? – пита Никифор, дърпайки синьоморавата съчка, боейки се да не я строши.

– Или ръка? – прошепва Дара.

Изтръгват една вкочанена ръка от снежните дълбочини. По какво се различава човешкото тяло от дървото? По движението. Ръката е

неподвижна – отсечен клон.

Капват от усилно ровене. Но нямат право на отдых: те са живи! Само на мъртвите е разрешен отдых.

Едвам се добират до главата на затиснатия. Не гледат кой е. Човек. Изтласкват от гърдите му тежкия снежен блок, сякаш избутват бетонна плоча, рухнала при бомбардировка.

Лице в снежна облицовка. Редуват се да му правят изкуствено дишане. Уста в уста. Топли, нацепени устни върху попуканата ледена кора на безжизнени устни. Топъл, издишан въздух от жива гръд, вдъхнат направо в бездыханна гръд. Живот и смърт, от упор.

Кой – кого?

Всеки миг е един дъх

Долу в базата край неоткликващия апарат Деян разгръща най-смелата си спасителна акция – мислено.

Изгубил е дирите на разклона. Спира недоумяващ.

– През къде могат да минат? – пита той вятъра.

А вятърът префучава край него и му подсвирва хулигански.

Деян дава знак на дружината си да го следва. Накъде? В обратна посока на предишната. Наслуки – изпитаната ориентировка на човешкия род, откак се помни.

– Откъде могат да пресекат? – пита той планината.

А хребетите му дават гръб и не искат да му поверят какво знаят. Планината вече му няма доверие.

Интуицията му на опитен планинар се изгубва заедно с изгубените дири на групата алпинисти. Дали и тази негова прословута интуиция не е била акумулирана в него от груповите усещания, догадки, наблюдения, впечатления, внушения?

– По-бързо! Всеки миг е един недостигащ дъх, един изпуснат живот! – прищпорва той представите си.

Спасителна акция – слепешком. Лута се в мъглите на представите.

Деян отваря очи. Белите оси на снега се роят пред прозореца на базата и жият сърцето му.

Тъкмо сега ли трябваше да падне този сняг?

Очи, срещнали погледа на смъртта

Горе при затрупаните.

Суеверният отваря очи. Вижда надвесените лица на тримата си спасители. Вдъхва, поел тройния топъл въздух от гърдите им. Снегът по устните му е стопен от техните устни.

Погледът му иде отдалече, отвъд този свят. Той знае нещо повече от живите.

– Тичайте при другите! – изшепва той с първия собствен дъх, който е погълнал с отворена уста.

Тримата чуват само дъха му, а не гласа. Разбипат, че дишането е песента на живота.

Нозете му още са затиснати от пласт затромбован, замръзнал сняг. Невъзможно е да бъдат отцепени от тази сплъстена ледена маса, освен да ги отсекаат.

Суеверният се вглежда в снега и чак сега открива зърнестия строеж на свлечените блокове. Слепи ли бяха? Как не са видели, че това е характерната кристалична структура при пресен снеговалеж и ниска температура, когато неминуемо падат лавини? Самият сняг със своя зърнест шифър им е бил предупреждение, но те, заплеснати в стъпките си, не са му обърнали внимание.

Държи в шепата си сняг на гранули. Тримата над него гледат как заледява тънкия размръз в дланта му. Лавинообразуващ сняг!

– Най-опасният сняг! – казва Никифор.

– Кукувица ли ни е изпила очите? – възкликва Дара, сякаш наказана на колене върху царевични зърна.

Суеверният ги пъди:

– По-скоро при другите!

Едва сега думите му достигат до тях. Сякаш идат от друг свят. Не могат да не им се подчинят.

Двамата младежи се спущат, залитайки от умора, да разравят, където свърнат, пипнешком.

Само Дара остава при Суеверния. Бясна от безсилие, разплакана от гняв, продължава да кърти снега, циментирал нозете му.

Десницата ѝ, поела от чуждата ръкавица топлината на нечия затрупана ръка, се развихря с удвоена енергия.

Снегът е така вкоравен и зъбат, че разкъсва безпръстата ръкавица. Дара чегърта с окървавени нокти.

Наелектризиран от нейното упорство, самият той преодолява вцепенението си и започва да се изтръгва педа по педа от ледената обковка. Най-сетне успява с последен напън да се освободи.

Но краката му са безчувствени, непринадлежащи нему. Отказват да се подчинят на наредбите на мозъчния център. Суеверният събира цялата си воля, съгъстява я в една единствена точка: да си даде тласък за един разкряч. И си остава на място. С такова компактно вътрешно съсредоточаване по-скоро би заставил планината да се помести, но не и собствените си нозе.

– Смъкни му обувката и разтривай краката! – вика Никифор към Дара.

Но Суеверният не иска да чуе. Той е надникнал отвъд. Знае нещо повече от другите. Бърза, докато не го е забравил.

Влачи се по корем и рови с ръце снега с такова остървение, сякаш търси краката си.

Никифор възкликва, напипал нещо живо:

– Насам! Насам!

Втурват се към него. Суеверният пълзи след тях. Ръцете им окапват от ровене. Суеверният усеща, че пръстите му обезсилват, и започва да гризе снега със зъби. Зрънце по зрънце чегъртат внимателно да не би да наранят жива кожа.

Откопават затрупани, едва дишащи гърди. На това място се е образувала причудлива кухня в снега около устата на затиснатия, колкото за половин дъх.

С общи усилия измъкват някого. Цял закачулен със снежна гугла. Избръскват снега от лицето му. Сгърчено от непоносима болка. Ръката му отметната назад, пречупена. Изравянето му причинява родилни болки, сякаш сам се ражда от утробата на снега.

Андро.

Болките го карат да дойде в съзнание.

Тялото му е един сгърчен вик.

Заедно с първата свободна глътка въздух той жадно иска да поеме с поглед напред. Дали по инерция погледът му се устремява натам, където се мерзелееха силуетите на двамата влюбени?

Едно закъсняло откритие

Няма я влюбената двойка, Горазд и Зорка, вървящи съвсем близко

един зад друг. Сякаш са се слели с белите хребети, които също така близко един зад друг, почти прилепени в далечината, вървят към вечността.

Андро забравя болките на любовта пред физическата болка.

Но постепенно, възвръщайки се в света на живите, той се връща в любовното страдание. А това пък го отвлича от физическото страдание. Така едната болка облекчава другата.

Ако човек би населявал само една реалност, животът му би бил непоносим.

Хоризонтът пред погледа на Андро опустява.

Младежът се изплашва от съживяването си. Той открива, че и двамата му липсват, че всъщност не Зорка му е нужна, а любовта между ония двамата. Интригуваща, влечеца го с пареща болка и горчива сладост, съдържаща всичко недостигнато, изпълнимо в собствената му съдба, любов-копнеж.

Това е бил неговият хоризонт: двете им слети фигури, разменящи си едва доловими жестове на взаимност. Може би той с въображението си им е привнасял много повече нежност, отколкото може да се отгледа в действителност между две човешки същества. Тази съпътстваща го навред възплътена взаимност е вдъхвала живот на дните му.

Няма ги вече влюбените. В света става по-студено.

Свят без пулс.

Андро зъзне. Едва оцелял, с натрошена ръка, той се понадига, търсейки къде могат да бъдат затрупани двамата. С нечовешко усилие започва да се тътре натам, където предполага, че е лобното им място. Някъде горе, при първата серпантина. С една ръка рови снега до губене на свят.

– Не там, долу търси! – виква му Никифор и продължава да кърти снега.

В тези слепи, задъхани мигове Никифор организира край себе си упорството на малката купчинка оцелели младежи. Силят се да преорат снега околоръст. Все едно да пресушат замръзнало море.

– Лавината ни е свила на хармоника! – казва Дара, готова да изпълнява нарежданията на Никифор, стига да спасят поне още одного.

Независимо кой. Независимо с каква цена. Да издъхнат от изтощение, но да изровят и съживят още една задушена гръд.

Андро се довлачва надолу. Нещо е забелязал. Или му се иска да е забелязал. С отчаяно едноръко махане вика да му се притекат на помощ. Те се струпват при него.

Сякаш трябва да се спаси самата любов.

Наистина – нещо напипват. Шал. Гъста плетка от сняг.

Същият шал, който Горазд подаде от врата си на Зорка. Тя бързешком го уви около своята шия, докато още пазеше мъжката му топлина. Андро го познава. Как го душеше през гърлото този развят по вятъра вълнен шал, как го прогаряше вишненият му цвят.

Сега Андро го държи, удивен, че шалът е оцелял, а човешката нежност, която го предаде от едната ръка в другата, е била така ефимерна и вече не съществува. Съществувала ли е някога, или Андро си я бе въобразил? Нима трайността на един вълнен шал може да бъде по-голяма от трайността на човека, който го е носил около врата си?

Единият му край е враснал в снега. С посинели нокти изравят другия му край: вцепенен, омотан около нечий врат, вече неразличим. Мълчителни разкопки. Добират се до вледенена снежна топка. В нея се очертават две фигури като каменен барелеф. Двама прегърнати, преплетени конвулсивно, неизтръгваеми един от друг. Ледената лава е споила навеки обятието им.

Андро може би е искал тъкмо в това да се увери: че двамата са били заедно, че лавината не ги е разделила.

За един дъх само

През това време Суеверният лази по гърд и влачи след себе си две недогорели цепеници – измръзналите си нозе. Забравил е да мисли за себе си. Престанал е изобщо да мисли. С нокти и челюсти рови снега. Пръст по пръст изкопава нечия ръка. Вече синьолилава, вкочанена. Но Суеверният, сам вкочанен, продължава да изтръгва от снежната преса друго вкочанено тяло.

Това е най-тежкият случай. Изровеният не дава никакви признаци на живот. Над него се свеждат оцелелите му другари: Никифор, Димо, Дара, Андро и Суеверният. Силите им се възвръщат. Редуват се да правят изкуствено дишане на безжизнения. Обръщат го целия надолу с главата като удавник. От устата му изтича струя вода – това е стопеният сняг в дробовете му. Отново един след друг лягат отгоре му и дишат в устните му, за да повикат неговия дъх. Нишката топла пара от техните посинели, напукани до кръв устни се влива в неговите вледенени уста и потъва като в земята.

Няма надежда да го съживят.

Това е Зиморничавият. Чудеса не стават на този свят. Тримата се отчайват. Само Суеверният, който го изрови пръв, макар и самият той със замръзнали нозе, не престава ни за миг да се бори за живота му, като че ли се касае за собствения му живот. Той е най-близко до него: половината му тяло също е вкочанено и мъртво, може би затова мъртвецът му принадлежи.

Той знае нещо повече от другите. Още не го е забравил.

Дара от солидарност със Суеверния остава при него да му помага. С майчинска нежност на момиче, което още няма дете и едва ли ще има някога, тя се свежда над мъртвия.

Разтриват гърдите на трупа, разтърсват го, търкат крайниците му да предизвикат кръвообращение. И останалите трима се присъединяват към безплодните им усилия. Отново се редуват да дишат във вледенените уста. Имат чувство, че впиват устни в смъртта.

Най-сетне Дара се отдръпва сепната. Температурата на снега и на изровеното тяло е една и съща.

– По зениците се познава умрял човек! – казва тя и отлепя клепачите му.

В зениците зее изцъклена, безцветна нощ. Но те не го оставят. Вкопчани в него, сякаш те са удавници, надяват се той да ги издърпа на повърхността. Разтриват пръстите на ръцете и краката му. Суеверният ляга върху него, простира се цял, покрива тялото му със своето тяло да го сгрее с топлината, която му е останала, и диша усилено в устата му. От това се сгорещява сам. Дъхът му на пресекулки от преумора се влива в мъртвите устни. Сякаш смъртта изпива дъха му до капка. Най-сетне, останал без дъх, Суеверният се поваля встрани, съвсем отмаял.

Мъртъв и полужив лежат един до друг.

В студения въздух се проточва една пресеклива, тъничка струйка пара, извираща от мъртвия.

Четиримата в първия миг мислят, че им се привижда, че от изтощени пред очите им се мерзелее.

Свеждат се над него. Наистина диша!

Стигнали до последния кръг на ада сред ужаса, мраза и преумората, изведнаж те са озарени от най-голямото щастие, което никога не са допуснали, че може да се побере в тясната човешка гръд.

Преобразяват се. Не са същите хора. Изчезват следите на страха, на страданието и безсилието. Лицата им излъчват върховно удовлетворение.

Оживяващият разтваря очи. Съзира надвесените лица над себе си,

кълбестите облачета на дишането им.

Непозната топлина се разлива по жилите му и отпуща вкамененото му лице. Все по-издълбоко диша, гърдите му се надигат.

Зиморничавият, който цял живот не можеше да преодолее страха си от студа, в този миг се докосва до истинската топлина: другарството, човешката солидарност. Да не се чувствуваш сам, изоставен, захвърлен като камък в пропаст.

И най-близко над него – лицето на Суеверния, светецо от безкрайна изнуреност, пречистено от всякакъв себичен помисъл, лицето на Приятел. Колцина са могли да видят едно такова лице?

Може би трябва да минеш през най-непристъпни скали, през огън и мраз, през самата смърт, за да стигнеш до истинското лице на приятел. Най-хубавото лице.

Зиморничавият и Суеверният четат един друг в очите си писмото на бащата. Покойният бе благословил двамата за приятелство до края на живота.

Без да се бои вече от ледения вятър, без да свива врат в яката си, Зиморничавият надига жадно глава за още един дъх – последния, подарен му от диханието на другарите.

И пада мъртъв. Дробовете му са разкъсани от снежния прах, затъпкал ги до алвеолите, проникнал до капилярите.

Лицето му е усмихнато. С едно ведро успокоение той потъва във вечния студ, след като е познал голямата топлина. Буквално напопан с дъха на другите, събуден за един миг от смъртта, за да види светлината, да разбере, че не умира самотен и затрупан, а освободен от ледения гнет.

Другарите му спокойно и тихо приемат края му. Съвестта им е чиста. Сторили са всичко по силите и свръх силите си за него.

Те му дариха един миг живот, един миг топлина, един миг пълно човешко щастие.

Този миг ще ги топли до края на собствения им живот, където и да бъдат, каквото и да ги постигне още.

Дъхът им, влят в мъртвите устни на другаря им, ще се възвръща многократно към тях – собственият им дъх, за да ги съживява, когато въздухът няма да им достига.

КЪСНО е, все по-късно става

Деян с развинуто от безпокойството въображение продължава да си представя все по-тревожни картини. А може би затрупаните в последния си предсън виждат това.

Изтощен до краен предел, Деян не спира, не се връща. Водейки спасителната команда, той се изкачва на билото, откъдето може да обхване с поглед голямо пространство.

От хоризонт до хоризонт се разкрива ритъмът на белите ридове. Абсолютно безлюдие. Деян с бинокъл, останал му от времето на Отечествената война, обхожда всяка гънка на планините. Най-сетне бинокълът се заковава на едно място.

В окуляра се забелязват две-три черни точки. Почти неподвижни отдалече.

Деян смъква бинокъла и промълвя:

– Нима са минали оттам? – Той е поразен от тази страшна вероятност. – Недопустимо!

Ужасът му расте от друго: на всяка крачка се убеждава, че неговото отсъствие е било гибелно за групата. Следите на вината са отпечатани в снега – те водят право към него.

Един от спасителната команда поема бинокъла от неговата отпусната ръка.

– А къде са другите? – пита мъжът и се взира недоумяващ в гледката, разкрита в окуляра.

Деян грабва бинокъла и го насочва нагоре. Бинокълът с леко потреперване се качва по стръмния склон.

– Улей от лавина! – казва Деян с несвой глас.

В окуляра ясно се очертава моравосинкава ивица от върха до пропастта. Това е характерна лавинна дива.

Стоят вцепенени, безчувствени за вятъра.

Деян се опомня пръв. Той е водач на спасителна команда. Цялата му енергия се възвръща, удесеторена от отчаянието. Той се спуска нататък, застанал начело на групата. Окуражава спътниците си:

– По-скоро! Не вярвам да се е случило нещо, но... по-скоро!

Колкото може по-скоро!

Да би могла мисловната енергия да се материализира, в този миг Деян би придобил свръхестествена сила да отвее от далечно разстояние снежната маса, затиснала гърдите на другарите му.

Надпревара със смъртта

Горе при затрупаните е по-спокойно, отколкото в душата на Деян.

– Колко може да издържи човек, без да диша? – пита Дара, завързвайки с шала на Горазд счупената ръка на Андро.

– Зависи... – отвръща Андро, прехапал виещата болка.

– Минута и половина, две най-много! – казва Димо, но сам не вярва на зловещите си думи.

– Един от нас да изтърчи и съобщи в хижата! – нарежда Никифор.

Суевърният, който все още знае нещо повече от другите, се противопоставя:

– Много е далече! Най-малко два часа бяг дотам!

– Докато телефонът даде връзка, докато пратят хеликоптер, горивото ни ще свърши! – извиква Дара.

– Няма кой да ни помогне, ние сами! – казва Димо.

Вече с безнадеждно настървение ровят снега.

Суевърният поглежда часовника на китката си: затыпкан със сняг, като потънал в ледена река, той все пак продължава да цъка. Злокобно прозвучава това цъкане до слепоочника на полузамръзналия човек. Всичко наоколо е вковано в лед – природа, хора. Само времето неспирно тече. Само реката на времето не замръзва.

Дара запитва едва чуто:

– Колко, откак...?

Суевърният призна ся със свенлива надежда в погледа:

– Стават чудеса! – но гласът му сам не си вярва.

Не посява да изрече колко време е минало. С мъченическо упорство се влачи по корем, ринейки снега с вдървени ръце, без да престава ни за миг.

Другите поглеждат краката му. През разкъсания клин прозира месото: опухнало, мъртвешки жълто. Между вълнените чорапи и глезена – лед. Обущата не могат да се откъртят от тези отекли ходила, бухнали като втасало тесто.

Тревожно се споглеждат.

– Ще тичам до хижата за помощ! – казва Андро и се спуща презглава надолу по урвите.

Със счупена ръка да тичаш по снежни, хлъзгави стръмнини – това е възможно само при афект, когато вътрешното равновесие е нарушено, за да можеш да пазиш външното равновесие.

– Сто-о-ой! Ня-я-я-ма вре-ме-е-е-е! – се провиква след него Суеверният и добавя тихо на себе си: – Оная ще ни изпревари!

Развихря се надпреварване със секундите. Изпаднали в шок, четиримата действуват с луда енергия. Премръзнали, безчувствени ръце ровят.

Чуждата ръкавица се докъсва на ръката на Дара. Никифор ѝ подава своята. Тя го отблъсква и продължава отчаяно с голи пръсти на дясната ръка, с котленосини нокти да чопли вледенения сняг. За миг поспира, духа си в пръстите по стар навик и веднага подновява неистовото ринене. Пръсти като черни съчки, обгорени от снега.

Все по-бавно копаят, все по-безнадежно.

Постепенно прониква в тях бялото безпаметство на снега.

Сблъсък с истината

Андро тича стремглаво надолу, хлъзга се по стръмнините, пада, вдига се отново и със скокове се хвърля през преспите. Счупената му ръка виси, завързана през врата с шала на Горазд. Той вярва, че този шал струи животворна любов в него, за да надмогне болката и губенето на сваят.

Но хижата е все още далече – на колко хиляди пронизвания от болката в ръката?

Сякаш стъпва на ръката си.

Той прегазва костите ѝ, претрошава ги на ситно и продължава да тича.

Деян, най-после начело на истинската спасителна команда, се спира на отсрещния рид и не вярва на очите си. Спуска се към това залитащо видение.

Причакват го в дола. Насреща им връхлитя снежен човек. Почти се сблъскват. Андро ги поглежда с размътен поглед. И той, и спасителите мислят, че халюцинират.

– Андро! – извиква Деян.

– Деяне! Закъсня! – изшепва Андро и припада в ръцете му.

Навеждат се над него да го свестяват.

По изтерзаното му лице и тяло четат участта, постигнала цялата група алпинисти.

Невъзможно е да се съвземе, за да ги упъти.

Ориентират се по неговите дири, вдълбани в снега по урвите

напряко. Стъпките му ги подканят да бързат, да не заобикалят по странични пътеки.

Последният снежен сфинкс

При затрупаните – без промяна.

Сняг, сняг. Твърд. Сбит. В гравитационен колапс.

Едвам изравят една вледенена фигура. Снегът се е набил навред по лицето и тялото. Невъзможно е да го изчегъртат.

Открива се характерният профил с орловия нос на Скулптора. С отворена уста. Сякаш сънува чешма и пие в съня си жадно.

Пие буца сняг.

Това е последната му автоскулптура. Напомня причудливите снежни сфинксове, които той ваеше по върховете на непристъпните скали.

Само торс и глава. Крайниците отсечени от лавината. Прилича на някаква древна изкопана статуя.

Навеждат глави пред тази невероятна творба.

Един бял сфинкс с гипсирани очи гледа в безкрая.

Живи вградени в снега

Четиримата, изнемогващи от изтощение, мраз и отчаяние, продължават да ровят снега. Все по-бавно и по-бавно.

Дара се натъква на нечия раница. Отвътре изпада малко транзисторче. Дара машинално включва копчето.

Избликва глас, неправдоподобен сред околната мъртвешка тишина. Със сух, безпристрастен тон дава сведения за нивото на река Дунав:

– Виена, плюс 236, спадане 14. Братислава, плюс 329, спадане 9. Будапеща, плюс 305, спадане 18. Нови Сад, плюс 347, спадане 4. Оршо̀ва, плюс 348, спадане 2. Черна вода, плюс 264, спадане 4...

Дара завърта копчето до краен предел – да ечи, да оживи мъртвилото.

През това време четиримата изравят нечий безжизнени, разчекнати нозе. Единият крак нагоре, другият вдън земята. Измъкват ги от снега като две черни, овъглени цепеници – от изстиналата пепел в напуснато огнище. Изравят човек, разпнат между земята и небето.

Чак сега четворката оцелели клюмват безсилни.

От транзистора безучастно ечи гласът на говорителя:

– Видин, плюс 390, застои. Лом, плюс 394, спадане 3. Свищов, плюс 299, спадане 2...

Дара трябва да надвика гласа му, за да я чуят.

– Няма ли да ги размразят поне след хиляда години? – Тя вдига глава към пустото снежно пространство. – Асен разправяше, че можело...

Думите ѝ се заглушават от транзистора:

– Русе, плюс 320, спадане 2...

Погледът на Дара се рее в далечината. Един снежен връх като замразен вихър с изсечен от лед профил се откроява на проясената млечна синева. Дара забелязва някъде горе виеща се точка. Скача на крака.

Въртолет кръжи над снежноглавите планински вериги. Втори хеликоптер го следва.

Лицата на четиримата за пръв път стават тъжни. Отпушат ръце надолу. Късно е. Никои не дръзва да произнесе тази дума к ъ с н о. Най-страшната дума. Ако я изрекат, ще потвърдят истинността на невероятното.

Най-сетне започват да осъзнават случилото се.

Гласът на говорителя иде от някаква друга действителност, уредена, организирана, измерена в сантиметри, предупредена за всякаква опасност. Струва им се по-нереална от тази снежна, абстрактна действителност, която ги заобикаля.

– Прогноза за следващите дни. Русе, спадане до 4 сантиметра, очаквано ниво 304, Видин, спадане до ...

Дара завърта обратно копчето.

Тишина като внезапно оглушаване.

В тази тишина бръмчи моторът на хеликоптера.

А наоколо – замръзналите вълни на лавината.

Четиримата спасени стоят неподвижни като сковани от лед.

Озадачени от истината.

– Е-е-е-о-о-оп! – отехтява гласът на Деян издалече.

Четиримата не го удостояват с реакция, съсредоточени в непоправимото.

В снега остават живи вградени единадесет души.

Какво ще поникне напролет от този сняг?

Какво ще събуди снегът със своя разкован вик?

Най-тихо е там, където е паднала лавина

Деян, снел шапка, стои като чер гарван сред белия сняг. Пейзаж с черти на доживотен самотник.

В нозете му лежи уморен сняг.

На земята проснати единадесет мъртви. В дъната на очите им – впечатано лицецо на техния убиец: снега.

Толкова е тихо, че чуваш мислите си.

Деян е изправен на саморазпит.

Кой си ти?

Никой. Загинали са всички, които те ценят и обичат.

Какво остава от тебе?

Нищо. Мъртви са всички, които те помнят млад, смел, готов на саможертва.

Кой познава сега истинския ти образ?

Вятърът. За всички други ти си един сив, застарял никой. Не си изкачил ни един връх.

Кой казва, че са мъртви?

Не те са мъртви. Ти си мъртъв без тях.

Кой ще те търси за съвет? Кой ще те вика? Кой ще си спомня за тебе?

Ти ги изостави.

Но те никога няма да те изоставят.

Те са живи в твоите спомени.

Страшно е, ако умрат в тебе!

Ти ли ги научи на смелост?

Всъщност, ти от тях си се учил. Ти, старият, си се учил от младите. Без да знаят, те все са откривали някоя нова хватка по скалите. И най-много си се учил от техните грешки. Затова първо пушаше всеки един да се катери по скалата сам, за да се научиш от него какво да му кажеш.

Какво знание владееш сега без тях? Какво можеш без тях?

Нищо. Само едно знаеш:

Ти изгуби лавината!

Как е твоето име?

Цял живот бе създавал едно честно име. Нищо за себе си не остави освен това чисто, неопетнено име. И на края, от страх да не намесиш името си в някакъв риск, да не го опетниш, ти го очерни!

Възможно ли е добро име и ненамеса?

Доброто име не се „пази“, не се заключва зад седем врати. То се създава всеки ден, всеки час. Не знаеш в кой миг откъде трябва да защитиш името си. Трябва да си винаги готов. Всеки миг те дебне изпитанието. Трябва все наново да се раждаш от себе си, с ново име.

Какво представляваш ти?

Единственото черно петно сред белотата на снега си ти. Неизтриваемо петно. Дори смъртта отказва да го заличи.

Защо навеждаш очи?

Не можеш да издържиш тази чистота наоколо. Гложде зениците ти ослепителната невинност на белотата. Вече не можеш да гледаш право в лицето на снега.

Каква е твоята вина?

Най-тежката: това, че не поиска да поемеш своя дял от вина.

Какво наказание си избираш?

Да помня.

Останалите живи са оцелялата памет за мъртвите

В болницата е белоснежнo тихо. Сякаш лавината тук се е улегнала смълчана.

Деян причаква в коридора количката със Суеверния, возен към операционната.

– Какво? – пита Деян лекаря, задържайки го по-назад.

– Ампутация на двата крака до коляно! – отвърща лекарят делово.

– Няма ли друг начин? – се втрещява Деян.

Лекарят натъртва:

– Благодарете, че има поне този начин!

Неподкупно бялата му престилка се отправя към операционната. Хладното му държане звучи като упрек: Кой им е крив? Алпинисти! Лу-ди глави!

Деян влиза с виновни стъпки в болничната стая при Дара.

Две други тежко болни лежат на съседните легла.

Дара седи на кревата с бинтована ръка. Минала през смъртта, обгорена от снега. Косата ѝ е цяла побеляла. Сякаш има снежна пряспа на главата си, която тя напразно се мъчи да отърси със своите резки, непримирими движения.

– Деяне, изпусна случая да видиш жива лавина!

Деян промълвя с буца лед на гърлото си:

- Ръката ти ли пострада, Дарко?
– Ръката ми е цяла-целеничка! Само пръстите ми отрязаха! – отвърща Дара. – И Херцог, покорителят на Анапурна, е с отрязани пръсти. „Не един бе победен от победата си“ – казваше Асен.
– Боли ли? – с видима болка пита Деян.
Дара го утешава:
– Нали пак ще мога да ходя в планината!
– Ами работата? – изтърва той, но се сепва и бърза да я окуражи: – Млада си!
– Побеля ми косата! Изглеждам ли по-умна така?
Деян клати безсмислено глава.
Дара има чувството, че тя е на посещение при болен, и се опитва да го подкрепи:
– Асен веднаж ми рече: „Човек е това, което му остава, след като изгуби всичко.“
Деян склучва ръце в безсилна ярост:
– Какви хора загинаха! Млади, цвят!
И заравя лице в шепите си.
– Горе главата! – казва Дара. – По-добре така да загинеш млад, отколкото да склерозираш!
Той не може да бъде въвлечен в разговор, понеже разговаря със себе си:
– Дали бих могъл да предотвратя? Едва ли... Но там, с вас бе моето място!
Любопитството изведнаж пробужда някогашната Дара:
– Я си признай, защо не дойде? – И веднага добавя с глас, идещ от някъде другаде: – Не пред мене, пред мъртвите си признай!
За Деян този въпрос е по-страшен от самата лавина.

Въпросът, на който не можеш да отговориш

Всеки човек си има един въпрос, от който все бяга и който все заобикаля. Но неминуемият въпрос го застига, където и да бъде.

Деян става и се приближава до прозореца, заставайки гърбом към Дара. На стъклото вижда в зимния здрач отразен собствения си образ. Бледен, сгърбен от виновност. През това отражение се проецира отвън градът. Оснежени покриви като хребети-джуджета. По билата им маркировка от антени. Черен, опушен сняг. И външният свят, преминал

през неговия образ, добива един гузен оттенък.

– Бях против този зимен преход! – отвърща Деян гласно.

Отражението му в стъклото е прозрачно и през него се четат мислите му:

Това бе акт на протест срещу рекордърството, срещу показността, несъгласие с ръководството. Напуснах групата в най-трудния момент, за да не се солидаризирам с едно безумие. Исках да бъда настрана от рисковете. Оттеглих се, понеже се боях, че с една погрешна стъпка ще затрия всичките си досегашни безстрашни стъпки. А то най-предпазливата ми стъпка се оказа грешка!

– Всички бяхме наясно, че си против! – заявява Дара.

Деян се обръща изумен към нея:

– Найден е съобщил на групата?

– Сами загряхме!

Деян отново впива очи в своето отражение в стъклото. Пейзажът на града е потънал в гузната сянка на неговия образ.

Другарите са загинали с мисълта, че аз съм ги изоставил нарочно в най-тежкия момент. Мога да си представя индивидуалното разочарование на всекиго от тях, мълчаливото заклеяване и презрение в последния поглед на всеки умиращ...

– Исках да се разгранича от едно самоволие! – спори гласно Деян със своя призрак в стъклото.

Но другият му възразява мълком:

Не исках открито да се противопоставя. Не се реших да изкажа своето мнение, да оборя неблагоприятието. За да не ме обвинят, че нарушавам дисциплината, че преча... Бях недостойно благодарен!

– Човек на определена възраст се отдръпва! – казва Дара, без да може да потуши една обидна прошка в гласа си.

Нима „застарял“ значи дезертър? – пита Деян с поглед другия в стъклото, който е някаква сгърбена, изпита сянка на собствената му представа за себе си. – Аз ли съм това?

Призрачният му двойник потвърждава тази стипчива истина със стойката си на човек, застигнат от годините:

Остарявам! Най-страшната форма на измяната. Самоизмяна. Дезертирам от своя път, избран в младините. С поведението си на предпазлив, ненамесващ се човек опровергавам своята младост.

– Не исках да споделям отговорността! – изрича гласно Деян.

Прозвучава като самообвинение.

Изведнаж Дара става сериозна и загрижена – едно побеляло

момиче.

– Не губи време! – му казва тя със състарен глас.

– Защо не загинах заедно с тях! – изстенва Деян.

Иде му с глава да строши в стъклото своя противен, непоносим образ.

– Тичай да спреш лавината! – казва Дара заклинателно.

Деян изтръпва. Бавно задгърбя отражението си. То се стопява в зимната здрачевина. В погледа на Деян проблясва ужасяващата догадка, че момичето се е побъркало.

– Каква лавина, Дарко? Няма вече лавина! – я успокоява той, но се бе си не може да успокои.

– Как каква? – се ядосва тя на неговата недосетливост. – Бавно ти загарява реотанът! Какво разследване ще се подеме! Над мъртвите ще се изсипе цялата вина!

– Мъртвите са оневинени чрез смъртта. Ние, живите, носим вината! – продължава Деян нишката на своите мисли.

– Ами! – го прекъсва тя. – Ще прехвърлят всичко на гърба на умрелите: водачът не водил правилно, отговорникът действувал безотговорно... Изобщо, пада им се!

– Бедата расте като снежна топка! – настръхва той.

– Я попитай тези жени какво са препатили! – му сочи тя към своите съседки по легло.

Суха женица, изсмукана от усилен труд, едва отлепя устни. Личи се, че цяла къща е носила на гърба си като охлюв черупката си:

– Не ме питай... Все да бързам, да не закъснея... Хвърлих се в трамвая в движение. По стъпалата висяха хора като чепки грозде. Уж се хванах, а кракът ми – на кайма под колелото. Знае ли човек, като бърза, до какво ще стигне?

От другото легло младо момиче се обажда:

– На мене пък ръката ми отнесе... Сега се уча да пиша с лявата ръка...

– Как стана? – пита Деян със спаднал глас от неловкост.

– Ако знае човек как става... Карахме с голяма скорост...

И замлъква. В тишината префучава бързането. Всички бързат. Все повече бързат. По-скоро да стигнат до целта, до върховете, до края на пътя. Задъхани. Бързат колкото може по-скоро да стигнат до смъртта. Избират най-прекия път, най-опасния, най-стръмния. Ускоряват темпа. Не гледат опасността, вторачили поглед само в целта. По-скоро! Бързането става цел. Насъщно като въздух бързане. Бързо, по-бързо!

Девојката възпроизвежда скоростта в разказа си:

– Видях, че колата ще се забиe в камиона. Отварям вратичката да скоча. Събуждам се с отрязана ръка. Казват, че късмет съм имала. За една бройка да се подам навън и ударът да ми отсече главата...

– Но това не се вижда! – вметва Дара. – Нашето им вади очите! Едва ли не ни изкарват умишлено търсили лавинно находище!

Дара още чувствува в устата си да скърца зърнест сняг.

Двамата мълчат, защото имат толкова неща да си кажат.

Деян се накая да си тръгне. Лавината още не се е улегнала вътре в момичето, чувствува той.

– Само да не забранят на младите да катерят! – му наръчва тя с вдигната, бинтована китка като бял, снежен юмрук.

Как ме е страх, че един Деян старее вътре в мене! – си помисля Дара.

Деян я запитва безпомощен на прага:

– Какво ще правим сега, Дарко?

– Ще помним...

Най-нужното, единственото, което може да се прави безвъзмездно на този свят.

Когато съществото НИЕ загине

Дара открива изненадана, че едва сега започва наистина да мисли.

Изпитва наслада от мъката да мисли, сякаш така съживява него, мъртвия.

Знае вече, че скалите, облаците, вятърът, тишината – всичко сочи към Асен, всичко води право към него...

Какво ми остава? Аз съм само съсъд на спомена. Нищо, че съм малко счупена. Важното е да не изтича през мене споменът.

Съдържа в себе си 16 различни образа, 16 живи части от мене самата. Сега те са мъртви. Загубила съм себе си. Болят ме моите мъртви части, сякаш съм осакатена и захвърлена край пътя.

Пренавиваш! – кротко ѝ противоречи Асен.

Тя мислено спори с него, опровергава го, а той се шегува с нея. Дара не може да плаче с него, не може да тъжи, той или я ожесточава да спори, или я размива.

Има нещо, заради което е трябвало да остана жива. За какво? За да не умират другите окончателно. Как да опазя в паметта си мъртвите, без

да ги пропиляе? Това е техният единствено достъпен свят на съществуване: моята памет. И това е най-хубавият свят, който човек би могъл да насели.

Избирам по-малко хубавия, но затова реален свят! – възразява Асен в нейните мисли. – Да се поживее един-два мига повече при най-тежки обстоятелства, това е огромно богатство. Един миг добавъчен живот – то би било цяла божествена вечност. Макар и при студ, при болка, увиснал на скала в най-неудобно положение, гладен, жаден, но само един миг още да поемаш въздух, да мислиш, да си спомняш, да се надяваш, да се бориш, да пестиш последния дъх...

Вън от групата няма живот! – го прекъсва Дара. – Предпочитам да съм умряла само аз. Когато единицата загине, тя остава жива в груповата памет. Но никой още не е преживял най-страшната загуба – да се лиши от цялата си група. По-голямо сиротство светът не познава. Сега разбирам, че всъщност аз най-много съм загинала от всички вас. Няма го вече моят образ, запечатан в колективната, многовалентна памет. Всички онези изчезнали, невъзвратими мигове, в които съм била заруменяла, пъргава, млада, смела, глупава, опърничева, влюбена, гневна – всичко това е затрупано завинаги под снега. Приятелите, които занаят ще си създавам, няма да притежават моето минало, моята някогашна свежест. Ще бъда за тях фрагмент, отломка на собствения си образ, взет отсега нататък. Никога в нишии очи няма да бъда двадесетгодишна, с осийно тънък кръст, луда. Аз вече не съществувам!

Не си въобразявай, че колективът е постигнал истинския ти образ. Създали са си някаква неточна представа за тебе, наставили са едно върху друго видимите ти възплъщения в различни моменти, допълнили са ги със свои предположения и тоя съчинен човек са наричали с твоето име, натрапвали са ти го, внушавали са ти, че това си ти и никой друг! Не е чудно сама да си повярвала и да си станала такава!

Нищо подобно! Образът, който групата си бе създала за мене, макар и погрешен, ми е бил необходим, страшно необходим, за да има на какво да се противопоставям, какво да опровергавам, от какво да се оттласквам. Смисъл на борбата ми с тоя мъчно разбиваем образ е било да го обнова, да го променя, да го усъвършенствувам. Защото в него е имало и много горчива истина. А сега? Увисвам в пусто пространство и не зная от какво и срещу какво сама себе си да градя.

Най-хубавото в теб бе, че рязко се отделяше в групата като индивидуалност. Особнячка. При всички случаи се проявяваше в непредвидена посока. Често ти се смеехме. Ни се водиш, ни се караш. Все нещо по-

различна от другите. Стъпките ти все кривнати встрани. Ти си личност. Критикувахме те. Но ти не приемаше общите черти. Все повече се обособяваше като независима единица. Ти най-малко трябваше да страдаш от гибелта на колектива.

Това е най-непоносимата загуба. Изведнаж групата я няма. Блъскам се в нищо, в пустота, както съм засилена да се опъвам. И аз преставам да бъда индивидуалност. Няма ги опъвните сили. Аз съм се утвърждавала чрез отрицанието.

Не си въобразявай, че си се отгървала от групата! Тя е вътре в тебе. Ти носиш колективното мислене, колективното дишане. Ти си един откършлек от групата. И този откършлек е минал през огъня на снега. Частта е по-голяма от цялото. Сега ти носиш повече от целия колектив. В тебе се съдържа груповият опит, осъзнат и неосъзнат. Не си сама!

Никога не съм била толкова сама. Няма с кого да говоря на наш език. Сякаш съм попаднала в чужбина без право да се върна вече в родината. Как сладки бяха разговорите в групата ни, караниците дори, с оня шифър, с недоизреченото, с мълчанието на Рад, с онова ароматно табу „машерка“. Още чувам в себе си звучението на тази забранена думица, звучение тъжно, сладостно есенно, упоително, което ми напомня собствената ми някогашна доброта и другарска загриженост. Сега се движа сред другите хора, мълчалива, и носа в сърцето си като в раковина ечението на онзи изчезнал, само нам принадлежащ език на групата.

Езикът на една група става шаблон, изтърква се. Трябва да си потърсиш нова среда, да си създадеш нов и свеж език.

Късно е да усвоявам нов език. Емоционалният сигнален групов език се овладява от ранна възраст. Защо приказката между съученици е така сладка? Дори да се включа в нов колектив, ще се чувствавам чужденец. Ще ме познават по вътрешния акцент. И винаги ще бъда малко смешна, все нещо недоразбрала. И ще ставам все по-затворена в себе си.

В наше време умират групово. При самолетна катастрофа – стотина души наведнаж. Автобус, кола, въжена линия. Смъртта става все повнезапна, все по-групова. Висне заплаха от масова смърт. Атомна бомба, която унищожавя цял град, цял народ. Смъртта добива ново лице: маса-смърт. Който остане, ще е по-мъртъв от мъртвите. Какво ще прави без своя народ, без своя език? Без минало и без бъдеще? Страхът да оцелеш ще е по-голям от страха да загинеш.

Единственото, което ми предстои, е да помня! Да задържа в паметта си лъчеизпускането на загиналите, за да живее в мене групата и в нея да живея аз.

Не идеализирай групата! Това самонадеяно същество НИЕ е опасно. Поотделно всеки член на групата мисли, чувствава и реагира по различен начин, но съединени в НИЕ, те мислят, чувствуват и реагират еднакво, обратно на себе си, против себе си.

Съществото НИЕ е по-весело, по-енергично, по-смело. Груповата смелост е по-голяма. Нарича се ентузиазъм.

И груповият страх е по-голям. Нарича се паника.

Единичният страх е по-истинският страх. Нарича се самота.

И да искаш, не можеш остана сама. Не можеш се отърва от групата вътре в тебе. Ти носиш в душата си отпечатъците на пръстите ѝ. В тебе прониква груповото чувство за самосъхранение: сивият общ цвят. Обезличаваш се, за да станеш НИЕ.

Шестнадесетте трябва да оживеят в мене не като повторение. Шестнадесет лъча пречупвам в себе си. Независимо дали съм тяхно отрицание, или тяхно продължение, дали съм отклонение, или затъмнение, аз съм тяхната жива памет.

Брат брата не познава

Деян излиза от болницата. Не знае накъде да се отправи. Градът му прилича на запусната болница с мръсни чаршафи от сняг по покривите, с осакатени дървета, забинтовани в сняг, с кален памук, захвърлен по ъглите.

Никой не го чака. Никой не го търси. Никой не го вика.

Спомня си, че има брат, по-малък от него. Отдавна не са се виждали. Дано да го завари в къщи!

Звъни на вратата с чувство на репатриран, който се бои, че родните му няма да го познаят. Всички са събрани край печката. Канят го да отпразнуват щастливото му избавление от лавината.

– Голямата печалба от лотарията ти се падна! – го поздравява брат му.

Деян се мъчи да му обясни с лутащи се думи:

– Лавината! Навред има лавини. Всеки е заплашен от някаква лавина, но не я забелязва. Скорости, норми, автомобилни злополуки, обидни думи, завист, нехайство, корупция, измяна... Открито ще им заявя...

Брат му го тупа по рамото покровителствено, като че ли Деян е по-малкият:

– Стой си настрана! Нали отърва кожата!

Деян е поразен, че родният му брат го счита за съвсем друг. Отърва кожата! Тези думи отекват в сърцето му като в празен съд.

Брат му показва как се е обзавел, какво още му предстои да купи. Плочките в банята са в изумруднозелено. Имаш чувството, че се намиращ в басейн. Обиколил цялата страна с колата да търси. Най-послед открива тези дефицитни плочки в някакво си предприятие в Бургас. Оттам докато ги пренесе и опази да не се строшат...

Деян недоумява какво общо има с този човек.

Отчуждението с чужд се понася по-леко.

Братко, за брата си знаеш най-малко!

Деян прави отчаян опит да върне брат си към себе си:

– Скъпо се плаща на тази земя да бъдеш човек. Да познаеш своето дъно и своя връх.

Брат му го прекъсва вразумително:

– Защо да катериш голите върхове, когато има други, скрити на завет, сенчести места долу? Защо си тръгнал да гониш вятъра?

Няма какво повече да си кажат. Деян си тръгва с убита походка. Къдна нощ. Самотните му стъпки повтарят мислите му:

Ти си сам, сам, сам. Твоите другари познаха най-голямата общност за човека: да не се чувства сам в смъртта. А ти сега трябва да се учиш сам да живееш...

Даже родният ти брат не те познава... Къде си ти, истинският? Само в паметта на мъртвите... Не! И там не си. Те са разочаровани от тебе. Образа ти, който си градил цял живот, ти сам разруши на края. Дори мъртвите те презират сега.

Ти си никъде.

Книжната лавина

– Не губи време! Тичай да спреш лавината! – каза Дара.

Деян се опитва да осмисли позорното си избавление. Обикаля из учреждения, прекосява безкрайни коридори, изкачва стълбища, чака пред врати. Разяснява случая, който е настроил различни среди в обществото срещу „безумието“ на алпинистите.

– Да не опетняваме чистата памет на загиналите! Всеки от тях е виновен и оневинен чрез смъртта си!

– А кой е виновен? – пита глас без лице.

Деян говори на празни бюра, шкафове, стени, кабинети, затворени

врати, етажерки с папки:

– Кой е виновен? Какво тласка човека да бъде алпинист? Защо човек става поет? Кое ни кара да вървим по стръмното, а не по равното?

Гласът подпитва със служебна безпрекословност:

– Ами ти, другарю, защо си оживял? Защо не си загинал заедно с другите?

Деян се брани от обвинителя вътре в себе си:

– Всичко бих дал да мога да върна времето и да отида заедно с тях да загина!

– Защо не си ги предупредил, защо не си ги спрял?

– Никой не би бил в състояние да ги спре!

– Защо не сигнализира на нас да им забраним?

– Щяха да ме считат за предател!

– Върху тебе пада подозрение! – чува той собствения си глас.

– Поемам цялата вина върху себе си, кълна се! Накажете ме!

Гласът без лице възразява откъм гърба му:

– Имаме сведения, че ти единствен си бил против този опасен траверс!

Нима е имало доносник в групата? Кой от нас? Никой от мъртвите не може да бъде доносник!

– То бе наш вътрешен спор! Но после аз се съгласих с колективната воля. Трябваше да отстъпя пред голямото им желание!

– Ти се солидаризираш с тях?

– Напълно! Само едно ви моля, настоявам: не забранявайте на младите да катерят! Планинските върхове привличат младостта. Там въздухът е чист, там е просторно, там се диша свободно!

– Младите няма вече да искат да отидат! – отсича гласът без лице. – Сами ще се откажат! Те са били подведени от такива като тебе!

– Нашето се вижда отвсякъде и от всички, защото е високо! – вика Деян срещу изсипваща се отгоре му лавина от книжа, порои от папки, колела на трамваи, автомобилни гуми, отчети, обвинения, протоколи...

Тихата агитация на мъртвите

Мъртвите определят живота ни.

Думата на Деян вече не тежи. Където и да отиде, той е човекът, който е останал настрана от лавината. Както и да обяснява случая, както и да разкрива истината, той е единственият, който е избягал от лавината.

Думата на мъртвите тежи повече, защото те са вътре в лавината.

Останал във от лавината, Деян е във от света. Никъде.

Не може да се приюти дори в своите спомени, защото все се натъква на последния: своя отказ да отиде заедно с другарите си в лавината.

В безсъниците си той все сънува лавината, която го прескача. Той тича насреща ѝ, вика я, разтваря обятия да я прегърне, тя се спуща гривеста, грохотяща като бяла светкавица и презрително го отминава.

Той остава все никъде. Напразно се озърта да се вкопче в нещо.

Инерцията го носи из ден в ден. Идва денят на занимания с начинаещи. Деян влиза по навик в спортната палата.

– Къде? – го спира портиерът на пропуски.

Сам не е съобразил къде отива.

– Час по подготовка на алпинисти! – отвърща автоматично и изведнаж се опомня.

Наоколо има разговарящи хора. Спортисти – ако се съди по самонадеяната им стойка и по модното чуждестранно облекло. Замлъкват. „Алпинисти“ звучи като „самоубийци“. Мълчанието им казва: Че кой е луд вече да става алпинист? И не е ли време да се забрани това? И кой е този наглец, който има час по подготовка на нови жертви?

Портиерът не вниква в многозначителното замлъкване. Дава знак на преподавателя да влезе.

Деян не знае какво да предприеме. Да се върне назад, късно е. Да отиде горе в празната зала, унизително е. Но под укорните погледи на тези съдници той надделява нерешителността си.

По стълбите нагоре се задъхва за пръв път. Носи тежък товар.

Прави безсмислен жест към бравата на една врата. Знае, че зад тази врата зее празна зала като пропаст. Ни един младеж вече няма да дойде на тренировка.

Отваря и влиза. В този момент го настига ударът. Сега осъзнава какво поражение е нанесено на алпинизма, смисъла на живота му. Младите са прогонени! Чистите пориви на толкова безименни храбреци от предишното поколение са съборени от лавината – не от оная, снежната, а от още по-бездушната, книжната.

Изведнаж вдига поглед, тежък като камък, и се стъписва.

Залата е пълна с юноши, облечени в скромни, неуреднаквени спортни фланелки. Никога преди не е била толкова пълна!

Мълчалива решителност е изписана по младежките лица.

Деян се засрамва от наведената си глава. Вдига чело.

Салон, кънтящ от тишина.

Състареното, измъчено лице на Деян – изправено срещу младите, открити лица.

Очите му, замъглени от сълзи, виждат по-ясно отвсякога:

Лицата на загиналите хвърлят един лъчист отсвет по тези младежки, още търсещи себе си лица.

Живи и мъртви, стари и млади са заедно. Те са надмогнали всичко, което ги разделя. Те са започнали да се изкачват до върха Човек.

Деян усеща как буцата лед в гърлото му се разтопява. Преглъща я и подхваща първата лекция:

– Хората гледат: скала. Спират. Връщат се. Няма път. А и скалата е път. Алпинистите търсят от всички пътища най-трудния.

Какво търсят?

На човека е нужно това, което не му е нужно! – би казал Асен, Философът.

Деян продължава:

– За някои камъкът е да хвърляш, да замеряш, да убиваш с него или да нареждаш, да градиш камък върху камък, да вдигаш китайски стени. Алпинистите нито замерят с камъни, нито се спират пред каменни стени. Те стъпват на камъка и се държат за него. Камъкът за тях е стъпало нагоре.

Превърни препятствието в опора и трамплин!

Метаморфозите на НИЕ

Странното същество НИЕ е изчезнало. То претърпява след гибелта си още по-странни метаморфози.

Ние не можем да умрем. Само единицата подлежи на смърт. Ние сме нещо по-друго. Безсмъртни.

Групата има една особеност, която е живецът на това тайнствено съществуване. Вътре с неуловимо лъчево насочване се разпределят функциите на нейните членове. Групата създава своите герои, своя поет и своя смешник, своя водач и своите различни бои на характери.

Когато НИЕ загинем, предаваме на шепата останали живи основния код от програмата на групата. И неусетно става ново преразпределение на функциите около магнитното поле на този код.

И неусетно групата привлича нови кръгове, завърта ги около своето ядро, подмладява се и расте, видоизменяйки се.

Какъв е този код, този неизчерпаем първоначален тласък?

Може би това е пробуждане на човешкия инстинкт за преодоляване на слепите инстинкти на страх, на самосъхранение, на егоизъм.

Ние сега сме повече. Ние сме безбройни. Ние сме по-прозорливи. Ние сме по-богати с една загуба.

– Е-е-о-оп! – се провикваме ние от празното пространство на смъртта.

И ехото на нашия вик прониква в сънищата на непознати, далечни, самотни хора. Те се сепват. Нещо се пробужда в тях.

Може би ще намерят сили да се изкубнат от всичко, което не ги пуца, което ги държи изкъсо в ниското.

И аз веднаж чух този вик в съня си. Отдавна. Дълго го заглушавах в себе си. А после започнах сама да го викам.

Каква функция ми определя от далечно разстояние съществуването НИЕ? Аз му се противопоставям и зная: чрез отрицанието се утвърждава повече. Аз го приемам и зная: чрез утвърждаването се отхвърля по-рязко.

Понякога ме брулва една догадка като зареяна снежинка и веднага се стопява върху ироничната ми усмивка:

Дали бъдещето не е на това пчелно същество НИЕ?

Постепенно и неуклонно в такива гъмжащи от противоречия групи се самоизграждаме. Чрез изпитанията и гибелта ни се създават и развиват инстинктите за бъдещото същество НИЕ, което ще насели нашата планета и цялата Слънчева система. Невъзможно ще бъде иначе да съществуват многомилиардните жители на малкото земно кълбо освен във високоорганизираните пчелни общества със строго разпределение на функциите.

Какъв кошер бръмчи в главата ти!

Диалог между живите и мъртвите

Сцеплението между петимата оцелели е много по-силно, отколкото са могли да си представят по-рано в групата.

Те се събират на една жестока прожекция.

В празен, тъмен салон се пуца за тях филмът, заснет от камерата на Слав, операторът. Самите те поискват да се подложат на това изтезание.

Лицата на петимата от лавината и на Деян са озарени от променливото сияние на снега от екрана. Няма филм. Откъслечни кадри.

Кучето на пазача пред хижата. Познатата им овчарка Краси. Върти

рунтава опашка с такава празнична радост, на каквато само куче е способно. Операторът го е хванал в непредвидена игра: една ръка се протяга да го храни, нежно го кара да подскача, за да улови залька. Чия е тази ръка? Всеки един от групата може да е бил участник в играта. Изведнаж Краси подскача до носа на Найден, Водача, сякаш ще го захапне. Самата човешка топлина на тази сцена се изправя като укор срещу дребнавите ежби, които са разделяли двамата: бившия и сегашния водач. Никифор от скокливата сянка на екрана усеща кучешки зъби, впити в гърлото си.

Какво наказание, че е оживял!

Пред погледа му проблясва Мортус-правдата. Конфликтът между двамата водачи е бил огледален: аз съм ти, ти си аз. Аз бях бивш водач, сега ти си бивш. Ти беше сегашен, сега съм аз. Тежестта от твоите плещи пада върху моите. Сега аз излизам на преден план и завиждам на тебе, мъртвия, че ти не стигна дотук, докъдето аз стигнах.

Двамата водачи се разбират в пресечната точка на смъртта.

Никифор с дръзко разтворени очи гледа истината за себе си. Вижда се разногълно: ако... Ако бе поискал да се противопостави, върху му щеше да се стовари буря от викове и подозрения. Ако бе подал ръка на Найден за другарски съвет, щеше да стане жалък и смешен в очите на съперника си, тоест в собствените си очи. Ако бе поговорил с другите, щяха да го обвинят, че зад гърба на Водача ги подстрекава към разногласие. Не бе съгласен с рискования преход, но си мълча, не пророни нито дума, и самият се включи във виновните, излезе начело на виновните. Сега той е Водач, главният виновник. Изпълни се неговата тайна мечта да измести другия, да му напакости, да заеме първото място. Напакости на себе си. Сега за цял живот е наказан да се задържи на първото място на виновниците, да ги води през ледените зъбери на угризенията и никой никога да не може да го измести.

На екрана се появяват, снети от някакъв долен ракурс, един след друг всички алпинисти, живи и мъртви, как вървят заедно по билото, открити горе в облаците. Един след друг, вдигнали глави към простора, стъпват в дружен, енергичен, още неизморен ритъм. Само операторът, който ги е снимал в този момент, без да го забележат, отсъствуват от кадъра.

Деян неволно се понадига от стола. Иде му да се хвърли върху екрана, да се препречи пред стъпките им, да им викне, че само през трупа му могат да продължат нататък. Главата му се блъска в невъзможността като в скала.

Не опитах ли да бъда честен? – се пита той. – Предупредих Найден.

Там, в градинката, когато Водачът бе грижлив овощар. Все едно че говорех на дръвчетата. Никакво разбиране. Да бях отишъл при другарите, те бяха още по-глухи за благоразумието. Щяха да се нахвърлят отгоре ми. Тогава разбрах Хелвециус: „Който не е заразен от общата лудост, е обявен за луд“.

Но разбрах и друга, по-страшна истина: „Никого не съдят за пасивност“. Тъкмо напротив. Това е начинът да си измиеш ръцете: не бях, не участвувах. Сега сам себе си ще съдиш. Никой отвън няма да облекчи товара ти, като го поеме с присъда.

На екрана Бранко жадно гълта режеш, снежен въздух.

В салона шестимата се задушават от прилив на мъка. Не могат дъх да си поемат. Не могат и да откъснат очи от младежкото му, светещо от утринно развиделяване лице.

Твоят рожден ден! Ти се раждаш за света и си отиваш от него. Приветствай слънцето и се прости с него!

Водачът Найден върви напред. Стъпките му са равномерни, неизменни. Отмерват изтичащото време.

Внезапно Водачът се обръща с лице към групата. Нещо вика. Само мърдащи устни. Какво им е казал?

А той може всичко да казва сега, когато откритото му лице се е обърнало към седящите насреща оцелели негови другари. Всеки един от тях чува различни думи, отправени лично към него.

Водачът се обръща към Деян:

– Деяне, защо ме изостави?

– Не ме питай, брат... Това, че съм останал жив, чувствавам като страшно угризение! – отвръща на себе си Деян.

Безмълвно мърдане на устните на Водача от екрана:

– Никифоре, защо не ме предупреди?

– Сбърках, брат... – отвръща Никифор с цялата си стойка на пълен самоотказ.

– Ти никога не си допуснал грешка! – му напомня Найден с едва доловима насмешка.

– А целият ми живот е бил една грешка!

Водачът със същото мърдане на устните казва съвсем друго на Суеверния, който седи с патерици до себе си:

– Съумей да се възползваш от грешките си!

– Какво ми остава, освен да се опра на патериците?

– Превърни патериците на криле! – сякаш изричат немите устни на Водача.

На екрана се появява приклепнала фигура. Поетът. Завързва обувката си. Нервни, непохватни пръсти. Ядосан. На лицето му изписано смешно недоволство. Ако би могъл сам да види образа, който остава като негов последен поздрав към живите, би открил собствената си формула:

Големите болки мога да преодоляя, но как да надмогна малките лоши настроения?

Те ме държат в своята власт и се превръщат в мои лоши навици.

Лошите навици се превръщат в мой характер.

Борейки се с навигите си, аз воювам с най-силния си противник – с характера си.

А щом нямам мир и сговор със себе си, аз съм скаран с цялата вселена и спокойствието е далече от мене на светлинни години.

На екрана се разиграва гротеската на Дара. Върху абстрактния фон на снега като театър на сенките се откриват нейните ръбести, смешно ускорени движения.

Никой не се засмива в салона. Пантомимата звучи като един пронизителен призив: Опомнете се!

На края ръката на Дара с пръстите, които ще бъдат ампутирани, се протяга към камерата и размазва собствения си образ, сякаш да заглуши тревогата в несамоовладените си жестове.

На екрана се появява Асен. Той пие шепа сняг. С първична наслада гълта на едри глътки студената, блудкава влага.

В салона лицето на Дара е облъчено от снега. Тя ненаситно пие с очи беглия образ на онзи, който я заведе до снега. Чува гласа му, нахлул от спомените:

– Умората е велико благо за човека! Само когато си уморен, усещаш сладостта на глътката вода от една пряспа, нежността на вятъра от един полъх, силата на любовта от един поглед.

Асен разперва две ръце. Този присъщ нему жест сякаш вика:

– Омниа меа мекум порто! Всичко свое нося със себе си! Нищо повече не ми трябва! Нямам нищо за губене. Никой, дори смъртта не може да ми отнеме нищо. И затова не се боя от нея. Смел е оня, който няма какво да губи, няма какво да стиска в шепа!

Присмехуликът, без да подозира, че окото на обектива го следи, върви приведен. Колко е тъжно лицето му! Едва сега го забелязват. Едва сега разбират как тъжно е да бъдеш смешник. Няма по-тъжно от това.

На екрана някой отлепва подметки от снега. Мъчи се да върви. Снегът му дърпа стъпките, дави ги. Човекът все още ги изкоренява и върви.

Все още се опъва. До мига, когато стъпките му ще потънат в снета зави-наги. Може да е всеки един от тях.

Виелица. Завързват се един за друг, завързват се за вятъра. На екра-на се мяркат силуетите на двамата влюбени, Горазд и Зорка. Призрачен воал ги омотава.

Лицето на Андро в салона свети от бледност. Гледа в хипноза.

Ето, неговия единствен хоризонт – близките фигури на двамата. Вървят един зад друг, неразделими, почти слети. Изведнаж един детайл, уголемен до болка. Андро едва сега забелязва една неуловима подробност:

Момичето поглежда крадешком назад, може би към оная серпанти-на, където се движи той във върволицата. Сега Андро е потресен от раз-критието, че може би Зорка не е била съвсем безразлична към него. Ст-радала е от това, че му е причинила страдание.

Слав, операторът, е успял да запечати този миг и да го остави като подарък за нещастния влюбен. Всички си представят отвъд образите на екрана как операторът е снимал по време на похода, как е дебнал да улови характерен мигновен жест на всекиго от тях. С каква любов е вър-вял след тях, а те го пъдеха и му се надсмиваха високомерно.

Едва сега те гонят неговия образ, но той отсъства от черно-белия екран – той е снимал само тях, без да заснеме ни веднаж себе си, поне за доказателство, че се е изкачил толкова високо. И как ни един от тях не се сети да грабне камерата и да го снее така, на шега. Затова те започ-ват да го търсят на многоцветния екран на спомените си. Разбират смая-ни, че той е бил техен другар, най-добрият, който никога не се е засягал от обидното им пренебрежение. Бил е не по-малко смел от тях, напрот-ив, бил е най-смелият, защото въпреки неопитността си е поел по тех-ните стъпки. Бил е поет, когото не са оценили приживе. С какъв лири-зъм и любов е улавял беглите мигновения, за да ги задържи на филмова-та лента. Виждат го:

Колко пъти Слав снима, прикляквайки и подтичвайки напред, сни-ма паради и речи, документална хроника. А после се втурва, завършил работния ден, мята се в движение в автобуса, виси на стъпалото с каме-ра на рамо като картечар. Догонва другарите си в планината. Оставил си място на ролките, за да заснеме алпийските им катерения. А те го подиграват.

– Изпусна най-интересното! – му подвиква Дара и махва с ръка пренебрежително от един скален праг.

– Най-интересното е занаяд! – отвръща той засмян от ухо до ухо.

И снима, сам увиснал на въжето, при невъзможни пози, под невероятни ракурси. И с една ръка си забива клина в скалата, сам си заковава живота между върха и пропастта.

Пред погледа им сега се нижат последните му кадри, които той самият не е видял.

Замръзнал водопад. Къде е това? Минали са покрай него, без да забележат това чудо! Сега проглеждат. Беловласи бради от ледунки. Дълги, занемели езици, в които е скован говорът на водата. Скулпторът върви сляп край това изваяние на вечното движение, уловено в мига на върховен застой.

Казанът под връх Вихрен дими от млечни мъгли. Едва сега останалите живи виждат какво ги е заобикаляло. Апокалипсис. Лунен огромен кратер. В него ври някакъв леден вулкан, който всеки миг ще изригне и ще ги залее.

– Къде сме били! – прошепва Суевърният.

Лицето му е прекосено от внезапен проблясък, извиращ от белия сняг на екрана. Препълва го страх и тържество над страха, че са дръзнали да стъпят в този кипящ казан въпреки предупрежденията на сънищата, въпреки яростните закани на природата, въпреки всичко.

За миг лицата на шестимата в салона са ударени от очевидността. Твърде далеч са отишли, за да могат да се върнат същите, непроменени назад.

Рад спящ върви. Навлиза все по-навътре в белия сън.

Още един разобличителен детайл, уедрен, сгромолясващ се отгоре им като камък: зърнестият строеж снега. Заснети отблизо, гранулите на прясната избождат очите им като сачми.

Никифор в този момент на екрана се вторачва в нещо съсредоточен. Може би той е забелязал опасния, лавинообразуващ сняг. Затова е така втрещен. Обективът се движи и се фиксира: Никифор се вижда с тревога не в снега, а в крачкомера. Вписва цифрата в тефтерчето си. Тефтерчето е разчертано на графи: Време, Скорост, Разстояние, Крачки. Лицето му е самодоволно, самоуспокоено от педантично изпълнен служебен дълг.

Другият Никифор в салона е със съвсем разстроено лице. На него е изписана самоотврата.

– Цял живот няма да ми стигне, за да изкупя заблудите ти! – казва той с непрощаващ поглед към оня Никифор, какъвто е бил доскоро.

Две лица на един и същ човек, а двете съвсем различни, раздалечени едно от друго, както земята от небето.

Чувството на вина прави човека човек.

Шестимата са сблъскани в тъмната зала лице с лице със собствена-та си съвест. Загиналите оживяват в движението. Оживелите замират в неподвижност. Преплитат се спомени с филмови кадри. Разминават се снимки и спомени, пъстроцветни образи и черно-бели, действителност и въображение.

Колко пъти може да сгреша човек и да оцелее? – пита Дара безмълвния екран.

– Човек е това, което му остава, след като е загубил всичко! – повтаря Асен в нейните спомени.

– Но защо трябваше да загинат мърцина? – го пита тя.

– И това е човешко: да загинеш ей така, мърцина!

Изведнаж лавината беззвучно събаря планината. Всичко се сгромолява надолу. Сякаш оглушават от грохот и затова нищо не чуват.

Водачът през белия дим нещо вика. Нямо мърдащи устни. Той може всичко да им е казал. Струва им се, че устните му моделират някакъв таен призив, на който те трябва да бъдат верни докрай.

Всичко се премята. Лавината, заснета извътре. Бялата й, водовъртежна утроба. Всички, живи и мъртви, се завъртат в нея, сливат се в едно.

Бялата безкръвна смърт в лавината.

Всъщност, гледайки на екрана лавината, те нямат образа на смъртта пред очите си, а някаква бурна метаморфоза, някакъв скок в друго състояние, в друго измерение. А самите те се чувствуват едновременно тук и отвъд, действителни и минали в друга реалност.

Лежат заслушани, спрели дъх да чуят какво ще им каже снегът. Вътре в лавината те започват да разбират езика на снега. Той им прошепва истини, които само те разбират.

Отново всички, живи и мъртви, се спояват в лавината.

Отново претърсват паметта си за още един детайл, последен. Извикват образа на оператора, увлечен до самозабрава, увиснал над бездната, върти кинокамерата до последен дъх, изпълнен с някаква мистична вяра в необходимостта от изкуството му. И камерата, дори изтървана от неговите ръце, продължава да бъде поет: снима дивната красота на лавината, преодолявайки по тоя начин ужаса на човека от нея.

Снежни светулки.

Само живите пазят паметта. А ето, един мъртъв е запазил повече от живите спомена и им го предава. И така запазва и себе си жив, топъл, обичан повече, отколкото приживе.

Паметта – най-хубавият свят, достъпен за човека.

ЕПИЛОГ

Въображение без протези

Стъпки в снега.

И дупките от патериците също са следи на човек в снега. Двукраки. Дори по-дълбоки следи.

Суеверният така си мисли, учейки се да върви с протези из болничния коридор. С една ръка се обляга на патерицата, с другата се държи за стената.

Колко усилия, колко воля и самообладание, за да понася болката на всяка своя стъпка. Една по една. Стъпва върху жарава. Пламтящи въгленни се забиват навътре в раните му. Причернява му.

И все пак той върви. Не иска да се подчини на болката, която му повелява да се вцепени. Стъпва! От стъпката започва човекът. От стъпката започва човечеството. Каква огромна мъка за една малка стъпка. Ако би могъл да влее тази неимоверна енергия в някакво полезно действие, той би отместил планините. Но вместо тях той едвам помества единия крак, после – другия. Каква победа! Боли. Той стиска челюсти. Болката го отличава от неподвижната стена, о която се държи. Всеки миг може да се свлече до нея, изгубил сваят, пребледнял, превърнат в стена. Той се държи изправен. Измерва разстоянието с болка: най-чувствителната и най-точна мярка. Дългият коридор става безкраен. Преодоляване на безкрайността.

Върви. Най-неопрровержимото изразяване на човека е вървежът.

Въображението му го понася далече от болницата.

Първо изкачване на планината без крака. Бавно пъплее по нанагорнището. Протезите още не са му станали привычка. Върви пряко сили. Сякаш стъпва по очите си. Лицето му, оросено от мъченическа пот, се вдига. Погледът су гмурва в бездънните далечини.

Беловласи хребети, неуморни носачи на небе.

Човекът потъва в самота, гъмжаща от цялата вселена.

Селско момче, обрамчило шарена торбичка, се връща от училище. В ръка носи синьо блокче. Суеверният се поспира. Поема въздух издълбоко с всичките си бронхи. Планината го напълва с необятност.

– Момче, я да видя какво си нарисувал?

Момчето го поглежда изпод рошавия перчем. Подава му неохотно блокчето. Той го отваря. Вижда собствената си детска рисунка,

направена някога с прехапано езиче от старание:

Бяла, назъбена линия от единия край на листа до другия. Детската му представа за планината, приличаща на скоклив порив към слънцето.

– Много хубаво! – връща той блокчето.

А момчето гледа патерицата му и го съветва предпазливо:

– Батко, ей там има пътека! Защо се мъчиш оттук?

– Трябва да изкача този връх, момче.

– Защо?

Живото лице на балканджийчето е осветено от две умни, любознателни очи, искрящи от хитринка.

– Знаеш ли, какво е отговорил Тенсинг, като го попитали защо е трябвало да изкачи Монт Еверест – най-високия връх на света?

– Какво? – казва момчето сдържано.

– Тенсинг, планинско чедо като тебе, отвърнал: „Защото Еверест съществува!“

Момчето поглежда към гребена на билата. Вижда ги през своите детски, удивени очи. Върволица върхове, нарамили облаците.

Стъпките в снега, макар и със следи от патерици, водят нанякъде.

Водят нагоре в планината. Към връх или към пропаст?

Стъпки в снега. Правят планетата обитаема.

Викат ни настойчиво да тръгнем по тях, да ги продължим по-нататък. Накъде?

По-нататък не е утъпкано...

КРАЙ

© 1971 Блага Димитрова

Източник: Неизвестен

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2744>]